J. ARBES: SEBRANÉ SPISY. V.

3 1761 08295742 4

KNIHY NOVEL
A POVÍDEK. I. =
NAKLADATEL J. OTTO
V PRAZE

Sebraných spisech J. ARBESA

dosud vyšlo:

I. **ROMANETTA.** Díl I. (Sivooký démon. — První noc u mrtvoly. — Aspoň se pousměj!)
Za 3 K., skv. váz. K 4·80.

II. **MODERNÍ UPÍŘI.** Román z pražského obchodního života.
Za K 3·20, skv. váz. 5 K.

III. **ROMANETTA.** Díl II. (Zázračná Madonna. — Il Divino Boemo. — Vymírající hřbitov.)
Za 3 K, skv. váz. K 4·80.

IV. **MRAVOKÁRNÉ ROMÁNKY.**
Za 3 K, skv. váz. K 4·80.

Na skladě v každém knihkupectví.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.

DESKY

NA KAŽDÝ SVAZEK SEBRANÝCH SPISŮ J. ARBESA

provedené dle původního náčrtu Viktora Olivy

po K 1·20, poštou K 1·25,

lze objednati v každém knihkupectví a v

Nakladatelství J. Otty v Praze.

ARBESOVY

SEBRANÉ SPISY.

J. ARBES:

SEBRANÉ SPISY.

DÍL V.

KNIHY NOVEL A POVÍDEK.

I.

NAKLADEM J. OTTY V PRAZE,
II., KARLOVO NÁMĚSTÍ 34.

KNIHY
NOVEL A POVÍDEK.

NAPSAL

J. ARBES.

I.

NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE,
II., KARLOVO NAMĚSTÍ 34.

VEŠKERA PRÁVA VYHRAZENA.

Tiskem České grafické společnosti »UNIE« v Praze.

PŘÍTELI

Dru. SERVÁCI HELLEROVI.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/sebranspisy05arbe

MODERNÍ MAGDALÉNA.

NĚKOLIK SCEN Z LESNÍHO ZÁTIŠÍ.

(Psáno a poprvé tištěno 1900.)

Hrozivě jako tlumená vášeň snáší se dusný srpnový večer nad lesnatou pohorskou krajinu v Podšumaví.

Obloha zatahuje se už skoro po celou hodinu těžkými, zlověstnými mraky, z nichž hned po západu slunce vyšlehovaly matné blesky, provázené mručivým hřímáním.

Není pochybnosti, že co nejdříve snese se nad úplně již setmělým údolím jedna z oněch vytrvalých bouří, které zuřívají mnohdy po celou noc...

Z oken myslivny — jediného to obydleného stavení na několik hodin cesty v okolí — kmitá večerním temnem žlutavé světlo, osvětlující místnost originální a zajímavou.

Je to podlouhlá a prostorná světnice s hambalkovým stropem, rozdělená postranními prkennými příčkami ve dvě části.

Pozadí — útulné to zákoutí s dvěma okny plných květin — je ložnicí a jest od popředí oddělena tmavohnědými, porozhrnutými portiérami.

Jediným pohledem poznáme, že zde ještě před nedávnem vládla vzorně pečlivá ruka zálibné ženy vytříbeného vkusu. Nábytek je sice prostý, ale tu

a tam možno postřehnouti množství vkusných okras a dámských titěrek.

Přes patrný nelad, zaviněný dle všeho dlouhou nepřítomností hospodyně a dočasným hospodářstvím nehrubě pořádku milovných mužských, jeví útulné pozadí vábnou svěžest, kontrastující nápadně s pošmurným staromodním popředím.

Po stěnách na příhodných i nepříhodných místech jsou totiž rozvěšeny jelení parohy, pušky, tesáky a různé lovecké náčiní.

V koutě na pravo stojí velká kachlová kamna; v popředí pak jsou dvéře do chodby, z které se kamna vytápějí a kterouž vchází se jednak ke schodům do prvního patra, jednak ke hlavním vratům dvora, ohraničeného vysokým laťovým plotem.

Na stěně mezi kamny a připomenutými dveřmi visí dřevěné hodiny s kukačkou.

Podle hodin směrem ke dveřím viděti velkou podobiznu mladého muže zádumčivého vzezření v lesnickém obleku. Pod podobiznou visí v zlatém rámečku fotografie mladé dámy v plesové toilettě; pod tou pak — revolver.

Ve stěně přímo proti podobiznám jest velké okno bizarního tvaru.

Kdykoli se intesivněji zableskne, viděti tímto oknem osvětlený dvůr myslivny a v dálném pozadí mlhavou silhouettu tří křížů na nevysoké skalině, ke kteréž a po níž jde klikatá stezka až ke křížům.

Před oknem stojí nevelký stolek, kdežto úplně v popředí — přímo proti dveřím již připomenutým — jsou ještě jiné dvéře, do dvora. Na háku na dveřejích visí karabáč. Opodál stojí stolice, přes niž je přehozena stará houně.

Kromě dvou regálů s knihami podle stěny na levo a nevyhnutelného jiného nábytku je skoro uprostřed místnosti v popředí velký dubový stůl s trnoži — kolem stolu křeslo, v němž sedí právě muž v loveckém oděvu maje hlavu opřenu o obě ruce — a několik prostých stolic.

Na stole hoří velká petrolejová lampa bez stínítka a vedle ní leží otevřená nějaká kniha.

Vše je prosté, staromodní, těžkopádné a nevlídné, jako v bytech starých mládenců nebo vdovců pokročilého věku, kterýmž na vábnosti bezprostředního okolí, v němž zřídka kdy prodlévají, pranic nezáleží.

Přes to lze i zde vystopovati renovační doplňky někdejšího ženského hospodářství...

V okamžiku, kdy čtenáře v místnost tu uvádíme, lze v ní pozorovati také ještě jednu nápadnější odchylku od obvyklosti.

V pozadí viděti z pola za španělskou stěnou dětskou postýlku, která byla pošinuta od stěny tím způsobem, že ode dveří ze dvora není ji viděti. U postýlky je stolek a na něm láhev vody, talířky, koflíček a lžička.

Noční klid ruší v jizbě jen jednotvárný tikot hodin a občas šumot větru, jenž někdy i okenicemi mírně zařinčí. Venku blýská se doposud ještě v dlouhých intervalech, a jenom mručivé hřímání je vždy zřetelnější.

Muž v křesle za stolem sedí bez hnutí jako socha.

Teprve když hodiny hrkly a začaly odkukávat desátou, zvedl hlavu, a rozhlédnuv se rozespale kolem, upřel zrak svůj na odkukávající hodiny.

„Co to?“ uklouzlo mu drsně; ale hned, jakoby se byl úplně vzpamatoval, skoro bolestně zašeptal:

„Ah tak! Po probděné noci přemohla mne únava. Zdřimnul jsem...“

Obrátiv pak hlavu do pozadí k dětské postýlce, opatrně a bez hluku se vztyčil.

Je to asi šedesátiletý muž vysoké, kostnaté postavy a mračného výrazu v osmahlé, prošedivělým, původně černým plnovousem zarostlé tváři, poněkud drsných, ale dobráckých rysů.

Pouhým vzpřímením se prozradil, že je doposud v plné mužné síle, schopen snad i vášní, a že není radno ho podráždit nebo docela rozvášnit. Přímost, odvaha a ráznost jeví se každým rysem tváře, jejíž jiskrné černé oči pod prošedivělým obočím zdají se přímo bodati.

Vztyčiv se postál jen okamžik, načež po špičkách a svrchovaně opatrně plížil se k postýlce do pozadí.

Chvíli se díval upřeně do postýlky, jevě bolestné vzrušení, načež se zase týmž opatrným způsobem odplížil do popředí, kde stanul.

„Ubohé dítě!“ vzdychl s trpkou resignací. „Trpíš — trpíš — bez své viny...“

„Ach, bože, bože!“ postesknul si, odmlčev se kratince, tónem lítostivé výčitky. „Proč — trpí to ubohé robě tak bezměrně? Proč? Komu a čím ublížilo?... Ještě předevčírem pobíhalo a skotačilo, svěží jako laňka, veselé a plné života... A dnes leží už skoro po celý den jako poloumrtvé — a jenom chvílemi probouzí je z mrákotného polouvědomí dusivý kašel...“

V tom ozvalo se z pozadí z postýlky hrčivé zakašlání, a hned po té sípavý dětský hlasek úzkostlivě zavolal:

„Mami — mami!“

„Zas jen matku volá!“ pomyslil si muž v popředí, a ruče se obrátiv, s chvatnou úslužností přistoupil k postýlce, ze které se k němu vztáhly dvě dětské ručinky a dětský hlásek sípavě zablábolil:

„Dědečku, dědečku! Kde je mami?“

Tak prostince a přece důtklivě oslovený však na tento dotaz přímo neodpověděl.

Dle všeho šlo mu ze zvláštních příčin o to, svésti myšlenky churavého dítěte ke předmětu jinému. Začalť se s ním něžně a chvílemi i dětinsky mazliti, mluvě jednak k dítěti, jednak — zkoumaje při tom jeho stav — k sobě:

„Ty nespíš, dušinko? Já myslil, že hajáš jako syslíček. A ty zatím koukáš jako sůvička.“

Při tom se nahnul k dítěti.

„A bolí tě snad — bolí? A kde, dušinko, kde? Pod bradičkou — v krčku, jak ukazuješ? Ah, to přejde, dušinko — uvidíš!...“

Ohmatávaje pak dítěti čelo, líčka a tu i tam tělíčko, týmž tónem pokračoval:

„Vždyť pak máš čílko úplně studené — i tvářinky a celé tělíčko!“

Při tom kmitla duší jeho nadějná myšlénka, že dítě, nemajíc horečky — o níž se domníval, že provází každou vážnou a nebezpečnou chorobu — přece jen nechuraví tak těžce a beznadějně, jak se zdá.

„A nic nechceš, dušinko — pranic? Ani nabumbat — ne?... A což kdybych ti urovnal aspoň poduščinku pod hlavičkou? Vždyť pak tu ležíš jako učiněný lotrásek. Přikryvka skopaná — scumlaná..“

Urovnávaje dítěti peřinku a přikryvku, s nucenou laškovností doložil:

„Nejinak než jako v liščí brloze... Tak, tak! Teď budeš zas ležet jako knížecí paňátko — ne?...

Nu, vidíš — já ti také vyhovím — ve všem, ve všem... A teď už tak křečovitě nekašleš, jako z rána a po celé odpůldne. To je patrně dobré znamení. Jen kdyby tě zas andělíček ukolébal, aby tě spaníčko osvěžilo, posilnilo, uzdravilo..."

V tom zpozoroval, že dítě zavřelo oči, a soudě, že usíná, vztyčil se.

Chvíli se díval s bolestnou resignací na dítě, načež plíže se opatrně od postýlky s přemítavou rozvahou zašeptal:

„Či snad to jsou mrákoty, předcházející konečný rozklad?"

Myšlenka ta jej zarazila.

Chtěje se přesvědčiti, vykročil nápadně hlučně; ale dítě neslyší a neprobouzí se, jako se neprobudilo po celý večer za jakéhokoli jiného hluku.

Zadrnčel tudíž stolicí a několikráte dupnul, dívaje se upřeně na dítě; ale v tváři dítěte ani sval se nezachvěl.

„Tedy přece jen — mrákoty?... Ach, bože, bože!" zaúpěl, načež bez ostychu vykročil a přešed na příč po jizbě zadíval se oknem do dvora.

Za chvíli se obrátil.

Zrak jeho utkvěl náhodou na podobizně zádumčivého mladého muže na protější stěně, a tvář jeho jevila trpkost, když po zvyku lidí samotářů jal se polouhlasem a úryvkovitě mluviti k obrazu:

„Nu, hleď, hochu, hleď!... Skoro jsem v těch trpkých okamžicích rád, že nejsi všeho toho svědkem — že nevidíš své dítě trpět a snad už i umírat!

A jak přísně, jak vyčítavě se na mne díváš — jako bys chtěl říci, že veškerým tvým hořem a neštěstím jsem vinen vlastně já — tvůj otec!...

Pravda — neměl jsem tě tak vychovat, jak jsem tě vychoval! Neměl jsem dopustit, abys skoro celý svůj život ztrávil v lesní samotě, výlučně jen ve společnosti stárnoucího otce.

Měl jsem tě, třeba mocí a násilím, byť i jen na krátký čas, vyhnat do světa, abys poznal lidskou licoměrnost a nebyl přes všechnu správnost svého názoru na svět tak citlivým a zchoulostivělým...

Ano, ano — měl jsem ti popřát, abys se zadíval hlouběji do víru života, do srdcí lidí!... Měl jsem tě donutit, abys se poohlédnul také mezi ženským pokolením, abys poznal, že není nic tak vrtkavého, nic tak zrádného, jako ženské srdce!...

Kdyby se tak bylo stalo, nebylo by tě dojista ani to, co tě stihlo, překvapilo — nebylo by ti vtisklo do ruky smrtící zbraně...

Odpusť, hochu, odpusť kajícímu otci těžké, nepromíjitelné provinění — vlastně opomenutí! Nestalo se tak ze zlé vůle, nýbrž z otcovské lásky — byť i snad dětinské, která nechtěla a nemohla ti v žádné tvé náklonnosti překážeti. Vychoval jsem z tebe muže v pravém slova smyslu — muže poctivce, kterému čest nebyla chimérou...

A že tě bezměrné hoře sklátilo v předčasný hrob, že zklamaná láska, ošemetná zrada nevěrné ženy... Ne, ne! Ty's po své povaze jinak nemohl. Já na tvém místě bych byl bezpochyby rovněž tak učinil. Jediné stisknutí spouště revolveru — a v mžiknutí je po nesnesitelném trápení..."

Po těchto slovech rozhlédl se plaše po zbraních rozvěšených po stěně. Pak popošel ke stěně, sňal revolver, visící pod fotografií dámy v zlatém rámečku, a chvíli jej pozorně jako relikvii prohlížel.

Tvář jeho jevila výraz vždy bolestnější.

Náhle se prudce obrátil a pohlédnuv k postýlce v pozadí měkce zašeptal:

„Ach — dítě — dítě!...“

Přistoupil s revolverem v ruce ku stolu, položil jej na stůl — a jakoby si byl teprve nyní připomenul důležitou věc, zamumlal:

„Ale což doktor? Proč nepřichází? Desátá hodina minula a po lékaři posud ani památky...“

Bolestně zasmušilá jeho tvář jevila trapnou nerozhodnost.

Náhle se rozhodnul.

Kvapně přistoupil ke dveřím na pravo, otevřel je a vešed do tmavé chodby zapísknul na prsty. Vrátiv se pak do jizby, pootevřenými dveřmi naslouchal do chodby.

Za chvíli, jevě netrpělivost, trhnul prudce dvakrát držadlem zvonítka u dveří a couvnuv několik kroků zase naslouchal.

Z chodby zazněl křaplavý zvuk plechového zvonce. Hned po té bylo slyšeti odkudsi s hůry capavé kroky bosých nohou, sestupujících po schodech do chodby.

Po několika vteřinách objevil se přede dveřmi na chodbě, kde zaražen stanul, asi šestnáctiletý výrostek s fysiognomií, připomínající dobrodušné idioty. Na sobě měl pouze košili a kalhoty o jedné šli, a bosé nohy přešlapávaly, jakoby stál na řeřavém uhlí.

„Tys chrounil, Kilianku!“ přivítal jej drsně starý muž, jenž jej přivolal.

„Ne — ne — nechrounil!“ omlouvá se oslovený, snaže se přemoci svou rozespalost. „Já jen ležel...“

A s plazivou úslužností dodal:

„Poroučíte něco, pane otče?“

„Já přec rozkázal, abys nelehal, dokud doktor nepřijede a zase neodjede," namítnul přísně „pan otec", ale hned smířlivějším tónem se optal:

„Kdy že řekl pan doktor, že přijede?"

Rozespalý Kilianek, nemoha si hned vzpomenouti, vzpomínavě zakoktal:

„Pan doktor, pane otče?"

„Nu, pojď jen dál!" vyzývá pan otec.

Kilianek pokulhávaje bázlivě vstoupil a zavřev za sebou dvéře nesměle u nich stanul.

„Pan doktor — povídáte, pane otče?" opakoval hranatý a přihrbatělý výrostek, mžouraje očima, jichž zanícená víčka doposud ještě se přimykala, načež rozhodně doložil:

„Já nevím. Vždyť pak já ve městě pro pana doktora nebyl..."

„Ah, vím, vím!" vpadl netrpělivě pan otec. „Ale tys byl při tom, když odpoledne přijel z města pan Florian a vypravoval, jak u lékaře pochodil. Chci vědět, povídal-li, že přijede doktor v deset nebo v jedenáct hodin?"

„V deset, pane otče!" vyhrknul Kilianek radostně, že může pohněvanému panu otci posloužit. „Prál prej, že nejdýl do desáté bude u nás..."

„Desátá však už minula!" připomenul pan otec.

Kilianek, pohlédnuv po příkladu pana otce, ale skoro až připitoměle, na hodiny, pokračoval:

„Pan Florian povídal, že pan doktor může odejet z města až v pět hodin odpoledne. A protože je k nám po voze pět hodin cesty, tedy že jisto jistě v deset hodin..."

„Vím, vím!" vpadl netrpělivě pan otec. „A já už také asi před půl hodinou poslal pana Floriana na Lysou stráň ke třem křížům, aby se podíval,

přijíždí-li už doktor. Ale pan Florian se mi dlouho nevrací. A proto," doložil rozkazovacím tónem, „jdi se po něm podívat ty!"

„Já?" zablábolil Kilianek jevě náhle zděšení.

„Nu, kdož jiný?" připomenul dobrodušně pan otec. „Já přec od dítěte nemohu. A kromě nás dvou není nikoho v domě."

„Já — já — pane otče — —?" zablábolil Kilianek poznovu, načež směleji dodal: „Já nemohu..."

„Proč bys nemohl?"

„Já, já, já daleko nevidím..." omlouval se Kilianek nejapně.

„Není také třeba, abys viděl ty. Pan Florian má sokolí zrak, a od tří křížů je vidět, když se zableskne, po silnici skoro na hodinu cesty. On ti už poví..."

„Ale já — já, pane otče..." počal Kilianek tónem vždy úzkostlivějším a sepjav ruce dokončil ustrašeně:

„Pro boha vás prosím — neposílejte mne!"

„Ke všem všudy, chlapče, co se s tebou děje?" zvolal pan otec s hněvným udivením. „Zbláznil jsi se?"

A s přísnou opravdovostí kázal:

„Okamžitě ať jsi ze dveří!"

„Pro milosrdenství boží, pane otče," zaúpěl Kilianek, padnuv před panem otcem na kolena, „neposílejte mne! Já — já se — bojím."

„Troupe!" odtušil hněvivě pan otec. „Po pět let se tu prohání kolem myslivny v lesích ve dne v noci a z čista jasna se bojí vyběhnout ke třem křížům za panem Florianem!... Vstaň! A — hybaj! Nebo tě..."

A při tom napřáhl ruku, jakoby chtěl Kilianka políčkem donutit.

K smrti postrašený Kilianek pokouší se vstáti; ale zděšení jeho je tak mocné, že hned zase klesá na kolena a s výrazem a gesty mučeného blábolí:

„Pro milosrdenství boží — pane otče — já se — bojím...“

„Čeho?“ vpadl pan otec, tlumě bezděčný smích. „Snad ne blížící se bouře? Vždyť pak ještě ani neskráplo. A nežli začne poprchávat nebo bouřit — jsi zase doma. Či se bojíš blesku — hromu?“

„Ne, ne! Toho se nebojím...“ odpovídá Kilianek sebevědomě.

„Čeho tedy? Mluv!“

„Já — já nemohu!“ zní drkotavá odpověď.

„Jak že? Mluvit že nemůžeš?“

„Ano!“ dotvrzuje Kilianek. „Mluvit nemohu — nesmím...“

„Že nesmíš mluvit? Proč bys nesměl?“

„Vždyť jste mi to, pane otče, sám zakázal...“ odpověděl nyní Kilianek méně ustrašeně.

„Ah! Ten nesmysl?“ uklouzlo panu otci, jenž si byl právě připomenul, že už se jednou o tom mluvilo.

„Oh! pane otče, to nebyl nesmysl!“ oponoval Kilianek. „Ponejprv — snad... Ale já — já...“

Po té se na okamžik zarazil, načež rozhodně dodal:

„Mně už se černá paní zjevila třikrát!“

„Neblábol!“ zakřikl jej pan otec.

„Ne, ne, pane otče!“ zapřísahal se Kilianek. „Jako že živý bůh na nebesích mne vidí a slyší...“

„Teď už toho mám po krk!“ zvolal pan otec a kázal příkře: „Vstaň!“

Kilianek nesměle uposlechl a bázlivě se rozhlíží.

„A mluv!“ káže pan otec dále.

„Jak jsem vám chtěl, pane otče,“ počal Kilianek váhavě, „už předevčírem povídat...“

„A já tě zakřik' po prvních slovech, abys nekřápal!“ přerušil jej pan otec.

„Vyšli jsme si,“ pokračoval Kilianek vždy směleji, „podvečer s malým Emánkem — když byl ještě zdráv jako ryba — k božím mukám k studánce, za přední paseku...“

„A tam jste skotačili, není-liž pravda?“

„Ano, pane otče, skotačili!“ přiznal se upřímně Kilianek. „Já dělal Emánkovi takhlenc (při tom ukázal, jak to dělal) koně a — po tom jsem mu chytal motejlky...“

„A Emánek lítal s tebou!“ vpadl pan otec tónem trpké výčitky.

„Ó ne, pane otče!“ ujišťoval Kilianek. „Emánek nelítal. Seděl ve trávě před božíma mukama jako oukropeček a jen se za mnou díval, jak motejlky chytám. Ale koukal se tak ňák smutně — takhlenc asi (při tom sklonil Kilianek hlavu a napodobil smutný výraz Emánkovy fysiognomie) — až mi ho bylo líto... Motejlci ho netěšili, jako jindy, až když jsem mu chytil smrtihlava... A jak tak Emánkovi tu můru ukazuju, Emánek radostí vyskočil... A v tom — ani nevím, jak a proč — ukázal ručičkou za mne... Když jsem se ohlíd' — hú! mráz mi přejel po zádech, a smrtihlav mi vyklouz' z ruky... V houští za pasekou — asi dvě stě kroků od nás — stála černá paní a takhlenc (při tom napodobil tajemné kývání) na nás kývala. V tom

však se v naší myslivně rozštěkali psi, a černá paní zmizela...“

„Ale to's mi přec už chtěl povídat předevčírem!“ připomenul pan otec, jenž byl trpělivě naslouchal.

„A vy jste mne, pane otče,“ doložil Kilianek, „nevrle zakřik', že mám nejspíš vlčí mhu — a že to byl ňáký mam a klam — nebo co... Když pak jsem to povídal panu Florianovi, vysmál se mi. Prál, že prej to nebyla žádná černá paní, nýbrž ňáká bába na klestí nebo na houbách nebo na jahodách.. Ale kde pak! Já tu v okolí naší myslivny jakživ žádnou bábu neviděl... Když jsem to panu Florianovi řek', prál, že se mohu přesvědčit. Abych prej — až půjdu zas do lesa — vzal si s sebou některého psa...“

„A ty jsi se přesvědčil?“ vpadl pan otec skoro až zvědavě.

„Přesvědčil, přesvědčil!“ ujišťoval výrostek s tajemnou hrůzou.

„A jak — prosím tě?“ optal se pan otec sarkasticky.

„Takhlenc, pane otče!“ ujal se slova Kilianek směleji. „Včera večer, když jste mne poslal k vlčí jámě, hvizdnul jsem na Dianu. A tak jsme perendili lesem. V tom, kde se vzala, tu se vzala, zjevila se mi černá paní po druhé... A zas mi přeběhl mráz po zádech — třás' jsem se, jakobych měl zimnici. Ale přece jsem se už tak nelek', jako předevčírem, a poštval jsem na černou paní Dianu...“

„Nu — a Diana?“

„Zaštěkla a jako zběsilá letěla do houští... Nežli však doběhla k místu, kde černá paní stála a na mne kývala, černá paní zase zmizela...“

„Ale Diana? Co dělala Diana, když černá paní zmizela?“ optal se pan otec zvědavěji.

„Ani byste nevěřil, pane otče!“ odtušil Kilianek s neklamnou jistotou. „Stál jsem od místa, kde černá paní v houští zmizela, asi půl druhého sta kroků a viděl zcela dobře skrze stromy a houští, kterak Diana kolem něčeho radostně pobíhá a vyskakuje. Za chvíli se ke mně vrátila a lísala se ke mně, jakoby byla v lese našla někoho známého.“

„Anebo nikoho!“ připomenul pan otec, jenž byl sice pozorně naslouchal, ale nevěřil. „Patrně's měl i včera vlčí mhu, jako předevčírem.“

„Ó, ne, ne! pane otče — jako že věčný bůh mne vidí a slyší!“ zařídal se Kilianek.

„Nezaklínej se!“ káral pan otec. „Proč jsi, hlupáku, bral do lesa dobráckou Dianu, která neustále volně pobíhá a na nikoho skoro ani nezaštěkne? Proč jsi neodvázal vzteklého Nerona? Ten by přec kolem neznámé osoby, byla-li v houští skutečně, radostně nepobíhal.“

Než ani tato námitka nepřivedla Kilianka z konceptu.

„Možná, možná!“ připomenul váhavě, ale hned po té rozhodně dodal:

„Ale černé paní, věřte, pane otče, by ani zuřivý a vzteklý Nero neublížil.“

„I jdižiž!“ podivil se pan otec nedůvěřivě. „Proč pak?“

Tentokráte Kilianek na dotaz neodpověděl přímo, nýbrž jaksi vyhýbavě, řka:

„Vždyť se mi černá paní na dnešek v noci zjevila po třetí.“

„Ale z čeho soudíš, že by jí ani zuřivý a vzteklý Nero neublížil?“ naléhal pan otec.

„Nu, — to zrovna nevím!“ odtušil tázaný, jevě mírné rozpaky. „Ale na dnešek v noci... Snad se pamatujete, pane otče, že se dnes v noci všichni tři psi zběsile rozštěkali?... Probudili mne... Vstal jsem, abych se podíval, co se děje... A jak tak stojím u okna a dívám se do dvora — měsíc byl za mraky — vidím v pološeru, jak se po klikaté skalní cestičce od tří křížů na Lysé stráni míhá nějaký stín... Za chvíli připlížil se stín ten až k zadním dvířkám u plotu, a já spatřil černou paní — po třetí... Mráz mi přeběhl po zádech. Chtěl jsem vykřiknout, ale nemoh' jsem. A tak jsem stál jako zkamenělý a díval se do dvora... Štěkot psů umlknul — i Nero, který se dřív div od řetězu neutrh' — umlklnul... Potom jsem viděl, jak se černá paní připlížila až semhle — před tohlenc okno, (při tom ukázal Kilianek významně na velké okno do dvora, kterýmž bylo z jizby viděti až ke třem křížům na Lysé stráni) a jak se dívala do vnitř...“

Pan otec byl přesvědčen, že není naprosto možno, aby se v noci někdo cizí mohl připlížiti až do dvora a k oknu — když po dvoře pobíhají zcela volně dva hafani a třetí, nejzuřivější, jest uvázán na řetězu u dvířek, kterýmiž dle vypravování Kiliánkova černá paní vešla do dvora. Ale přes to přece se ještě optal Kilianka:

„A co pak's viděl dále? Jak si černá paní počínala?“

„Nu — zmizela,“ odpověděl tázaný s přesvědčivou určitostí, „jako se byla zjevila — jako stín...“

Teprve tímto posledním výrokem nabyl pan otec úplné jistoty, že jde o pouhý optický klam, nebo že měl Kilianek nějakou halucinaci.

„Tak vidíš, že's měl přec jen zas vlčí mhu!“ připomenul dobrodušně. „Nebo že tě nahodilý štěkot psů probudil z tvrdého sna, a v rozespalosti že se ti zdálo, jako bys byl viděl — —“

„Ó, ne, ne, pane otče — jako že věčný bůh mne vidí a slyší!“ vpadl Kiliánek a na dotvrzení opakoval: „Vždyť se mi černá paní zjevila už po třetí — po třetí...“

„Eh, hlouposti!“ ušklíbnul se pan otec, kteréhož tlachavé lpění výrostkovo na optickém klamu již unavovalo.

„Ale teď není pomoci!“ dodal rozhodně. „Musíš se podívat po panu Floriánovi!“

Kilianek, jenž se byl prodlením rozmluvy poněkud vzpamatoval, jevil po tomto vyzvání opět zděšení.

„Pro milosrdenství boží — pane otče!...“ zaúpěl, sepjav zase ruce.

„Strašpytle! Podívej se!“ zvolal pan otec káravě a popadnuv výrostka za ruku, přitáhl jej až k oknu, vedoucímu do dvora. „Podívej se! Kdykoli se zableskne, jest i odtud vidět až ke třem křížům na Lysé stráni. A vezmeš-li psa, vystopuje člověka a třeba i černou paní na pět set kroků...“

„Dianu a Vulkana má pan Florian!“ namítnul Kilianek váhavě v naději, že se dá pan otec přece obměkčit.

„Odvaž si Nerona!“ kázal pan otec.

„Ne, ne, pane otče!“ zaúpěl Kilianek zděšeně. „Já — já...“

Ale nedoblábolil. Přirozený a přece tak komický jeho strach pana otce konečně popudil.

„Dost!“ zvolal s tak kategorickou přísností, že nebylo lze dále odpírati. „Okamžitě ať jsi ze dveří!“

Kilianek, třesa se na celém těle jako osyka a jevě smrtelnou ustrašenost, plížil se bázlivě ku dveřím.

„A zde — vem si tu houni!“ zavolal pan otec. „Kdyby se spustil liják... Myslím, že už poprchává.“

Kilianek se plíživě vrátil, vzal houni, přehozenou přes lenoch blízké stolice, přehodil si ji přes hlavu a připlíživ se ke dveřím, otevřel je a drkotaje zuby vyšel na dvůr.

Pan otec, jenž byl počínání Kiliankovo s mračným mlčením sledoval, postoupil až na práh otevřených dveří a díval se za výrostkem.

Pro čirou tmu však nic neviděl.

Za chvíli zaslechl zařinčení řetězu, pak radostné skučení a posléze i zběsilé zaštěknutí velkého hafana.

Soudě z toho, že Kilianek rozkaz jeho vyplnil, zvolal do tmy:

„Tak, Kilianku, tak!“

Když pak se zablesklo, a pan otec viděl, že se dal Kilianek se psem již na cestu, ještě jednou za ním zavolal:

„Kilianku! Kilianku! Nedávej se k vozové cestě! Nadběhni panu Florianovi po skalní cestičce!“

A vida o nejbližším zablesknutí, že Kilianek i tomuto rozkazu vyhověl, couvnul, zavřel dvéře a popošed zamyšleně až ke stolu, opřel se rukou o jeden jeho roh...

* * *

Polokomické intermezzo, v němž byl pan otec na několik minut pozapomněl na stav věcí v domě, pozbylo proň zajímavosti skoro okamžitě.

Chvíli stál nerozhodnut, upíraje zrak upřeně na podlahu přímo před sebe. Náhle, vztyčiv hlavu, pootočil ji k hodinám.

„Jak se ten čas plžovitě vleče! Každá vteřina prodlužuje se v minutu!“ šlehlo mu mozkem.

V tom venku vichr dunivě zahučel, jakoby z dáli povoz přijížděl.

Pan otec napjatě chvíli naslouchal, a přesvědčiv se, že to vichr zaskučel, opět se zamyslil.

V tváři starého muže jevila se opět úzkostlivá starostlivost.

„Ubohé, přeubohé dítě!“ zašeptal. „Leží bez hnutí — jakoby klidně spalo... A zatím... Oh, to namáhavé zdvihání prsíček a těžký hvízdavý dech! ...Ach, bože, bože — skoro se zdá, že leží vlastně už v posledním tažení — v ztrnutí...“

V tom zazněl za dveřmi chodby, z které byl před chvílí přivrávoral rozespalý Kilianek, dutý zvuk, jakoby byl po tmě opatrně tápající člověk do něčeho vrazil.

Nad stolem nachýlený pan otec, vztyčiv se, poohlédl se k oněm dveřím.

Bez rozpakův popošel ku dveřím a otevřev je, optal se do tmy:

„Je tu někdo? Jste to snad vy, pane Floriane?“

Místo odpovědi zaznělo z tmavé chodby násilně tlumené zaúpění.

„Co se stalo? Proč otálíte?“ optal se chvatně a s mírným podivením pan otec, poznav Floriana po zaúpění.

Nevyčkav však odpovědi přistoupil ke stolu a vzav s něho lampu, posvítil do chodby.

„Co to?“ zamumlal překvapen. „Pan Florian na zemi?“

Stavě lampu na stolici vedle dveří, přidušeně zavolal:

„Počkejte, počkejte! Já vám pomohu!“

Po té vstoupil do chodby, ale hned se zase vrátil do jizby, kdežto z chodby zazněl hrkavě drsný mužský hlas, vyrážející namáhavě některé slabiky:

„Ah — děkuju, pane otče — už je dobře... To já ve tmě jen tak zavrávoral...“

Zatím, co pan otec, vzav lampu se stolice u dveří, stavěl ji zase na stůl, vešel, vlastně vevrávoral z chodby do jizby asi čtyřicetiletý, neohrabaný muž nesympatické fysiognomie, oblečený ve všední šat lesního přiručího.

Pravá tvář a obě ruce jeho jsou zkrváceny; šat a klobouk tak pobláceny, jakoby se byl v blátě vyválel.

Kdyby nebylo lze z výrazu tváře pozorovati, že ze všech sil tlumí bolest, mohlo by se souditi, že to člověk na dobro zpitý.

Jakmile muž ten vstoupil, promluvil pan otec, jsa ještě polou od vstoupivšího obrácen:

„Před chvílí jsem poslal Kilianka za vámi, pane Floriane, ke třem křížům. A vy jste zatím už zde!“

Obrátiv se k příchozímu a zpozorovav zbědovaný jeho stav, vyhrkl:

„Pro bůh, co se stalo? Vy jste...“

„Nic, pranic!“ odtušil mumlavě pan Florian, obrácený levou tváří k panu otci. „Pan doktor — už jede...“

„Skutečně?“ připomenul s uspokojením pan otec, a se starostlivým udivením se optal:

„Co však je s vámi?“

„Nic, pranic, pane nadlesní!“ omlouvá se Florian, načež trhaně a hrkavě referuje:

„V několika minutách bude pan doktor zde. Se skalního výstupku — asi dvě stě kroků od tří křížů — zahlédl jsem — třikrát po sobě, když se zablesklo, blížící se povoz...“

„Děkuju vám, pane Floriane! Ale co se stalo vám?“

„Nic, pranic!“ opakuje tázaný, monotonně vyráženje jednotlivé slabiky, jakoby mu k jasnému vyslovování scházel náležitý počet předních zubů.

Současně chtěl popojíti; ale zapotácel se.

„Vrávoráte! Co je vám?“ dotíral nadlesní starostlivě.

„Nic, pranic!“ zamumlal s unavující monotonií pan Florian a chtěl něco dodati; ale pronesl jen slova:

„Pan doktor bezpochyby...“

Při tom obrátil se k nadlesnímu tím způsobem, že tento shlédl zkrvácenou jeho tvář a přerušil mu řeč slovy:

„Vždyť jste nejen poblácen, ale i zkrvácen...“

„Ano, zkrvácen...“ opakoval pan Florian apathicky, dívaje se do zkrvácených svých rukou.

„Klopýtnul jste snad?“ optal se nadlesní soucitně.

„Ne, ne!“

„Co se tedy stalo? Mluvte?“

„Skácel jsem se se skalního výstupku!“ přiznal se konečně pan Florian s mužným studem.

„Ale to přec je nevysvětlitelno!“ namítnul nadlesní. „Vždyť je venku chvílemi, když se zableskne, skoro jako ve dne. A vy, muž tak opatrný, obratný, který i v čiré tmě...“

Takto mluvě nabídnul gestem stolici, sám stoje.

„A přece se tak stalo!“ zamumlal pan Florian, sedaje namáhavě na stolici.

„Ale jak — jak jen se to mohlo stát? Vysvětlete mi to!“

„Lekl jsem se!“ přiznal se pan Florian upřímně.

„Jakže? Vy, muž tak silný, neohrožený —“

„Na okamžik jsem pozbyl hrůzou a zděšením smyslu!“ zpovídal se domněle neohrožený lesní příručí.

„Hrůzou a zděšením?“ zadivil se nadlesní, nevěře vlastnímu sluchu.

„Ano, pane otče... Proč bych se nepřiznal?...“

„A příčina?“ optal se nadlesní náhle s příkrou přísností. „Okamžité pozbytí smyslů — hrůza a zděšení — vše to musilo přec míti nějakou příčinu.“

„Ovšem!“ odtušil pan Florian s důrazem. „Až mi stydla krev...“

Po té jakoby váhal, má-li či nemá-li se přiznat upřímně, doložil:

„I mně, pane nadlesní — proč bych se nevyznal — zrovna tak jako Kiliankovi — zjevila se černá paní...“

Dojem slov těch byl tak mimořádný, že nadlesní strnul, jakoby mu byl někdo zvěstoval zprávu naprosto neuvěřitelnou.

„I vy, pane Floriane?“ zvolal s nevrlou přísností a trpkou výčitkou. „Muž, který s mým zvěčnělým synem přes dvacet roků ve dne v noci zrejdil všechny okolní lesy, rokle a úžlabiny, když v nich žalostně a příšerně sovy houkaly — i vy věříte v tak pošetilou báchorku, jako připitomělý Kilianek?“

Příkrá výtka ta však lesního příručího nezalekla.

„Nevěřím, pane otče!“ odpověděl opravdově a tónem úplně přesvědčivým. „Ale což platno nevěřit, když se člověk vlastními smysly — přesvědčí...“

„Vy jste se přesvědčil?“ vpadl nadlesní úšklebně. „A jak, prosím vás — jak?“

„Povím to prostě a nelíčeně!“ jal se zpovídati pan Florian. „Když jsem, stoje na skalním výstupku, shlédl po dvakrát v dáli přijíždějící povoz, chtěl jsem se přesvědčit ještě do třetice. Přidržev dlaň před očima, díval jsem se upřeně v místo, kde povoz asi mohl právě býti, a čekal jsem, až se zableskne. Za chvíli se skutečně zablesklo, a to dvakrát za sebou. Poprvé postřehl jsem povoz a po druhé, když jsem maně pohlédl ke třem křížům, viděl jsem ve vzdálenosti asi dvou set kroků zcela zřetelně, jak se u prostředního kříže vztyčila černá postava ženská a — zalomila rukama...“ —

„Přelud, pouhý přelud zraku!“ namítnul nadlesní s ledovým klidem. „Což pak jste neměl psů?“

„Měl jsem Dianu a Vulkana — oba na jednom řemenu. A přiznám — oba psi již chvíli před tím něco větřili...“

„A nepoštval jste jich na příšerné zjevení, abyste se přesvědčil, není-li to pouhý přelud?“

„Nepoštval...“

„Nu, tak vidíte!“ vpadl s uspokojením nadlesní.

Pan Florian však zavrtěl hlavou, řka:

„Psi se mi vyškubli sami...“

„Nuže?“

„A zběsile štěkajíce letěli jako s vichrem o závod ke třem křížům...“

„A potom?“

„Kolkolem panovala čirá tma!“ počal se pan Florian zpovídati z vlastní příčiny svého zděšení. „Slyšel jsem jen hukot větru a štěkot psů. Náhle změnil se štěkot v radostné kňučení, a po chvíli i kňučení umlklo. A když pak po několika vteřinách se znovu zablesklo, spatřil jsem u prostředního ze tří křížů polo vztyčenou, temnou postavu ženskou, a u její nohou plazící se oba psy. A teprve v tomto okamžiku pojala mne hrůza tou měrou, že zapomenuv, kde stojím, bezděky jsem couvnul a zřítil se do houští v roklině pod skalou.“

„A co psi? Zůstali u tří křížů?“ optal se nadlesní doposud nedůvěřivě, když byl pan Florian prosté své líčení ukončil.

„Když jsem se po delší chvíli probudil z polomrákot,“ odpověděl příručí, „zaslechl jsem je slídit kolem. Zahvizdnul jsem a — oba se přihnali ke mně...“

„A ke třem křížům jste se potom už nepodíval?“

„Ani mne nenapadlo!“ vyznal se pan Florian. „Vždyť jsem byl hrůzou skoro bez sebe, a pádem se skály jsem se tak pochroumal, že jen ztěží a přemáhaje bolest dovlékl jsem se k myslivně a ještě v tmavé chodbě se skácel.“

„Nu, tak, milý pane Floriane!“ odtušil s dobrodušnou přesvědčivostí nadlesní. „Konečně jsme se dostali šťastně k něčemu rozumnému.“

„Jak to míníte, pane otče?“

„Kdybyste se byl okamžitě odebral za oběma psy až ku třem křížům, byl byste se neklamně přesvědčil, že — co jste pokládal za temnou ženskou postavu — nebyl nežli pouhý přelud. Nemyslíte?“

Slova ta pronesena byla s tak chladnou přesvědčivostí, že konečně i sám pan Florian počal o tajemném zjevení přece jen pochybovati.

„Možná!“ bylo však vše, co pronesl tónem člověka polou přesvědčeného.

„Nu tak!“ doložil nadlesní uspokojeně, načež starostlivě dodal:

„Ale teď, milý pane Floriane, jděte se hezky umyt a lehněte si! Já už vašich služeb nepotřebuju. Kilianek, když vás nestihne u tří křížů, za chvíli se vrátí a opatří, čeho bude třeba.“

Nadlesní vzav lampu se stolu, svítil mu na chodbu, a za chvíli za ním tónem dobrácké důvěrnosti zavolal:

„Kdybyste něčeho potřeboval, pane Floriane, dejte vědět!“

* * *

Nadlesní zavřev za zmizelým svým příručím dvéře, popošel plíživě ke stolu a postaviv naň lampu, zamyslil se.

Mozkem jeho zavířily myšlenky, jež byly v nejužší spojitosti s příjezdem lékařovým.

Především jej napadlo, že konečně blíží se rozhodný okamžik, kdy se o chorobě dítěte doví, je-li či není-li naděje na uzdravení.

A podivno!

Ještě před chvílí si přál, aby byl lékař již zde a vyslovil o chorobě upřímné své mínění — a nyní, když už je lékař snad jen několik set kroků od domu, zdá se starostí mučenému, že nepřijíždí utěšitel, nýbrž démon, který trapnou, ale vždy ještě,

byť jen klamně nadějnou nejistotu jediným slovem, jediným gestem zvrátí v neúprosnou beznadějnost.

Zatím se byl skoro bezděky připlížil do pozadí a ze vzdálenosti několika kroků zadíval se na dítě, ležící v postýlce již jako v posledním tažení.

„Ale proč — proč lpím tak na tomto stvořeníčku?“ pomyslil si. „Čím je mi tento ubohý, sotva pětiletý červíček s neurčitou duševní fysiognomií vedle dospělého syna, kterého jsem sám vychoval, s kterým jsem déle čtyřiceti roků žil skoro neustále pod jednou střechou, a jenž mi byl po celý ten čas nejen vzorným synem, ale i vzorným přítelem — a nad jehož zkrvácenou mrtvolou jsem přece ani slzy neuronil?...

Čím to, že o nejděsnější katastrofě, která může otce stihnouti, srdce mé ani jednou křečovitě se nesevřelo; že stál jsem u mrtvoly synovy i nad jeho hrobem s mračným vzdorem a trpce bolestnou resignací, kdežto při pouhém pomyšlení na trpícího vnuka se mi zdá, jakoby se mi již již vkrádala slza do oka?...“

Prudce se obrátil od postýlky a plíže se opět ku stolu v popředí přemítal dále.

„Ale takovými jsme my lidé skoro všickni,“ napadlo ho. „Duševní stav svůj nebo pouhou náladu dovedeme vystihnouti aspoň mlhavě, ale vlastní a pravá příčina zůstává nám přece jen záhadou... Bez vzorného syna, s kterýmž jsem po dlouhá léta sdílel se o všechny slasti i strasti života, žiju a mohu žíti, byť i v zpomínkách nejbolestnějších. Ale kdybych měl býti krutým osudem oloupen o poslední toto stvořeníčko, věru — nevím...“

V tom byl ze svých meditací vyrušen.

Venku, buď ze dvora nebo přede dvorem, za-

zněl blábolivý výkřik, jakoby někdo v hrůze a zděšení volal o pomoc.

Nadlesní napjatě naslouchal, a když po několika vteřinách výkřik se opakoval, napadlo jej, že to snad volá Kilianek.

Rychle přistoupil k oknu a zadíval se do čiré tmy.

Ale i když se za nedlouho zablesklo, nepostřehl po Kiliankovi nikde stopy.

V tom rozlítly se dvéře, a ze dvora vrazil do jizby Kilianek — s promoklou houní na hlavě a s výrazem svrchované hrůzy.

Třesa se na celém těle rozhlížel se kolem.

„Co je?“ oslovil jej klidně a s ostrým přízvukem nadlesní.

„Pro milosrdenství boží, pane otče — pane otče . . .“ jektal Kilianek; ale zarazil se a jevil smrtelnou úzkost.

„Co se stalo?“ zeptal se nadlesní přísněji, přiblíživ se o několik kroků k výrostkovi.

„Ach, pane otče —“ blábolil Kilianek jektavě, „u tří křížů — já — já — ubohý Nero — oh!“

Po těchto slovech sklesl jako smyslů zbavený na zemi; ale hned se zase vzchopil a ztrnule zadíval se dveřmi, jichž nezavřel, do čiré tmy.

V tom se zablesklo a současně bylo slyšeti z dáli zaštěknutí hafana.

„Nero je asi sto kroků od myslivny. Poznávám jej dle zaštěknutí!“ připomenul nadlesní. „Co tedy blábolíš?“

A imperativně dodal:

„Zavři aspoň dvéře!“

„Zavři — zavři!“ zablábolil Kilianek, drkotaje zuby a rozhlížeje se kolem, jakoby nechápal.

Nadlesní přistoupil tudíž ke dveřím sám a hněvivě je přiraziv zadíval se s mračnou přísností na Kilianka, kterýž lomě rukama blábolil nějaký nesmysl.

Po té mávna rozmrzele rukou, přitlumeně, ale kategoricky kázal:

„Teď mluv! Nebo —“

Kilianek se uhnul a vytřeštil na nadlesního oči.

„Či snad opět — černá paní?“ připomenul tento úšklebně.

Kilianek, jektaje zuby, mlčky přisvědčil; za chvíli pak srozumitelněji počal:

„Oh, pane otče — kdybyste byl — viděl...“

„Ale co?“

„Když jsem byl asi sto kroků od tří křížů,“ pokračoval Kilianek, „z nenadání se zablesklo a — černá paní se mi zjevila — zrovna u prostředního kříže —“

„A co Nero?“ optal se nadlesní s důrazem.

„Několika skoky byl u černé paní a — začal se k ní lichotit —“ referoval Kilianek a drkotavě dodal:

„Oh, pane otče — kdybyste byl — viděl...“

„A tys vzal do zaječích?“ zasmál se nadlesní.

Kilianek bez rozpaků upřímně přikyvoval, ale s výrazem zděšenosti dodal:

„A když jsem se skoro až u myslivny poohlédl, viděl jsem, že jde černá paní po cestičce — za mnou...“

„Což pak jste se zbláznili oba? Ty i pan Florian —“ připomenul hněvivě nadlesní.

„Pan Florian — taky —?“ zeptal se Kilianek udiven.

V tom bylo slyšeti z venku temný rachot blížícího se povozu, což přimělo nadlesního k přiměřenému rozkazu.

„Dost už tlachu!“ pravil přísně. „Teď jdi a opatř psy, aby se nerozštěkali, až přijede lékař do dvora —“

Kilianek jevě opět zděšení stanul jako u vyjevení.

„Okamžitě ať jsi ze dveří!“ velel nadlesní s největší přísností; ale hned mírněji dodal:

„Dvéře nech otevřeny!“

Teprve po té Kilianek váhavě uposlechl a zmizel ve tmě na dvoře.

Nadlesní postoupil až na práh otevřených dveří a dívaje se do tmy zvolal:

„Nu což? Je tu někde někdo?“

„Nikde — nikdo!“ odpověděl ze tmy ustrašeným hlasem Kilianek.

„Nu, tak vidíš — že to byl zas jen pouhý přízrak!“ konejšil nadlesní Kilianka. „Což pak nepozoruješ, že Nero pobíhá někde u vrat?“

Kilianek hvizdnul, načež bylo slyšeti šukání a řinčení řetězem.

„Nerona však nezavírej a neuvazuj!“ kázal za chvíli nadlesní. „Zůstaň u něho, až pan doktor vejde do světnice. Potom nech Nerona zas volně pobíhat a vrať se sem — rozumíš?“

„Rozumím, pane otče!“ odtušil polohlasitě Kilianek, zabývající se venku Neronem...

Skoro v témž okamžiku utichnul i temný rachot přijíždějícího povozu. Dle všeho byl avisovaný kočár s lékařem vjel do dvora a zastavil...

* *
*

Nadlesní nezavřev dveří do dvora popošel ke stolu, vzal lampu a rychle odebral se s ní lékaři v ústrety na chodbu.

Za několik vteřin objevil se v chodbě lékař, provázený kočím v promoklém plášti.

„Dobrý večer, pane nadlesní — tuším pan Podhradský...“ pravil lékař vstupuje.

„K službám, pane doktore!“ odtušil nadlesní stavě lampu, kterouž byl příchozím v chodbě svítil, na stůl.

„Tak, Martinku!“ obrátil se lékař ke kočímu. „Koní zatím nevypřáhejte — bezpochyby hned zas odjedeme.“

„Nejlíp bude,“ připomenul nadlesní, „zajedete-li pod kůlnu před myslivnou, aby byli koně chráněni od deště.“

Kočí postavil příruční kabelu, již nesl, na stolici a mlčky se vzdálil.

Nežli odešel, zavolal nadlesní i Kilianka, kterýž dle všeho číhal na zavolání u otevřených dveří. Vklouznuť do jizby jako úhoř, zavřel za sebou, na pokyn nadlesního uklonil se nemotorně lékaři a odešel za kočím.

Lékař, statný to šedesátník prostřední postavy a vážného, skoro zasmušilého vzezření, postál několik okamžiků bez jakéhokoli zájmu.

„Račte prominout, pane doktore,“ ujal se slova nadlesní,, jakmile se octnul s lékařem o samotě, „že v tak nepříhodnou dobu a za takové nepohody — —“

„Povinnost nade všechno!“ ujal se slova doktor. „My lékaři jsme zvyklí jiným nepříjemnostem. Spíše jest na mně, pane Podhradský, prositi za prominutí, že jsem se nevypravil k vám okamžitě. Zdrželať mne

na krátko neodkladná a zároveň nebezpečná operace, kterouž byl zachráněn život —“

Ale nedořekl a přerušil sama sebe otázkou: „A kde máme pacienta?“

Přikročiv pak k postýlce s ledovým klidem připomenul:

„Bezpochyby difterie...“

„Ale bez horečky, pane doktore —“ dodal nadlesní, plížící se úzkostlivě za lékařem.

„Ano — bez horecky!“ opakoval lékař monotonně. „Snad také angina... Nu, uvidíme!“

„Ani byste, pane Podhradský, nevěřil, jak jsem byl vaším poslem překvapen,“ dodal lékař živěji.

„Čím, prosím?“

„Když vešel a povykoktal několik slov, domníval jsem se, že mám před sebou nějakého analfabeta..“

„Ovšem — takový dojem činí pan Florian v prvních okamžicích na každého.“

„V několika minutách však jsem se přesvědčil,“ pokračoval lékař, „že je to intelligentní muž. Vyříkal mi symptomy choroby s tak podrobnou správností, že jsem okamžitě rozpoznal difterii nebo anginu.“

„Není divu, pane doktore!“ vyložil Podhradský. „Na samotách, jako je naše, jest kniha nejvěrnějším přítelem. Pan Florian je v prázdných chvílích, obzvláště za dlouhých zimních večerů, skoro rovněž tak pilným, vytrvalým, ba vášnivým čtenářem, jako byl můj syn.“

„Nu, uvidíme, byla-li naše diagnosa na distanci správnou!“ připomenul chladně doktor, načež přistoupil těsně k postýlce, pohlédl pátravě na dítě,

sáhl mu na puls a nakloniv se nad ně zkoumavě naslouchal.

„Diagnosa je správná," referoval po kratinké pomlčce. „Celý hrtan je zanícen — dech přerývaně hvízdavý — tepna již matná —"

„A naděje — pane doktore —?" zeptal se nadlesní s nejbolestnějším výrazem.

Lékař pokrčil poznovu ramenoma.

„Jste intelligentní muž, pane nadlesní," ujal se pak slova, „proč bych vám tajil možnou katastrofu; dítě jest už skoro neustále beze smyslů..."

„Pro milosrdenství boží!" zaúpěl Podhradský přemožen bolestí.

„Naděje ovšem není vyloučena, dokud dech neustal úplně," připomenul s konejšivým klidem lékař. „Zkusíme tedy lék poslední — nejprudčí!"

Nadlesní, jevě zdrcenost, zalomil mlčky rukama.

„Ani okamžik však nelze již otáleti!" připomenul doktor, načež kvapně popošel do popředí ke stolici, na niž byl kočí postavil příruční kabelu, otevřel tuto a vyndav z ní láhvičku léku vrátil se zase k postýlce.

Podhradský sledoval vše s výrazem náhle se dostavivší otupělosti.

Podav dítěti léku, poznamenal doktor:

„Nepodaří-li se nám v nejkratší době všeobecným podrážděním vysíleného již organismu zbaviti průdušky dusícího hlenu, nezbyla by nežli — operace..."

„Operace?" opakoval Podhradský temně, jakoby dosahu slova toho nechápal.

„Ke kteréž by musilo býti dítě dopraveno do městské nemocnice —" doložil lékař.

„Nežli dát dítě na vždy zmrzačit —“ vpadnul nadlesní a s vášnivou prudkostí dodal: „Ne, ne — nikdy!“

Lékař pokrčil ramenoma.

„Ostatně, pane Podhradský,“ pravil, „abych vyznal pravdu upřímně, — stav dítěte je svrchovanou měrou kritický. Dítě jest už tak sesláblé, že i poslední prostředek zdá se býti odvážným. Dítě by nám mohlo snadno zahynouti přímo pod nožem.“

„Co tedy počít?“ zaúpěl stařec zoufale.

„Jelikož příroda konává začasté přímo divy, jichž se nikdo nenadál,“ ujal se slova lékař, „a možnost nepředvídaného obratu není nikdy vyloučena, nezbývá, nežli klidně a s důvěrou v obrozující sílu přírody — vyčkati. Zůstavte, pane nadlesní, dítě zatím neodvratnému jeho osudu a jako muž připravte se zároveň i na katastrofu!...“

„Oh!“ zaúpěl nadlesní s nejbolestnějším výrazem, při čemž zavrávoral.

Doktor jej chvíli s klidným soucitem pozoroval; pak pravil:

„Dovolíte-li, pane nadlesní, sečkám ještě nějaký čas zde, abych se přesvědčil o účinku posledního léku. Nedostaví-li se účinek, nebo neobjeví-li se aspoň symptomy jeho asi v půl hodině, jest umění moje v tomto případu v koncích.“

Oba rozmlouvající muži ani nepozorovali, že venku bouře vždy více se rozzuřuje.

Blesk i hřímání střídaly se vždy rychleji a intensivně. Chvílemi zalehnul i prudký vichr do oken a prudký liják šlehal do nich jako krupobití.

Po posledních slovech lékařových jevil nadlesní mocné duševní vzrušení a zároveň i snahu, aby je utlumil.

Pravil přemítavě, byť i s přízvukem svrchovaně bolestným:

„Proti bezcitné přírodě není léku — a nejméně imponuje přírodě bolest, byť sebe zoufalejší... Jsme všickni v její moci —“

„Ba ovšem — všickni!“ vpadl s trpkostí doktor. „I já podobným katastrofám neušel...“

„I vy, pane doktore!“ ozval se nadlesní skoro soucitně.

Lékař zatím usedl do křesla, takže seděl zády ke dveřím, vedoucím do chodby a viděl do velkého okna, vedoucího do dvora.

I nadlesní popošel mlčky, ale potácivě ke stolu a usedl na stolici přímo proti doktorovi, takže mu tělem svým část okna zacláněl.

Chvíli trvalo trapné mlčení.

Lékař, chtěje navázati rozmluvu, ujal se konečně slova, řka:

„Okolí máte čarokrásné! Nebyl jsem zde ještě nikdy. Ale když jsem přijížděl a jednotlivé, ovšem ještě nedosti intensivní blesky osvětlovaly chvílemi krajinu, musil jsem dát za pravdu svému synovi, který mi krajinu líčil kdysi jako pozemský ráj...“

„Panu synovi?“ opáčil nadlesní beze všeho zájmu, dívaje se napjatě na dvéře, vedoucí do chodby.

„Ano,“ odtušil lékař. „Byl zde loni na podzim — pozván na honby — a vypravoval —“

Za této řeči objevil se Kilianek, jejž byl nadlesní již dříve zavolal, zcela tiše na prahu za zády lékařovými.

Podhradský vztyčiv se dal mu rukou jen prosté znamení, načež výrostek opět zmizel. Pochytna pak z doktorových slov pouze část, ujal se nadlesní slova, s počátku skoro bezmyšlénkovitě, řka:

„Ano — honby!...“

A teprve po krátké pomlčce, vžívaje se znenáhla v živel sobě nejvlastnější, pokračoval vždy živěji:

„Druhdy — tak před dvaceti a více lety, pořádaly se zde honby skoro každého roku. Od té doby však, co vystavěna byla podle našeho města železnice, samota naše vždy více zapadá. Nový komunikační proud obrátil pozornost panstva v jiné směry. Již nebožtík kníže pán chtěl tuto naši myslivnu prostě zrušit... Lesní hospodářství se zde pro ztíženou a zdraženou dopravu už dávno nevyplácí... Ale když uvážil, že je to myslivna jaksi dědičná, ve které děd i otec můj po dlouhá léta věrně panstvu sloužili, a kde i já už přes šedesát roků žiju, ustanovil ve své závěti, že má nám myslivna naše zůstati až do vymření. Na honby v našem okolí ovšem už se skoro po dvacet roků ani nepomyslilo, až teprve loni mladý kníže pán sezval si sem na několik dní několik hostů, kteří sem k nám denně dojížděli vozmo. A to je unavilo i omrzelo, takže lonské honby panstva našeho byly v našem revíru bezpochyby poslední...“

V tom vešel Kilianek, přinášeje dvě láhve vína a sklenice.

„Tak, Kilianku,“ připomenul nadlesní, „a zůstaň dole, — rozumíš? Kdybychom něco —“

Kilianek opět zmizel jako stín, Podhradský nalil vína do sklenic, a lékař se napil.

„Však nejen okolí, krajinu,“ počal, „vy tu máte, pane nadlesní,“ — a při tom s uspokojením se rozhlížel kolem — „i jinak vskutku závidění hodné zákoutí...“

„Ah, nikoli, pane doktore!“ vpadl zádumčivě nadlesní. „Vše, jak to zde vidíte, je sice skoro beze

změny, jako bývalo po šest, bezprostředně předcházejících roků, ale duch míru, blaha a štěstí —“ při tom se hlas jeho bolestně zachvěl — „náhle se odtud vystěhoval.“

„Druhdy tak nebývalo?“ vpadl doktor.

„Naprosto ne!“ odtušil nadlesní. „Já se zde narodil. Ztrativ záhy matku byl jsem zde vychován skoro v naprosté odloučenosti od světa. Uvyknul jsem samotě. Nepodivíte se tudíž, že jsem nezatoužil po změně a po světě, ani když jsem se oženil, a když se mi narodil hoch. A ještě méně, když mi za nedlouho zemřela žena. Osiřel jsem s několikaměsíčním dítětem...“

„A dočkal se konečně,“ připomenul doktor, když se nadlesní odmlčel, „nejen radostí jako otec, nýbrž také jako děd. Neboť churavící hoch jest bezpochyby dítě —“

„Synovo!“ doložil temně nadlesní a po krátké pomlčce pravil:

„Ale věřte, pane doktore, ani vlastní syn mi nebyl z mládí tím, čím se mi stal vnuk.“

Lékař, kterýž byl o posledních svých slovech pohlédl k protějšímu velkému oknu a postřehl před ním cosi, co jej překvapilo, odbočil od rozmluvy.

„Dovolte, pane nadlesní, — není někdo na dvoře?“ optal se živě.

„Není možná!“ odvětil tázaný s rozhodností nepřipouštějící pochybnosti. „Dva z našich tří velkých psů jsou sice dle všeho u pana Floriana, s kterýmž byli asi před čtvrt hodinou na exkursi na Lysé stráni; ale třetí pes, nejzuřivější, kterýž bývá neustále uvázán, je právě odvázán a leží buď v boudě nebo pobíhá po dvoře... A kdyby i nebyl odvázán...“

„Patrně jsem se tedy mýlil!“ vpadl doktor. „Když se totiž zablesklo, zdálo se mi, jako bych byl zahlédl v levém koutě okna na okamžik lidskou tvář.“

Po delším, skoro trapném mlčení snažil se doktor navázati opět rozmluvu.

„Dle toho, o čem jste se byl, pane Podhradský, již zmínil,“ pravil, „zdá se, že v životě vašem byly přece také někdy okamžiky trpké a snad bolestné..“

„Ba ovšem!“ dotvrdil nadlesní. „Než od smrti ženiny, tedy déle čtyřiceti roků, vedl jsem život v nezkaleném klidu a míru. Neměl jsem jiných přání, nežli vychovati své dítě v muže v pravém toho slova smyslu.“

Na okamžik se odmlčel a pak v trpkém rozechvění doložil:

„A přece jsem na vlastním dítěti spáchal nepromíjitelný hřích...“

„Jak to?“ zeptal se lékař s nemalým interessem.

„Vychoval jsem jej sám...“ pokračoval nadlesní. „Byl tudíž vychován bez matky a vůbec bez ženské péče a bez ženské společnosti. Pravda — stal se z něho muž, kterémuž jsem nemohl pranic vytýkati — muž přímý, poctivý, značně vzdělaný — muž hlubokého citu a vyvinutého smyslu pro právo a spravedlnost... Avšak přece jen muž — mně v jistém vzhledě podobný: muž, nemilující světa a spokojující se samotou, v které byl s nepatrnou přestávkou, když totiž navštěvoval lesnickou školu, strávil celý svůj život...“

„Vše to není přece závadou a nemůže vám býti vykládáno ve zlé!“ namítnul lékař.

„Tak jsem soudil druhdy i já sám, nežli nadešel okamžik, v kterém jsem nabyl nezvratného

přesvědčení, jak nepřirozeně a zvráceně jsem vlastní své dítě vychoval... A věřte, pane doktore, pomyslím-li a uvažuju, že týž nebo podobný osud, jaký stihl mého syna, čeká i na ubohé moje vnouče...“

„Jaký to osud, prosím vás?“

„Že bude a musí býti,“ doložil nadlesní trpce, „jako můj syn vychováno — bez matky...“

„Tedy je sirotek?“

„Ano — sirotek —“ dotvrdil Podhradský s tajemným přízvukem a odmlčel se.

„U vás však všechno nasvědčuje, že zde ještě do nedávna vládla pečlivá hospodyně...“ připomenul doktor.

„Ano — do nedávna...“ dotvrdil nadlesní jevě onen druh rozpačitosti, kdy člověk rád by se vyznal upřímně a pociťuje skoro až stud. „Pro mne a pro dítě však je na vždy — mrtva...“

„Tedy nezemřela?“ zeptal se lékař.

„Nezemřela!“ opakoval temně a monotonně nadlesní, jakoby mluvil z hrobu. „Opustila náhle a bez příčiny muže i dítě —“

Po té se na okamžik zarazil, načež v zádumčivém vzrušení propukl:

„Ah, pane doktore! Žiju zde na samotě od nejútlejšího mládí přes šedesát roků. Přirozenoť, že divoromantická krajina, která uchvátí každého, kdo sem poprvé zavítá, pro mne sevšedněla. V celku klidný a spokojený život náš měl tudíž také své stíny: bezpříkladnou jednotvárnost a někdy, obzvláště za dlouhých zimních večerů a nocí, přímo příšernou nudu. A přece jsme se synem nezatoužili po světě a horečném jeho víru. Uvykliť jsme i trudům samoty, a ani nás — věřte na slovo! — nenapadlo, že by někdy mohlo snad jinak býti, nežli právě jest...

Ale před lety seznámil se syn můj náhodou v Praze, když tam dlel v záležitostech revíru, s dívkou, kterou jsem poprvé spatřil teprve asi po roce, když si ji syn můj přivezl do myslivny jako svou choť... Zrak můj spočinul na ní s podivem. A byl jsem přesvědčen, že syn můj nemohl voliti vhodněji —"

„A přece jste se, jak ze všeho vysvítá, zklamal!" podotknul doktor.

„Ah, nikoli, pane doktore!" odpíral nadlesní s přesvědčujícím důrazem. „Naopak! Evelina byla a zůstala bytostí přímo andělskou... V několika dnech změnilo se klidné, zasmušilé a někdy až umrtvující zátiší naše v pravý ráj tiché, slastné rozkoše... Přes své mládí vyrovnala se Evelina dámám v pravém slova smyslu vzdělaným. Vyznala se v tak mnohém, o čem se nám v naší samotě druhdy ani nesnilo. Vychování její bylo vzorné a v ničem se nezvrhlo. Kniha jí byla milou a upřímnou přítelkyní. Ano, Evelina znala i svět... Konalať s matkou časté a dosti nákladné cesty po Evropě; slovem —"

„Dle toho se zdá," upozornil doktor, „že se jí ve vaší samotě posléze přece jen pozastesklo..."

„S počátku jsem sám soudil," ujal se slova nadlesní, „že žena, kypící svěží životní silou a uvyklá rozčilujícímu víru velkoměstského života, dříve nebo později přece zaprahne po ovzduší, v němž byla strávila své mládí. Ale po celých šest roků nepostřehl jsem jediného symptomu toho druhu. Evelina byla až do okamžiku, kdy jsem ji viděl o posledním dni lonských honeb k večeru naposled odcházeti volným krokem ke třem křížům na Lysé stráni, svěží, bezstarostnou a veselou, jako když se byla v naší samotě objevila poprvé..."

„Snad tedy nějaká neshoda s manželem —“

Nadlesní odpíral:

„Syn by mi byl — a to i tehdy, kdyby byl uznal za vhodno nebo nutno, podstatu věci zamlčeti — domněnku svou aspoň vzdáleně naznačil. Než i jemu samému zůstalo vše nerozřešitelnou hádankou... Evelina byla a zůstala až do posledního okamžiku, jejž strávila v naší samotě pod naším krovem a v naší společnosti, rovněž tak vzornou snachou, jako vzornou ženou a matkou. Milovala manžela svého i dítě své s vřelostí a něžností —“

„V tom případě,“ vpadl lékař, „zdá se mi, že snacha vaše vzornou ženou a matkou pouze se zdála, v pravdě však že dovedla se vzorně přetvařovat...“

„Přetvařovat?“ zvolal nadlesní skoro vášnivě. „Evelina přetvařovat? Ne, ne, pane doktore —“

Po té prudce vstal, přistoupil ke stěně, na níž visela synova velká podobizna a pod ní fotografie dámy v plesovém úboru. Strhnuv fotografii se stěny vrátil se ke stolu a podávaje fotografii doktorovi mluvil s mladickou vřelostí:

„Prosím, podívejte se, pane doktore, na tuto tvář a rcete sám — je tvář ta přetvářky vůbec jen schopna?!“

Doktor vzav fotografii do ruky, připomenul, aniž by se na ni podíval:

„Lidská tvář, a zvláště pak fotografický obraz lidské tváře, nejsou přec věrným a neklamným odleskem, natož pak zrcadlem duše a její schopností nebo vlastností. Pověstná Lavaterova fysiognomika je přec už dávno odsouzena jako pouhé pobloužení vědy.“

„Pravda, pravda!“ přisvědčil nadlesní. „A já také z pseudovědy té nic neodvozuju. Ale když po

tom, co jsem vám byl o Evelině dle pravdy napověděl, pohlédnete na její obraz, musíte vyznati, že výraz tváře její jest v naprosté harmonii s povšechnou karakteristikou. Zde tedy by theorie Lavaterovy pseudovědy platila jaksi výjimečně."

„Myslíte?" namítl doktor nedůvěřivě.

Po té teprve se zadíval na fotografii, drže ji, jako činívají lidé dalekozrací, dále od očí.

„Skutečně — čarokrásná tvář — plná vděku, lahody a něžnosti..." pravil za chvíli tónem mírně překvapeného nedůvěřivce. „Věru — skoro jsem o pravdivosti vašich slov přesvědčen."

Náhle však, jakoby si byl něco důležitého připomenul, dychtivě se otázal:

„Dovolte, prosím! Jak stará asi je tato fotografie?"

„Myslím, tak sedm, osm roků!" odtušil nadlesní.

„Pravda, je už poněkud vybledlá!" uznává lékař. „A podivno! Postava i tvář zdají se mi býti povědomy..."

„Možná, že jste Evelinu před lety někdy někde viděl!" připustil nadlesní. „Snad v Praze, kde žila od nejútlejšího mládí. Rodné jméno její, vedle jména křestního v pravdě barbarské, bylo Brandstruperova... Otec její zemřel před desíti lety, jakožto místodržitelský rada ve výslužbě; matka pak před rokem... Možná tedy —"

„Ne, ne!" odpíral doktor živě, dívaje se upřeně a zároveň vzpomínavě na fotografii. „Před lety jsem jí nespatřil. Otce a matky její jsem osobně neznal a také na rodné její jméno se nepamatuji. Slovem — vaše paní snacha, jak je zde vypodobněna, je mi úplně neznáma. Ale když se tak na její podobiznu

dívám, zdá se mi, ba jsem skoro přesvědčen, jako bych byl nápadně jí podobnou dámu spatřil před nedávnem...“

„A kde, prosím, pane doktore — kde?“ zeptal se nadlesní nápadně dychtivě.

„Nemohu se upamatovat!“ odtušil tázaný, pokrčiv ramenoma a klada fotografii na stůl. „Možná, že v Praze před několika dny, když jsem tam byl nucen zajeti za naléhavou a zároveň tak bolestnou záležitostí, že přes veškerou svou otrlost, přes všechnu svou trpkou resignaci neměl jsem skoro pro nic smyslu.“

„I vás, pane doktore, stihla bolestná katastrofa? A před nedávnem — před několika dny — pravíte?“ zeptal se soucitně nadlesní, kterému neušlo, že se lékařův hlas při posledních slovech pohnutím zachvíval.

„Prosím vás, kdož pak byl kdy v životě svém ušetřen?“ ujal se slova lékař, chtěje se přemoci. „Osud zasáhne do našich životních rozpočtů mimo nadání někdy tak bezcitně a brutálně, že i nejchladnokrevnějším z nás stydne krev...“

Náhle však se doktor prudce vztyčil a zcela změněným hlasem s důrazem pravil:

„Tentokrát však jsem se, pane nadlesní, nemýlil! Někdo je na dvoře a díval se oknem...“

Při tom ukázal významně na okno za zády Podhradského.

„Zde, pane nadlesní —“ při tom ukázal rukou do levého kouta okna — „objevila se lidská tvář a hned zase zmizela...“

Podhradský, jenž byl taktéž vstal a loudavě k oknu se přiblížil, zavrtěl hlavou, řka:

„Opakuju, pane doktore, že to není možná! Ostatně — vždyť se můžeme přesvědčit — nezvratně přesvědčit!“ podotknul, tvrdošijnou neústupností lékařovou poněkud jsa podrážděn, a rychlým krokem zaměřil ke dveřím na chodbu.

Pootevřev dvéře zavolal: „Kilianku!“

„Hned, hned, pane otče!“ ozval se Kiliankův nehrubě příjemný soprán z chodby.

„Jen zůstaň, kde jsi!“ kázal pan otec. „Kde je Nero?“

„Na dvoře, odvázán, jak jste nařídil!“ zaznělo v odpověď z chodby.

„A kde Diana a Vulkan?“

„Byli s panem Florianem u tří křížů a potom u něho ve světnici!“ odpověděl Kilianek. „Vzal jsem je pak k sobě a jsou teď u mne.“

„Okamžitě je pusť na dvůr, rozumíš?“ kázal Podhradský a couvnul několik kroků od pootevřených dveří.

„Hned, hned!“ zaznělo v odpověď z chodby a po krátké pause Kilianek volal: „Tak! Už jsou oba na dvoře.“

Hned po té objevil se Kilianek na prahu dveří.

„Přejete si, pane otče, ještě něčeho?“

„Nic, nic!“ odbyl jej nadlesní; ale připomenuv si svého příručího, dodal:

„A přece! Zaskoč k panu Florianovi, jak mu je, a nechce-li něco! Tak — a zavři!“

Nadlesní několik okamžiků napjatě naslouchal, načež se obrátil k doktorovi:

„Slyšíte?“

„Co bych měl slyšet?“ optal se doktor, nechápaje, co Podhradský dotazem svým míní.

„Pouhý hukot bouře... Kdyby byl někdo na dvoře, obzvláště někdo cizí — uvítali by jej oba právě puštění psi okamžitě zběsilým štěkotem.“

„Podivno!“ pravil doktor polou přesvědčen.

„Ostatně můžeme se i jinak přesvědčit...“ dodal nadlesní.

Kvapně přistoupil ke dveřím na dvůr, strhnul s háku na dveřejích karabáč a pootevřel dvéře, jež však držel za kliku, aby jich vichr nevyrazil.

V jizbě zavířil mírný průvan: dvéře v ruce Podhradského zadrkotaly.

„Ah, prosím, pane nadlesní, neračte se namáhat!“ žadonil doktor.

V tom vyrazil prudký vichr dvéře a v jizbě zavířil studený dech větru.

Podhradský povystoupil ze dveří, kde pronikavě zahvizdnuv švihnul karabáčem, načež přitlumeně zavolal:

„Nero!“

Couvnuv pak rychle do jizby přirazil prudce dvéře, řka k doktorovi:

„Nero už letí!“

A skutečně skoro v nerozdílném okamžiku bylo slyšeti za dveřmi čmuchavé zakňučení hafana.

„Vskutku, pane nadlesní, teď jsem úplně přesvědčen!“ připomenul lékař, sedaje na totéž místo, kde byl seděl.

Podhradský učinil dle jeho příkladu a nabídl vína.

Oba se napili a na delší chvíli odmlčeli.

Posléze ozval se nadlesní, aby zase navázal rozmluvu:

„Neráčil jste se, pane doktore, zmíniti o nějaké — nehodě, která vás stihla?“

Dotaz ten dotknul se doktora skoro bolestně.

„Ah, pane nadlesní — raději nevzpomínat!“ pravil přemáhaje náhlé pohnutí. „My lékaři, kteří jsme skoro denně svědky lidské malomocnosti proti neúprosným zákonům přírody, s brutální matkou přírodou zpravidla nedisputujeme. Přijímáme každou její ránu, kterou nám zasadí, s větší nebo menší měrou resignace a používáme, možno-li, jediného léku — vyhýbáme se vzpomínkám.“

„Ale což, jsou-li vzpomínky tak mocny,“ namítnul nadlesní, „že vidí člověk jako já, člověka, kterého miloval a na vždy ztratil, skoro neustále před sebou? Když člověkem lomcují lítost, hoře, stud a hněv; když každou chvíli vzplane vášnivost tou měrou, že by člověk původce, po případě původkyni svého neštěstí — kdyby se před ním objevili — jedinou ranou pěstí srazil k zemi nebo zardousil?“

Vášnivý přízvuk, jakým byla slova ta pronesena, doktora poučil, že sedí tváří v tvář muži, jejž není radno podráždit, neřku-li rozvášnit.

Ozval se tudíž reservovaně, řka:

„Ale dovolte! Po tom všem, co jste mi byl o své paní snaše naznačil, vskutku nechápu, jak je možno, abyste byl na ni zanevřel i vy takovým způsobem, jak právě pravíte, a jak snad na ni právem zanevřel její manžel, váš syn...“

„Domníváte se,“ vpadl trpce nadlesní, „že duševní stav můj není oprávněn...?“

„Nikoli neoprávněn, ale tak trochu nepřirozený!“ odpověděl host. „Rodinné katastrofy toho druhu, jako zde u vás, nejsou ve světě za našich dnů a nebyly i jindy nikdy vzácností. Manželé se pohněvají — někdy pro pouhé slovo, posunek nebo pohled — a jsou-li to povahy vznětlivé nebo docela

vášnivé, jsou buď rozkol dočasný nebo trvalý rozchod zcela přirozeny. Když však se rozvlněná krev utiší, a chladná rozvaha nabude vrchu, následuje v devadesáti případech ze sta smíření."

„Ale syn můj už se smířit nemůže!" namítnul nadlesní s bolestnou trpkostí.

„Proč by nemohl?" opáčil lékař. „Když ne hned, tedy snad později. Naděje v smíření není nikdy vyloučena. Je-li váš pan syn, kterého jste sám vychoval, mužem vám podobným aspoň v základních rysech povahy, není možno, aby časem svým neprominul —"

„Syn můj měl jedinou vášeň!" připomenul Podhradský. „Miloval Evelinu přímo šíleně."

„Tím spíše jest naděje na smíření!" míní doktor. „Neboť milovati v pravém slova toho smyslu není vlastně nic jiného, nežli všechno prominouti, všechno odpustiti..."

„Pravda, pravda!" přikývnul nadlesní přemítavě; ale ihned s bezměrnou trpkostí dodal:

„Ale syn můj nemůže už pranic odpustiti... Můj syn je mrtev!"

„Mrtev?" opáčil náhle pozměněným tónem doktor.

„Snažil se hoře své, lítost a bezměrnou bolest svou utlumiti jako muž!" pokračoval nešťastný otec. „Po tři měsíce snášel hrozná duševní muka, aniž by si byl slovem postesknul. Až konečně — o posledním štědrém večeru, když byl dítěti upravil vánoční stromek — jedinou ranou z revolveru..."

Po těchto slovech nadlesní prudce vstal, přešel pokojem a zastaviv se u stolku před oknem do dvora pokračoval:

„Když jsme byli po večeři a dítě usnulo, usedl syn můj sem k tomuto stolku a dlouho, dlouho díval se mlčky oknem... Měsíc svítil jako rybí oko, a bylo viděti až ke třem křížům na Lysé stráni... Náhle sebou syn lehce pohnul, a rána z revolveru zahoukla. Sklesl hlavou na obě ruce na stole, a v několika okamžicích rozlila se po stole krev...“

„Teď teprve chápu všeho souvislost,“ připomenul doktor soucitně. „A věřte —“

Nedořekl.

Podhradský, vzpamatovav se poněkud, ale posud ještě v nejbolestnějším pohnutí, vpadl:

„A považte, pane doktore! Dítě se ranou ani neprobudilo — a krev, krev zde zůstala... Nesvolil jsem, aby byla smyta... Nechť mi —“ další pronesl s vášnivou bolestí — „nechť mi krev ta do posledního okamžiku mého života připomíná čarokrásnou furii, která byla vinna dobrovolné smrti mého syna!...“

„Ubohý otče!“ zašeptal soucitně doktor, jevě sám nejbolestnější pohnutí.

„Odpusťte jen,“ dodal, „že nemám ani pro vás, aniž pro sebe slova útěchy. V tak hroznych momentech jsme zdrceni... A může-li vám něco býti, ne-li právě útěchou, tedy aspoň ulehčením, tedy vězte, že i já sám —“

„Vy sám?“ vpadl s účastí nadlesní.

„Váš syn, pane nadlesní, zemřel před půl rokem,“ odpověděl host trhaně, „můj vlastní před několika dny... I můj syn, absolvovaný právník a poručík v záloze, hoch kypící zdravím, zahynul sebevraždou. Otrávil se!“

„A příčina — pohnutka?“ naléhal nadlesní se soucitným zájmem.

Doktor, pokrčiv ramenoma, děl:

„Byl-li váš syn vychován na samotě a bez péče mateřské i bez ženské společnosti, byl syn můj vychován ve společnosti několika starších svých sester ve městě, tedy v ovzduší plném dojmů, vzdělanou, něžnou, vůbec vzornou matkou. Dospěl v muže, kypícího jarobujnou silou životní. Zřídka kdo prahnul tak vřele, tak vroucně, ba náruživě, vykořistiti život ve všech možných směrech. A to netoliko jen v pouhém rozkošnictví, nýbrž i v přísné, svědomité a namáhavé práci...“

„Dle toho nebylo u vašeho syna,“ podotknul nadlesní tázavě, „závažných příčin k omrzelosti života?“

„Povšechně vzato — nebylo...“

„A přece si zoufal?“

„Ah, pane nadlesní,“ odtušil doktor, „my staří, kteří se už nakláníme nad hrob, milujeme život zpravidla náruživěji, nežli vášnivá mládež. Veškerá, sebe delší minulost naše připadá nám všem jako sen několika týdnů. Mládež naopak, zvláště pak nynější mladá generace —“

„Vy soudíte,“ vpadl nadlesní, „že nynější mladá generace liší se podstatně od mladé generace, ke které jsme náleželi před lety i my?“

„Ovšem, a to z příčin zcela přirozených!“ jal se vykládati doktor. „Moderní vymoženosti věd všech odstínů a jimi v úžasné míře pozměněný život povšechný vypěstily generaci zcela novou, jejíž podstaty my staří skoro ani nechápeme, neřku-li abychom si dovedli vysvětliti všechny symptomy, pohnutky a cíle.

Za našeho mládí vůbec netušené pokroky v nesčetných směrech právě minulých dvou až tří de-

cenií otvírají mladé a nejmladší generaci zcela jiné, jasnější a prohloubenější perspektivy do života, nežli se otvíraly před půl stoletím nám...“

A poněvadž starší a nejstarší generace nejde — a jak přirozeno, nemůže jíti — s povšechným pokrokem stejným krokem, resultuje z toho nespokojenost každého, před jehož duševním zrakem otvírá se perspektiva jasnější a prohloubenější.

Nás starých, kteří jsme se dovedli po půl věku, a mnohý z nás i déle, spokojiti s perspektivou nepoměrně mlhavější a měřčí, různé dissonance ovšem tak nevzrušují, jako životem kypící a po činnosti prahnoucí generace mladší...

A jedině tyto dissonance jsou po mém náhledu vlastním zdrojem horečné, pro nás staré, vychládající nebo již vychladlé skoro nepochopitelné neukojitelnosti mladé generace.

Duševní obzor generace té jest, jak přirozeno, širší a jasnější, nežli býval náš. Nicméně dosavadní malomocnost v realisování životních plánů rozechvívá mladé duše tajemně bolestnou neuspokojeností, která je sice podobná sladce mučivému světobolu starších dob, ale liší se od něho neukojitelnou trpkostí...

„Než odpustte,“ přerušil doktor sám svůj výklad, „vše to jsou unavující subjektivní reflexe...“

„Ale neunavují člověka,“ vpadl živě nadlesní, jenž byl s nemalým zájmem naslouchal, „který strávil celý svůj život na samotě a nemá o nynějším víru světa nežli mlhavé ponětí vzdáleného pozorovatele. Prosím, tudíž, dopovězte!“

Doktor přání tomu vyhověl.

„Mladou a nejmladší generaci rozechvívá palčivá touha po rozřešení nesčetných problémů, jež jí

byla starší generace zůstavila nerozřešené v dědictví. Leč právě proto, že řešení to bývá namnoze i nyní bez výsledku, namáhá se mladá a nejmladší generace najíti východiště z tajemného labyrintu.

Snaží se vysloviti se určitěji, přesněji neb aspoň barvitěji a plastičtěji; zkoumá záhady dle starších i nových receptů; analysuje, experimentuje a začasté zabřídá do záhad nových, tajemnějších a mystičtějších, nežli byl problém, jenž má býti rozřešen...

Osvěta a názor v svět, jež byly starší generace zůstavily generaci mladší a nejmladší, neuspokojují. Mladé i nejmladší duše prahnou po duševním obrození, po mravní, ethické, po případě i náboženské regeneraci — po sociálních, politických a uměleckých opravách...

Slovem, starý svět se svými názory, bludy i předsudky budí nechuť, odpor a žhavou neukojitelnou touhu, skáceti bez milosrdenství všechny modlosložebné chrámy, jež byly buď duševní krátkozrakost nebo rafinovaná zlotřilost starého světa postavily modlám pochybné ceny a hodnoty...

A syn můj, pane nadlesní, byl z této mladší generace. Byl jedním z oněch svéhlavých, neústupných, nepodajných pionérů nové osvěty, kteří v odporu a v zásadním boji proti vymírajícímu znenáhla starému světu zžírají se neukojitelnou nespokojeností a shledávají v ní rozkoš, jaké by jim souhlas s dědictvím starého světa neposkytnul ani snad v poměrech nejskvělejších."

Doktor umlknul.

„Dle toho ztratil jste, pane doktore," ozval se nadlesní, „v synu svém muže přímo neocenitelného.

Než — čemu, prosím, připisujete dobrovolnou jeho smrt?“

„Nesnadno, vlastně nemožno říci!“ odtušil doktor pokrčiv ramenoma. „Smrt mého syna jest a zůstane bezpochyby na vždy záhadnou, a příčina její tajemstvím. S počátku jsem se domníval, že nadešla u něho krise líčené moderní jeho choroby, a že učinil konec životu svému v záchvatu okamžité nepříčetnosti. Ale když jsem se dostavil do Prahy k jeho pohřbu a dověděl se některé podrobnosti z posledních dnů jeho života, šlehla v prvním okamžiku mozkem mým domněnka, že — smrt jeho zavinila bezpochyby — žena...“

„Žena?“ vzkřikl přitlumeně nadlesní.

„Ano — milenka...“ doložil doktor. „Já sice o poměru svého syna k jeho milence nevím nic podstatného a také jsem se nikdy nikoho nedotazoval.

Vím jen, že milovali se vroucně již asi před desíti lety, že teprve před necelým rokem náhodou kdesi znovu se setkali a že právě minulých několik měsíců sdíleli se v Praze o společnou domácnost jakoby manželé...

Toto ovšem nevrhá na milostný poměr jejich světla právě nejpříznivějšího; ale já, kterýž jsem synovi svému nikdy v ničem nebránil, právě pro tuto věrnou lásku jeho ani nezatoužil poodhaliti roušku se sladkého synova tajemství.

Nevím o jeho milence, nežli že se zove Milena a že jej milovala s veškerou vroucností žhavé své duše... Ba, jáť s Milenou do dneška ani slova nepromluvil.

I v okamžiku, když stál jsem zdrcen na hřbitově volšanském nad otevřeným hrobem synovým, a Milena v žalné čarokráse světice přivrávorala a

v bezměrném hoři stanula přímo proti mně, pohlédl jsem k ní jen jednou a to kradmo, abych ani pohledem němé bolesti její neznesvětil...“

„Váš jemnocit, pane doktore, k bytosti tak jemnocitné,“ ujal se slova nadlesní, „ovšem jest oprávněn. Avšak Evelina, která bez příčiny a bez důvodu opustila bezcitně své vlastní dítě a legálního chotě, neubližívšího jí ani slovem, ba ani pouhým pohledem, hrozná tato furie kamenného srdce nezaslouží, než aby —“

Po té se zarazil, ale hned s nejvášnivějším efektem dodal:

„Ach, ne, ne, pane doktore! Kdyby žena ta v tuto chvíli zde se objevila — věřte — já bych ji jedinou ranou pěstí —“

Ale rovněž tak náhle, jako byl vzplanul, hněv jeho zase se zmírnil.

V tom se ozval Kilianek.

Již za posledních slov nadlesního tiše byl otevřel dvéře u chodby a stanul nerozhodně, ba nesměle na prahu. Teď bezděky zakašlal.

Podhradský, všimnuv si teprve teď Kilianka, zpurně jej oslovil:

„Co je, Kilianku?“

Výrostek neodpověděl, tváře se však, jakoby chtěl něco důležitého povědít a u přítomnosti doktorově se ostýchal.

Nadlesní tudíž vstal a přiblížil se ke dveřím.

„Co se stalo?“ optal se prudce.

Kilianek postoupil a tajemně šeptal:

„Pan Florian — ach, bože, pane otče — ten vám naříká...! A prosí — kdyby pan doktor — na malou chvilku —“

„Někdo potřebuje lékařské pomoci?“ ozval se doktor vstávaje.

Nadlesní mu v krátkosti vysvětlil Florianovu nehodu.

„Nu, uvidíme!“ řekl doktor. „Dříve však musíme ještě chvíli věnovat dítěti...“

Obrátiv se po těchto slovech přiblížil se k postýlce do pozadí, vážně dítě pozoruje.

Podhradský dav Kiliankovi rukou znamení, aby odešel, vyčkal, až Kilianek zmizel. Připlíživ se pak za doktorem a zastaviv se asi tři kroky od postýlky, mlčky, ale s výrazem nejúzkostlivější dychtivosti sledoval počínání doktorovo.

„Co soudíte — pane doktore — — nyní?“ optal se nadlesní rozechvěným hlasem přitlumeně a trhaně.

„Skoro se bojím podati i poloviční dávku léku...“ odpověděl doktor s ledovým klidem. „Dítě je nanejvýš vysíleno — vždyť již ani nezakašle... Povšechný stav choroby je tak kritický, že každým okamžikem lze se obávati agonie...“

„Agonie?“ zaúpěl nadlesní zoufale.

„Vzmužte se, pane nadlesní!“ povzbuzoval doktor. „A možno-li, prosím, ukažte mi laskavě, kudy bych k panu příručímu —“

Nadlesní rychle popošel ke stolu v popředí a vzal lampu do ruky.

„A kdyby se dítě rozkašlalo,“ pravil lékař s důrazem, „zpravte mne o tom okamžitě!“

Nadlesní mlčky přikývnul.

Po té rychle pokročil se světlem ke dveřím na chodbu, otevřel je a chvějivým hlasem zavolal do chodby:

„Kilianku! Rychle posvěť na schody! Pan doktor!...“

Mlčky vešel lékař do chodby, z kteréž zazněl přitlumeně dunivý zvuk vzdalujících se jeho kroků.

* * *

V okamžiku, když nadlesní, stojící na prahu dveří u chodby zády k jizbě, chtěl se obrátit a vrátit do světnice, otevřela nějaká postava v promoklém černém šatě dvéře, vedoucí do jizby ze dvora.

Mocný studený průvan zavířil po jizbě a chvíli bylo slyšeti prudký liják zřetelněji, nežli dokud byly dvéře zavřeny.

Postava, proklouznuvši dveřmi, jež jí v ruce skřípavě drkotaly, namáhavě je zase zavřela a stanula u nich bez hnutí, jakoby se rozmýšlela, má-li či nemá-li postoupiti...

Nadlesní pocítiv ledový průvan, jenž mu okamžitě i lampu v ruce zhasil, prudce se obrátil a přirazil dvéře.

„Co to? Odkud ten průvan?“ zamumlal, dívaje se upřeně do čiré tmy v jizbě.

Popošed ve tmě opatrně až ku stolu a stavě na něj zhaslou lampu došoural se ve tmě opatrně od stolu ke kamnům, kde na poličce ležely sirky.

Sirka v ruce nadlesního vzplála jenom na mžik, ale i v tom krátkém zaplanutí postřehl Podhradský matnou silhouettu lidské postavy u dveří.

„Co to? Někdo zde?“ uklouzlo mu s mírným úžasem, ale bez bázně.

Chvíli napjatě naslouchal, a když se nikdo neozýval, zvolal:

„Je někdo zde?“

Ale když se nikdo neozval, přistoupil nadlesní ke stolu, rozžehl sirku, a nezvednuv už ani hlavy rozsvítil lampu, stojící na stole.

Teprve po té pohlédl ke dveřím.

Spatřil tam skutečně státi postavu a s úžasem, ač přece bez leknutí, couvnul o krok.

Současně sesmekla se pravice jeho k levému boku, jakoby sáhal po loveckém tesáku, a levicí zastřel si na okamžik oči, aby lépe viděl. Ale hned po té zase vykročil a chopiv se revolveru, ležícího na stole, zahřměl:

„Kdo zde? Co chcete?“

Teprve nyní si všimnul, že těsně u dveří stojí ženština prostřední postavy, majíc přes hlavu přehozený úplně promoklý černý plášť, a tak jest v něj zahalena, že viděti jen část obličeje a lesknoucí se tmavomodré oči...

V tom ta žena, náhle, jakoby se byla konečně přece rozhodla, shodila plášť a vzpřímivši se stanula se sepjatýma rukama a s výrazem dojemné, němé prosby jako socha.

Podhradský, poznav ji, s úžasem couvnul a s výrazem hněvu a nenávisti temně vzkřikl:

„Evelina!“

„Ano — Evelina...“ zašeptla ženština měkce chvějivým hlasem.

Nadlesní, jenž si byl objevením se synovy ženy vysvětlil i všechny domnělé přeludy nejen svých lidí, ale i doktorovy, stál chvíli v němém úžasu bez hnutí, jevě v tváři prudký duševní boj.

Avšak něhyplný, prosebný pohled té ženy jej znenáhla přece počal odzbrojovat.

Výraz hněvu a nenávisti, jejž byla tvář jeho

jevila, když Evelinu poznal, ustupoval znenáhla výrazu útrpnosti.

„Odpusťte, pane otče!...“ ozvala se po delší chvíli Evelina hlasem bolestně rozechvěným nesměle a bázlivě.

„Odpustit?“ opáčil nadlesní poloútrpně. „Nevím, co bych odpouštěl...“

„Odpusťte!“ opakovala váhavě s nejdojemnějším přízvukem prosby. „Kde je — Václav?“

„Můj syn?“ optal se nadlesní temně.

„Můj —?“ doložila Evelina, ale nedořekla; neboť nadlesní drsně vpadl:

„Není ho zde!“

„To není možná!“ odpírala Evelina. „Po tři dny a skoro po tři noci bloudím v lesích kolem myslivny, abych se s Václavem setkala. Václav dle všeho po tři dny myslivny neopustil. Václav je zde...“

Nadlesní odtušil rozhodně:

„A kdyby i byl — jakým právem opovažuješ se překročiti práh tohoto domu?“

„Odpusťte!“ zaúpěla Václavova žena. „Přicházím se zdrceným srdcem, nešťastná, kající Magdaléna, abych si od Václava na kolenou vyprosila prominutí svého hříchu...“

„Nešťastnice!“ zvolal nadlesní vášnivě; ale hned dodal tónem bolestným:

„S Václavem se nikdy už neshledáš!“

„Pro vše, co vám bylo kdy drahého, vás prosím,“ žebronila Evelina úpěnlivým hlasem, „zavolejte Václava!... Nebo mu aspoň povězte, že jsem zde — že se vracím —“

„Nemohu.“

„Je churav?“

„Není. Ale dítě — dítě churaví —“

„Pro milosrdenství boží — moje dítě?“ vzkřikla Evelina zoufale, a zrak její divoce zakroužil po jizbě.

Jelikož však s místa, kde právě stála, neviděla v pozadí postýlky, kterou zakrývaly španělská stěna a poodhrnutá portiéra, skoro v okamžiku se zase vzpamatovala.

„Vidělať jsem je předevčírem z dáli několikrát. Bylo zdrávo a svěží...“

„A přece churaví dítě,“ doložil nadlesní smutně.

Evelina zaúpěla:

„Ach, bože, bože — předtucha moje mne tedy přece neklamala... Když jsem asi před půl hodinou od tří křížů na Lysé stráni zahlédla přijížděti od města povoz k myslivně, napadlo mne, že v tak pozdní dobu večerní může to býti jen povoz lékařův. A když pak jsem si připomenula, že Václav po tři dny myslivny neopustil, zmocnila se mne strašná předtucha, že on to churaví. A jako již včera v noci, vplížila jsem se i dnes — před chvílí v smrtelných úzkostech, že mne některý pes štěkotem či jinak prozradí, do dvora až pod okno, abych si, bude-li možno, zjednala jistoty. Když však jsem z ničeho, co jsem mohla oknem kradmo zahlédnouti, nemohla jistoty uhodnout, odvážila jsem se konečně —“

Evelina sklesla na kolena a sepjavši ruce dívala se nadlesnímu s výrazem nejtklivější, nejdojemnější němé prosby do očí náhle hněvem rozjiskřených.

Rozlícený Podhradský byl chvíli na rozpacích.

Němá prosba krásné kajicnice, jak se zdálo, přece jej odzbrojovala.

Výraz rozvášnění, jejž jevila zbrunátnělá jeho tvář, již již přecházel ve výraz vynucené útrpnosti.

Bezděky prudce couvnul, ale hned zase, zdánlivě bez příčiny, vzplanul hněv jeho poznovu.

Vykročil prudce, a octnuv se těsně u Eveliny, napřáhl pravici k ráně...

„Udeř! Udeř!“ zaúpěla Evelina s bezměrnou oddaností.

Rozvášněný nadlesní, jakoby pomaten opět couvnul, a napřažená pravice jeho sklesla.

„Udeř — odkopni mne!“ vzlykala Evelina v nejprudším rozlítostnění. „Skol mne jako psa a zkraťtak hrozná moje muka duševní! Ale pověz dříve, kde je můj muž?...

„Budiž!“ odtušil nadlesní náhle, skoro až s chladnou rozhodností. A za chvíli s drsnou přísností kázal:

„Vstaň!“

Přešel na příč jizbou, načež poněkud klidněji ujal se slova, řka:

„Kdybys byla přišla, Evelino, předevčírem nebo včera nebo i dnes před večerem, možná, že bych byl — dítěti k vůli — prominul... Ale teď — teď už dítě matky nepotřebuje...“

„Oh!“ zaúpěla zoufale.

„Nechci však býti krutější, nežli jsi byla sama k mému synovi a k vlastnímu dítěti!“ pokračoval nadlesní. „Nechci tě soudit bez výslechu. Chci ti popřát příležitosti, abys se ospravedlnila!“

Evelina, namáhajíc se býti klidnější, polou pro sebe zašeptla:

„Evelina nikdy nezalhala...“

„Pravda!“ odtušil nadlesní, jenž byl slova ta přece zaslechl. „Až dosud nebyla ve lži přistižena. Ale tentokráte jí bude upřímná zpověď přece jen krušnou... Mluv!“

Evelina zapotácela se namáhavě k stolici a sklesnouc na ni, zakryla si oběma rukama tvář.

„Hleď, Evelino!“ ujal se Podhradský po několika vteřinách slova smířlivěji. „Každý, kdo by tě viděl tak zdrcenu, sotva by se ubránil soucitu. Ale já jsem a zůstanu vůči tobě přísným a spravedlivým soudcem.“

„Nevím — nedostává se mi slov . . .“ počala Evelina snivě. „Ale mám-li vlastní příčinu svého odchodu aspoň označiti, nemám jiného slova, nežli: — vděčnost . . .“

„Vděčnost?“ opáčil nadlesní překvapen.

„Ano, otče — vděčnost, nebo chceš-li, náhlé vzplanutí podivného, nepochopitelného, nevyzpytatelného a zároveň neodolatelného citu, který zachvátil celou moji bytost a nebyl citu vděčnosti nepodoben . . .“

„Mluvíš v hádankách!“ vpadl nadlesní, nemoha se ubrániti mlhavému dojmu.

„Vděčnost, neskonalá vděčnost k člověku, kterému děkuji duševní své obrození,“ pokračovala Evelina; „k člověku, kterého jsem druhdy vášnivě milovala a jehož památka bude mi na vždy svatou, k muži neúhonné povahy, vzácného nadání a hlubokého citu, který ze mne učinil, čím právě jsem: ženu s nepředpojatým názorem v svět, ženu, kterou jsi i ty, otče, druhdy tak vroucně miloval.“

„Ustaň!“ vpadl nadlesní přísně. „Snad nechceš z nejhříšnějšího skutku, jakého se může žena a matka dopustit, učiniti vzornou ctnost?“

„Nikoli, otče! Ale rci sám — shledal jsi na mně po celou tu dobu, po kterou jsem s vámi žila pod jednou střechou, jediný poklesek, pro který bys mne byl mohl třeba jen otcovsky pokárati?

Nebyla jsem tvému synovi upřímnou a vřele milující ženou?

Nebyla jsem svému dítěti něžnou, ba vzornou matkou?

Nebyla jsem i tobě, otče, snachou, které jsi druhdy sám nesčetněkráte vyznal, že z vaší smutné samoty a truchlivé domácnosti utvořila ráj?"

„Pravda; nemohu tvým slovům odpírat!" přisvědčil nadlesní poněkud zaražen. „Ale tys posléze muže i dítě své přece jen hanebně zradila."

„Nikoli, otče! Nezradila! Tvůj syn byl v bezměrnou oběť, kterou jsem z vděčnosti přinesla, zasvěcen..."

„Ne, ne! To není možná!"

„A přece tomu tak!" pokračovala Evelina. „Tvůj syn nebyl a není muž předpojatý. Vzájemný poměr náš byl tak čistý, tak přirozený, že nebylo mezi námi nikdy ani stínu lživosti a neupřímnosti. Jako jsem znala tvého syna i jeho minulost, tak znal též on moji minulost a mne samu do nejtajnějších hlubin duše.

A proto jedině on může a dovede nepředpojatě oceniti skutek, který jest v očích světa nepromíjitelným hříchem; ale v jeho vlastních očích není a nemůže býti, nežli zcela přirozeným a proto nutným následkem mé bytosti a její minulosti — a nebo, kdyby přece jen chtěl souditi po příkladu světa, pouhým poblouzením."

„Věru," připomenul nadlesní jízlivě, když byla Evelina na okamžik umlkla, „lepšího ospravedlnění hříchu nedovedl by si ani ďábel vymyslit!"

„A přece jest, otče, vše tak prosto a přirozeno!" pokračovala Evelina. „Však se dojista sám pamatuješ, že jsem i tobě líčívala bez šalby věrně a

upřímně svou minulost. Byla jsem, jak víš, dcerou z tak zvané vyšší rodiny úřednické s obvyklým tradicionálním vychováním. V šestnáctém roce byl mi úkol člověka a tudíž i ženy a matky nejhlubším tajemstvím — až náhle, pouhou náhodou, setkala jsem se s mladým člověkem... A v duši mé začalo svítati..."

„Vím, vím!" přisvědčil nadlesní.

„Víš tedy, otče, že to byl na pohled student jako sta jiných, ale povaha tak neúhonná, srdce tak ryzí a duch tak jemně hloubavý — slovem muž, kterého jsem si zamilovala s veškerou vroucností své duše, a kterýž i moji lásku opětoval...

A vše to věděl a ví, otče, i tvůj syn.

Když jsem se s ním seznámila, vyzpovídala jsem se mu ze své minulosti zcela upřímně. Pověděla jsem mu, že nás rozvedly poměry sociální.

A když pak mi, otče, syn tvůj, kterého jsem si vřele zamilovala, nabídnul svou ruku, netajila jsem se mu obavami nejkritičtějšími: že totiž, kdyby předmět mé první lásky třeba po letech přede mnou opět se objevil, bezpochyby bych sotva odolala vzplanutí nejprudčího, nejžhavějšího citu, po případě hříšné vášně —"

„A když se tak konečně stalo," vpadl nadlesní opět trpčeji a vášnivěji, „zapřela jsi svaté své povinnosti jako žena a matka a uprchla s galánem! V loktech milánových plnými doušky pila jsi z číše hříšné rozkoše —"

„Nikoli, otče, nikoli!" odpírala Evelina. „Nerozloučila jsem se s vaší samotou a s vámi se všemi bezcitně, nýbrž po krutém, bezměrném boji mezi dvěma povinnostmi: mezi prostou povinností manželky a matky a tajemně neodolatelnou povinností

nestáti se nevděčnou k muži druhdy tak šíleně milovanému a nyní tak bezměrně nešťastnému...“

„Loni na podzim, o posledních honbách,“ zpovídala se upřímně Evelina dále, „byl mezi pozvanými hosty. Setkala jsem se s ním poprvé zase náhodou u tří křížů na Lysé stráni o samotě a přiznám se, že první toto setkání vzbudilo ve mně mnohem slabší vzrušení citu, než jakého jsem se obávala.

Ale po výměně několika jen slov zmocnil se mne horečný nepokoj. Poznala jsem v někdejším milenci svém sice muže na pohled tělesně úplně zdravého, ale churavícího duševně.

Nejneústupnější, nejbojovnější druhdy duch, který se nelekával pokusů, řešiti problémy nejzáhadnější, jevil mučivou, vysilující sklíčenost a politováníhodnou zmalátnělost.

Místo člověka, prahnoucího druhdy po světle nejjasnějším, po pravdě nejnepředpojatější, stál přede mnou člověk v hlubinách duše raněný, v celé své bytosti zlomený, jedna z těch ubohých, v křečích rozumu a citu bolestně se svíjejících duší, pro které není z labyrintu záhad východiště, pro které není v ničem spásy, nežli ve věčném klidu, jehož poskytuje jedině — hrob...

A když jsem si připomenula, jak vzácný a mnohoslibný talent byl v ubohém muži tom nepřízní poměrův takořka již na dobro zmařen; když jsem si připomenula, čím jsem muži tomu zavázána, a postřehla, že mne i nyní ještě miluje, jako mne miloval, vyhoupnul se z chaosu citů, jež mne opanovaly, pocit bezměrné útrpnosti...

A dříve, nežli jsem se nadála, šlehla mou duši neodolatelná myšlenka: že jest mojí povinností, po-

kusiti se, možno-li, o duševní uzdravení člověka, tak vzácného a zároveň tak přeubohého...

„A tak a nejinak, otče," končila Evelina svou zpověď, „se stalo —"

„Že's uprchla z domu," vpadl jízlivě nadlesní, „a pokusila se... A pokus tvůj," dodal tónem nejjízlivějším, „bezpochyby se zdařil — není-liž pravda?"

Evelina zavrtěla smutně hlavou.

„A touto neuvěřitelnou bájí," pokračoval nadlesní, jenž byl v posled se založenýma rukama zdánlivě klidně naslouchal, „chceš dáti sankci hroznému provinění svému jako nejryzejší ctnosti?"

„Křivdíš mi, otče, domníváš-li se, že mi jde o jakékoli omlouvání mého skutku," ospravedlňovala se Evelina tónem a důvody vždy přesvědčivějšími. „Vím a přiznávám se, že v neodolatelném návalu citu vděčnosti a náhle znovu vzplanulé první lásky prohřešila jsem se proti svým povinnostem jako žena a matka.

Ale kromě povinností, plynoucích pro nás ženy z ustálených poměrů společenských, jsou také ještě přirozené povinnosti ducha a srdce, kterýmž odolati jest rovněž tak nesnadno, ba někdy i nemožno, jako vzpouzeti se nezměnitelným zákonům přírody.

Pravda — jsou ženy, které i v nejsvůdnějších situacích odolaly, a kterýmž to vykládáno za ctnost, ba i za heroismus. Ale neprávem.

U žen a matek, které to dovedly, byly povinnosti ducha a srdce už dávno před tím zdeptány povinnostmi konvenienčními. Někdejší jejich láska byla již dávno utuchla, nebo postoupila docela i místo — nenávisti. Takovým tedy bylo snadno odolati...

Ale u mne, otče, byl pravý toho opak. Já muže

své první lásky milovala a miluji i jako choť vašeho syna s veškerou vroucností svého srdce —“

„A proto jsi obětovala,“ vpadl úšklebně nadlesní, „legálního manžela a vlastní své dítě, abys ukojila smyslné své chtíče —?“

„Ach, otče, otče — nerozdírej zdrceného mého srdce úšklebnou ironií bezcitnosti!“ prosila Evelina vždy vášnivěji. „Bezměrná bolest, která mé srdce zžírá a do konce života zžírati neustane, je více nežli nejukrutnějším trestem za to, že jsem neodolala nejmocnější a nejneodolatelnější povinnosti, která mi kázala obětovati se... Vzala jsem na se oběť tu v naději, že muže toho zachráním od záhuby, a zatím —“

„Když tě galán odmítnul a odkopnul,“ vpadl nadlesní s tlumeným sardonickým smíchem, „přicházíš, abys lstivě vloudila se zase do srdce oklamaného, zrazeného muže —“

„Ne, ne, otče!“ bránila se Evelina vždy vášnivěji a přece s tklivou přesvědčivostí. „Já přicházím, abych se muži svému upřímně vyzpovídala a po případě i na kolenou poprosila za prominutí těžkého svého hříchu a za dovolení, bych se mohla opět státi matkou jeho a mého dítěte... A věř, otče, kdyby mne byl místo tebe vyslechl tvůj syn Václav —“

„Václav ti prominouti nemůže!“ odtušil nadlesní vážně a s bolestným rozechvěním. „Václav je — mrtev!“

„Mrtev?“ opakovala Evelina apaticky, jakoby smyslu slova toho nechápala.

„A ty se ani nezachvěješ?“ ozval se Podhradský s neúprosnou přísností.

„Můj Václav — pravíš, otče — můj Václav, že — mrtev?“ optala se Evelina nedůvěřivě a přece jakoby aspoň zpola již chápala.

„Na doubravském hřbitůvku nalezneš prostý jeho hrob...“ zněla odpověď tónem skoro hrobovým.

„Oh!“ zaúpěla Evelina zoufale, a vztyčivši se rozhlížela se kolem, jako v předtuše děsné katastrofy.

„Pro milosrdenství boží — otče!“ vzkřikla v nejprudčím záchvatu bolesti, stojíc vzpřímena a bez hnutí jako v ztrnutí.

„Ano, zde a z tohoto revolveru prohnal si kuli hlavou,“ dopověděl nadlesní prostými slovy strašnou katastrofu. „A krev jeho doposud není se stolu setřena... Podívej se!“

„Mrtev!“ vzkřikla Evelina hlasem tak divokým, že i nadlesního zamrazilo.

Výraz tváře její jevil bezměrnou zoufalost. Sklesla na stolici skoro bez vlády, ale za chvíli se zase vztyčila a s prudkou, ale bolestnou vášnivostí se optala:

„A dítě? Kde je moje dítě?“

Nadlesní ještě chvíli váhal odpověděti přímo, a teprve když výraz tváře Evelininy jevil bolest nejvyšší, ukázal rukou do pozadí a temně doložil:

„Umírá!“

Dojem slova toho na mučenou matku byl strašný.

S děsným výkřikem vzchopila se jako k smrti raněná lvice, aby se vrhla do pozadí.

„Stůj! Ani krok!“ zahřměl surově nadlesní, zastoupiv jí cestu.

„Milosrdenství! Smilování!“ prosila s úpěnlivou zoufalostí lomíc rukama. „Pro vše, co ti bylo,

otče, kdy nejdražšího . . .“ zablábolila a opět se chtěla vrhnouti do pozadí.

Nadlesní však ji brutálně odstrčil, a sáhnuv po revolveru na stolku u okna namířil jej na Evelinu.

„Ani krok,“ zahřměl s nejdrsnější příkrostí, „nechceš-li, abych i já spáchal vraždu . . .“

V němém zoufalství zavrávorala zpět.

„Pro tebe je dítě — mrtvo!“ dodal temně, spustiv ruku s revolverem.

V tom zazněl z chodby šramot osob, sestupujících po schodech, a přitlumené hlasy.

Za dveřmi ozval se Kiliankův hlas:

„Tudy, pane doktore — prosím . . . Tudy — na pravo!“

„Ah, doktor se vrací!“ zahučel nadlesní, načež kvapně obrátil se k Evelině.

„Přichází cizí člověk,“ pravil s důrazem na slově ‚cizí‘, a s pathetickým imperativem dodal:

„A proto — ani nehlesneš! . . . Rozumíš?“

Podhradský chtěl popojíti vracejícímu se doktorovi v ústrety, ale nežli učinil krok, dvéře se otevřely, a Kilianek, vpustiv do jizby doktora, nesoucího v ruce příruční svou kabelu, beze slova dvéře zase zavřel.

Teprve nyní postoupil i Podhradský.

Lékař, aniž by se byl rozhlédl, stavě svou kabelu na místo, kde stála původně, hned referoval.

„Zranění pana příručího není nebezpečné. Nepatrné odření kůže, ovšem dost bolestné . . .“

Ale když konečně pohlédl na nadlesního, neušel mu abnormální jeho stav.

„Co jest, pane nadlesní?“ optal se s mírným nádechem starostlivosti poohlédna se do pozadí. „Náš malý pacient —?“

A když učinil krok do pozadí, postřehl ženštinu za nadlesním.

„Odpusťte, pane nadlesní!“ pravil omlouvavě. „Nejsme sami... Máte návštěvu...“

„Ano, návštěvu —“ opakoval nadlesní rozpačitě.

V tom spustila Evelina ruce, jimiž si zakrývala tvář.

„Mileno!“ zvolal doktor přitlumeně a kvapně popošel.

„Vy znáte Evelinu?“ zeptal se nadlesní udiven.

„Evelinu? Nikoli!“ odtušil doktor. „Toť Milena mého syna...“

„Vašeho syna?“ opakoval nadlesní v největším udivení a nemoha se opanovati obrátil se s vášnivou přísností k Evelině:

„Nešťastnice! Tys zavinila i smrt doktorova syna? Mluv!“

Evelina, vztyčivši se s napjetím všech svých sil, matným a přece rozechvělým hlasem odpověděla především doktorovi:

„Nezovu se Milena, pane doktore, nýbrž Evelina... Milenou zval mne pouze váš syn...“

„Ano, ano!“ přisvědčil doktor.

„A já,“ dodala Evelina s nesmělou malomyslností, „smrti vašeho syna — nezavinila —“

„Vím, vím...“ řekl doktor. „A také vím, čím jste mu byla... A proto,“ doložil s tklivou vděčností, „přijměte za bezpříkladnou oběť, kterou jste mu byla v posledních dnech jeho života přinesla,

aspoň nyní, kdy se tak nenadále setkáváme, nejsrdečnější můj dík!...“

Po té jí podal ruku.

Podhradský sledoval nepředvídanou scénu tu s mračným hněvem. Když pak doktor domluvil a podával Evelině ruku, nadlesní přemáhaje se o krok couvnul.

Lékař se k němu obrátil.

„Neúprosný majestát smrti, pane nadlesní,“ pravil s přízvukem tklivé prosby, „smiřuje i nepřátele nejnesmířitelnější. A proto doufám, že i vy, v osudné této chvíli — již k vůli dítěti —“

„Nikdy!“ zahřměl zpurně nadlesní nevyčkav, až lékař domluví. „Dítě jest a zůstane pro ni mrtvo...“

Evelina zoufale zaúpěla a zdrcena sklesla zase na stolici.

V tom dítě v postýlce v pozadí křečovitě zakašlalo.

„Ah, pacient!“ připomenul si lékař svou povinnost a chvátal do pozadí.

Současně vztyčila se i Evelina a vykročila za lékařem.

„Stůj! Ani krok!“ zahřměl nadlesní a v návalu nejprudčího hněvu srazil ji pěstí k zemi.

Evelina sklesla, a nadlesní pospíšil do pozadí, kde doktor stoje u postýlky díval se zkoumavě na dítě.

„Nemohl bych snad, pane doktore —?“ zeptal se nadlesní s úslužností pomatence.

„Ne, ne!“ odpověděl lékař s imperativní rozhodností. „To není pro laiky! Raději,“ dodal přitlumeně, „zatáhněte portiéry, aby matka nebyla očitou svědkyní hrozného zápasu...“

„Hrozného zápasu?... Tedy přece zápasu posledního!“ šlehlo duší nadlesního, když mechanicky plnil rozkaz lékařův.

Po té chvíli postál před zataženými portiérami, jako v náhlém zdrcení; načež se prudce obrátil a přešed vrávoravě na příč přes jizbu zastavil se před Evelinou, která se byla zatím se země vztyčila a tupě sledovala, co se před ní dělo.

Po několik minut nikdo ani nehlesl.

Trapné ticho rušeno bylo jen kvílivým hukotem vichru z venku, kde bouře již nápadně ochabovala, a z pozadí za portiérami dusivě křečovitým kašláním dítěte.

Evelina, stojíc v němé zoufalosti před nadlesním, neměla již pro nic kolem sebe smyslu.

Náhle se opět vzpamatovala.

Sepjavši ruce zaúpěla:

„Pro milosrdenství boží, otče, pusť mne k dítěti!“

„Nikdy!“ odpověděl nadlesní temně, ale s rozhodnou neúprosností.

„Smilování — milosrdenství!“ zablábolila zoufale Evelina po krátké přestávce.

V tom porozhrnul doktor portiéry a povystoupil.

Podhradský rychle se přiblížil a s úzkostlivou dychtivostí se optal:

„Dítě?!“

„Poslední lék neminul se účinku!“ referoval přitlumeně lékař. „Prudkým, uměle vyvolaným záchvatem křečovitého kašle zbaveny průdušky dusícího hlenu a dech uvolněn... Dítě krisi šťastně přestálo a jest naděje —“

„Vy tedy soudíte, pane doktore —?“ optal se nadlesní doposud ještě s nedůvěrou.

„Že jest naděje v uzdravení!“ vpadl lékař. „Moje práce jest u konce; nyní by měla, pane nadlesní, další péče o dítě připadnouti matce...“

„Matce?“ opáčil temně nadlesní přemítavě, ale ihned rozhodně dodal:

„Ne, ne — nikdy!“

„Není mrtvo? Uzdravuje se!“ zajásala Evelina v náhlém rozradostnění.

„Mami — mami!‘ zavolalo sípavě dítě v postýlce, jakoby bylo poznalo matčin hlas a za chvíli, když se nikdo neozval, volalo dále:

„Dědoušku! Já slyšel mami...“

„Slyšíte? Dítě volá matku!“ obrátil se lékař k nadlesnímu.

„Kde je moje mami?“ zasípalo zase dítě v postýlce. „Dědoušku, dědoušku! Zavolej mi mami!...“

Evelina, která byla chvíli stála vzpřímena a bez hnutí, jakoby nechápala, oč jde, sklesla opět na kolena a sepjavši ruce k němé prosbě upřela na nadlesního slzou zamžený zrak.

Než i nyní zůstal nadlesní neúprosným.

Lékař pokusil se o jeho oblomení ještě jednou.

„Promiňte,“ pravil, „aspoň pro památku nešťastného muže, který by v tak kritickém okamžiku dojista sám prominul — promiňte pro památku svého syna!...“

„Mého syna?“ opakoval nadlesní náhle s tklivou měkkostí a po chvíli duševního zápasu, zastřev si rukou tvář, dodal dutě s nucenou smířlivostí:

„Promíjím!“

Evelina jako blesk se vztyčila a s jásavým výkřikem letěla do pozadí... U postýlky sklesla, ale

hned se zase vzchopila a s výrazem bezměrné radosti nahnula se nad postýlku...

Doktor, kterýž byl výjev ten sledoval se soucitným zájmem, obrátil se k nadlesnímu:

„Tak nepředvídaného obratu, věřte, sám jsem se nenadál... Svrchované štěstí, jehož byla tato žena druhdy u vás původkyní, ovšem se k vám již do myslivny nevrátí..."

„Ba nevrátí!" připomenul trpce nadlesní, spustiv ruku s tváře.

„Ale věřte," doložil doktor, „že kající tato Magdaléna stane se bezpochyby dítěti matkou, jakou by se mu byla po své povaze bez hrozného provinění, z něhož se kaje, nikdy nestala —"

TRILOBIT.

NOVELLA KULTURNĚ HISTORICKÁ.

(Psáno a poprvé tištěno 1890.)

V nevelkém, v celku však dosti elegantně, ačkoli poněkud bizarrně upraveném salonku — v prvním patře známého malostranského domu „U Splavínů“ — přechází volným krokem muž vysoké a statné postavy.

Zažloutlé paprsky zářijového slunce odpoledního vnikají spuštěnými záclonami do salonku jen matně; přes to lze předměty rozeznati dosti zřetelně.

Celek nasvědčuje prosté eleganci. Nábytek je vkusný, ale tu a tam postřehnouti lze mnohou více méně nápadnou věc, kterou bys marně hledal v pražských bytech vůbec.

Na první pohled bys řekl, že to skromný útulek zchudlého šlechtice nebo dvořana, kterýž stůj co stůj chce zachovati dekorum svého stavu; leč po bedlivějším rozhlédnutí nabyl bys přesvědčení, že mnohé předměty jsou zcela všední, kdežto jiné, zejména drobnější okrasy a ozdůbky, vůbec věci snadněji přenosné že nasvědčují vkusu vybroušenému, ale v Praze neobvyklému, ba snad i neznámému.

Kulturní historik, znající vkus čelnějších národů evropských různých dob, byl by zde postřehl mno-

hou zajímavou a charakteristickou drobnůstku kavalírského přepychu francouzského z doby před velikou revolucí, ale zároveň také mnohou z dob pozdějších, najmě po pádu Napoleonově.

I člověk v saloně přecházející působí celým svým zjevem cize.

Pokud lze v matném světle rozeznati, je to muž asi třicetiletý v elegantním černém šatě. Hladce oholená, výrazná tvář markantních, ale rozmrzelou únavu prozrazujících rysů se širokým čelem a klidným pohledem působí v celku příjemně a prozrazuje člověka zdravím kypícího, vůbec organismus houževnatý.

Celé držení těla a vůbec veškero chování muže toho jeví právě chladnou odměřenost, která se zračí zároveň i ve tváři, jevící onen druh stuhlosti, která každým okamžikem může roztáti v lehynký, sotva pozorovatelný úsměv nejoddanější úslužnosti, jenž bývá nejčastěji vlastním — dvořanům.

Mnohé nasvědčuje, že muž ten strávil větší čas mužného věku svého v kruzích, uvyklých obřadní dvorní etiketě, a přece se zdá, že to muž nadmíru samostatný, pevný, odhodlaný, s neobyčejnou energií vůle, tudíž muž v nejvlastnějším slova toho smyslu.

Dopoledne meškal asi hodinu v královském zámku hradčanském. Před jedenáctou hodinou zámek opustil, prošel loudavým krokem Ostruhovou ulicí a octnuv se ve svém bytě — nudí se již neméně než tři hodiny.

S počátku chtěl něco pracovati.

Vešel do pokojíku těsně vedle salonku a zasedl za velký podlouhlý stůl, na němž jest rozloženo a rozházeno náčiní kresličské: napjatý na prkně

papír, linealy, tužky, kružidla, tuše, mističky s rozetřenou tuší a jinými barvami atd.

Nad stolem na stěně visí veliká mapa Čech. Na stole samém leží po jedné straně dosti podrobná mapa krajiny křivoklátských lesů; tu a tam viděti nějaký kus papíru, popsaný číslicemi — patrně různými rozpočty.

Znalec — jichž v tu dobu, t. j. r. 1835, kdy nebylo v Čechách železnic, nebylo mnoho — byl by po prvním rozhlédnutí se po stole, zejména pak po prozkoumání některých plánů, z části již dokončených, poznal, že jsou to první, ale přesné a důkladné pokusy o vytyčení železné dráhy z Prahy do krajiny křivoklátské, po případě až do Plzně.

Muž v salonku přecházející nebyl tudíž šlechticem, žijícím bezúčelně na útraty pověsti svých předků, aniž pouhým dvorním kavalírem, konajícím služby etikety, nýbrž mužem práce v tu dobu nehrubě vděčné, poněvadž byla skoro beze vzorův a prováděna doposud ještě takořka jen pokusně.

Znalce byla by v pracovně překvapila i vybraná, skoro možno říci vzorná knihovna nejslavnějších děl mathematických a inženýrských, francouzských a anglických — zřejmý to důkaz, že zajímavý muž, zabývající se, ať již z vlastního popudu pro pouhou zábavu nebo z řemesla pro praktickou potřebu, vytyčováním železné dráhy, přikročil k úkolu tomu po důkladných předběžných studiích odborných.

Avšak tentokráte práce mladého muže netěšila.

Sotva zasedl za pracovní stůl a vzal tužku do ruky, by na rozdělaném plánu tu a tam něco změnil nebo poopravil, ihned zase tužku odložil a zadíval se kamsi do prázdna.

Buď byl unaven nebo rozmrzen aneb roztržit. Chvílemi pozivoval, pak vstal, přešel jednou nebo několikráte po jizbě, načež zastavil se u okna a zadíval se na malostranské náměstí.

Nicméně i to jej po chvíli omrzelo; počalť prsty bubnovati po skle a netrpělivě přešlapovati, až pak konečně prudce se od okna odvrátil, zaměřil k nejbližší skříni s knihami a otevřev ji přehlížel rozmrzele náhřbetí knih.

Dlouho nemohl buď najíti, co hledal, nebo se nemohl rozhodnouti. Posléze sáhl po jedné knize zdánlivě mani, vytáhl ji ze skříně a rozevřev ji počal se v listech jejích probírati.

Po několika minutách však ji zase zavřel, uložil a sáhl po jiné knize, s kterouž opakoval totéž, až vystřídal asi deset knih, a konečně s jednou v ruce odebral se z pracovny do salonku, kde usedl do křesla a přes šero zde panující jal se čísti.

Četl skoro čtvrt hodiny, ale nápadně roztržitě. Každou chvíli pohlédl ke dveřím nebo k oknům, jakoby jej každý sebe nepatrnější šelest vyrušoval, nebo jakoby očekával nějakou návštěvu. Posléze rozmrzen vstal a mrštiv knihou do křesla začal přecházeti.

V okamžiku, když jsme mu počali věnovati pozornost, přechází již neméně nežli dvě hodiny. Nesčetněkráte se byl za tu dobu zastavil u okna a poodhrnuv záclonu zadíval se na ulici, nesčetněkráte byl pohlédl k rafijím velikých nástěnných hodin; nesčetněkráte byl zrak jeho utkvěl na některé bezvýznamné maličkosti — a nic, pranic neupoutalo jeho pozornost déle několika okamžiků. Konečně usedl zase do křesla a zadíval se do země.

Asi po čtvrt hodině byl z dumání vyrušen rupavým zvukem, jakoby vystupoval někdo po schodech. Živě upřel oči, aniž by se byl pohnul, ke dveřím.

V tom zazněl z venčí přitlumený zvonivý hlas ženský, vypravující komusi cosi s neobyčejným chvatem, ba rozčilením.

Muž v křesle zbystřil sluch, ale nepostřehl, jak se zdálo, ani slova.

Po několika minutách hlas přede dveřmi umlkl; ale hned po té bylo slyšeti, kterak někdo strká klíč do klíčové dírky, jak opatrně klíčem otočil a pootevřev dvéře vešel po špičkách do předsíňky, z které se vchází do salonu.

Muž v křesle ani nyní se nepohnul; ale upíral zrak svůj upřeně na dvéře, jakoby čekal, brzo-li se otevrou.

Do předsíňky vešedší osoba tam chvíli něco šukala, načež se připlížila ke dveřím do salonu vedoucím, vzala za kliku a opatrně a co možno bez hluku pootevřela.

Mezi dveřmi objevil se boubelatý červenolící obličej asi třicetileté ženštiny s živýma očima, lehynce zahnutým nosem a odulými zdravými rty, kolem kterýchž pohrává právě šelmovsky úslužný úsměv.

Shlédnuvši muže v křesle změnila sice výraz tváře v úslužnou opravdovost; ale zároveň vklouzla do salonu, aniž by dbala opatrnosti, s jakou byla původně vstupovala, by nevyrušila.

Oblečena jest v prostý, ale čisťoučký šat městský: kartonová sukně je skoro všechna zakryta sněhobílým fěrtochem, bleděmodrými hvězdinkami zdobeným, buclaté tělo s kyprými ňadry vězí v ozdobně

olemovaném špencru — na hlavě bledežlutý šáteček s hnědou obrubou — na nohou černé střevíčky s červenými mašličkami.

V celku zjev dosti příjemný, polo koketní a polo opravdová žena z lidu — čilá, živá, úslužná, o vše dbalá, do únavy pracovitá...

A v témž okamžiku, kdy pootevřevši dvéře, shlédla muže v křesle, popustila uzdu své bodře úslužné výmluvnosti.

„Ah, monsiňór, nix travajle!“ zvolala přitlumeně skoro s jásotem, a vklouznuvši do salonu s úžasnou živostí pokračovala: „Bon žúr — bon žúr, monsiňór!... Já se jen přicházím pozeptat, zdali monsiňór nix wollen... Ah, to je — zdali monsiňór nix — vule vú...“

Tvář osloveného přelétl lehynký úsměv. Opětoval pozdrav přívětivým pokynutím hlavy, načež upíral zrak svůj na švadronící ženu s oným výrazem ve tváři, z kteréhož bylo lze rovněž tak snadno vyčísti uspokojení jako vybídnutí, aby ve švadronění pokračovala.

„Ah, malér, veliký — grand malér, milý, dobrý pane monsiňór!“ spustila ženština a bodře úslužný výraz tváře změnil se ve výraz zpola truchlivý, ba bolestný. „Jak jen bych to šikovně pověděla! Tedy jak já vom haus aus — pryč... tu ajn karúsl mit šval — dé šval — toť se rozumí v kalupu ujíždí... A chlapec — bubrle — só grand (při tom ukázala od země zvýši stolu) běží přes cestu a bác — před švaly a karúsl — a švali i karúsl přes anfán — pryč a pryč... ‚Š'Marjá-Josef! Mondié!‘ křičím a vidím, jak se bubrle válí a řve — (při tom napodobila dětský pláč a posunky dávala na jevo, jak se dítě

po zemi válí). A na štěstí — Dié je grand — bubrle — anfán — nix gemacht, prachnix — — —“

Čtenář zajisté nepoměrně spíše porozumí, co chtěla švadronící žena vypravovati, nežli muž, kterého oslovovala monsiňór a kterýž s neobyčejnou účastí, ba napjetím naslouchal, a živé a významné posunky, jimiž vypravující své kusé líčení provázela, tak bedlivě stopoval, až pochopil aspoň v podstatě, oč jde.

Porozuměl-li úplně nebo jen částečně aneb snad docela falešně, nebylo možno zjistiti; tvář jeho posléze se vážně protáhla, ba skoro zachmuřila, jakoby byl vyrozuměl, že dítě přišlo k úrazu.

Švadronící žena však ve své hatmatilce, provázené nejživější, výraznou, mnohdy ovšem i komickou mimikou, pokračovala.

Vypravovala a naznačovala, kterak dítě popadla a odnesla do nejbližšího domu, jak přiběhli ustrašení a polekaní rodičové, jak se tvářili a chovali a jak děkovali.

A když pak se domnívala, že monsiňór porozuměl, ukončila švadronérství své obvyklou otázkou:

„Monsiňór — wollen nix? — vule vú?“

Monsiňór, jenž byl až dosud ani slova nepronesl, ba ani úst k řeči nesešpoulil, kvapně přikývl, načež oběma plochýma rukama přejel několikráte před svým obličejem, jak by mimicky naznačoval mytí.

Žena okamžitě pochopila.

„Ah, lavoar — vodu — chce monsiňór?! Hned, hned a také čistý mušoar... Monsiňór vule vú — promenad?“

Monsiňór zase jen přikývl a žena střelhbitě odkvapila do předsíňky.

Po chvíli se vrátila.

Teprve nyní vstal i monsiňór a ozval se po francouzsku.

Mluvil pomalu a co možno zřetelně, vypomáhaje si, aby se stal srozumitelným, taktéž posunky.

Nazýval ženu madame Babette a uděloval rozkazy pro večer.

Madame Babette naslouchala napjatěji a pozorovala každý posunek monsiňórův nepoměrně bedlivěji, nežli činil on, když snažila se ona něco povědčti, a přes to vše, že monsiňór nepronesl ani jediného slova německého, tím méně českého, porozuměla důvtipná madame Babette konečně všemu, co si přál...

Monsiňór uspořádal svou toaletu a asi po čtvrt hodině opustil byt, v němž zůstala madame Babette, by poklidila a upravila, čeho bylo třeba...

* * *

Muž, jemuž jsme byli věnovali právě chvíli pozornost, byl rodilý Francouz — muž vzdělaný, živého temperamentu — muž, kteréhož nenadálý politický převrat ve vlasti zavál náhodou do Čech — do země, o jejíž minulosti, obyvatelstvu, jazyku, mravech atd. neměl druhdy téměř ani zdání.

Nepřibyl sice do Prahy sám, nýbrž v dosti četné společnosti krajanů, s kterýmiž se sice stýkal a dorozumíval, ale kteří byli právě jako on přibyli do Prahy jako političtí psanci, s poměry země a obyvatelstva naprosto neobeznámení a jazyka českého, ba většinou též německého neznalí.

Charakteristické zvláštnosti Prahy, zvláště její starožitnosti a především rozkošná poloha učinily na přibylé Francouze, zejména pak na muže, o němž vypravujeme, hluboký dojem.

Ale což vše naplat, když kromě svých krajanů, s kterými přibyl do Prahy, jen zřídka kdy se s někým setkal, s kým by se byl mohl ve své mateřštině dorozuměti a pobaviti.

Neznaje jazyka českého aniž německého, cítil se v Praze osamělým, a jakmile nebyl mezi svými krajany, bezpříkladně se nudil.

Nedlouho před svým příchodem do Prahy byl totiž po delší čas vedl život takořka sybaritský, život v svrchované míře příjemný, bezstarostný — v němž zábava stihala zábavu.

Není tudíž divu, že pociťoval v Praze, kde krajané jeho žili spíše v ústraní nežli s okázalou nádherou, náhlou změnu života dvojnásob trapně.

Na štěstí byl mužem přísné vědy — a mathematika vědou jeho nejmilejší. Ba více — štěstí mu přálo i v jiném směru. Byltě se seznámil s několika intelligentními a zároveň praktickými lidmi — z nichž někteří vyznali se i ve francině — kteří se zanášeli smělým projektem vystavěti železnou dráhu z Prahy údolími do lesů křivoklátských, po případě až do Plzně.

V tu dobu byl podobný projekt ovšem ještě cosi nadmíru odvážného, zdánlivě skoro nemožného, což však Francouze tím více dráždilo, takže se uvolil spolupůsobiti při přípravných pracích.

Vše to ovšem podnikal jedině za tím účelem, aby zapudil démona nudy, jenž jej ve městě mezi obyvatelstvem, s kterým se nemohl dorozuměti, mučil.

Avšak jako nebylo možno býti neustále mezi krajany, vyhybajícími se veřejnosti, tak nebylo také možno zabývati se neustále studiem mathematiky, tím pak méně pracovati neustále o projektech ku stavbě dráhy.

Démon nudy pracoval vždy usilovněji a pobádal začasté i k různým výstřednostem.

Ale nic naplat.

Na den, na dva dny osudný démon zažehnán; ale jakmile se ubohý psanec francouzský ocítil o samotě a práce jej omrzela, cítil se v svrchované míře opuštěným, ba nešťastným.

Není tudíž divu, že v rozmrzelosti své podnikal také, kdykoli se naskytla příležitost, kratší a později i delší vycházky do krásného okolí pražského — že loudával se sám a sám mnohdy po mnoho hodin, jindy pak také po celé dny po silnicích, cestách a mezích ve snivém zadumání, že vylézal na vršiny, odkud se otvírala volnější vyhlídka do nejbližšího nebo vzdálenějšího okolí.

A na těchto osamělých potulkách, kdy jiskrný proud myšlenek začasté mohutněji a neobvykleji se rozvlnil, stalo se nejednou, že začal si muž ten klásti účty ze svého dosavadního života a zabývati se i mlhavými plány do budoucnosti.

Byl bystrá hlava, muž mnohostranně a důkladně vzdělaný; ale když o dosavadním životě svém uvažoval, nemohl jinak nežli sám sobě vyznati, že žil a žije přece jen skoro až lehkomyslně.

Cítil sice náklonnosti k vědám, ale žil přece jen jako světák a kavalír, zabývající se vědami z pouhé záliby k zažehnání dlouhé chvíle nebo z pouhé marnivosti.

I mathematika nebyla mu až dosud skoro ničím více nežli vědou, ku které jej vábila přirozená náklonnost, aniž by byl dbal o její upotřebení; krátce, muž ten nebyl se doposud ještě rozhodl, v jakém směru by měl ve studiích svých dalších pokračovati, by sama sebe uspokojil a dosáhl přesně vytknutého nějakého cíle.

Není divu, že nejzamilovanější studium jeho, mathematika, vábila jej hned k astronomii a hned zase k inženýrství — na jiné vědy vůbec skoro snad ani nepomýšlel...

A tyto a podobné myšlenky rojily se v hlavě jeho i tentokráte, když byl vyšel, aby potulkou zažehnal dlouhou chvíli.

Po nějaký čas bloudil bezúčelně ulicemi a v bezprostředním blízku svého bytu, načež zaměřil volným krokem k Újezdské bráně.

Minuv bránu první i druhou loudal se po Smíchově, jenž měl v tu dobu ovšem zcela jiné vzezření nežli nyní.

Kromě několika výstavnějších továren bylo tu jen poblíže bran a pak dále na jih několik skupení bídných, z většího dílu doškových chatrčí — vše ostatní zaujímaly zelenářské a jiné zahrady.

Když byl přešel Smíchov, aniž by byl čemu věnoval zvláštní pozornost, zabočil na cestu k Radlicům vedoucí a odtud dal se směrem jižním po cestě do vrchu, po které se chodívalo do romantického údolí svatoprokopského.

Cesta, po které se ubíral, nebyla mu neznáma.

Údolí svatoprokopské, jež bývalo tehda jedním z nejoblíbenějších výletních míst, znal z několikeré již návštěvy právě tak jako bezprostřední jeho okolí,

krajiny kolem Slivence, Řeporyj, Jinonic, Butovic a Hlubočep.

Není tudíž divu, že ačkoliv podnikl cestu zcela bezúčelně, na temeně vrchu dělícího údolí Dalejské od údolí jinonicko-radlického, kde stával druhdy veliký dřevěný kříž — nerozhodně stanul.

Bezděky mu napadlo, že mohl by se dáti směrem, kterýmž doposud ještě nikdy nešel — k východu — a také tak bez rozpaků učinil přes to vše, že musil se ubírati po samých polních mezích.

Den byl jasný, klidný — slunce klonilo se již k západu.

Kolkolem panovalo hluboké ticho, rušené jen ob čas zašvitřením křídel vyplašeného ptáka.

Však právě toto ticho činívá tuto krajinu, zvláště k večeru nadmíru smutnou.

Široký hřbet vršiny jest samé pole právě tak jako celé jeho severní úbočí.

Rozhled směrem k Slivenci, Radlicům a některým vinicím nad osadou tou a nad Košíří není značný; ale v svrchované míře zádumčivý, ba smutný.

Francouze však krajina a její ráz nezajímaly.

Ubíral se po mezích nebo přes strniště volným, ba loudavým krokem a se svěšenou hlavou. Duší jeho kmitaly právě některé význačnější obrazy z nedávné minulosti.

Viděl v duchu tu neb onu partii Babelu na Sekvaně — tu některý chrám nebo ulici s hemžícími se davy lidu — tu některý palác anebo význačnější budovu nebo park — zahradu — nebo pouhou fontánu...

Náhle vyhoupl se před duševním zrakem jeho St. Cloud — zámek i park se svými krásnými procházkami a čarokrásnými vyhlídkami...

Na mysli tanula mu ta neb ona partie zámku — ten neb onen sál — ten neb onen výjev...

Vzpomínal na mnohou známou tvář, až posléze vidí v duchu i krále Karla X., kterak bezstarostně sedí při hře právě v nejosudnějším pro něj a rod jeho okamžiku: když mu totiž bylo v St. Cloudu zvěstováno, že se lid pařížský bouří...

A usměvavá bezstarostná tvář králova vyhoupla se před duševním zrakem vzpomínajícího ještě několikráte v nejrůznějších situacích, když docházely z Paříže vždy hrozivější zprávy o postupu červencového povstání roku 1830, a král stále doufal, že záležitost jeho není ztracena, že branná síla královská odboj lidu zdeptá a královská moc vyjde z bouře jako vítěz...

Kromě výjevů z bezprostředního okolí krále Karla X. vyhupovaly se před duševním zrakem jeho i některé obrazy ze zbouřené Paříže...

I viděl barikády a strašný, zuřivý boj o ně... Viděl pálit s barikád, z oken i vikýřů — viděl tisíce rozlícených bojovníků hnáti útokem — viděl mrtvé, raněné a potoky krve.

A hned zase mu tane na mysli truchlivý pro Bourbony obraz závěrečný: kterak král obklopen jen nepatrným hloučkem věrného vojska opouští St. Cloud a táhne do Rambouilletu, by se tam vzdal trůnu na prospěch svého syna — vévody Bordeauxského — — a uchýlil se pak i se synem svým do vyhnanství...

Tyto a podobné obrazy tanuly poutníku našemu na mysli, když náhle pozornost jeho upoutána obrazem bezprostřední přítomnosti.

Stanul na nejvyšším temeni Dívčích hradů — nad tak zvanou bílou stěnou, odkud jest jedna z nejkrasších vyhlídek na Prahu a část jejího okolí.

Před zrakem jeho rozprostíralo se čarokrásné panorama, stopené v záři slunce k západu se schýlivšího — tudíž v nejpříznivějším osvětlení.

Poněkud na levo viděl Hradčany a část Letné, pod tím a dále k východu smaragdové ostrovy, nesčetné domy a chrámy pražské, pak skoro již přímo před sebou Vyšehrad, Podol a dále na pravo Bráník, ba i zalesněné výšiny nad Komořanským zámkem za Modřany...

A dole pod skalou podle kypré zeleni luk, bělavých skalních stěn a různých vinic, domův a domků vine se Vltava, jejíž hladina leskne se tu a tam v paprscích slunce jako roztavené zlato...

Nenadále se objevivší tento obraz zaujal veškeru pozornost dívajícího se... Byltě překvapen, ba skoro uchvácen...

Minulost pro něho v okamžiku tom více neexistovala.

Zrak jeho těkal z místa na místo, a všude, kde utkvěl, poutala překvapující nějaká podrobnost...

Dlouho stál takměř bez pohnutí kochaje se čarokrásným pohledem.

Náhle zahřměla těsně pod ním hromová rána, provázená děsným rachotem, až půda kolkolem chvějivě zaduněla.

V prvním okamžiku neměl ani potuchy, co to znamená; přes to nepozbyl duchapřítomnosti. Učiniv několik kroků ku předu shledal, že stojí těsně nad kamennými lomy, ve kterýchž byl právě kámen prachem lámán.

S místa, na kterém stál, viděl pod sebou neveliké prostranství, ohraničené po jedné straně nevysokou, skoro kolmou skalní stěnou, jinde pak skalnatými vyvýšeninami — viděl tudíž skalní prohlubinu...

Tu a tam ležely hromady již nalámaného kamene, jinde menší hromady štěrku...

Opodál za skalní stěnou stálo nebo sedělo ve skupení několik mužských a ženských postav v nuzných a polorozedraných šatech — skaláci a skalačky, čekající, až navrtaná rána vyjde...

Viděl tedy obraz prostý, ba všední, nepoutající ničím zvláštním...

Skaláci a skalačky právě šli zase po své práci.

Někteří ze skupení ubírali se ke skalní stěně, jiní k některým hromadám kamení, kdežto ženy — jedna po druhé — zasedaly na zemi, aby větší kameny roztloukaly kladivy ve štěrk.

Za nedlouho ozývaly se z lomů pádné, třaskavé rány kladiv a drsné hlasy skalákův.

Dívající se muž věnoval chvíli pozornost i tomuto prostému obrazu, až jej posléze přece jen znudil.

I rozhlédl se ještě jednou po krásné panoramě před sebou, a zahlédnuv po straně stezičku, vedoucí klikatě s vršiny, rozhodl se, že nastoupí zpáteční cestu směrem k silnici zlíchovsko-smíchovské.

Stezka byla sice příkrá, ale přece dosti schůdná.

Vedla však především do lomův a teprve odtud oklikou k erární silnici, ku kteréž měl monsiňór namířeno.

V několika vteřinách octl se tudíž v samých lomech, takořka ve středu pracujících skaláků, kteří

jej teprve nyní postřehli a jednak zvědavě a jednak udiveně k němu pohlíželi.

I on rozhlédl se bezděky pozorněji kolem a postřehl postavy a tváře budící útrpnost a bázeň zároveň — v celku pak obraz rovněž tak prostý jako zajímavý — ba originální.

Těsně pod skalní stěnou stál asi šedesátiletý muž zdivočilého výrazu ve tváři do hněda opálené. Zcuchaný ryšavý plnovous a takový též, ale valně již prošedivělý vlas — nesčetné vrásky — a především skoro drzý pohled, kterýmž cizince právě měřil, dodávaly statné druhdy, ale nyní již přihrbené, v cárovitý šat oblečené postavě vzezření lupičského.

Opodál stálo buď vzpřímeno nebo různě přikrčeno — právě jak byli objevením se cizince z práce vyrušeni — několik mladších skaláků: vesměs muži statní, ale vysilující prací sedření — v celku obraz bídy a utrpení...

Nejtrapnější pohled poskytovala obstarožná žena jedna, sedící jen několik krokův od neznámého před nevelikou hromadou štěrku. Kolkolem leželo množství kamenů větších. V pravici držela těžké kladivo, kterýmž byla před chvílí rozdrtila veliký kámen před sebou.

I ona byla oblečena v šat rozedraný, cárovitý — i ona měla tvář drsných tahův a skoro cikánské pleti, ale přece výrazu skoro bolestného — a upírala právě dobromyslné, skoro snivé modré oči k cizinci, jakoby jej prosila o slitování s bídným stavem svým neb o almužnu...

Mimovolně přistoupil k ní blíže a oslovil ji po francouzsku, optav se, komu lomy patří.

Tvář její přelétl zvláštní, trpce bolestný úsměv, když pokrčivši ramenoma obrátila se ku skupení

skaláků zevlujících pod skalní stěnou a drsným hlasem skřehotavě zahoukla:

„Vašíku! Ten pán se na něco ptá a já mu nerozumím.“

Nejstarší skalák se pohnul a popošel.

Z ostatních někteří jej následovali a v několika vteřinách byl cizinec obklopen.

Optal se na to a ono: mnoho-li vydělají týdně — jak jsou spokojeni atd.

Z tázaných však nikdo nerozuměl.

Někteří, zejména nejstarší skalák s poníženou úslužností v ten smysl také odpověděl; ale odpověděm zase nerozuměl cizinec.

Po opakovaných pokusech konečně nezbylo cizinci, jemuž na odpovědech skaláků právě tak málo záleželo jako skalákům na jeho dotazech, nežli významnou mimikou dáti na jevo, že jest veškeré dorozumívání marno, a obrátiti se k odchodu.

Skaláci a skalačky porozuměvše přisvědčili přikyvováním.

Někteří šli již zase po své práci, jiní ještě lelkovali, když cizinec pozdraviv obrátil se k odchodu.

Popošel však jen několik kroků směrem k vozové cestě, vedoucí z lomův, a náhodou — právě když měl zahnouti za skalní balvan — ještě jednou se obrátil.

Slunce zapadalo...

Lomy, nalézající se právě skoro již úplně ve stínu, poskytovaly v zlatém odlesku žhavých červánků pohled nadmíru poetický.

Přímo padaly paprsky sluneční již jen na ženu sedící před hromádkou kamení a upírající na vzdalujícího se cizince zrak svůj s týmže trpce prosebným výrazem, jako když si jí byl všimnul poprvé.

Napadloť mu, že měl ubohé přece jen poskytnouti almužny. I vytáhl z kapsy něco drobných peněz a chtěl popojíti k ženě.

Sotva však učinil několik kroků, stanul.

Pozornost jeho upoutal kámen, ležící těsně na rozhraní stínu a slunečního jasu a lesknoucí se ve žhavě zarudlých paprscích slunce tak nápadně, že se cizinec bezděky shýbl a kámen zvedl.

Popošed pak k ženě hodil jí něco drobných do klínu, načež se obrátil a volným krokem opět se vzdaloval.

Zahnuv za první skalní balvan, podíval se na kámen, jejž byl zvedl, a shledal, že jest to prapobyčejný šedý a zahnědlý kámen, jakýmž v okolí Prahy štěrkují silnice. Jediný pohled ten také dostačil ku přesvědčení, že zaleskl se kámen v záři sluneční jen nahodile.

Přirozenoť, že jej chtěl zahodit; ale náhodou jej obrátil a postřehl na něm symetrickou jakousi figuru.

Měla vzdálenou podobu ráčka; od šiškovitého tílka rozbíhaly se totiž na obě strany vějířovité rýhy; neboť figura nebyla vypouklá, nýbrž do kamene vtlačena.

Nahodilost ta upoutala na chvíli pozornost cizincovu; ale posléze kámen přece jen zahodil a šel svou cestou.

Nicméně po několika minutách mu napadlo, že je to přece jen vzácná hříčka přírody nebo pouhé náhody, která by snad mohla zajímati jiné. I vrátiv se, zvedl zahozený kámen, a vrstčiv jej do kapsy, ubíral se zrychleným krokem k domovu.

Na cestě zabýval se v duchu zase jen svými vzpomínkami nebo plány do budoucnosti a na kámen úplně zapomněl...

A přece si odnášel skvost nezměrné důležitosti a zároveň zárodek své nesmrtelnosti — — — — — — — — — —

* * *

Octnuv se ve své ložnici a naleznuv při svlékání kámen v kapse, nedovedl si monsiňór skoro již ani připomenouti, proč jej vlastně zvedl a domů nesl.

Příčina zdála se mu být tak malicherná, že kámen prostě — odhodil.

Náhodou zakutálel se kámen pod lože a byl by zůstal nepovšimnut a snad i úplně zapomenut, kdyby ho nebyla po několika dnech v nepřítomnosti pánově poklízející posluhovačka — madame Babette — ze spod lože vymetla.

Nemohouc si vysvětliti, jak přišel kámen do ložnice a pod lože pánovo, zvedla jej a prohlížela.

Symetrický otisk v kamenu upoutal sice na chvíli i její pozornost; nicméně všední kámen byl by sotva ušel osudu, jaký stihá za takových okolností každou smeť, kdyby prosté ženě z lidu nebylo napadlo, že snad se přece jen v ložnici a pod ložem jinak dosti podivínského monsiňóra neocitl náhodou...

I položila kámen prostě na pánův psací stůl a poklidivši vzdálila se...

Když se pán vrátil a zapomenutý kámen na svém stole nalezl, počal jej poznovu bedlivě prohlížeti.

V duši jeho rojily se různé myšlenky, až pak šlehla duší myšlenka nad jiné intensivnější.

Napadloť mu, že jest v mineralogii přece jen laikem a že by snad bylo záhodno věnovati i této vědě větší pozornost nežli doposud.

A od té chvíle začal se systematicky zabývati i touto vědou. — — — — — — — — — — —

Kdybychom chtěli vypravovat, co následovalo, bylo by nám stopovati více než půlstoletou činnost učence, kterýž neúmorným badáním svým první po-odhrnul závoj, za neproniknutelný pokládaný, kterýmž byl zahalen přirozený vznik naší zeměkoule.

Vědecká činnost a neocenitelné zásluhy Jáchyma Barranda jsou světoznámy. Ze životopisu jeho víme, že za nedlouho po červencové revoluci pařížské r. 1830 přibyl do Prahy se dvorem vypuzeného krále francouzského Karla X., jako preceptor vévody z Bordeaux, později pod jménem hraběte Chamborda známého pretendenta trůnu francouzského; ale naprosto jest neznámo, za jakých okolností nalezl mladý, tehdá jen mathematikou a inženýrstvím se zabývající učenec prvního trilobita, kterýž jej přivedl na dráhu nového, posud nikým systematicky nepěstovaného badání, kterýmž získal si o vědu zásluh nesmrtelných.

ZBOŽŇOVATEL KNĚŽNY ESZTERHÁZY.

Novella.

(Psáno a poprvé tištěno 1878, po druhé tištěno 1886.)

Rok i den jsem už zapomněl, ale zdá se mi, že to bylo krátce před rokem 1860.

Letní slunce klonilo se k západu — paprsky jeho padaly již kosmo v širokou úžlabinu, v které se rozkládá malostranský hřbitov.

V jedné z nečetných vinic, roztroušených na jižním svahu bělohorské vysočiny, která pod jménem „kamenných lomů“ sklání se až k silnici od Prahy k Motolu, panoval po celý den neobyčejný klid jako v den sváteční.

Vinice ta nebyla rozsáhlá. Byltě to obyčejný dvorec: jednopatrová budova k obývání, stodoly a stáje — a vše obklopeno stinnou ovocnou zahradou, za kterou na sever a na západ rozkládalo se něco polí.

Praktický znalec by byl na první pohled poznal, že by při koupi dvorec ten dvaceti tisíci — přeplatil.

V celém okolí na kolik mil daleko nebylo živějšího dvorce nad tento.

Vyjímaje dny sváteční panovával tu každodenně od časného jitra až do pozdní noci ruch a šum

působený asi padesáti pracovníky, nad kterými bdívalo přísné oko obezřelého vlastníka vinice, kterému — jak lokální pořekadlo praví — „ani nejjemnější vlákno ‚babího leta' neušlo..."

Tentokráte však ostrovidovské oko jeho nad pracujícími nebdělo.

V stodolách bylo ticho jako po vyhoření; koně v stájích stáli, a čeleď i jiný pracovní lid nebylo po celý den na dvoře takměř ani viděti. A přešel-li někdo z nich přece přes dvůr, šel jaksi opatrně, ba skoro tajemně; z tváře jeho bylo lze vyčísti, že přihodilo se nebo že děje se tu právě něco nevšedního.

Kdybys byl po úzkých dřevěných schodech vyšel do prvního patra budovy k obývání určené, kdybys byl vešel do bytu vlastníka vinice, prošel čtvero malých, nízkých, prostým, skoro chatrným nábytkem opatřených světniček a octnul se konečně ve světničce páté a zároveň poslední — byl bys se mohl na vlastní oči přesvědčiti o příčině.

Poslední tato světnička měla ráz kasárnický a byla vzorem jednoduchosti.

Čistě obílené stěny byly bez obrazů a vůbec bez okras; dvě okna, kterými bylo viděti na hřbitov, byla bez záclon a bez květin, podlaha bez koberců.

Uprostřed jizby stál velký, kulatý, neprostřený stůl dubový, na něm dřevěný primitivní krucifix a po obou jeho stranách po tenké lojové svíčce v dřevěných ohmatanýchsvícnech. Svíčky byly shasnuty, a na první pohled poznals, že byly před chvílí jen asi deset minut hořely.

U stěny proti oknům stála široká nenatřená postel z měkkého dřeva. Na ní — jen na slamníku a toliko s malou poduštičkou pod hlavou ležel na

znak natažen asi sedmdesátiletý mužík drobné postavy.

Ležel bez hnutí již po několik hodin.

Druhdy neobyčejně výrazná, sluncem do hněda ožehnutá vráskovitá tvář s koketními kučerami na skráních měla nyní odpuzující výraz stuhlosti, jejž jen občas měnilo konvulsivní zachvění svalů, jakoby tváří projížděl elektrický proud.

Nízké čelo, ba celý obličej byl potem zvlhlý a vlasy k lebce takořka přilípnuty; velké sivé oči byly vypouleny a ztrnule ku stropu upřeny; ústa s úzkými namodralými rty pootevřena a jazyk — úplně bez vlády...

Mužík ten umíral...

Nebyl však v jizbě sám.

„Ve hlavách" u postele stála štíhlá, vysoká, stříbrovlasá, ale posud ještě statná paní — manželka umírajícího.

Tvář její jevila nelíčenou truchlivost; ale zdálo se, že přece jen těžce nese, že poslední zápas člověka, s kterýmž byla po celou řadu let radost i žalost věrně sdílela, trvá tak dlouho.

Za stolem, na němž kromě krucifixu a svíček bylo viděti rozhozené nějaké spisy úřední, seděl hranatý muž s oním nevylíčitelným výrazem v odulé tváři, dle kterého takořka s jistotou poznáváme osobu úřadní.

Byl to notář, jenž byl povolán, aby u přítomnosti dvou svědků, kteří mlčky a bez hnutí jako sochy seděli nedaleko dveří, sepsal poslední vůli umírajícího.

Trváme, že pro úřadní osoby, byť sebe otupělejší, nemůže býti chvil nepříjemnějších, jako když sepisují poslední pořízení člověka, který jsa raněn

mrtvicí jest sice úplně při smyslech a přece nemůže dáti vůli svou jinak na jevo nežli pouhým přikývnutím nebo zavrtěním hlavy, buď že svoluje neb odmítá.

A takový úkol byl právě přidělen notáři, který zde sepisoval poslední vůli člověka, jenž náležel bez odporu mezi nejbystřejší hlavy, které kdy existovaly.

Byltě asi před půl stoletím ze svého rodiště, bídné to vísky v Krkonošských horách, bos a takořka nahý zavítal do Prahy a potuluje se po nějaký čas po okolí, vstoupil posléze jako kočí do služby ve dvorci, v němž nyní umírá.

Štěstí se naň usmálo — a sám bůh ví, jakým způsobem a po jakém namáhání stal se prodlením několika roků vlastníkem dvorce toho a později majetníkem i jiných realit v okolí.

Žil prostě, skoro nuzně a rovněž tak se také šatil.

Jaktěživ neměl všedního dne na sobě než umolousanou kazajku, a toliko v dny sváteční oblékal staromodní kabát řebíčkové barvy, jejž si byl pořídil ku své svatbě a posud ještě neroztrhal.

Byl samotář a nejraději bloudíval po mezích, cestách a silnicích na blízku svých realit, jež obcházel, aby se přesvědčil, je-li všechno v pořádku.

Vzezření jeho bývalo, zvláště v poslední době, když stárna počal již churavěti, tak chudácké, že mnohá z útrpných duší vidouc jej, jak namáhavě se belhá o holi, podala mu almužnu...

On ji vždycky vzal, a v tváři jeho nikdy ani sval se nepohnul, ačkoli mu při tom zajisté bývalo vždycky podivno, neboť z četných známých dobrodinců, kteří jej byli v životě jeho almužnou obmy-

slili, nebylo snad ani jediného, jenž by se mu byl mohl majetkem vyrovnati.

Byltě to prototyp onoho druhu skrblíků, jichž život byl už tak častokráte v románech vypisován, aby sloužil za příklad odstrašující.

Avšak muž ten byl poctivec.

Ani nejjizlivější nepřítel a nepříznivec jeho — a těchto i oněch měl skrblík ten dosti — nemohl se pochlubiti, že by věděl jen o stínu nějakého nepoctivého skutku nebo jen zámyslu.

Rovněž tak neuměl nikdo pranic určitého a podstatného pověděti o jeho majetku. Že byl značný, věděl sice každý, ale úhrn jeho nemohl nikdo ani přibližně udati.

Podobně mělo se se všemi jeho plány a zámysly.

A proto nebylo divu, že nyní, když bezdětný muž ten ležel v posledním tažení, panovalo mezi příbuzenstvem nemalé rozčilení, komu a co asi z ohromného jmění svého odkáže.

Poslední smrtelná choroba jej v pravém slova smyslu překvapila.

Ještě den před tím byl pěšky ve dvou nebo ve třech svých dvorcích; ale vrátiv se, byl raněn mrtvicí, a povolaný lékař pokrčiv nad ním ramenoma, vyslovil se k jeho ženě, že není žádné pomoci.

Z rána povolán duchovní a notář.

Když byla nemocnému svátost posledního pomazání udělena, počala namáhavá práce sepisování poslední vůle.

Práce ta zahájena asi o deváté hodině ranní u přítomnosti dvou svědků a posud nebyla skončena.

Nemocný sám ji jaksi notáři usnadnil. Měltě v jedné z nejrozedranějších kazajek arch umolousaného papíru, na němž byl švabachem zaznamenán všecken jeho majetek.

Bylo to úhrnem sedm velikých dvorů, pět velkých a šest menších činžovních domů a polností celkem přes pět tisíc korců výsevů, což representovalo knížecí jmění.

Při rozdělování jmění toho osvědčil přivolaný notář nevšední zručnost a zároveň i důvtip.

Nemocnému musil býti vždy udán předmět, po té vyjmenována celá řada příbuzných a známých, a čekáno, zdali nemocný při některém jméně očima nebo nepatrným kývnutím hlavou dá na jevo, že dvorec nebo dům nebo pole, o které šlo, má býti osobě jmenované připsáno.

Nemocný při této proceduře nestačil takřka vrtět záporně hlavou, a mnohdy trvalo to přes půl hodiny, nežli nalezen pro některý předmět dědic.

Nemocný měl patrně v hlavě svou poslední vůli už dávno vyhotovenou a jsa posud při smyslech, bránil se, seč byl, aby nesdělán kšaft, neodpovídající jeho přání.

Po celodenním namáhání dospěla posléze neobyčejná tato práce tak daleko, že z ohromného jmění nezbývaly nežli dva domy s příslušnými polnostmi, pro které nebylo ještě dědice.

Notář ohlásil, že jsou to domy na Smíchově, první v ceně 80, druhý 160 tisíc zlatých.

Žena nemocného vyjmenovala celou řadu příbuzných a známých; také oba svědkové jmenovali každého, kdo jim napadl; ale nemocný stále vrtěl záporně hlavou.

K nemalému podivení notáře a svědků vrtěl ne-

mocný záporně hlavou i tenkráte, když udáno jméno jediného jeho bratra, který byl chud a měl čtvero již dorostlých dítek.

Žena nemocného uváděla jména ta sice při každém předmětu; ale nemocný vždy jen zavrtěl hlavou, zřejmý to důkaz, že nechce bratra svého z neznámých příčin žádným legátem obmysliti.

I vyjmenováno tu přes sto osob; ale nemocný při každém jméně zavrtěl hlavou a posléze počal již jeviti nepokoj a nevrlost.

Hasnoucí oko jeho občas hněvivě se rozjiskřilo. Někdy snažil se vztyčiti se a namáhal se promluviti aspoň několik slov; ale jazyk jeho byl bez vlády.

Zablábolil cosi; leč nikdo nerozuměl.

Životní síla jeho rychle ubývala; přicházely naň již časté a po několik minut trvající mrákoty; ruce a nohy byly studeny jako led.

Přítomní měli již za to, že pro poslední dva domy sotva se nalezne dědic, že připadnou tudíž manželce.

Tato však nejvíce se namáhala, by byl dědic nalezen; neboť umírající manžel její byl na ni při všech legátech pamatoval, ustanoviv již předem, že žádný z dědiců nemá k legátu svému práva, dokud bude ona na živě.

Ona tudíž byla dědičkou universální, a toliko po její smrti mělo býti veškeré jmění rozděleno po přání umírajícího.

Neměla tudíž pražádného osobního zájmu při sdělávání kšaftu, a bylo jí, an byl manžel všechny příbuzné s její strany značným dědictvím obmyslil, zcela lhostejno, komu zbývající dva domy po její smrti připadnou.

Přičinila se tedy i tentokráte, aby bylo přání umírajícího vyhověno.

Jmenovala každého, kdo jí napadl; některá jména uvedla dva- i třikráte, ale nic naplat.

Umírající stále vrtěl hlavou a posléze již jen tak nepatrně, že skoro nebylo lze rozeznati, kývá-li nebo-li vrtí záporně.

Tak se stalo, že počala jmenovati po druhé chudičkého bratra, jenž bydlel v bídné světničce v menším z jmenovaných domů, pak jeho dceru a tři syny.

Když uvedla jméno posledního, upřela zrak svůj tázavě na umírajícího. Ten však měl už oči v sloupu.

„Komu tedy?“ optala se ještě naposledy. „Tomu nejmenšímu?“

V očích umírajícího kmitl ještě jednou zásvit života.

Pohnul hlavou ještě jednou a naposledy, a pohnutí to zdálo se býti svolením.

Oba svědkové to potvrdili a notář připsal k posledním dvěma domům jméno šťastného dědice.

Po té byla poslední vůle svědky podepsána.

A dříve nežli byla obvyklým způsobem zapečetěna a obálka přiměřeně nadepsána, byl testator mrtev — — — — —

— — — — — —

V době, kdy se toto dělo, neměl dědic, o němž bylo naposled rozhodnuto, ani tušení o svém štěstí.

Znal skrblivého svého strýce příliš dobře a věděl, že bratru svému nikdy ničím nepřispěl; neočekával tudíž od strýce nikdy ničeho, tím méně nějakého dědictví.

A právě když strýc umíral, vracel se s otcovým povozem, do něhož byla zapřažena kulhavá a se-

dřená herka, z Motola domů. Byltě tam vezl do pivovaru několik pytlů ječmene a musil nyní jeti po silnici těsně podle strýcovy vinice.

Povoz byl podobně sedřen jako kůň, a „šťastný dědic“ co do vzezření oběma ani dost málo nezadal.

Byltě to asi pětadvacetiletý mladík postavy skoro trpasličí.

Hlava jeho byla nepoměrně velká a neobyčejně rázovitá.

Každý tah bezvousé, sluncem do hněda opálené tváře jevil rozhodnou a pevnou vůli; úzké, šelmovsky zašpoulené rty, modré oko a koketně na skráních načechrané rusé kudrny dodávaly originelní tváři rázu skoro milého.

Na pohled slaboučké tílko však bylo zdravé a svalovité. Byltě tak silný, že čtvrt kusu hovězího dobytka unesl na širokých zádech rovněž tak snadno jako kterýkoli z nejsilnějších jeho kamarádů řezníků, s kterými býval každodenně pohromadě a často jim při práci vypomáhal.

Šat jeho však byl rozedrán a umazán.

Byl bos a stinitko u čepice se širokým kolem bylo natrženo.

Přes to vše měl v dirce u kabátu červený karafiát a v ústech viržinku.

Seděl na „šejtroku“; drže v jedné ruce oprati a v druhé bič, pobízel každou chvíli kulhavou herku k poklusu.

Vůz ujížděl po zaprášené silnici dosti rychle, a kotouče prachu valily se za ním.

Když přijel pod strýcovu vinici, zapráskl několikrát bičem, pohlédl pohrdlivě k vinici a zamlasknuv, švihnul do koně tak prudce, že kůň bolestně zařičev, poskočil a dal se, seč síly jeho stačily, do poklusu.

Slunce právě zapadalo, a „šťastný dědic“, ač rozedrán a na bídném voze s bídnou herkou — vypadal v zlatých jeho paprscích bizárně poeticky...

* * *

Jsme v bídné hospůdce smíchovské, posměšně „U mladého Apolla“ zvané.

Je to klenutá, za dne temná a spíše nějakému žalářnímu sklepení podobná místnost se zděným sloupem uprostřed.

Kolem sloupu toho víříval druhdy tanec každou neděli a vždycky — tekla krev; neboť „u Karasů“, jak se hospůdka v pravdě nazývala, nebyla nikdy muzika bez rvačky, mnohdy tak tvrdošijné, že musilo býti ku zjednání pořádku i vojsko rekvirováno.

Druhdy to bývala hospůdka plavců, vorařů a řezníků „ryze předměstského zrna“, nyní však, když už bylo vetřelé novotářství i zde po několik roků „zametalo“, pouhý ctihodný zbytek starých počestných hospůdek pražských, v kterýchž bývalo možno v dýmu a hluku za nepatrný peníz vypiti několik pint řízného malvazu a pobaviti se buď všedním sousedským klepem nebo „zbloudilou“ zprávou nějakou, která z milosti úctyhodných „postyljonů“ a „rychlonohých“ jejich koní potřebovala z Říma, z Paříže nebo z Londýna vždy několik týdnů, nežli bylo možno o ní „u nás“ důkladně porozprávěti...

Je to hospůdka rázu již úplně zaniklého.

Začmoudlé stěny, snad po celý rok neumytá podlaha, drhnutím již hrbolaté stoly a v jednom koutě na starém provazu visící olejová lampa svědčí o úctyhodném stáří.

Spatřils tu sice také ještě těžký staromodní dřevěný svícen se svíčkou v baňatém skle a s „fidibusy“; ale svíčka není lojová, nýbrž millová; kratiknotu dán již výhost — a fidibusy nejsou dřevěny, nýbrž ze starých novin uměle skládány...

Na stěně nevisí dřevěné hodiny s těžkopádným dlouhým perpentiklem a začmoudlý primitivní krucifix — jako před desíti, dvacíti a snad padesáti lety, nýbrž tikavé moderní hodiny s porculánovým ciferníkem a po jedné jich straně obraz Žižkův, po druhé pak Husův.

Na všem viděti houževnatý „zápas novotářství se starými, dobrými zvyky a mravy“; ze všeho jest zřejmo, že novotářství pomalu sice, ale stále vždy větší půdy nabývá — že vítězí.

Dýmu jest v hospůdce i nyní skoro tolik, jako bývalo před lety; ale hluku tu není pražádného.

U jednoho stolu sedí dva hosté hrající nudný „maryáš“, u druhého stolu pak host jediný, jenž bafá z novomodní porculánové „trysky“, s poloobnaženou Turkyní na hlavičce.

Je to asi padesátiletý muž obrovské, svalovité postavy, v obleku velmi slušném a podle nejnovějšího střihu.

Bezvousá, široká, dobře krmená tvář jeho v obleku skoro elegantním, abychom tak řekli — „křičí“; jeť osmahlá, drsná, ba odporná.

Na první pohled bys řekl, že to převlečený forman nebo vorař.

Pohled jeho je smělý, ba někdy i drsný; ale občas šlehne cosi z temného oka jeho jako dobrácké šelmovství, z čehož by se mohlo souditi, že v míru, pokoji a poctivosti možno obra toho ovinouti kolem

prstu, kdežto násilím neb úskočně pochodí každý „jako Kec u Jankova“.

Muž ten sedí vzpřímen jako svíčka.

Myslí — nemyslí?...

Nesnadno říci...

Stoupenci všech systémů fysiognomiky velice by se ve svých úsudcích, vlastně domněnkách, rozcházeli.

Jeden by hádal, že v mozku za nizoučkým sraženým čelem, jež jest z polovice bílé, z polovice pak do hněda osmáhlé, doposud ještě nikdy myšlenka se nezrodila; jiný by dle neobyčejně vyvinutého hryzu soudil, že to člověk smyslný, surový a výhradně jen pustým radovánkám oddaný.

Muž ten dívá se neustále upřeně před sebe a bafá z dýmky s takovou vytrvalostí a zručností, že každé zabafnutí má v zápětí kotouč kouře, jenž by stačil k rozkašlání celého kupé první třídy.

Fysiognomie ostatních dvou hostů, kteří byli ve fádní svou hru tak zabráni, že takměř ani očí od karet nepozvedli, nevynikaly nad obyčejnost.

Byly to drsné, osmahlé tváře s výrazem tak všedním, že bylo nesnadno vštípiti si je trvale v paměť, a lišily se od sebe jen tím, že byla jedna poněkud oblejší druhé.

Na první pohled poznals, že jsou to dva bratři a podle všeho dvíčata.

V hospůdce panovalo dusno a skoro hrobové ticho, rušené jen rychlým tikáním hodin a občas zvláštním oním šelestem, jejž působí míchání karet a hra dvou mlčenlivých, flegmatických hráčů, kteří se nerozčilují pouze jen proto, že hrají „jen tak...“

Asi po půl hodině mrštil jeden hráč náhle prudce kartami o stůl a zamumlal:

„Eh! Co je po takové hře! Bez Ernýska nestojí ani barvička za nic, neřku-li pitomý maryáš!“

„Aspoň ještě jednu hru,“ škemral soudruh a sebrav rozhozené karty, počal míchati, jakoby byl jist, že si dá spoluhráč říci.

„Ani za Lachovu vinici, ba ani za celé jeho jmění!“ odpověděl nevrle soudruh, nedbaje, že mu byly zamíchané karty předloženy k sejmutí. Odstrčil je a vztáhnuv ruku po džbánu, z něhož pili společně, dopil zbytek jedním douškem a zaklepal hřmotně cínovým víkem.

Veběhla asi osmnáctiletá, štíhlá, černooká dívčina a mlčky odnesla prázdný džbán.

Několik okamžiků panovalo v hospůdce ticho.

„Proč nehrajete?“ přerušil posléze mlčení kolohnát u vedlejšího stolu, jakoby byl přeslechl, co bylo před chvílí nahlas proneseno.

Nežli však některý z oslovených odpověděl, objevila se mezi dveřmi trpaslická postava „šťastného dědice“.

Přirudlá zář lampy padla přímo na jeho tvář, která jevila poklid člověka, kterýž byl právě nějakou svou povinnost vykonal a přichází se povyrazit.

„O vlku řeč,“ ozval se jeden z hráčů.

„A domácí pán za vraty,“ dodal úsměšně kolohnát.

Tvář vstoupivšího trpaslíčka poněkud se protáhla; ale hned na to nabyla zase dřívějšího svého výrazu, a jenom z očí šlehnul čtveračivý blesk.

Mlčky postoupil ku předu a usednul za stůl, za nímž seděli oba hráči.

Současně povstal i kolohnát a vzav svůj džbán, zasedl k témuž stolu, zrovna naproti nově přibyvšímu hostu.

Několik okamžiků dívali se kolohnát a nový host mlčky jeden na druhého, načež se rozpředl mezi nimi následující hovor:

„Strýc tedy přece ještě živ?“ optal se kolohnát.

„Nevím,“ zní lakonická odpověď. „Proč se ptáš?“

„Má prý už smrt na jazyku.“

„Co mi po tom — já za něj neumru.“

„Ale můžeš za něj některý barák prohejřit — propit — v kartech prohrát...“

„To bych snad dovedl líp než ty,“ odpovídá trpaslík, pohrávaje pravou rukou kartami, jakoby zkoumal, nejsou-li znamenány.

„Možná,“ vece na to kolohnát, „a proto dobře, že's nic nezdědil.“

„Nezdědil?“ opáčil trpaslík. „Já a něco zdědit! Po kom? Snad ne po stýci skrblíku, kterému jsem se vždycky z daleka vyhýbal? Tomu bych za to stál! Však on dobře ví, jak je u mne zapsán; však on dobře ví, že jsem si vždycky zaklel a někdy i odpliv', kdykoli někdo přede mnou jeho jméno vyslovil — ba víť on zcela dobře, proč jsem tak učinil... Nedal-li nikdy bratru svému, mému otci, ani na tabák, nedá také žádnému svému synovci ani na sirky.“

„Ale tobě, tobě, ty karafiátkový otrhánku, by přece mohl odkázat aspoň nějakou hlídačskou boudu v poli, abys nemusil spát s vaší kulhavou herkou na jedné posteli — nebo aspoň...“

„Mlč, kmotře!“ zahouknul náhle prudce trpaslíček a vztyčiv se, udeřil pěstí na stůl, až kmotrův džbán poskočil.

Kolohnát stáhnul brvy, jakoby se chtěl zamračit; ale úšklebná jizlivost mu nedala.

„Jen si račte zase sednout, pane domácí,“ připomenul a vypukl v hlasitý smích.

„S domácím pánem dej pokoj!“ rozkřiknul se poznovu rozhněvaný trpaslík; „nebo ti džbánem lebku rozrazím!“

„Ale z domu mne přece vypovědít nemůžeš,“ smál se oslovený dále, nedbaje ani dost málo trpaslíkova hněvu.

„Nu, uvidíme!“ vzkřikl trpaslík; z oka jeho šlehnul divoký blesk, a pravice sáhla po džbánu.

Na štěstí vstoupila dívka s plným džbánem.

Trpaslík, sotva ji zočiv, usedl, jakoby se mu nebylo pranic nepříjemného přihodilo, a lehký úsměv přelétl jeho tvář.

„Tvé štěstí, kmotře, že vešla právě Anička,“ podotknul trpaslík tiše.

Kolohnát, houpaje se na stolici, zavrčel:

„Když nás Anička zas udobřila — zahrajme si tedy — vždyť na tebe čekáme.“

„Mně také džbánek, Aničko!“ zvolal trpaslík, načež beze všech okolků zamíchal rychle karty a položil je na stůl.

„Malá dává,“ připomenul.

„Cvika — ramšla?“ optal se lakonicky kolohnát.

„Cvika. Já dávám,“ zní odpověď, a trpaslík míchá karty s neobyčejnou zručností.

Hra počíná.

A od okamžiku, co vzal trpaslík karty do ruky, nemá pro nic jiného smyslu.

Neviděl již, když Anička odešla a zase se vrátila a džbán piva před něj postavila: — karta je mu vším...

Hraje s ledovým klidem hráče routinéra; z tváře jeho nevyčteš ani nejnepatrnější záchvěv duše, tím méně abys poznal, má-li kartu dobrou či špatnou.

Všickni ostatní hrajou s větší menší živostí; každou chvíli některý z nich něco podotkne — tu o kartě své nebo cizí; tu se zlobí nebo dává radost, zklamání nebo naději na jevo, tu kárá nebo opravuje spoluhráče, — trpaslík však, aspoň pokud má karty v rukou a partie nedohrána, mlčí a teprve po hře uklouzne někdy pevně sevřeným jeho rtům nějaká lakonická poznámka.

Čtveračivý výraz tváře jeho byl ustoupil výrazu přísné, chladné přemítavosti.

Jeť patrno, že není to obyčejný routinér, kterýž jest se všemi pravidly hry důkladně obeznámen, nýbrž karbaník, kterémuž ani nejnepatrnější podrobnost při hře neujde, kterýž z každého slova, z každého hnutí, z každého posuňku spoluhráčů dovede kořistit, slovem vtělená vášeň karbanická, která, opovrhujíc povšechnými pravidly a úskoky, pojímá každou jednotlivou partii jako nesnadný problém mathematický, kterýž se nerozřešuje dle tradicionelních předpisů, nýbrž samostatně, na základě rozdané karty a právě se vyskytnuvších okolností, které nemají s okolnostmi při kterékoli jiné partii, která předcházela nebo bude následovati, pranic společného.

Oko výborného karbaníka bylo by na trpaslíkově hře spočívalo s potěšením, oko karbaníka ge-

niálního však s nevýslovnou rozkoší; neboť jen tento byl by mu úplně porozuměl...

Ve hře pokračováno s nezměněnou horlivostí a chutí přes hodinu.

Hrán cvik tříkrejcarový; ale labeta se kolísala — po dvě, po tři hry byla normální, ale po té skoro vždy „zaskočila do zlatek".

Trpaslík z počátku jako obyčejně vyhrával; ale později „štěstí se obrátilo".

Co platno líčiti na štěstí, když ukázalo člověku záda; co platna veškerá zručnost, všechno napínání duševních sil, když se „náhoda" proti člověku zapřisáhla; co platna geniálnost, když stíhá člověka neštěstí!...

Trpaslík prohrál vše, co byl vyhrál, ba vše, co byl přinesl — peníze za ječmen, jejž byl odpoledne odvezl do pivovaru motolského.

Klidu však nepozbyl, ani když k poslední hře nedostávalo se mu několika krejcarů.

„Půjč mi, kmotře, několik zlatek — vyhráváš," pravil chladně ku kolohnátu.

Tento se tvářil, jakoby nebyl slyšel.

„Chci, abys mi půjčil několik zlatek, kmotře," opakoval trpaslík s nezměněným klidem.

„Kmotr" však klidně shrábnul peníze se stolu do hrsti, a strčiv je do kapsy, odpověděl úšklebně:

„Nepůjčím!"

„Nechci už hrát — neboj se — rád bych přinesl aspoň něco domů, abych neměl ráno s otcem mrzutost."

„Co mi po tvém otci," odpověděl kolohnát jizlivě.

Slova ta vehnala trpaslíkovi všechnu krev do tváře.

Z očí šlehnul blesk uražené pýchy; ale tentokráte nevyskočil prudce, jako míval ve zvyku, kdykoli jej někdo podrážděl, nýbrž zaťal zuby a cosi nesrozumitelného zamumlal.

Druzí dva hráči se nyní sami nabídli, že mu půjčí; leč trpaslík mávnul odmítavě rukou, že nechce, a zase něco nesrozumitelného zabručel.

Kolohnát se řehtavě rozesmál.

Bezpochyby bylo by mezi takto se popouzejícími došlo k prudké hádce a později i k násilnostem, což však zamezeno náhodou jen tím, že pouze přivřené dvéře náhle se otevřely dokořán.

Mezi dveřmi objevil se nový host, jenž zůstav na prahu státi, pozvedl obě ruce do výše, jakoby chtěl přítomné žehnati, a zvolal povýšeným, líčeně slavnostním hlasem:

„Sláva, sláva, třikrát sláva!“

Zraky všech přítomných obrátily se ku dveřím, kde stál slušně ošacený, asi šedesátiletý zavalitý mužík s výrazem nevylíčitelné radosti v odulé, zdravím kypící tváři.

Za mužíkem bylo viděti v přítmí předsíně několik drsných, ale rázovitých tváří, v nichž se zračila zvědavost.

„Co se stalo?“ ozval se zvědavě kolohnát; ale nečekaje ani na odpověď, dodal:

„Vrána patrně dnes dobře pochodil.“

„Chceš snad, kmotře, říci,“ vpadl trpaslík, „že někoho napálil a šestnáctiletou herku prodal do stájů knížete Oktaviana Kinského?“

„Chyba lávky!“ odpověděl mužík mezi dveřmi. „Dnes jsem neprodal, nýbrž výborně koupil, a to od hraběte Thuna — vraníka.“

„Kde ho máš? Ať se na něj podívám!“ zvolal trpaslík, a tvář jeho jevila nepokojnou zvědavost.

„Přijel jsem na něm. Je čilý jako srnka; běží jako zajíc a stříhá ušima...“

„Jako krejčí nůžkama,“ vpadl posměšně kmotr kolohnát.

Zatím byl trpaslík vstal a učinil několik kroků ku dveřím.

Mužík mezi dveřmi však roztáhl vodorovně ruce a škádlivě děl:

„Ty chceš vidět vraníka?“

„Ovšem že!“

„Dřív dej závdavek!“

„Vždyť nekupuju!“

„Ale koupíš!“

„Co ti napadá! Vždyť nemám, čím bych zaplatil řád, neřku-li koně.“

„Prodám na dluh — řád tvůj zaplatím a ještě ti půjčím, mnoho-li budeš chtít,“ zní odpověď.

„Opravdu?“ ptá se trpaslík, nechápaje úplně smyslu těchto slov; ale z čtveračivého blesku jeho oka je zřejmo, že rozumí žertu.

„Jak jsem řekl — abych se nedušoval!“ odvětil mužík mezi dveřmi. „Koupíš tedy?“

A vodorovně roztažené ruce sklesly v původní svou posici.

„Proč bych nekoupil na holou dlaň. — Zač?“

„Pět stovek.“

„Slev padesátku!“

„Dobrá — slevím; ale zaplatíš jí litkup.“

„Platí!“ zní rozhodná odpověď.

Muž mezi dveřmi natáhl otevřenou pravici, trpaslík se rozpřáhl, a hned na to bylo slyšeti plácnutí dvou rukou na důkaz, že je koupě uzavřena.

„Nu — a teď mi ukaž vraníka!“ vyzývá trpaslík.

Muž mezi dveřmi však poznovu roztáhl vodorovně obě ruce, aby tak trpaslíkovi zamezil východ.

„Co ti napadá! Koupě je uzavřena na slepo — máš tedy dost času, až propijeme litkup,“ odpověděl klidně oslovený, načež obrátil hlavu do předsíně a vzkřikl hlasitě:

„Hola hej, kde je kdo! Vyvalte dvě vědra — Ernýsek platí litkup!“

Mezi tím, co se osobami v pozadí prodírala ku předu postava hostinského, obrátil se mezi dveřmi stojící mužík úplně na zad a mluvil k zvědavcům v předsíni tónem káravým:

„Nu, tak vidíte! Nechtěli jste věřit, když jsem vás vábil od kuželek, na které jste při měsíčku a lampě už ani neviděli — že Ernýsek vraníka koupí a litkup zaplatí... A teď jste slyšeli na vlastní uši a viděli na vlastní oči... Pojďte tedy jen dále! Zaseďněte — připijem si na zdraví Ernýskovo.“

Na tato slova vrazilo deset mužů do hospůdky, div že mužíka mezi dveřmi a trpaslíka přede dveřmi neporazili.

„Sláva, sláva, třikrát sláva!“ zvolal poznovu zavalitý mužík povznešeným hlasem; ale pro pekelný hluk, jejž způsobila divoká, za stoly zasedající čeládka, nebylo slov jeho téměř ani slyšeti.

Lomoz utišil se poněkud teprve po několika minutách, když byli všickni za stoly zasedli, a když se bylo na každém stole objevilo několik plných džbánů.

Trpaslík zasedl na své staré místo; nově příchozí Vrána vedle něho.

Nějaký čas nebylo slyšeti nežli temné bzučení jako v oulu, pak cvakání víček a lokavé polykání,

když se hltavě pilo, nebo třasavý temný zvuk, když někdo, chutě se napiv, hřmotně stavil džbán opět na stůl.

Sklenic se nikdo ani nedotknul. Pilo se z plných džbánů a mnohý vyprázdnil džbán jedním douškem.

Byla to v pravém slova smyslu pitka o závod a závodící byli vesměs „tahouni" první třídy.

Tři z nich byli řezničtí chasníci, ostatní „voraři" a „pramičkáři" a všickni silní, zdraví, ale zároveň věčně žízniví kumpáni, kterýmž jsi ničím neprokázal takového vděku, jako když jsi je překvapil pozváním k pitce na cizí řád.

Teprve asi po čtvrt hodině, když byla nejpalčivější žízeň aspoň poněkud uhasena, počalo se hovořiti.

Hovor u stolů pozvaných hostů byl zdánlivě nesouvislý.

Z počátku pronesl ten neb onen nějakou poznámku, kteréž však nerozuměl nikdo, než kdo byl důvěrníkem podivné této společnosti. Každé druhé, třetí slovo bylo více méně řízným lokálním vtipem nebo takovoutéž buď úsměšnou nebo jizlivou, ba urážlivou narážkou na nějakou slabost nebo křehkost toho neb onoho soudruha.

Ký div, že za nedlouho hluk se zase množil; neboť z těch, kdož cítili se býti nějakou úšklebnou narážkou dotknuti, nikdo nemlčel a splácel tímtéž, mnohdy i ostřejším, jizlivějším způsobem.

Zdánlivě nesouvislý, aforistický hovor ten arci měl zajímavost pouze pro ty, kdož dovedli porozuměti každému odstínu pronášených, mnohdy až běda lokálně skomolených vět a prapodivných abbreviatur.

Souvislejší, logičtější hovor rozpředen u stolu, za nímž seděl trpaslík Ernýsek se svým kmotrem kolohnátem, s Vránou a s bratry dvíčaty — patrně to byla „intelligence“ spustlé této společnosti.

Z počátku sice měl i zde po nějaký čas lokální vtip převahu, ale za nedlouho musil ustoupiti hovoru v celku logickému; neboť kde mluvil Ernýsek, musilo se tak vždycky státi.

Byltě trpaslík vtělená logika, a nic mu nebylo protivnější nad zmotaný hovor.

Neskrblil sice nikdy vtipem a úšklebkem; ale převahou byl hovor jeho vážný a souvislý, a kdykoli v jeho přítomnosti hovořeno nesouvisle, vždy dovedl nějakou poznámkou svésti hovor v kolej logiky.

Podobně stalo se i tentokráte.

Bůh ví, jakou associací myšlenek přišla řeč na bitvu u Lipska a na knížete Švarcenberka, zdali tam komandoval čili nic. Ernýskovi soudruzi, ačkoli o bitvě té a vojevůdcích, kteří v ní byli hráli přední úlohy, věděli rovněž tolik, jako vědí ministranti o ceremoniích, při kterých přisluhují, přeli a hádali se takřka na krev — kmotr a jeden z dvíčat tvrdili, že v bitvě u Lipska žádný Švarcenberk nebyl, kdežto druhé dvíče a Vrána se dušovali, že tam jeden z knížat Švarcenberků komandoval.

Ernýsek klidně naslouchal sporu po několik minut.

Bavil se nejen nejistotou jedněch a houževnatou neústupností druhých, nýbrž i bezpříkladnou ignorancí všech zároveň.

Usmíval se jen potutelně, až posléze kmotr kolohnát, zpozorovav jeho úsměv, náhle se rozkřikl:

„Ale ke všem všudy, proč pak se vlastně hádáme! Či není tu Ernýsek — v takových věcech živá kniha neomylnosti!“

„Pravda, pravda!“ přisvědčilo dvíče, které bylo s kmotrem stejného náhledu. „Nechť nám Ernýsek poví, kdo z nás má pravdu.“

Přes tvář trpaslíkovu přelétl lehký úsměv ješitného uspokojení.

„Proč bych nepověděl?“ pravil tónem tak ledabylým, jakoby měl dotvrditi věc všemu světu známou. „Vždyť pak každé dítě ví, že nynější rod knížat Švarcenberků je původně rod francký a že byl teprve roku 1429 povýšen do stavu svobodných pánů. Roku 1437 rozštěpil se ve dva rody, v rod nizozemský a hohenlandsberský. Tento poslední však vymřel. Rod nizozemský povýšen byl na „hodnost knížat“ teprve roku 1670.“

„Ale který Švarcenberk komandoval u Lipska?“ přerušil Vrána trpaslíkův výklad.

Ernýsek se na chvíli odmlčel. Patrně byl uražen, že nebyl vyslechnut.

„Vida, vida, že nic neví!“ posmíval se Vrána.

Tvář trpaslíkovu přelétl mráček nevole.

„Však my také něco víme o Švarcenberkách,“ pokračoval posměšně Vrána. „Byliť jsme u Vorlíka narozeni a odchováni a víme tedy, že tam bude majorátním pánem kníže Karel, kterýž se narodil...“

Dále Vrána nevěděl, a trpaslíček klidně dodal:

„Dne 5. června 1824.“

„Dovedeš-li povědít, kdy se narodil kníže Karel, tož zajisté také víš, kdy se narodil nynější majorátní pán panství krumlovského, kníže Jan Adolf?“ vyzvídal Vrána.

„Ba arci," zní odpověď, „dne 22. května 1799 a majorátním pánem je od roku 1833."

„Nu — vědět něco o knížatech Švarcenberkách, není právě žádný zázrak," ujal se opět slova Vrána. „Ale zdali pak víš také něco o cizích knížatech?"

„Jak by nevěděl?" odtušil místo trpaslíka kmotr jeho.

„Nu — ať nám tedy něco poví," pokračoval Vrána, „o nějakém rodu cizím, třeba o knížeti Eszterházym."

Trpaslíkovy oči při posledním slově jaksi podivně se zaleskly. Byloť zřejmo, že jméno Eszterházy učinilo na něj zvláštní dojem.

Chvíli mlčel; pak klidně a vážně odpověděl:

„Neměl bych sice, Vráno, na tvé jizlivé poznámky odpovědít; ale že se ptáš právě na knížete Esterházyho, dokážu ti, že znám i cizí rody šlechtické; ale neřeknu ti než nejhlavnější.

První zmínka o rodu tom činí se v dějinách roku 1238, kdy zval se rod ten ještě Zerházy. Teprve František Zerházy, byv povýšen do stavu svobodných pánů, přijal jméno Eszterházy z Galanthy. Tento, jenž zemřel roku 1595, měl tři syny. Potomci nejmladšího syna rozštěpili se ve dva rody: v rod hraběcí a knížecí.

Z knížat Eszterházy vynikli nad jiné Pavel a syn jeho Antonín. Tento byl státník a založil známé velké sbírky obrazů. Roku 1809 zamítl korunu uherskou, kterou mu byl Napoleon I. nabídl, a zemřel dne 25. listopadu 1838. Téhož syn Pavel Antonín, jenž se narodil 10. března 1786, byl vyslancem v Londýně. V březnu roku 1848 byl členem uherského ministerstva Bathyányova a zastupoval zájmy Uher-

ska jako ministr zahraničních záležitostí u dvora vídeňského.“

„Eh! dost už toho učeného tlachání!“ přerušil náhle Vrána Ernyskův klidný a přesný výklad. „Už ti věřím, že znáš všechny ty modrokrevné rody, a ptal jsem se na Eszterházáky jen proto, že mi u hraběte Thuna pravili, že vraník, kterého jsem koupil a tobě prodal, je z hřebčince Mikuláše Eszterházyho.“

„Ale kdo ti koně zaplatí!“ zvolal poněkud rozjařen trpaslíček. „Já ho sice koupil, ale nemám v kapse vindry.“

„Ale budeš mít — budeš!“ připomenul Vrána. „A chceš-li, třeba hned — stovku — dvě? — Chceš?“

„Proč bych nechtěl?“ ozval se trpaslík žertovně, dívaje se na Vránu šourem a nedůvěřivě.

„Tu jsou tři stovky!“ pravil Vrána a vytáhnuv z náprsní kapsy velkou koženou tobolku, vyňal z ní tři stozlatové bankovky a podal je trpaslíkovi.

Tento chvíli váhal vztáhnouti ruku po penězích.

„Nu, vem je, hochu, vem! Vždyť ty mi je oplatíš!“

„Ale kdy — kdy?“ vyrazil ze sebe trpaslík.

„Třeba co nejdříve — jen až umře teta.“

„Jaká teta?“

„Nu — teta, která dědila po strýci, který ti odkázal dva domy.“

„„Tedy přece je domácím pánem!“ zvolal nyní kmotr kolohnát.

Trpaslík se chvíli díval s jednoho na druhého, pak zavrtěl nedůvěřivě hlavou a pravil:

„Netropte si šašky! Kmotr už mne jednou rozvzteklil, a teď přichází s touže písničkou Vrána,

Cekne-li však jen ještě jednou, rozbiju mu džbánem lebku.“

„Ale jen pak se nedurdi, milý hochu!“ chlácholil Vrána. „Mohl jsem ti to sice říci už dříve, ale chtěl jsem tě překvapit později — až by bylo všechno rozveseleno... Byl jsem pod večer u notáře v příčině jakési smlouvy. Musil jsem na něj čekat skoro hodinu. Byl u tvého strýce a povídal mi, ba více — ukázal mi černé na bílém, že ti strýc odkázal...“

„Eh, ke všem všudy ďáblům — dej pokoj, Vráno!“ rozlítil se trpaslík; čelo jeho se zachmuřilo, z oka šlehaly blesky, a pravice sáhla po džbánku.

Kmotr zachytil mu ruku.

Tím však trpaslíka ještě více popudil.

Trpaslík, prudce vyskočiv, převrhnul židli, na které seděl, vytrhl jednu nohu a počal nohou tou kolem sebe šermovati.

V hospůdce nastal bezpříkladný zmatek a hluk.

Všichni přítomní vstali a utvořili polokruh kolem trpaslíka, jenž hubuje šermoval kolem sebe nohou od stolice tak zručně, jakoby se oháněl pírkem.

Někteří jej chtěli chlácholiti; ale trpaslík zasadil dvěma tak prudké rány do prsou, že zavrávorali.

Tím bylo dáno znamení ku rvačce.

Nastal zápas celého davu silných, zpitých mužů proti jedinému, zdánlivě slabému mladíku; ale trpaslík, nejen že se statně bránil, on donutil odpůrce své i k ústupu a byl by je dle všeho skoro všechny z hospůdky vymlátil, kdyby nebyly náhle tytéž podivné dívčí oči, které byly trpaslíka už jednou zkrotily, rvačce náhle konec učinily.

Trpaslík, shlédnuv dívku, která byla postranními dveřmi z kuchyňky do šenkovny vešla, odhodil „zbraň“ a zvolal:

„Vzdávám se na milost i nemilost, ačkoli nemusím. Ale neukáže-li mi Vrána koně, kterého mi prodal, pak vás všechny...“

Patrně chtěl říci „vymlátím“ nebo podobně; leč vlídně káravý pohled Aniččin jej odzbrojil.

„Nu — teď koně ukážu,“ odpověděl Vrána; „můžeš si na něm zajet třeba do horoucího pekla.“

Po těchto slovech Vrána; jenž už byl v předsíni, ruče se obrátil, aby vyšel na dvůr; ostatní se vyhrnuli za ním.

Bosý trpaslík, pošoupnuv si čepici, kterou byl s hlavy vůbec ani nesejmul, koketně ku pravé skráni, urovnal si červený karafiát v knoflíkové dirce rozedraného umolousaného kabátu a zapáliv si o svíčku na stole kus viržinky, jež byl až dosud žmoulal, vyšel pak pomalu a vážně za ostatními na dvůr.

Skoro v zenithu se nalezající měsíc byl v úplňku, a bledý svit jeho ozařoval předměty na velkém nádvoří dosti jasně.

Kůň byl už ze stáje vyveden a stál uprostřed dvora, kde jej Vrána držel za ohlavec.

Trpaslíkovi podnapilí soudruzi stáli kolem koně.

Když se trpaslík přiblížil, rozstoupili se, a Ernýsek vstoupil do kola. Zůstal asi pět kroků od koně státi a změřil krásné zvíře nejdříve běžným okem znalce, když nechce ještě zkoumati podrobnosti, nýbrž zdánlivě jen ledabylo mrští okem po celku. Pak se přiblížil těsně ku koni, poplácal jej na hřbetě a pohladil po krku; na to zase na tři kroky poodstoupil a zahleděl se na vraníka, jakoby měřil jeho výšku a délku.

Na to obešel koně do kola. Brzo se přiblížil, aby koně na tom neb onom místě pohladil nebo poplácal; pak zas ustoupil, aby zkoumal hlavu, nohy, prsa nebo jinou část těla z pozdálečí.

Při tom vrtěl nebo kýval hlavou nebo cosi nesrozumitelného mumlal.

Dle všeho zdálo se, že je s koněm, jenž stál nepohnutě jako socha, spokojen.

Konečně přistoupil těsně před koně, strčil mu dva prsty levé ruky do chřípí a pravou rukou odhrnul mu hoření pysk do výše, by zkoumal zuby.

Zkoumání to trvalo však jen asi tři nebo čtyři vteřiny. Kůň se chtěl vzepnouti, ale Vrána trhnuv obratně ohlavcem, připomenul zvířeti, že je v moci znalců, kteří je dovedou zkrotit, a kůň stál pak zase jako socha.

Vše to dálo se, aniž by byl kdo slova pronesl.

Teprve když byl trpaslík koně úplně prohlédl, ozval se Vrána:

„Nu — jakž se ti líbí?“

„Líbí — nelíbí,“ odpovídá trpaslík, „teď je můj a projedu se na něm několikrát po dvoře.“

Vrána se jaksi škodolibě ušklíbl; ale nepromluvil více.

„Vždyť nemá kůň žádného sedla,“ podotknul jeden ze soudruhů.

„To nic nedělá!“ vece trpaslík. „Vždyť jen zkusím, jaký má krok.“

Po té obratně jedním skokem vyšinul se na hřbet vraníkův.

Kůň, cítě na sobě břemeno, počal se vzpínati.

Vrána, použiv okamžiku toho, hodil trpaslíkovi ohlavec a zařval jako zběsilý tur, až se to daleko rozlehlo.

Zařváním tím kůň poplašen.

Vyrazil z kola a počal se divoce vzpínati.

„Hoďte mi nějaký bič neb aspoň kus provazu!“ volal trpaslík, nemoha koně udržeti.

Kůň se vzpínal dále, a trpaslík marně se namáhal, aby jej zkrotil.

„Kdybych jen nebyl bos!“ bručel mezi zuby.

Skoro všickni, kdož byli výjevu tomu přítomni, se rozesmáli; ale nikdo trpaslíkovi nepomohl, ačkoli mohl každý z nich prostě přiskočit a koně za ohlavec uchopit.

Vrána, potutelně se usmívaje, vytáhl z kapsy kus provazu, jenž mu byl patrně dříve sloužil za bičík, a přiblížil se opatrně ku koni; ale místo aby byl provaz hodil trpaslíkovi, rozpřáhl se a seč síly stačily švihnul koně přes hřbet.

Vraník, divoce zařičev, vzepnul se, div, že trpaslík střemhlav neslítnul, — a skokem vyrazil ze dvora na ulici a ujížděl v zběsilém úprku po zaprášené silnici směrem ku Zlíchovu.

Všickni vyběhli za ním na silnici; ale koně s jezdcem už nespatřili...

„Nu — nesrazí-li Ernýsek dnes vaz,“ podotknul Vrána jen tak mimochodem, „pak je opravdu dobrý jezdec. Kůň je přisleplý a jankovitý.“

Chvíli dívala se napilá společnost směrem, kterým byl bosý a rozedraný jezdec na statném hřebci jako s vichrem v závod odejel — načež se vrátila zase do hospůdky, aby — dopila.

Na trpaslíka, ačkoli se pilo na jeho řád, nikdo více nevzpomněl...

* * *

Originelní projížďka trpaslíkova koňmo trvala sice jen asi půl hodiny; ale v poměrně krátké době té prožil trpaslík pravá duševní muka.

Byl sice dobrý jezdec; ale jeti nebo lépe řečeno letěti na splašeném koni bez sedla, bez uzdy, bez biče a bos — jest i pro výborného jezdce podniknutím rovněž tak nepříjemným jako nebezpečným.

Jediný okamžik nepozornosti může jezdce státi život neb aspoň schromení některého údu.

Trpaslík však nepozbyl své chladnokrevnosti.

Hned při prvním skoku obemknul střelhbitě oběma rukama koňovu šíji a přitisknuv křečovitě obě kolena nad slabiznami komoňovými, ponechal zvířeti úplnou volnost, aby je nedráždil. Zároveň vyčkával vhodný okamžik, až by kůň buď běh svůj zmírnil nebo někde se uleknuv, vzepjal se a tak postál, kdy bylo jedině možno spustiti se s něho k zemi.

Kůň však ve zběsilém letu uháněl v stejném tempu po zaprášené silnici dále.

V plavé záři měsíce podobal se frkající a upěněný kůň s vlající hřívou a s rozedraným bosým jezdcem svým fantastické nějaké noční příšeře.

Kotouče prachu, jež se za ním valily, naznačovaly místa, jichž se byla kopyta jeho v prudkém letu dotkla. Dusot jeho byl spíše zvonivý než dunivý, neboť silnice, po kteréž uháněl, byla vyštěrkována, a podkovy daleko častěji narazily o kámen, až se pod nimi zajiskřilo, než by se byly zaryly do půdy měkčí a hlinité.

Z počátku ujížděl kůň po silnici až ku Zlíchovu, kde zabočil na císařskou louku, a uháněl pak sotva slyšitelným skokem po měkké písčité půdě v polo-

kruhu ku břehu Vltavy. Zde však, zočiv nejspíše v hladině řeky zrcadlící se měsíc, divoce zařičev, poněkud se vzepjal a změniv směr, zabočil opět ve velkém oblouku na erární silnici a uháněl po ní dále směrem jižním.

V divokém úprku projel Zlíchovem a ujížděl pak dále k Chuchli, aniž by byl jen na okamžik směr změnil nebo ve zběsilém svém letu něčím zmásti se dal.

Teprv u Chuchle, kde poznovu odbočil se silnice na luka, zabořily se nohy komoňovy do měkké mastné hlíny, a kůň sám za nedlouho v letu ochabnul a posléze již jen mírným poklusem dále ujížděl.

Byl už svrchovaný čas.

Bosý jezdec, ačkoli se byl po celou tu zběsilou jízdu choval jen trpně a nijak se nenamáhal, aby se dostal s koně, byl už zpocen a sotva dechu popadal.

Nyní naskytla se mu vhodná příležitost opustiti nepříjemné a nebezpečné stanovisko. Vypásl nejvhodnější okamžik, když komoň v poklusu musil přeskočiti malý jakýs příkop.

Kůň — poprvé ve své jízdě — se zastavil, aby se vzepjal a přeskočil. V tomže okamžiku pustil se trpaslík koňovy šíje a svezl se k zemi, kdežto kůň, jsa nepohodlného svého břemena zbaven, dále uháněl...

Trpaslík octnul se na zemi v trávě.

Pomalu vstal a stíraje si rukávem pot s čela i s tváře, díval se za koněm, jak v záři měsíce podle břehu Vltavy dále ku Zbraslavi uhání. Díval se za ním skoro deset minut, až kůň, zabočiv zase na silnici a s této kamsi do polí, zrakům jeho zmizel...

Teprve nyní připomenul si trpaslík, co se s ním bylo právě dálo.

Za zběsilé jízdy na splašeném koni nebylo mu k reflexím zbylo času; nyní však, když byl vyvázl z nebezpečí, rozpomenul se na vše, co bylo předcházelo.

Byl sice povahy popudlivé a prchlé a kdykoli jindy byl by zajisté aspoň zaklel a přemýšlel o pomstě; ale tentokráte přelétl jen lehký, zpola čtverácký, zpola vítězný úsměv jeho tvář.

„Chtěli mne podrážděit," zamumlal polohlasitě, „ale přisám bůh — tentokráte se jim to nepodaří. Uvízli ve vlastních tenatech, a Vrána bude zejtra látrovat. Kůň je u všech všudy, litkup propit — koně i litkup musí tratit kmotr — a já mám v kapse tři stovky — mohu tedy nahradit otci peníze, jež jsem byl v kartách prohrál."

Po té se obrátiv, ubíral se pomalu podle břehu Vltavy k domovu.

Když přibyl naproti Vyšehradu, bila na pražských věžích právě půlnoc.

Trpaslík zabočil zase na erární silnici a za nedlouho octnul se před krčmou, kterouž byl asi před půl druhou hodinou tak zvláštním způsobem opustil. Zvědavě připlížil se až k oknu a nahlédl do vnitř.

Zpustlá chasa byla sice doposud pohromadě, ale byla skoro na dobro zpitá.

Někteří, opírajíce těžké hlavy o dlaně, seděli zmalátnělí za stoly; jiní leželi na lavicích a po zemi, a jenom čtyři, a mezi těmi Vrána i kmotr, seděli posud u plných džbánků.

A právě když trpaslík přiložil ucho k okenici, aby naslouchal, o čem hovoří, vzkřikl Vrána:

„Sláva, třikrát sláva domácímu pánu!“

Trpaslík sebou škubnul a napřáhl pěst, aby udeřil do okenice; ale v témž okamžiku položil někdo ruku na jeho rameno.

Trpaslík se ohlédnul a spatřil těsně za sebou — Aničku.

„Ah, to jsi ty — Aničko?!“ pravil měkce.

„Umírala jsem úzkostí,“ připomenula dívka, „a každou chvíli jsem vyběhla ven, zdali se už vracíte.“

„„Nu — teď jsem tu, a kmotr i hoši se podiví, až je překvapím.“

„Ne, ne!“ zvolala dívka, tlumíc své pohnutí. „Nechoďte už mezi ně — rvačka by byla nezbytna.“

„Ty tedy nechceš?“ optal se trpaslík.

„Vraťte se domů!“ naléhala dívka prosebným hlasem.

„Budu mít bídnou noc — neusnu...“

„Jen jděte — prosím vás!“

Trpaslík chvíli váhal, načež se rozhodl.

„„Máš pravdu, Aničko,“ pravil po chvíli. „Jsem na smrt zemdlen. Třeba bych zejtra po celý den vyspával, a tobě by se stýskalo, kdybych nepřišel.“

„Ba arci,“ zašveholila chvějícím se hlasem dívka, a trpaslík, ovinuv prudce pravou ruku kolem jejího pasu, vtiskl jí políbení na čelo.

V tom zazněl z krčmy drsný hlas Vránův:

„Aničko! Kde je Anička? — Pivo!“

Současně bylo slyšeti prudké klepání cínovým víkem o džbán.

Dívka, vymknuvši se trpaslíkovi z náručí, pospíšila do krčmy.

Trpaslík ještě chvíli postál, dívaje se oknem do krčmy; na to pomalu se obrátil a volným krokem ubíral se k domovu...

„Bydlil" v jednom z oněch dvou domů, o nichž mu bylo v hospůdce zvěstováno, že mu byly připadly v dědictví.

Byl to tehdáž bez odporu jeden z nejvýnosnějších a zároveň nejoriginelnějších domů v celé osadě.

Na pohled sice ničím nevábil, ba odpuzoval. Byl už starý, špinavý, a místo bytů samá „díra"; ale poskytoval přece přístřeší čtyřiceti až padesáti duším....

Dvůr byl samé haraburdí a samá smeť. Po celý rok nikomu nenapadlo, by jej zametl.

Stará vrata byla zpukřelá. V noci se sice zavírala, jak bylo policejně přikázáno; ale zavírání to bylo zcela zbytečné: kdo chtěl, mohl zcela pohodlně pod vraty podlézti nebo se o ně vší silou opříti, a vrata by se byla zcela pohodlně dokořán otevřela.

Přes to vše bylo v domě tom bezpečněji než kde jinde. Nikoho nenapadlo, by se byl do domu toho kdy vloupal, a kdyby tak byl přece někdo někdy učinil, byl by se trpce zklamal — nebylť by věru nalezl ničeho, co by bylo stálo za odnešení...

Trpaslík, octnuv se před vraty, podlezl je, jako činíval pokaždé, kdykoli se v noci domů vracel, a šoural se pak pomalu po hrbolatém nádvoří dále ke své brloze — ku stáji otcovy herky...

Vešel do stáje, pohladil koně a urovnav si pak v koutě trochu slámy, ulehl oblečen.

V stáji bylo dusno.

Kůň neustále přešlapoval, a podlaha pod jeho kopyty každou chvíli zaduněla.

Jindy by si toho byl trpaslík nevšimnul; ale tentokráte byl přes všechen zdánlivý klid přece trochu rozčilen a nemohl usnouti.

Zůstal tedy jen asi čtvrt hodiny ležeti, pak se zvedl, vytáhl z protějšího kouta chomout a starou houni a vynesl obé pod okno před stáj, kde si ustlal: prostřel houni na zem, urovnal si chomout pod hlavu a ulehl...

Nebylo to poprvé v životě jeho, co takto ulehl. V letě, když mu bývalo v stáji dusno, činíval tak dosti zhusta, a tentokráte byla právě noc neobyčejně teplá a přespání pod širým nebem pravou pochoutkou.

Měsíc klonil se již k západu, a plavá zář jeho osvětlovala prostranný dvůr jen mdle.

Na obloze bylo plno hvězd; ale netřpytily se jako za bezoblačných nocí, když měsíc třpytu jejich nepřekáží, nýbrž podobaly se bělavým, sotva viditelným tečkám na šedé, jednotvárné ploše.

Trpaslík však ani zde nemohl dlouho usnouti. Z počátku díval se upřeně k obloze, jakoby v duchu počítal nejzřetelnější bělavé tečky; konečně oči zamhouřil a přemýšlel...

Na dvoře panovalo ticho takměř hrobové a jenom toto ticho bylo dle všeho příčinou, že posléze trpaslík přece zdřimnul.

I zdá se mu, že nalézá se v překrásném parku, rozkládajícím se na jihovýchodním úpatí nevysoké pohořiny.

Leží v trávě pod košatým jasanem.

Letní slunce bylo se teprve před nedávnem vymknulo z náručí lehkých mlžin na východě. Zlaté paprsky jeho pohrávají si v listoví jasanu a v ko-

runách košatých stromů na blízku, tvoříce po zemi různotvaré třesavé silhouetty.

Na kypře zelené půdě trávníku, kde skoro splývají, mají silhouetty ty barvu šedou, kdežto na zlaté půdě žlutým pískem posypaného chodníku, jenž se vine s vršiny podle jasanu dolů k výstavnému letohrádku, tvar jejich daleko ostřeji se obráží, a šedá barva je tmavější, ba místy skoro černá.

Podle toho, jak mírný ranní větřík rozhoupává koruny stromů, mění i silhouetty ty každým okamžikem svůj tvar i barvitost, laškujíce tak po zemi hravě jako nesčetné množství šedých, různokřídlých motýlů.

Vůkol panuje nevylíčitelný klid, budící v duši člověka snivou touhu po neznámém blahu.

Ticho ruší jen jednotvárný šumot vzdáleného malého vodopádu, jehož hukot zaznívá pod jasan jako přitlumený dech podzimního větru, když vířivý proud jeho, pominuv skoro celý park, zalíhá jen v koruny stromů na nejvzdálenějším pokraji parku.

Vše to trpaslík vidí a slyší...

Duší jeho táhne sladká píseň o svrchovaném blahu lidském...

Pomalu zavírá oči... a bůže snů pojímá jej v měkkou svou náruč...

Však co to?

Z nenadání slyší rupající krok, jako když lehkonohá srnka pádí po písčité stezce s vršiny.

Probouzí se.

Otevřev oči, vidí, kterak s vršiny po stezce běží štíhlá dívka v bílém řásnatém oděvu...

Doběhla pod jasan. Spatřivši jej ležeti v trávě, na okamžik stanula; na to se pomalu k němu blíží.

Chvíli se na něj dívá, načež sklonivši se k němu níže, vtiskla políbení na jeho čelo...

Tentokráte probouzí se trpaslík skutečně...

Zívaje, protírá si oči; ale místo sladkého přízraku vidí před sebou v nočním šeru letní noci jen známé prosaické nádvoří a nad sebou noční oblohu, na které třpytí se nyní, an se byl měsíc před chvílí za mrak skryl, hvězdy v čarokrásném svém lesku jasně a smavě, jako když příroda slaví svůj největší svátek míru.

Poznává, že pouze snil; ale sen ten, ačkoli pouhá hra obraznosti, budí v duši jeho dávnou vzpomínku.

Je tomu již asi deset roků, když kdysi za krásného letního jitra vezl z rozkazu otcova s bídnou herkou jakési domácí haraburdí novému zahradnickému pomocníku do Kinské zahrady.

Dovezl je až na místo a pomohl odnésti do domku, kde pomocník bydlil, načež nechav státi koně i povoz před domkem, ulehl pod nedaleký strom do trávy, by si odpočinul.

Sotva ulehl, zaslechl rupání lehkého kroku v písku.

Zvednuv oči, spatřil, že blíží se po stezce pomalu a vážně štíhlá, nanejvýš šestnáctiletá dívka v sněhobílém ranním rouše.

Bleďoučká tvář její není sice sličná v běžném toho slova významu, ale lehce zrumělněná líčka a černé plamenné oči dodávají tváři té výrazu nevýslovně miloučké hrdosti.

Majíc hlavinku poněkud k prsoum nakloněnou, ubírá se podle kypře zelených záhonů, jako v sladké zadumání pohřížena.

Z dálky pohlédla sice na trpaslíka pod stromem v stínu odpočívajícího, ale hned zase sklopila zrak.

Teprve když se octla přímo proti němu, zvedla oči poznovu; ale na trpaslíka nepohlédla.

Zrak její přelétl přes záhonek květin, načež dívka jako gazella skočila do trávníku, kde byla zahlédla osamělý karafiátek purpurové barvy. Shýbnuvši se, utrhla jej a vrátivši se zase na stezku, ubírá se klidně dále.

Trpaslík nespouští s dívky zraku.

Dívka popošla asi deset kroků a mimoděk se obrátila.

Zraky obou tenkráte se setkaly.

Z temného oka dívčina šlehnul onen divuplný blesk, jenž může i v ledových prsou roznítiti nikdy netušený plamen, z oka trpaslíkova pak rovněž tak divuplný, ale zároveň nesmělý blesk nevýslovné touhy.

Možná, že dívka pohledu tomu porozuměla. Obrátilať rychle hlavu a kvapněji, než byla přišla, ubírala se dále.

Trpaslík ji zrakem svým sledoval, až za nejbližším houštím zmizela...

Možno-liž býti prostší, všednější reminiscence!

A přece jediný tento dívčí pohled dal veškerému myšlení a cítění trpaslíkovu zcela zvláštní směr.

Vrátil se domů jako ve snu.

Nemyslil na nic nežli na podivnou tuto dívku, vlastně na podivný pohled její...

A od toho okamžiku byl v magické moci sladkobolného pocitu, jenž člověka třeba po celý život na všech cestách doprovází.

Dívky více nespatřil.

Z počátku také ji nevyhledával; byltě sám ještě hošík nesmělý. Když však později přece se odvážil

poptati se, kdo by byla — nemohl mu nikdo pověděti...

A přece mu tvář její nikdy nevymizela z paměti, a zdálo se mu, že by ji i po letech poznal mezi tisíci.

Ale což platna taková paměť chudému hochu!

Dle všeho, co mu bylo utkvělo v paměti, domníval se, že to nemohla býti než nějaká šlechtična, která dlela v tu dobu u kněžny Kinské návštěvou a později odejela...

Domněnka tato byla příčinou, že trpaslík počal si všímati rodů šlechtických a že prodlením času vyznal se v rodokmenech netoliko šlechty české, nýbrž i cizozemské.

Avšak což platna i takováto znalost chudému hochu předměstskému, jenž počíná se již smiřovati s trudnými svými poměry životními, jenž počíná se již vzdávati naděje, kterou se byl po mnoho roků těšil: že bude se moci někdy vydati do světa, by vyhledal dívku, která byla před lety na něj jen jednou pohlédla...

Pravda! Bylo to bláhové přání; ale povahy takového druhu, jako byl tento hoch, nebývají ve svých přáních vybíravy — jediné, mnohdy zcela nahodilé přání vystačí jim třeba na celý život...

A vše to připomenul si trpaslík nyní, když byl procitnul z tak milého snu, v němž byl opět jednou vidinu svou spatřil tak živě jako před lety, když ji byl shlédl poprvé...

Mimovolně počal se zapřádati v milé, sladké sny. Napadloť mu, že by se snad přece mohl vydati do světa, by svou vidinu vyhledal...

Zdálo se mu sice, jakoby věrné oko Aninčino jaksi káravě na něm spočívalo; ale což zmůže tento pohled oproti divuplnému blesku plamenného čer-

ného oka, na kterýž nemožno ni po letech zapomenouti?!

Z nenadání trpaslík prudce sebou pohnul, jako by jej byla zmije uštkla, a střelhbitě se posadil.

Ruče sáhl do náprsní kapsy, vytáhl tobolku a rozevřev ji, zkoumal její obsah.

Vytáhl stozlatové bankovky, jež mu byl Vrána půjčil. a počal je prohlížeti. Za panujícího šera nočního sice je rozeznal; ale nic více...

Chvíli přemítal, pak zamumlal:

„Nejsem-liž bláhovec? Znám přece ty kumpány, že tropí si žerty, kdy a kde jen mohou, a domnívám se, že by tak nebyli učinili se mnou i dnes... Bláhovec jsem! Vždyť to jen žert. Bankovky, jež mi byl Vrána půjčil, jsou jistě padělány, a Vrána se mi zejtra vysměje."

Po té klidně zase ulehl.

Duší jeho vířil sice ještě po nějaký čas jiskrný proud vzpomínek; ale znenáhla jedna po druhé bledla, až trpaslík zase usnul...

Jindy by byl nový „domácí pán" zajisté procitnul o prvním kuropění; ale tentokráte, jsa unavenější než kdy jindy, spal tvrdě, až bylo slunce už vysoko nad obzorem.

Četní obyvatelé domu byli už dávno vzhůru a většina již při práci.

Mnozí musili jíti podle spícího trpaslíka; ale nikdo si ho nepovšimnul, kromě dvou řeznických chasníků, kteří vidouce jej tvrdě spáti, spletli z kusu slámy na rychlo povříslo a ověnčili jím trpaslíkovu hlavu.

Posléze se trpaslík probudil.

Líně protírá si oči. Zdá se, že mu dobrodružství, ba i sladký sen minulé noci ani na mysli netanou.

Povstav, zvedá chomout, aby jej odnesl do stáje. Ale sotva se shýbl, pozoruje, že kdosi vstoupil do dvora a nápadně kvapným krokem ku stáji se blíží.

Poznav v přicházejícím známého lichváře, zůstal státi, čekaje, kam lichvář tak záhy z rána pospíchá.

Lichvář, asi šedesátileté shrbené mužisko s nevýslovně chytráckým výrazem v pouvadlé vráskovité tváři, zaměřil přímo k trpaslíkovi.

„Dobré jitro, pane Lachu," zašveholil hlasem co možná nejpřívětivějším.

Trpaslík poděkoval.

„Přicházím přímo k vám, ctěný pane Lachu," pokračoval rychle lichvář. „Nabízím vám své služby."

„Mně?" opáčil udiveně trpaslík.

„Ano, vám," odvětilo mužisko s poločtveráckým úsměvem v tváři.

„Vím, že budete potřebovati peněz, a proto přicházím..."

„Chcete mi snad půjčit?" vpadl trpaslík.

„S největší ochotou, s největší radostí — na nejnepatrnější úrok — patnáct ze sta..." šveholí mužisko s úžasnou rychlostí.

Trpaslík se zamyslil.

Neobyčejná tato úslužnost lichvářova byla mu nápadna i podezřelá zároveň.

Po chvíli podotknul:

„Pravda sice — potřebuju... Ale čím pak bych svůj dluh splácel?"

„Eh — to nic nevadí, to se podá."

„A kdo by za mne ručil? — Neznám nikoho!"

„Rukojmí je zbytečný," odpovídá lichvář, „zcela zbytečný; jen když se zaručíte svým majetkem."

„Jakým majetkem?"

Lichvář upřel na tázajícího se udiveně pichlavá svá očka.

„Vy tedy snad ještě ani nevíte, že jste zdědil dva domy?" pravil po chvíli.

V duši trpaslíkově teprve nyní se rozbřesklo.

Soudruzi tedy si z něho minulé noci přece netropili šašky. Úsměšky jejich zakládaly se na pravdě.

Zároveň si připomenul, že mu byl Vrána půjčil tři stovky. Ruče sáhl do kapsy a vytáhnuv bankovky, počal je prohlížeti.

Lichvář, spatřiv peníze, připomenul:

„Ah — vy už jste si vypůjčil?!"

Trpaslík kývnul mlčky hlavou.

„Nepotřebujete tedy," pokračoval lichvář. „Ale nic nevadí — nic, pranic... Kdybyste někdy přece potřeboval — víte, kde bydlím... S největší ochotou jsem k službám — nejnepatrnější úrok — pro vás i třináct ze sta..."

Trpaslík sice naslouchá, ale úlisná slova lichvářova jsou mu věcí vedlejší.

V duši jeho víří myšlénky zcela jiné. Pro okamžik nemyslí na dlužení peněz; před duševním jeho zrakem vznáší se milokrásná vidina, kterou byl ve snu spatřil...

Lichvář ještě chvíli postál, ještě několikráte se pokusil vnutiti trpaslíkovi nějakou půjčku; ale když tento jen jednoslabičně odpovídal a posléze dotíravce nevrle odbyl, nezbylo lichváři než odejíti s nepořízenou.

V průběhu odpoledne navštívilo trpaslíka neméně nežli šest osob, nabízejících vesměs půjčky různých obnosů a žádajících „nejmírnější úrok“.

Trpaslík odbýval jednoho lichváře po druhém; ale poslední z nich, patrně nejúlisnější a nejzručnější, přece mu vnutil pět set zlatých na patnáct ze sta.

Teprve při této příležitosti, když musil s lichvářem k notáři, nabyl trpaslík nezvratného přesvědčení o stavu věcí...

Domů však se více nevrátil.

Maje osm stovek v kapse, zamířil do Prahy a dlouho loudal se bezúčelně z ulice do ulice, zevluje na vše, co se mu před oči namanulo, a co byl dříve třeba již stokráte viděl.

Největší pozornost jeho budili jako vždy jindy koně a povozy.

Po každé lepší ekypáži, po každém jen poněkud svěžeji vyhlížejícím koni se ohlédl, jako se ohlíží zálibný muž po sličných ženských tvářích.

Konečně k večeru se rozhodl.

Zabočil do jedné z postranních ulic Ferdinandské třídy, kde bydlil známý koňař.

„Máte ještě toho vraníka s lysinou na čele?“ byla první slova trpaslíkova, když koňaře shlédl.

„Mám,“ zní lakonická odpověď.

„Zač?“

„Tři stovky.“

„Platí,“ odpovídá trpaslík, podávaje koňaři ruku.

Udiveně dívá se koňař na trpaslíka; neboť takovýmto způsobem — bez nabízení a bez smlouvání — nebyl ještě nikdy ani nejbídnější herku prodal.

Koupě ta odbyta ve dvoře.

„A tam to haraburdí neprodáte?“ optal se trpaslík, pohodiv nedbale hlavou do nejzazšího kouta dvora, kde stál pod malou kolnou lehký kočárek koňařův.

„Proč bych neprodal?“

„Zač?“

„Nu, proto že jste při koni nesmlouval — dám kočárek za stovku a — ještě vám přidám, co potřebujete k zapřáhnutí.“

„Platí,“ připomenul trpaslík a bez odkladu zaplatil koně i kočárek.

V několika minutách bylo zapřaženo.

Trpaslík sám při tom pomáhal.

Na to se vyšinul na kozlík, vzal do levé ruky opratě, do pravé bič a švihnuv podle koně, vyjel mírným poklusem ze dvora.

Nějaký čas projížděl na zdař bůh z ulice do ulice, jakoby se chtěl pochlubiti, že nejezdí více s bídnou herkou.

Teprve po slunce západu zabočil na Malou Stranu a když byl i tuto skoro celou projel, popustil koni poněkud uzdu, a tento uháněl Oujezdskou branou na Smíchov.

Trpaslík zastavil u hospůdky „u Karasů“.

Chvíli práskal před vraty bičem, pak zajel do dvora a seskočil s kozlíku.

Spustlá chasa, která byla v hospůdce té minulé noci popíjela, byla tu do jednoho pohromadě.

Přivítala nového „domácího pána“, jako se vítává nejštědřejší dobrodinec.

Za nedlouho seděli zase všickni v dusné hospůdce u plných džbánů. Pilo se opět na účet trpaslíkův. Ale tentokráte netropil si nikdo více urážli-

vých šprýmů ze šťastného dědice; žertovali sice, ale žerty a šprýmy byly zcela neviňoučké.

O surovém žertu minulé noci nikdo ani nehlesnul. Trpaslík sám se o něm nezmínil, a tak popíjeno vesele a bezstarostně jako o závod.

Ve dvou hodinách byli všickni zpiti.

Jedině trpaslík zůstal jako vždy jindy střízliv. Byl jaksi zamlklý, a rtům jeho neuklouznul ani jediný vtip...

S Aničkou, v jejíž tváři se zračil tichý zármutek, hrubě ani nepromluvil.

Teprve po půl noci, když zůstaviv zpité kumpány v hospůdce, vyšel na dvůr, aby odejel domů, promluvil k dívce, která jej doprovázela, několik vřelejších slov. A když pak vyskočil na kozlík, podal jí ještě naposledy ruku.

Dívka ji křečovitě stiskla a odvrátivši se, setřela dvě slzy, jež jí byly skanuly po tváři...

Trpaslík švihnul bičem podle koně a vyjel ze dvora.

Dívka vyšla před vrata a dívala se za odjíždějícím, až zmizel. Na to se vrátila do hospůdky, zasedla do koutka a nevědouc skoro ani proč, usedavě se rozplakala...

* * *

Od té doby byl nový „domácí pán" jako vyměněn.

Následujícího dne se postaral o nový elegantní oblek a vyjel si ve svém kočárku a se svým koněm do okolí.

Vrátil se z výletu toho pozdě na večer. Jel sice okolo hospůdky, v kteréž byl druhdy skoro každo-

denně několik hodin strávil; ale tentokráte se tam nezastavil. Jel přímo domů a ulehl jako obyčejně v otcově stáji.

Na výhodnější byt a na větší pohodlí vůbec ani nevzpomněl. Vědomí, že má vlastního koně a kočár a že si může vyjeti kamkoli mu libo, úplně mu stačilo.

S vydluženými penězi byl arci velmi brzo hotov a musil si vydlužiti poznovu.

Půjčeno mu bez okolků a opět na „slušný" úrok.

Maje dostatek peněz, vyjížděl si nyní každodenně do okolí.

Z počátku jen na půl dne, později na celý den a ještě později na dva, ba i více dní.

S bývalými přáteli svými zřídka kdy se scházíval, a žádný z nich se libůstce jeho nedivil. Věděliť všickni, že jest náruživý milovník koní a že vždycky toužíval po cestování; ale přes to vše ani jediný z nich pravou příčinu trpaslíkových výletů netušil.

A kam trpaslík zavítal, všady budil nemalé podivení. Přijelť vždy sám a ačkoli nikdy penězi neskrblil, ba často i marnotratně rozhazoval, přece si vždy koně a povoz svůj obstarával sám.

Vedle toho budila nemalou pozornost zvláštní jeho zvědavost. Všady se vyptával po šlechtických sídlech, a jakmile se o některém dověděl, zůstal vždy tak dlouho na místě, až všechny členy šlechtického rodu, jenž tu meškal, na vlastní oči spatřil.

V podivné této libůstce pokračoval s bezpříkladnou horlivostí.

Po měsíci zůstával mimo rodiště již často celý týden a později ještě déle a vracíval se pak domu jen tenkráte, když mu došly peníze.

Kruhy, jež ve svém povoze konal, byly vždy větší.

V průběhu jediného roku sjezdil celé Čechy a spatřil tak všechny členy šlechtických rodů, jež tu dobu právě v Čechách meškaly.

V jediném tom roce kontrahoval značné dluhy a když pak kdysi z delšího výletu zase se vrátil, činil mu při nové půjčce jeden z věřitelů jakési obtíže.

Trpaslík se dlouho nerozmýšlel.

Opustiv lichváře, zajel ku své stařičké tetě, které učinil nabídnutí, že jí jeden ze zděděných domů za jistou, poměrně dosti mírnou náhradu postoupí úplně. Teta návrh ten přijala, a po vyřízení všech právnických formalit vyplacena trpaslíkovi smluvená částka.

Trpaslík zaplatil všechny své dluhy a se zbytkem — asi patnácti tisíc zlatých — vydal se na další okružní cestu.

Za ten čas byla se s trpaslíkem stala podstatná změna.

Posavadní jeho záliba v koních byla se změnila v neskrocenou vášeň. Spatřil-li koně, který se mu zalíbil, vynaložil vše, aby se stal kůň ten jeho vlastnictvím.

Peněz v ohledu tom nikdy nelitoval a mnohdy koně třeba pateronásobně přeplatil.

Avšak žádný kůň ho příliš dlouho netěšil. Obyčejně za čtrnácte dní, mnohdy i za týden jej na dobro omrzel a musil býti stůj co stůj jiným nahražen.

Našel-li se kupec, bylo pro koně dobře, zůstal aspoň na živu; nevyskytl-li se kupec ve čtyřiadvaceti hodinách, zaplatil kůň osudnou nahodilost tu svým

životem — trpaslík zajel obyčejně kamsi na osamělé místo a tam se koně několika ranami z revolveru zbavil.

Jiné vášně kromě této trpaslík neznal.

Karbanictví, v němž byl druhdy v kruhu svých předměstských přátel tak vynikal, bylo jej na dobro omrzelo. Jen někdy, když meškal dlouho v některé osamělé hospůdce „na čekání“ a příliš dlouho se díval na vášnivé karbaníky, nemohl přece odolati a zahrál si hodinku nebo dvě.

Leč stalo se to, jak již připomenuto, zřídka kdy, a trpaslík vždycky vyhrál. Ba štěstí mu v kartách přálo takovou měrou, že kdyby byl hrál pravidelně každý den, byl by si výhrami zajisté z větší části nahradil ohromný výdaj za šílenou výměnu koní.

V rodišti jeho arci nikdo netušil, co trpaslíka vábí do světa.

Nápadná změna povahy jeho však již po roce takměř nikomu z jeho přátel a známých neušla.

Druhdy veselý a vtipný hoch byl se stal přes všechen svůj dobrodružný život zádumčivcem.

Kdykoli zajel domů, vždy se zastavil ve své staré hospůdce a vždycky tu pito na jeho účet až do svítání; vždycky tu zpíváno, a šprým takměř ani neustával. Jen on jediný byl v kruhu veselých svých známých zamlklý, málomluvný a sedával za stolem se zakaboněným čelem.

Ptávali se ho, co mu je; snažili se ze všech sil, aby jej rozveselili; ale nejbujnější žert, nejpernější vtip zůstal obyčejně bez účinku, a na dotazy, nechť vážné nebo žertovné, trpaslík nikdy přímo neodpověděl.

I po jeho odchodu mudrováno často v kruhu jeho přátel o této změně; ale nikdo nemohl si ji vysvětliti, nikdo nemohl udati příčinu, ba nikdo změny té ani nechápal.

Nezbyl tudíž nežli jediný výklad, který časem svým všickni přátelé a známí trpaslíkovi akceptovali: že se stal Arnošt Lach podivínem...

Také o jeho poměru k Aničce nikdo se nedozvěděl. Věděliť sice všickni, že trpaslík dívku tu, sirotka to po jakéms továrním dělníku, návidí; ale že by buď on k ní nebo ona k němu chovala zvláštní nějaké sympatie, nikomu ani nenapadlo.

Dívka ta sice přisluhovala i po té, když se byl Lach „domácím pánem" stal, v hospůdce „u Karasů" jako kdy jindy; ale asi po třech čtvrtích roku z nenadání zmizela.

Nikdo nevěděl kam, a skoro nikomu nenapadlo, po tom se píditi.

Asi po čtvrt roce zase se vrátila. Byla bledá, sesláblá a smutná.

Každodenní hosté v hospůdce, zejména Lachův kmotr a koňař Vrána, ji přivítali přívětivě, ba přátelsky a vyptávali se, kde byla; ale Anička nikdy nepověděla a skoro vždy se dala do pláče...

Zdraví Aniččino bylo podryto.

Chřadla a vadla vůčihledě a za několik měsíců zemřela...

V tu dobu meškal již trpaslík na své bludné potulce mimo Čechy.

Tajemná, démonická moc hnala jej vždy dále.

Cesta jeho šla od jednoho města k městu, od osady k osadě, od jednoho zámku nebo letohrádku šlechtického k druhému... A před duševním zrakem

jeho vznášela se neustále sladká dívčí tvář, po jejímž spatření tak nevýslovně prahnul...

Procestoval Dolní a Horní Rakousko, projel Solnohradskem, Štýrskem a Korutany, navštívil Tyrolsko a zabočil pak do Uher...

Dvě leta strávil na této podivínské cestě.

Mnohdy se mu arci zastesklo po domově; ale dokud měl peněz, nepomyslil na návrat.

Když pak peníze docházely, byl nucen vrátiti se, aby si zaopatřil — nových...

Přijel; leč přátelé a známí jeho skoro ho nepoznali.

Byl osmahlý jako cigán; zamračený, nevrlý, popudlivý a takořka na nikoho nepromluvil. Jen oko jeho plálo zimničním ohněm...

Zaopatřil si peněz podobnou operací finanční jako posledně, postoupiv tetě druhý svůj zděděný dům v ceně sto šedesáti tisíc zlatých za pouhou polovici... Sedmdesát tisíc si deponoval a s desíti tisíci vydal se na další cestu...

Tentokráte zajel přímo do Uher a konal cestu klikatě, zajížděje z Uher do Haliče a odtud nazpět do Uher.

Asi po dvou letech peníze mu došly.

Tentokráte se více nevrátil. Psal si pouze pro dalších deset tisíc, a byly mu poslány...

A zase putoval od města k městu, od osady k osadě, od jednoho zámku a letohrádku, ba od jednoho statku nebo dvora šlechtického k druhému — — — — —

Minulo asi deset roků, aniž by se byl trpaslík navrátil.

Byltě v té době procestoval celé Rakousko a meškal právě v Sedmihradsku, kde skládaje sám sobě účty, shledal, že mu zbývá z veškerého jmění již jen asi pětadvacet tisíc...

Ale na návrat přece ani nepomyslil, ani když byl k němu — donucen...

V jednom z osamělých zámků knížete Eszterházyho v divoromantické krajině na hranicích Bukoviny byl totiž v obrazárně spatřil obraz své — vidiny...

Dlouho stál v němém zanícení před obrazem čarokrásné dívky...

Teprve když mu praveno, že originál strávil v zámku tom posledních pět nebo šest roků v úplné odloučenosti od světa a že nyní meškâ v Pešti — vyrazil jako šílený ze síně a vydal se na cestu nazpět k Pešti...

Tentokráte však to nebyla pouhá cesta, nýbrž šílený let.

Měl výborného koně, a jenom tím možno vysvětliti, že v několika dnech octnul se asi čtyři hodiny cesty před Peští.

Schylovalo se právě k večeru. Jel malou pustou, a dokmitávající paprsky letního slunce osvětlovaly již jen spoře pustou pláň.

Z nenadání se mu zdá, že vidí před sebou temný jakýsi bod. Pobídnuv koně k poklusu, rozeznává za nedlouho jezdce a ještě později vidí zcela zřetelně, že není to jezdec, nýbrž — jezdkyně.

Pobídl koně svého k poklusu prudčímu.

Jezdkyně jede volně pusztou ve velikém oblouku. Zdá se mu, že ji musí v několika minutách

dohoniti. Švihá do koně, jenž uhání po pusztě, seč síly jeho stačí, a posléze jezdkyni dohonil...

Jezdkyně se poohlédla, a trpaslík poznal svou — vidinu.

Divoký výkřik radosti vydral se mu z prsou...

Sličná jezdkyně, výkřikem tím postrašena, pobídla koně v cval.

Trpaslík ujíždí v zběsilém úprku za ní; ale kočárek s unaveným již koněm zůstává vždy více pozadu, a jezdkyně se vždy více vzdaluje...

Na čele trpaslíkově vyvstává pot, oko jeho je vášnivě rozjiskřeno.

Švihá do koně jako zběsilec... Marně však Kůň vždy více umdlévá.

Trpaslík obrací bič a bije do koně bičištěm..

Náhle kůň se vzepjal a — klesá...

S vytřeštěným okem dívá se trpaslík za temným stínem ve večerním šeru vždy více mizící své vidiny...

Chvěje se rozčilením. Srdce jeho divoce buší, krev žene se prudce k mozku a zase nazpět k srdci.

Ani neví, kdy vidina zmizela...

Když se byl posléze vzpamatoval, vidí, že rozprostírá se před ním v nočním šeru široká puszta. Kůň leží na zemi se zlomenou nohou...

Trpaslíkovi nezbývá než vydati se na další cestu pěšky.

Ubírá se tímže směrem, v kterém byla jezdkyně ujela.

Bloudí hodinu, dvě, ba déle... bloudí do půlnoci, až pak vysílením kdesi sklesl k zemi — — —

Trpaslík procitnul z mrákotného sna v pěšťské nemocnici.

Když se pozdravoval, vypravováno mu, že byl jakýmsi cizikosem na pusztě beze smyslů nalezen a z útrpnosti do města dopraven.

V horečných snech, provázejících vracející se zdraví, vídal trpaslík místo luzného, okouzlujícího obrazu démonicky svůdné své vidiny miloučkou, ale nevýslovně zádumčivou tvář dívky, které byl druhdy — dokud neměl prostředků k bludné cestě světem — upřímně nakloněn...

Palčivé, ba žhavé vzpomínky, lítost a útrpnost vzbudily v duši jeho neodolatelnou touhu po domově...

Sotva mohl povstati s lože, pomýšlel na návrat; ale k nemalému svému zděšení shledal, že nemá prostředků na cestu.

Zbytek peněz — několik set zlatých — byl mu nejspíše na pusztě někým ukraden.

Telegrafoval a psal pražskému bankéři, u něhož měl deponovaný zbytek svého jmění; ale nedostal žádné odpovědi. Psáti nebo telegrafovati někomu ze svých známých se styděl, a tak mu nezbylo než vydati se na cestu pěšky.

Prožebral se až do Prahy, kam přibyl rozedrán a k smrti unaven.

První jeho návštěva platila bankéři; ale zde se dověděl, že bankéř ten, zpronevěřiv svěřené mu jmění celé řady osob, nalézá se ve vyšetřovací vazbě.

S napjetím veškerých svých sil dobelhal se trpaslík do svého rodiště, kde zaklepal na dvéře svého kmotra...

Z milosti poskytli mu přístřeší, z milosti živili jej nějaký čas a ošetřovali, když byl znovu ochuravěl, jako svého vlastního syna...

Zdraví jeho však bylo podryto. Akutní choroba učinila za nedlouho konec jeho životu...

Přátelé a známí jeho vystrojili mu slušný pohřeb — s hudbou, s mládenci a družičkami, jak bývalo druhdy tak často ve zvyku, když pohřbívali člověka mladého...

A po pohřbu zašli muzikanti, mládenci i družičky a větší část oněch, kteří byli zesnulému „poslední úctu prokázali", do zamilované druhdy hospůdky zemřelého „u Karasů".

Sešli se tu opět všickni, kteří tu byli s „domácím pánem" před lety tak často sedávali: kmotr jeho, koňař Vrána, a všickni ostatní veselí kumpáni.

Popíjeno, zpíváno i tančeno...

Po prvním tanci přistoupila jedna z nejmladších družiček — asi desítileté, bledé, souchoučké děvčátko — k trpaslíkovu kmotrovi, jenž seděl s koňařem Vránou za stolem nedaleko dveří, a podalo mu zapečetěný list.

Kmotr jej rozpečetil a počal čísti...

Oči se mu zalily slzami.

Když dočetl, podal list mlčky Vránovi.

Avšak i tomuto se zaleskla při čtení v očích slza...

List byl od matky děvčátka — od oné Aničky, kterou byl zemřelý trpaslík miloval...

Psala v něm prostě, co byla vytrpěla, když ji trpaslík opustil; prosila, by jí odpustili, že se nikomu z nich, ba ani trpaslíkovi nezmínila, že stala se matkou, a žádala, by neopouštěli ubohého si-

rotka, jenž jim tento lístek dává po smrti svého otce...

Ku konci lístku snažně prosila, by děvčátku nikdy nepověděli, kdo byl jeho otcem...

Přání tomu vyhověno.

Kmotr trpaslíkův, vyzvěděv, že bylo děvčátko až dosud z útrpnosti vychováváno chudičkou rodinou nádennickou, přijal je za vlastní a kromě koňaře Vrány nikdo se nedověděl, že otcem děvčátka byl nešťastný — zbožňovatel kněžny Eszterházy...

PŘIPIJ SI, BRATŘÍČKU!

DRAMA VŠEDNÍHO ŽIVOTA.

(Psáno 1891; poprvé tištěno 1892.)

Chýlilo se k večeru.

Kotlinovitá krajina nedaleko Prahy měnila znenáhla svůj dosavadní ráz.

Skoro po celý den v plném jasu a žáru červnového slunce nejevila téměř života. Teprve nyní, když sklání se slunce k západu, oživila.

Po silnici od Prahy, i po vozových cestách a stezkách odjinud, přes kopce do nížiny vedoucích, vraceli se dělníci a dělnice z práce při stavbách, z továren a jiných závodů k domovu — do osady, rozkládající se skoro až u břehu Vltavy.

Osada sama, mající přes půl druhého sta čísel, nejeví však skoro ničím rázu vesnice.

Po doškových chatrčích a chýžích není památky. Více méně výstavné domky a jednopatrové domy, — tu a tam nějaký výstavní dvorec, ba i letohrádek uprostřed zelené, stinné zahrady — vše nasvědčuje blízkosti Prahy, která sem byla prodlením posledního čtvrt století posunula část někdejšího svého bezprostředního okolí: rozsáhlé zelenářské zahrady.

Někdejší ráz vesnický z první polovice našeho věku připomíná již jen náves s nezbytným rybníčkem a několik starších budov.

Ze starých budov však ani jediná nemohla oddolati různým změnám. I nejstarší — druhdy zájezdný hostinec z dob císaře Josefa II. — byla už několikráte přeměněna a přestavěna.

Nezbyla z ní nežli jednopatrová budova s prostornou, klenutou přízemní místností hostinskou s mohutným sloupem uprostřed.

Někdejší velký dvůr s obrovskou kolnou pro povozy proměněn již dávno v stinnou zahradu s krytým kuželníkem; někdejší stáje přestavěny v obydlí — slovem vše měnící čas „ohlodal“ všechno ve smyslu nové doby.

Zejmena platí to o zahradě.

Množství prostých stolů s dlouhými lavicemi z jediného prkna na kolech do země zaražených — říčním pískem posypaná země — tu a tam nějaký velkoměstský dryačnický plakát — jízdní a plavební řády železnic a parníků, ba i dosti prostorná, stinná besídka, z které jest volný rozhled k severozápadu směrem ke Praze — vše to a mnohé jiné jest zřejmým důkazem, že sem Pražané občas podnikají častěji výlety a že zde, zvláště v letě, v neděli a ve svátek bývá dosti hlučno.

Nyní však bylo zde pusto.

Toliko v besídce seděli tři muži za podlouhlým stolem, pokrytým laciným ubrusem, červeně kostkovaným.

Dva z nich měli před sebou po sklenici piva, z níž byli již přes polovic upili, třetí — hostinský — seděl „na prázdno“.

Jeden z hostů byl asi šestadvacetiletý mladík bezvýrazné, bezvousé tváře, kterou bylo by nutno několikráte viděti, nežli bychom si ji trvale v pamět vštípili.

Druhý host prvnímu v celku nezadal. I on, na pohled dosti statný šedesátník, nebyl skoro ničím nápadný, leda sporými, zažloutlými šedinami.

Za to hostinský, vypasená postava s laskavě bodrým a přece sebevědomým výrazem v boubelaté tváři, s bodavýma, černýma očkama, jest figura markantní.

Zdá se býti něco přes padesát let. Velká, skoro do hola ostříhaná hlava na tuřím, sádelnatém krku, s prošedivělými, hnědými vlasy, zdravím kypící, bezvousá tvář s červenými lícemi, masitými rty, tupým nosem a mohutným podbradkem — vše nasvědčovalo, že činnost celého ústrojí muže toho tíhla spíše k žaludku nežli k mozku.

A přece — jak už v životě někdy bývá, nebyl ani tupě flegmatickým, ani „na hlavu padlý".

Naopak — vyznal se v úzkém okruhu své činnosti v tak mnohém, v čem by s ním sotva kdo jiný mohl zápoliti. Uměl si získati přízně hostů, což mu dopomohlo k slušné zámožnosti.

A jiného snad vůbec ani nechtěl.

Však právě v okamžiku, kdy mu počínáme věnovati pozornost, zdál se býti rozmrzelý.

Možná, že bylo toho příčinou skličující prázdno, jež naň z pusté zahrady zívalo; ale možná také, že zabýval se v duchu nějakou jinou mrzutou záležitostí.

Přes hodinu již seděl se svými dvěma hosty.

Než místo, aby je bavil obvyklým, jinak dosti všedním způsobem: vypravováním různých osadních

klípků, z novin vyčtenými zprávami neb od výletníků pražských vyzvěděnými zajímavostmi — odpovídal i na přímé dotazy jednoslabičně, že rozmluva již asi po půl hodině vázla, až konečně uvázla na dobro.

Oba hosté pozivovali, dívali se do prázdna a jenom chvílemi vztáhl ten neb onen ruku po sklenici, aby si připil.

Náhle s dřevěné zvonice na návsi zavzněl tklivý, trhaný zvuk — umíráčku.

Oba hosté i hostinský pootočili bezděky hlavy směrem, odkud zvonění zaznívalo, a vyměnili pak lhostejné pohledy, jakoby byl někdo cizí potvrdil, o čem nebylo mezi nimi sporu.

„Někomu vyzvánějí k poslední pouti," přerušil po chvíli mlčení mladík ledabylým tónem.

„Člověk, kterému právě vyzvánějí, mohl by si dát vytrubovat!" připomenul hostinský s úšklebným úsměvem.

„Proč vytrubovat?" ozval se mladík.

„Nu, zcela opravdově," zní odpověď. „Kdo skoro po půl století nosí nezvanou smrt v břiše, může být rád, že se může konečně jak se sluší a patří — pohodlně a bez bolesti natáhnout..."

„Smrt v břiše?" vpadl mladík jevě mírné udivení.

„Ano — v břiše, ve vlastním břiše," dotvrzoval hostinský přikyvuje hlavou. „Chlapík ten by mohl dát nejen vytrubovat, ale i bubnovat intrády! Já bych tak aspoň přísně nařídil, jakmile bych cítil, že se kmotře smrti zlíbilo uvelebit se v mém břiše. Ostatně — já bych vůbec ani nečekal, až by se tam smrt tak roztáhla, že bych se musil na prkno sám natáhnout; já bych ji natáh' nebo jak říkáme: napálil sám."

„Ale jak, jak, pane hostinský?“ otázal se mladík, jakoby nerozuměl.

„Nu, já bych se aspoň nedal kmotrou smrtí tak dlouho prohlodávat a užírat jako starý Záruba! Já bych kmotru smrt naučil jednoduše moresům. Raději bych požil čtvrt litru utrejchu — třeba páchnul po česneku. Smrt by musila ve vyhlídnutém hnízdě jak otrávená krysa předčasně scepenět. Já bych jí dal co proto!“

A hostinský nad vlastním výkladem přitlumeně se rozesmál.

Na tvářích obou hostí rozhostil se mírný, polo nucený úsměv, když hostinský po krátké pomlčce pokračoval:

„Já tak starému Zárubovi radíval už před dvaceti lety a dřív, kdykoli jsem se s ním setkal. Jářku, kmotře, — říkával jsem, — co vy se tak tím slzavým údolím ploužíte jako zmoklá slepice? Člověk jako vy, který zdědil po tatíkovi největší statek v obci, moh' by si svůj život přece jen trochu jinak spořádat.“

„A co on?“ vpadl mladík.

„Obyčejně obrátil oči bílým na vrch a pokrčil mlčky ramenoma,“ odpověděl hostinský. „A když pak jsem někdy ještě něco dodal, odbyl mne skoro vždy slovy, jakoby se byl říkání tomu na zpaměť naučil.

„Jaká pomoc?!“ říkal. „Zdědil jsem po tatíkovi nejen statek, ale i škvora v žaludku — to je to; a dokud škvora toho hlady a žízní neumořím — —“

„Dotud budete žíti jako balbous,“ dodával jsem; „budete dřepět v zápecí, lidem se vyhýbat a nanejvýš za humna vycházet a tam hubu sušit. Já bych si

aspoň občas zased' mezi veselé kumpány a naučil škvora v žaludku jinou písničku zpívat!"

„To se snadno řekne," odpovídal starý Záruba. „Škvor je škvor! A když si člověka osedlá, člověk musí buď „hot" anebo „čehý", jak škvor chce — to je to!"

„Starý Záruba byl tedy vždycky dobré a veselé mysli?" podotkl mladík.

„S počátku, s počátku, mladý pane," odtušil živě hostinský. „Leč když se mu osudný škvor začal prožírat žaludkem, jakoby se chtěl mermomocí dostat na čerstvý vzduch, přestal si z něho Záruba tropit šašky, ba, slova škvor nikdy více nepronesl. Za to si dal skoro každý týden nebo častěji zapřáhnout a jel do Prahy k doktorům. Lil do sebe lektvary a bůh sám ví, co podle receptů pojídal. Hubnul, žloutnul, až vypadal jako kostlivec žloutenkou stižený. Nu, a teď to má! Teď aspoň ví, že to bylo jedno: lokat do sebe mediciny nebo pít pivo..."

„A vy myslíte, že by mu byla pomohla hospoda?" připomenul mladík, jenž jediný jevil jakousi zvědavost, kdežto druhý host zdál se býti s životopisem starého Záruby úplně obeznámen.

„Pomohlo — nepomohlo, na tom nezáleží!" odpověděl hostinský. „Ale lektvary mu taky nepomohly — víme?... A kdo ví, že se škvora v žaludku nezbaví, nemusil by čekat, až jej škvor medicinami napájený užere na dobro. Než bych škvora krmil a napájel drahými medicinami, raději bych jej utápěl dobře vyleženým a lacinějším pivem. Nebylo-li by to jedno, aspoň bych při tom vyzískal, oč jsou mediciny dražší piva. A děti, které budou po mně dědit, byly by mi vděčny. Aspoň bych jim půl statku neprodoktoroval."

„I jděte, jděte, pane hospodo!“ ozval se konečně i obstarožný host tónem starousedlé důvěrnosti. „Starý Záruba byl škudlil. Pro krejcar by si byl dal koleno vrtat, jak říkáme — ten toho tak moc neprodoktoroval!“

„Nu, že se škňouřil a krčil, kdykoli šlo o peníze, je pravda,“ dotvrdil hostinský. „Ale zanášel přece jen peníze do Prahy a člověku domácímu nedal halíře vydělat. Na tom však není dost. Nakazil hamižností a lakotou i syna — Matouška — víme?

Či viděl jste někdy Matouška v některé hospodě — ať tu u nás nebo kdekoli jinde...? Neviděl — to je to!... A ten přece nemá žádného škvora v žaludku jako ho měl tatík. Je statný chlapík — skály by moh' lámat — a přece si mizerné sklenice piva nepřeje. Dřepí doma u ženy a popíjí snad jen podmáslí —“

„I to já myslím,“ namítnul obstarožný host, „že tak dělal jen z respektu k starému, dokud byl na statku pánem. Teď když — starý zavřel oči, teď se Matoušek zazubí...“

„Matoušek?!“ ozval se hostinský. „I chraniž bůh! Právo na statek Zárubův má přece prvorozený syn — Martínek a nikoli Matoušek. Leda by starý Záruba sflámovatělého Martínka vydědil a statek odkázal výslovně Matouškovi.“

„Ale já byl toho mínění,“ pravil mladík neodporuje „právnickým“ důvodům hostinského, „že je starším Matoušek.“

„Tak soudí i mnozí jiní, a úřadové také Matouška, a to právem, za staršího pokládají,“ jal se hostinský vykládati. „Ale není tomu tak! Mne o tom poučil nebožtík pan farář v sousední osadě, kde

křtíme. Byla prý to učiněná komedie. Starý Záruba, tehdá ovšem ještě muž v nejlepším věku, přiběhl na faru všecek rozkacen a láteřil prý jako zběsilý a chtěl, aby se to v matrice opravilo — a to hned!“

„Ale co, prosím vás — co? Nerozumím!“ ozval se mladík jevě vždy větší zvědavost.

„Vy to tedy nevíte?“ opáčil hostinský. „Když se totiž asi tak před čtyřiceti lety narodili Zárubovi dvíčátka — dva hoši — vědělo se přece, který z nich se narodil dříve, ovšem jen asi o hodinu. A tak taky měli býti pokřtěni.

Ale paní bába si při křtu v nepřítomnosti otcově nemluvňátka v peřinkách spletla a dala o hodinu mladšího pokřtiti jako prvorozence a v pravdě prvorozeného za mladšího, tedy druhorozence.

Doma pokládán starší, tedy Martínek — jak také jinak být nemohlo — za prvorozeného a Matoušek za mladšího. Ale když asi po čtrnácti letech šel Martínek do Prahy na studie, přišel omyl v matrice na jevo. Starý Záruba div prý si nezoufal.

Je to sice k smíchu, protože moh' statek odkázat, komu chtěl, a nemusil se vázat na prvorozenství. Ale že se rozzuřil, není divu, když se uváží, že byl už povážlivě churav a popudlivý.“

„A bylo mu vyhověno? Byl omyl v matrice opraven?“ optal se mladík.

„Nebyl,“ odpověděl hostinský. „Starý pan farář, rozvážný muž, Zárubu konečně přece rozumnými důvody ukonejšil. Pro úřady a později pro mnohého jiného, kdo nevěděl, co a jak, zůstal prvorozeným Matoušek. V pravdě však jím byl a je Martínek, flámisko.“

„Martínek Zárubů — flámisko?!“ připomněl

mladík. „Já jej pokládal spíše za člověka nešťastného.“

Hostinský pokrčil ramenoma.

„Tak se zdá. Aspoň tak také mnohý soudí, ačkoli sám tatík druhdy Martínkovi nikdy jinak neříkal.“

„Ale proč asi?“ ozval se zase mladík. „Od dvou let, co můj otec koupil zdejší cihelny a já jsem častěji dojíždím, neslyšel jsem o člověku tom ani slůvka pohoršlivého.“

„Já sic také ne,“ dotvrdil hostinský; „ale starý Záruba asi dobře věděl, proč. Možná, že si Martínek překřtění toho zasloužil svou minulostí. Když jej tatík před lety vypravil do Prahy na studie, nespatřila ho tu živá duše, leda o některých svátcích. I o prázdninách potuloval se vždy po světě.

Když dostudoval nebo nedostudoval — kdož pak ví? —, když se totiž začal živit sám, nezavadil po patnáct a snad více let o své rodiště. Kde byl a čím se živil, nevím. Povídalo se, že sběhl ze studií a že někde písaříčkuje.

Někteří tvrdili, že je úředníkem ve fabrice; ale že ho nemohou nikde potřebovat. Co na tom pravdy, nevím, nestaral jsem se o to.

Teprve když se sem asi před dvěma lety přistěhoval jako vdovec s několika dětmi, — a starý Záruba, ačkoli má statek, že by v něm pět rodin mělo dosti místa, neposkytnul mu ani přístřeší, že si musil Martínek najat vlastní byt, — moh' se každý dovtípit, kolik as uhodilo.“

„Což pak se o tom starý Záruba nebo někdo jiný z rodiny nikdy nezmínil?“ připomenul mladík.

„Ah, panečku, to je prazvláštní rodina!“ ujal se důvěrně slova hostinský. „Z tatíka i ze synů,

vůbec z nikoho nevymámí ani největší mamič o rodinných poměrech slova. Mluv do nich hodinu, dvě nebo tři — třeba slovy andělskými, pořád přikyvují.

Řekneš-li: Martínek je hodný člověk, přikývnou: řekneš-li však hned na to: Martínek zdá se být lehkomyslný podivín nebo třeba špatný chlap, přikývnou zas, aniž se usmějí nebo zamračí.

Čerchmant aby se v nich vyznal! A vyptáváš-li se na něco, odpovídají, ať se ptáš na cokoli, tak upřímně, jakoby se zpovídali. Ale když si připomeneš, co ti odpověděli na jednu a tutéž otázku před měsícem nebo před půl rokem, přesvědčíš se, že odpovídali pokaždé jinak — že jsou přece jen filutové."

Při posledních slovech mladý host přitlumeně se rozesmál.

„Umějí tedy lidskou zvědavost natahovat na skřipec!" podotkl po chvíli.

„A jak, panečku, jak! Ani byste nevěřil! Ještě když Martínek studoval, nedověděl se nikdo, co vlastně studuje. Jednou tatík prál, že studuje syn na advokáta, po druhé že na pátera a po třetí, že z něho bude doktor. A zeptal-lis se mladšího syna, Matouška, odpověděl, že bude z bratra nejspíš inžinýr. Zatím, jak se zdá, studoval Martínek všechno nebo nic — jak kdo chce. Přebíhal prý ze školy do školy. Všady prý jej dřív nebo později poslali ku všem všudy..."

„A čím se, prosím vás, živí teď, když mu tatík neposkytnul ani přístřeší?" optal se mladík.

„Sám pánbůh ví!" odtušil hostinský. „Že mu tatík po celou tu dobu nevypomoh' ani skývou okorálého chleba a že mu ani vlastní jeho bratr nikdy ničím nepřispěl, na to byste moh' vzít jed. Jinak by

Martínkovy děti a Martínek sám nebyli tak zuboženi. Učinění žebráci! Hlad jim kouká z očí jako z vikýřů, cáry s nich visí jako s hadrníkův. A přece nevědí, jak na člověka kouknout!“

„Nu, to bych zrovna neřek', že by byli tak zpejchlí,“ ozval se konečně také muž obstarožný, jenž byl jako člověk s poměry obeznámený hovoru mlčky naslouchal. „Mne aspoň Martínek i jeho děti pozdraví vždycky...“

„Pozdraví, pozdraví!“ vpadl jaksi jízlivě hostinský. „Snad mají proč. Snad jste jim někdy nějak prospěl — něco dal nebo poslal...“

„Abych pravdu řek',“ odpověděl obstarožný host, „asi před půl druhým rokem poslala jim jednou moje žena košík zemčat...“

„Nu, tak!“ zvolal s vítězoslavným úsměškem hostinský. „Pozdravují tedy za zemčata!“

„I chraniž bůh!“ odpíral host. „Zemčata poslala nejstarší dcera Martínkova zpět — že zdvořile děkují a že prý ničeho nepotřebují.“

„Pozdravují tedy za dobrou vůli a ochotu, která taky něco váží,“ doložil hostinský, jehož ani opačné tvrzení nepřivedlo do rozpaků. „Mne, o němž nevědí, že jsem jim kdysi prospěl — a k tomu jak, panečku! — ovšem nepozdravují. Nevěděli by taky, proč! Neznámý, tajný dobrodinec vůbec ani dobrodincem není — totiž pro svět... Kdo chce světa vděk si získat, musí svoje zásluhy vytrubovat — ne?“

Chlubná slova hostinského měla na oba hosty zvláštní účinek.

Nevěřili, že by byl kdy Martínkovi jakýmkoli způsobem vypomohl nebo prospěl, ba byli přesvědčeni, že hostinský není rodině Zárubův nakloněn

jedině z té příčiny, poněvadž míjela hostinec vůbec a jeho zvlášť.

Nicméně povšechné pravdě závěrku buď nechtěli nebo nemohli odpírati. Neodpověděli tudíž.

Hovor byl by se po chvíli bezpochyby přesunul k jinému předmětu, kdyby nebylo obstarožného hostě napadlo, že slova hostinského tají zároveň také výtku na jeho účet.

„A myslíte vy," obrátil se host ten s ostrým přízvukem k hostinskému, „že já snad své zásluhy vytrubuju?"

„I chraniž bůh, chraniž bůh!" ujišťoval hostinský tónem kajicné úlisnosti. „Tak já to nemyslil — věřte! Naopak, dobrodiní je a zůstane dobrodiním, ať už o něm svět zví anebo nezví. Ale vděku dobrodinec může očekávat jen tenkrát, když — — — Však vy mi rozumíte!..."

Hostinský byl by v trhaném omlouvání pokračoval, kdyby ho nebyl mladý host vyrušil přímým dotazem, řka:

„A čím tedy, prosím vás, živí Martínek sebe a svých pět dětí, když jest už tak dlouho bez zaměstnání a otec a bratr a snad nikdo jiný ho nepodporuje a on sám každou podporu odmítá?"

Hostinský pokrčiv s výrazem nejupřímnější ochoty ramenoma odpověděl:

„Nevím a myslím, že se toho tak snadno nikdo nedoví. Je to sice v tak malé osadě jako je naše víře nepodobno, ale přece pravda. Martínek zůstal s celou svojí rodinou hádankou. Žije dle všeho v bídě neb aspoň v nedostatku. Ale co po celé dny a mnohdy i dlouho do noci kutí nebo nač snad spoléhá, nikdo neví a snad ani netuší.

Člověk ten tráví život jako sysel, mnohdy po celý měsíc z doupěte nevyleze. Doupě samo je jako klášter nebo jako kriminál. Okna věčně zavřena, dvéře zamčeny. Práh doupěte posud nikdo nepřekročil.

A kdožkoli se o to jakýmkoli způsobem a pod jakoukoli záminkou pokoušel, každý se vrátil s nepořízenou. I nejopatrnější a nejchytřejší zvědavci nevyslídili víc, než co vám právě povídám.

Jen jednou, — myslím, že to bylo v loni, když šla časně z rána jedna naše služka do polí a volila kratší, ovšem příkrou cestu do vrchu podle Martínkova brlohu, spatřila přede dveřmi hromadu rozbitých sklenic a lahviček. Ale když se vracela domů, byly střepy ty tam — jako prý by je byl vítr do všech úhlů světa rozfoukal."

Mladý host zavrtěl nedůvěřivě hlavou a byl by bezpochyby pronesl nějakou námitku nebo nový dotaz, kdyby nebylo zvonění umíráčkem utichlo.

„Starý Záruba je tedy nejspíš už na slávě boží," podotknul po chvíli odmlčení se hostinský.

„A dědictví nastoupí buď v pravdě prvorozený Martínek a bude se zubit, kdežto Matoušek bude proklínat," doložil obstarožný host, „nebo nastoupí dědictví Matoušek a bude se zubit on, kdežto Martínek bude proklínat —"

„Anebo," pravil mladší host, „starý Záruba odkázal jmění své stejným nebo nestejným dílem oběma, že pro okamžik nelze se domyslit, kdo se bude zubit a kdo proklínat —"

„Anebo," doložil hostinský, „kdo bude na kom podíl soudně vymáhat — to je to! Právo k tomu může v tom i onom případě osobovat rovněž tak Martínek jako Matoušek. Neporovnají-li se po do-

brém, bratrsky — bude z toho tak i onak proces. A potom se bude vlastně zubit — advokát.“

„Ba, ovšem — nejspíš advokát!“ dotvrdil obstarožný host, kdežto mladší jen přikývnutím hlavy přisvědčil.

Po té přenesl se hovor k věcem jiným.

* * *

Na statku Zárubově odehrálo se zatím poslední jednání pravšední sice, ale přece pro každého z nás záhadné tragedie života: starý Záruba zápasil s děsnou bezpředmětností, jejíž všední jméno jest smrt.

V statku samém i na jeho blízku však pranic událost tu nepřipomínalo.

Každý konal všední svou práci jako kteréhokoli jiného dne, a kdo uměl a mohl při práci lelkovati, lelkoval i tentokráte.

I sám mladý hospodář, Zárubův druhorozený syn Matoušek, jenž se byl před několika měsíci bez jakéhokoli vybídnutí uvázal v řízení hospodářství, nejevil nejnepatrnější změny. Dohlédl, kde bylo dohledu potřebí; nařídil, co nebylo ještě nařízeno, vykonati, nebo starší nějaký rozkaz opakoval, ba tu a tam také sám při práci vypomohl.

Po obědě, jak už měl od mnoha let v letě ve zvyku, uchýlil se do tak zvané „zadní sednice“, ve které i za nejparnějších dnů byl příjemný chládek, aby si pohověl.

Vysvlékl se do gatí, zul boty a poněvadž nebylo přílišné vedro a dlaždičky studily, nezustal bos, nýbrž obul sešmatlané staré trepky.

Nacpav a zapáliv si krátkou, dřevěnou dýmku, usedl k oknu, kterýmž nebylo viděti jinam nežli na dvůr, vlastně na hnojiště a část stájů.

Když jej to omrzelo, přecházel volným krokem po sednici. A když pak jej omrzelo i přecházeti, převalil se na příč přes ustlanou postel, dal nohy na stolici a obě ruce pod hlavu a setrval tak s vyhaslou dýmkou mezi zuby skoro bez hnutí po několik hodin — až se schýlilo k večeru.

Na otce po celý den vůbec ani nevzpomněl, a vzpomněl-li přece, stalo se tak maně a přeletmo, jako si připomínáme neodvratný případ, na který jsme byli skoro po celý život připravováni, takže se nám stal všedním, ba skoro lhostejným.

Osud starého Záruby byl totiž již od několika let rázem a průběhem choroby v pravém slova smyslu předurčen.

„Choroba bude pomalu, leč s železnou důsledností pokračovat," znělo dobrozdání lékařské již před desíti lety. „Čím více se bude nemocný šetřit, tím později dostaví se konečný rozklad. Zažívání bude však vždy nepravidelnější, až žaludek nesnese již skoro ničeho mimo několika kapek léku nebo nějakého nápoje. Nemocný seslábne a posléze tiše shasne."

A tak se také stalo.

Přímo vzorným šetřením starý Záruba prodloužil začátek konečného rozkladu o několik let.

Když pak posléze povlovný rozklad přece nadešel, když životní síla nemocného ochabla a syn Matoušek převzal řízení hospodářství, starý Záruba nestaral se více o nic a žil již po několik měsíců jako výminkář.

Všechno mu bylo lhostejno.

Z brlohovité, nevlídné sednice, kterou si byl v zákoutí svého statku dobrovolně zvolil za poslední obydlí, po celé dny nevycházel.

Asi před desíti dny nemocný vůbec již ani vyjíti nemohl. Dva, tři dny spokojil se přecházením po jizbě; ale po několika minutách vracel se sesláblý na prosté, skoro žebrácké lože, až seslábl tou měrou, že lože vůbec ani opustiti nemohl.

Od té doby nepožil již ničeho kromě občas několika kapek léku nebo studené, ledové vody.

Nechtěl, nepotřeboval již ničeho kromě nejnutnější obsluhy, kterouž obstarávala stará vdova po Zárubově nejstarším oráči.

A přece muž ten, vlastně mučenník, doposud žil aspoň duševně.

Mozek jeho byl chvílemi skoro v neochablé činnosti. Lhostejnost a apathie byly jen zdánlivé. Byltě si více méně jasně vědom všeho, co se s ním dělo a co jej očekává.

Na štěstí muž ten náležel k oněm vzácným, ba pravzácným lidem, kteří sobě po celý svůj dlouhý život, ovšem jen s vlastního stanoviska, neměli čeho podstatného vyčítati.

Co o něm soudil „svět“, bylo vesměs nepřípadno, pouhé domněnky nebo docela pouhopouhý klep.

Život muže toho byl ve všem možném neúhonný.

Vedlť život prostého hospodáře, a po jiném nikdy ani nezatoužil.

Měl sice v malé osadě a to na nejvýhodnějším místě, na návsi, usedlost největší; nicméně usedlost ta přece jen neměla větší ceny nežli něco přes šedesát tisíc zlatých, takže bylo potřebí všestranné opatrnosti, bedlivosti, mnohdy i napjetí veškerých sil, aby

majetek ten zůstal aspoň nezkrácen, neb aby v letech neúrody nebo různých jiných pohrom, najmě živelních, nemusily být kontrahovány dluhy v takové výši, aby se staly břemenem.

Záruba pečoval o své hospodářství přímo vzorně. Naučil se účtovati i s dny a měsíci nejblíže příštími.

A opatrností tou zachoval si majetek i nezávislost, což mu začasté i od dosti zámožných záviděno.

I poměr jeho k oběma synům byl zcela jiný, než o něm všeobecně vypravováno.

Záruba nechoval se sice k synům svým nikdy obzvláště něžně, aniž jakýmkoli jiným způsobem, z něhož bylo lze souditi, že je miluje více nežli milujeme dobré přátele; ale muž ten, druhdy dosti drsný, synům svým nikdy skoro ani příkrým slovem neublížil.

Byli mu čímsi, čeho se nelze zbaviti, byť i to bylo mnohdy sebe nepohodlnější; ale co nutno šetřiti a pečlivě pěstovati, aby z toho nevzešla škoda nebo docela pohroma.

Jelikož záhy ovdověl, bylo vychování obou hochův od osmého roku jejich věku zůstaveno s mnohé stránky spíše náhodě.

Záruba nekladl náhodě v ničem žádných překážek ani později, když hoši dorůstali a jeden, Martínek, jevil nápadné nadání a chtěl také studovati, kdežto druhý, Matoušek, ačkoli taktéž nikoli nenadaný, jevil náklonnost k hospodářství.

Otec byl s tou i onou náklonností svých synů právě tak spokojen, jako byl spokojen se svými syny vůbec. Nevědělť ani a také ho nikdy nenapadlo, že by mohl míti jednoho z nich radši dru-

hého, nebo že by některému mohl v něčem, co bylo vůbec možným, jakýmkoli způsobem překážeti.

V rodině Zárubově panovala tudíž vzácná shoda a potrvala v podstatě i později, když následkem různícího se životního povolání obou synů začaly se i posavadní jejich názory na svět, mravy i zvyky, náklonnosti a touhy vždy více rozcházeti.

Martínkův názor na svět se prohluboval, šířil a vyjasňoval, Matoušků zůstal v tradicionelní předpojatosti takořka ztrnulý.

Mravy a zvyky, ba i zevnějšek onoho se změnily; tento zůstal zcela věren své minulosti a nezměnil se v podstatě valně ani co do zevnějšku.

Náklonnosti a touhy Martínkovy nesly se vždy výše a stávaly se vždy neukojitelnějšími; Matoušek naproti tomu spokojil se nejvšednějším, někdy i nejnudnějším, ba mnohdy i bezmyšlénkovitým živořením ode dne ke dni.

V třicátém roce věku svého lišili se oba, druhdy skoro ve všem sobě podobní synové, tak nápadně, jakoby vůbec ani nebyli bratry, tím méně bližení.

Z Martínka stal se intelligentní, skoro možno říci krásný muž bledé, ale přece nikoli chorobné pleti.

Ušlechtilost povahy jeho neodvážil se nikdo, kdožkoli jej blíže znal, v pochybnost bráti.

Byltě muž přístupný všemu, co šlechtí — zaníceny, jak běžná fráse dí, pro vše dobré a vznešené, slovem muž, jenž se byl propracoval k řídké nepředpojatosti názoru na svět a tím i ku vzácné samostatnosti v úsudcích i snahách svých.

Matoušek naproti tomu činil dojem duševně poněkud obmezeného člověka bez životních zkušeností.

Nebyl sice ohyzden, ale tvář do hněda sluncem ožehnutá, bezvousá, drsných tahů, nemotorná chůze,

těžkopádný, skoro líný způsob vyjadřovati se a mnohý, nehrubě příjemný návyk naprosto nevábily. I on však vynikal vlastností, kterou nikdo, kdo jej znal, neodvážil se v pochybnost bráti: — neoblomnou poctivostí.

Přes tyto různosti oba synové Zárubovi zůstali si v pravém slova smyslu bratry.

Zásluhu o to ovšem měl hlavně otec, muž nad jiné rozvážný a především přímo vzorně spravedlivý, kterýž po uvážení všech okolností žádnému synu svému nikdy v ničem nenadržoval.

Pověsti, o rodině Zárubově v osadě kolující, neopíraly se tudíž v celku o pravdivá fakta.

Z větší části byly to pouhé domněnky.

Starého Zárubu a syna Matouška znali osadníci z denních styků a soudili o nich aspoň přibližně správně.

Nepoměrně hůře vedlo se jim vzhledem k Martínkovi. Soudiliť o něm dle nahodilých jednotlivostí, mnohdy dle pouhé pověsti nebo pouhého klepu — v celku nepřípadně a nespravedlivě.

A přece byl průběh jeho života zcela přirozený.

Když se odebral do Prahy na studie, tanulo jemu i otci na mysli, že by se snad mohl státi lékařem.

Postonávající otec přál si tak již pro svou chorobu. Častokráte ho napadlo, že v léčení obeznalý syn vynasnažil by se s napjetím všech sil, aby otci, když právě nepomohl, tedy aspoň ulehčil.

Sběh okolností však dal studiím Martínkovým zcela jiný směr.

Nastoupil studia gymnasialní, byl obstojně pilen a jakž takž prospíval.

Po několika málo letech octnul se však — jako tak mnohý jiný — v tenatech studijní sirény, je-

jímuž zvláštnímu kouzlu jiní obyčejně konečně přece odolají; ale Martínek — neodolal.

Když totiž zahájeny přednášky o lučbě, otevřel se před Martínkem zcela nový, lákavý svět.

Tajemnost v praktickém životě jinak dosti všední vědy působila naň s veškerým svým kouzlem, s jakýmž působí z pravidla na každého vnímavého ducha mladého.

Úkol její zdál se mu býti tak vznešený, že zamiloval si ji s veškerým zápalem nadšence, že pro jiné věci nemíval takřka smyslu.

Následek byl přirozený.

Vyniklť v lučbě jako žádný druhý žák; ale v ostatním neprospíval více ani tak jako druhdy. Přes to přece o zkouškách vždy aspoň obstál.

Dostudovav gymnasium přestoupil na ústav polytechnický a věnoval se výlučně studiu lučby a to s úspěchem přímo stkvělým.

Prvotní kouzlo tajemné vědy bylo ovšem již dávno ustoupilo střízlivé praktičnosti. Nicméně ani tato dospívajícího Martínka neodstrašovala.

Seznav, že v Čechách obzvláště studium barev v ohledu praktickém i uměleckém nepěstuje se v té míře jako jinde, že technické síly pro továrny a závody toho druhu rekrutují se převahou z ciziny, rozhodnul se pro toto studium zvlášť.

Prostudovav obor ten omezil studia svá ještě více a sice pouze na barvě anilinové a začal i experimentovati. Šlo mu jednak o zdokonalení, jednak o zlacinění barev těch...

V povídkách a divadelních hrách mívá sice, jak známo, skoro každý moderní technik nějaký více méně šťastný, nový vynález na svědomí; Martínkovy

experimenty však, jak už v praxi častěji se děje, zůstaly bez úspěchu.

Vstoupiv posléze v praktický život stal se Martínek továrním úředníkem. Oženil se s chudobnou, upřímně milovanou dívkou, a žil po nějaký čas dosti spokojeně.

Za nedlouho ozval se v něm osudný démon hloubavosti znovu.

Začal opět experimentovati, zanedbával své kancelářské povinnosti a měnil často místo.

Otec jej i nyní ještě, zvláště když přibývaly do rodiny dítky, občas podporoval.

Posléze po letech, když zemřela Martínkovi milovaná žena, vrátil se i s dětmi svými do svého rodiště — v hlubinách duše roztrpčen...

Najal si vlastní, laciný byt, aniž byl dříve otci nebo komukoli jinému příchod svůj oznámil.

Teprve třetího nebo čtvrtého dne — v neděli odpoledne, když byl bratr Matoušek se svou žínkou kamsi na návštěvu odejel —, Martínek odebral se do rodného statku, aby se otci upřímně vyzpovídal.

Otec uvítal syna srdečně a vyslechl podrobnou zpověď jeho pozorně. V tváři jeho nejevila se ani nevrlost nebo nelibost, když syn líčil útrapy svého posavadního života, aniž nedůvěřivost, když zmínil se i o svých nadějích do budoucnosti.

Znaje horečný zápas života vůbec, otec dovedl se aspoň přibližně správně vpraviti i do poměrů, v kterýchž se byl syn hlavně vinou různých okolností octnul.

Nad jiné charakteristické však jest, jak se otec vyslovil, když syn svou zpověď skončil.

„Podle toho, co jsi mi byl, milý Martínku, právě povídal," pravil s klidem člověka, kterýž byl všech-

ny okolnosti zrale uvážil, „potřebuješ nyní, aspoň na čas, nějaké a snad i výdatné pomoci.“

Syn mlčky přikývnul, načež otec pokračoval:

„Uvaž však, můžeš-li tak po právu žádati od nás, to jest od bratra Matouška. I počítejme přibližně, co stály tvé studie a jaká podpora byla ti prodlením let už vyplacena!“

Po té vytáhl ze zásuvky stolu kousek křídy a vykládaje dále psal křídou na stůl jednotlivé číslice.

„Studovals dvanáct let, což činí po šesti stech zlatých ročně — sedm tisíc dvě stě zlatých. O každých prázdninách vyplatil jsem ti na cesty po stu až stu padesáti zlatých, tedy průměrně sto dvacet zlatých ročně, což činí úhrnem tisíc čtyři sta čtyřicet zlatých, tedy celkem osm tisíc šest set čtyřicet zlatých.

Později poslal jsem ti šestkrát nebo osmkrát podporu po pěti stech zlatých, tedy asi sedmkrát pět set zlatých — t. j. bez mála tři tisíce pět set zlatých.

Když jsi se oženil, vyplatil jsem ti tři tisíce zlatých a kdykoli se ti narodilo jedno z pěti tvých dítek, poslal jsem ti pokaždé po třech stech zlatých. Spočítáme-li částky ty, činí úhrn šestnáct tisíc šest set čtyřicet zlatých.

Uvážíš-li, že stalo se tak prodlením dvaceti osmi let, možno veškeren náklad, připočítáme-li i úrok z kapitálu na tebe vynaloženého a úrok z úroků, směle páčiti na třicet pět tisíc zlatých. Není-liž pravda?“

Syn opět jen mlčky přikývnul, načež otec pokračoval:

„Počítejme nyní, co vyzískal asi za tu dobu Matoušek! Jak víš, pracoval od svého čtrnáctého roku, tedy do dnes — po dvacet šest let a to tak svědomitě, že možno práci jeho směle pokládati za výkon, jehož by sotva svedli dva najatí čeledínové.

Počítáme-li zisk jako u dvou čeledínů, kteří by nás zde na blízku Prahy byli stáli nejméně osm set zlatých ročně, činí to dvacet tisíc osm set zlatých a připočteme-li úrok z kapitálu i úrok z úroků, máme přibližnou částku přes čtyřicet jeden tisíc zlatých zisku, kdežto u tebe napočítali jsme třicet pět tisíc zlatých ztráty. Není-liž pravda?“

Martínek opět jen mlčky přikývnul a otec po krátké pomlčce pokračoval:

„Jak víš, páčíme veškeré jmění naše asi na šedesát tisíc zlatých. Tys z jmění toho svou polovinu na jisto vyčerpal. Že jmění neubylo, patří na účet přičinlivosti a práce Matouškovy. Po právu a spravedlnosti náleží tedy všechen majetek Matouškovi a ty naň nemáš žádného práva. Nuže, pověz — můžeš na mně nebo na svém poctivém a přičinlivém bratrovi žádati nějaké podpory?“

Po těchto slovech Martínek přisvědčivě zavrtěl hlavou a setrval v mlčení.

„Abys však o nás nesoudil křivdě,“ ujal se po chvíli opět slova otec, „učiním, co jest v takových poměrech vůbec možno. Jak víš, snacha, Matouškova žena, přinesla přede dvěma lety do hospodářství dvacet tisíc zlatých. Peníze ty jsou jejím vlastnictvím; může jimi nakládat dle libosti.

Chceš-li, povím snaše, oč jde, a požádám ji, aby ti — ovšem bez vědomí Matouškova — poskytla měsíčně nějaké podpory. Snacha je hodná a dosti rozumná ženská. Jsem jist, že žádosti mé, vlastně

prosbě vyhoví, aby plány tvé do budoucnosti nebyly zmařeny.

Chceš-li tedy, učiním, jak jsem pravil. Ale musíš aspoň slíbiti, že časem svým, podaří-li se ti totiž provedením svých plánů něco vyzískati, vynasnažíš se snachou poskytnuté zálohy dle možnosti nahraditi. Jiného není třeba.

Ani díkem netřeba ti zavazovati se ani snaše, aniž komukoli jinému. I sám Matoušek nemusí, vlastně nesmí o tom všem zvěděti. Myslím tedy, že můžeš na to směle přistoupiti. Jde jen o to, mnoho-li bys asi měsíčně potřeboval."

Martínek chvíli váhal, ale konečně se přece rozhodnul ve smyslu otcova návrhu a vyžádal si, poněvadž experimenty jeho vyžadovaly značných výloh, zatím měsíční podpory sto zlatých.

Otec a syn se rozloučili.

Následujícího dne otec navštívil syna a zvěstoval mu, že snacha ke všemu svolila.

Tak umožněno Martínkovi živobytí v jeho rodišti.

Nikdo neměl o tom ani potuchy, a Martínek žil od té doby výhradně jen svým vědeckým pracím, které pohlcovaly téměř veškerou poskytovanou podporu, ale o jejichž konečném šťastném výsledku byl tak přesvědčen, že ho ani dvouletá usilovná marná práce od dalších pokusů neodstrašila.

S otcem, bratrem a snachou stýkal se zřídka kdy, obyčejně jen náhodou; ještě řídčeji s jinými. Vedlť život naprosto samotářský...

I když otec konečně ulehl, navštívil jej jen dvakrát, promluvil s ním srdečně a snažil se jej i potěšiti. Konečné katastrofy však přece neočekával tak brzo, jak nadešla.

Zatím otec na oba své syny často, ba skoro možno říci neustále vzpomínal.

Z vypravovaného jest zřejmo, v jakém asi smyslu.

Snad poprvé v životě svém byl muž ten v skutečných rozpacích, jak se zachovati: má-li či nemá-li vysloviti svou poslední vůli, má-li a mnoho-li komu odkázati...

Nechť však přemítal a uvažoval sebe důkladněji, vždy dospíval k jednomu a témuž výsledku: že Martínek nemá na dědictví práva a že musí býti, má-li se záležitost ta spravedlivě rozřešiti, Matouškovi úplně ponecháno na vůli, bude-li či nebude-li chtíti bratrovi něčeho poskytnouti.

Nesčetněkráte starý Záruba chtěl dát Matouška zavolat, aby mu pověděl, jak o tom soudí, a zároveň jej také poprositi, by na bratra Martínka nezapomněl.

Ale znaje povahy obou svých synův a věda, že si nikdy neublížili, domníval se, že jest každé jeho slovo v záležitosti té přece jen skoro zbytečné a — přemítal a uvažoval v jasných chvílích dále a opět — bez výsledku.

A v nejosudnější den života svého, když ležel takořka již úplně vysílen na prostém loži svém a mrákoty střídaly se již jen s polovědomím, zdálo se mu, že jest vlastně všecko v nejvzornějším pořádku.

Kdykoli nadešla chvíle jasnějšího vědomí, budil se v něm sice zase nepochopitelný jakýs pocit neuspokojenosti, jakoby měl přece ještě něco vyřídit a napravit; ale sotva se k něčemu, třeba jen prozatím rozhodnul, dostavily se zase již nezbytné mrákoty

a k smrti povlovně pracující muž nepřál si již jiného, než aby usnul — tvrdě a třeba na vždy...

Odpoledne skutečně také buď neobyčejně tvrdě usnul nebo se dostavilo bezvědomí.

Střežící jej stařena se odplížila — zůstal o samotě.

Když však se slunce začalo schylovati k západu, probral se opět z mrákot a nabyl ještě jednou vědomí.

A jako divem — posavadní nerozhodnost jeho vzhledem k poslednímu pořízení naprosto pominula.

Myšlenka, že zůstavuje vše pouhé náhodě, šlehla duší jeho tak mocně a přesvědčivě, že rozhodnul se učiniti aspoň něco na prospěch Martínkův.

Shledav, že je sám, počal volati.

Než slabý, chvějící se jeho hlas nepronikl ani za práh.

Chtěl vstáti nebo se aspoň nadzvednouti; ale skoro všechny údy a celé tělo vypovědělo vůli jeho službu...

Sípavě blábole svíjel se jen malomocně na loži jako v křečovitých bolestech...

Skoro hodinu se namáhal, aby se buď někoho dovolal nebo se aspoň nadzvedl; ale — marně...

V narůžovělém odlesku k západu se sklonivšího slunce měla zsinalá, na kost vyhublá, skoro pergamenová tvář jeho výraz přímo příšerný.

Pocukávající svaly kolem pouvadlých, zmodralých rtův a horečně vzplanuvších, ale přece již do prázdna upřených očí byly neklamnými známkami, že zmocnila se ho bezměrná úzkost a lítost, i když neblábolil, neřku-li když se snažil matně sípavým a někdy i chrchlavým hlasem někoho se dovolati.

Náhle se s napjetím veškerých zbývajících sil přece napolo nadzvedl, a tvář jeho přelétl ještě jednou matný záblesk nadějného vzrušení.

Ale v bezprostředně následujícím okamžiku klesl zase nazpět a zůstal bez hnutí.

Z ňader dral se nepravidelný dech. Svaly tváře se ještě několikráte křečovitě, ale již sotva pozorovatelně zachvěly...

Nic více — tvář ztrnula, až vždy více ochabující dýchání konečně ustalo...

Několik minut po té stařena jej střeživší se vrátila a přesvědčivši se, že je mrtev, pospíšila na náves, aby dala zvoniti umíráčkem.

Jakmile umíráček zazněl, zaslechli jej i oba synové nebožtíkovi a pochopili, komu vyzvání.

Oba pospíšili k otci.

Matoušek byl na místě v několika minutách a zůstal v němé bolesti na prahu státi, až dostavil se asi po čtvrt hodině Martínek, kterýž vrhnuv se na otcovu mrtvolu hořce se rozplakal.

A když se konečně zvedl, stál bratr těsně za ním. Zraky jejich se setkaly a oba bratří padli si do náruči.

„Ne, ne, milý Martínku," zašeptal drsným svým hlasem Matoušek. „Tebe já nikdy — nikdy neopustím!"

„Děkuju ti, milý, dobrý Matoušku," odpověděl šeptem a tklivě vděčným tonem Martínek.

Několik minut po té oba bratří se rozloučili.

Záležitost, která byla nejposlednější okamžiky umírajícího otce v nevýslovné míře ztrpčila, byla zatím smírným, v pravdě bratrským dohodnutím šťastně vyřízena.

*

Pohřeb starého Záruby byl sice po přání Martínkově prostý, ale přece, abychom tak řekli, událostí pro celou obec. Nebyl však, jak v obci ve zvyku, dopoledne, nýbrž až odpoledne.

Pohřební průvod, jehož se súčastnilo skoro veškeré obyvatelstvo obce, ubíral se po vozové cestě do nejbližší, asi půl hodiny cesty vzdálené osady, ku kteréž bylo rodiště Zárubových synů přifařeno, a kde byl hřbitůvek s malým kostelíkem.

Těsně za rakví, kterouž nesli nejstatečnější někteří občané, ubírali se oba synové a snacha zemřelého — asi dvacetišestiletá kyprá blondýnka s tváří poněkud osmahlou, pravidelných rysů.

Byla oblečena v jednoduchý smuteční šat městský a nelišila se na pohled od zámožné žínky měšťanské. Svěží líce a rty, zvláště pak v pravdě krásné pomněnkové oči dodávaly tváři jisté, skoro možno říci vábné sympatičnosti a to přes to vše, že jevila tvář i stopy rozhodnosti a ráznosti, ba, pro znalce povah lidských i zřejmé známky prudké, nezkrotitelné vášnivosti.

Za oběma syny a snachou ubíralo se v řadě všech pět dítek Martínkových — nejstarší asi patnáct, nejmladší pak asi sedm let — vesměs vyhublá, bledá děvčátka v chudobných šatečkách...

Kdožkoli na ně pohlédl, neubránil se citu upřímné soustrasti...

Smuteční obřady na hřbitůvku vykonány, aniž byl kdo z přítomných jevil zvláštní nějaké známky lítosti a hoře. I v tvářích nejbližších příbuzných, kteří byli hrob obklopili, nepozorován nežli tichý zármutek nebo jen sklíčenost.

Teprve když první hroudy zaduněly na spuštěnou do hrobu rakev, vstoupily slzy do očí obou

synů a po chvíli jediný Martínek vypukl v tiché, násilně tlumené štkání.

Hrob však rychle zasypáván, účastníci pohřbu začali se rozcházeti.

Někteří vraceli se ihned k domovu, jiní odebrali se ještě ke hrobům svých příbuzných a známých.

I Matoušek, jenž byl před pohřbem poslal čtvero povozů ku hřbitovu, by se mohli aspoň někteří účastníci pohřebního průvodu svézti k domovu, pospíšil před hřbitov, aby učinil přiměřené opatření.

Za nedlouho zbyl u hrobu jen Martínek a Matouškova žínka.

Stáli každý na jednom konci hrobu mlčky a se schlýlenými hlavami dívajíce se, až byl hrob úplně zasypán.

Teprve nyní nadzvedli oba současně hlavy a zraky jejich se setkaly — snad poprvé tak přímo přátelsky, ba důvěrně, co se znali.

V pohledu Martínkově zračil se nevýslovný žal, cosi jako nesmělý nebo tlumený projev zdrceného srdce, v pohledu švakrové pak cosi jako upřímný soucit a přece zase jako jemná, ba skoro něžná jakási výčitka.

A poprvé, co Martínek prodlíval ve svém rodišti, vlastně co mlčky a bez díků přijímal tajně zasýlané peněžité příspěvky od své švakrové, šlehla duší jeho myšlenka, že snad přece jen nečiní dobře, když se jí skoro až urážlivě vyhýbá, ba když jí vůbec ještě ani nepoděkoval.

Chtěje opomenutí to napraviti obešel kvapně hrob, přiblížil se k švakrové a podav jí ruku upřímným tónem vděčnosti zašeptal:

„Děkuju vám, dobrá paní švakrová za vše, co jste byla pro mne a moje dítky učinila.“

„Ah, prosím vás!“ odpověděla vyhýbavě a ledabylo opětujíc přátelské stisknutí ruky. „Dík nepatří však mně, nýbrž — —“

„Komu?“ optal se kvapně Martínek.

Upřela naň své pomněnkové oči a teprve po krátké pomlčce odpověděla:

„Neptejte se — prosím vás! A možno-li, zachovejte i na dále vše v tajnosti, Matoušek by nerad — —“

„Matoušek tedy ví!“ vpadl Martínek.

Švakrová přikývla.

Přikývnutí to mohlo však býti vykládáno za přisvědčení i za popření Martínkova dotazu.

Martínek vyložil si je přisvědčivě. Napadlo ho, že jest dobrý bratr do všeho zasvěcen, ale že si nepřeje jeho díkův.

„Učiním po vašem přání, dobrá paní švakrová,“ zašeptal stisknuv vděčně ještě jednou její ruku.

„Díky!“ splynulo šeptmo i s jejích rtů.

Ruku v ruce postáli ještě mlčky několik minut, načež švakrová vymkla lehynce ruku svou z ruky Martínkovy.

Beze slova obrátili se oba k odchodu.

Octnuvše se před vraty hřbitůvku shledali, že první tři ze čtyř povozů Zárubových byly již s některými účastníky pohřbu odjely.

Čtvrtý povoz stál opodál vrat; ale byl už také naplněn ženami a dětmi. Matoušek obcházel právě povoz, aby se přesvědčil, je-li všechno v pořádku.

Čekáno již netrpělivě jen ještě na Matouškovu žínku.

Nejnetrpělivějším zdál se býti kočí: statný, černovlasý a černooký, na nejvýš dvacetiletý jonák, snědé, skoro možno říci cikánské tváře.

Stoje před koňmi držel podsedního za uzdu a upíral zrak svůj neodvratně ku vchodu na hřbitov.

Kdyby byl Martínek měl také ještě pro něco jiného smyslu, nebylo by mu ušlo, že — jakmile se se svou švakrovou octnul ve vratech — snědou tvář kočího přelétl úsměv uspokojení a že pustiv koňovu uzdu pospíšil na zad, vyšinul se na vůz a usednuv vzal opratě i bič do rukou.

„Pojď, pojď, Madlenko!“ zvolal Matoušek shlédnuv svou žínku. „Máme tu už jen pro jednoho místa.“

„Ah, co tě napadá, Matoušku! Půjdu pěšky!“ odpověděla Matouškova žínka. „Snad by pan švakr...“

„Ne, ne, milá paní švakrová!“ odpíral Martínek. „I já půjdu pěšky...“

„A já taky!“ vpadl Matoušek rovnaje náručnímu koni cosi na uzdě.

„I to by tak!“ ozvala se rozhodně Madlenka. „Jen si hezky sedni, milý Matoušku, a jeď sám — aby se nic nestalo... Vašíček beztoho s těmihle vraníky neumí ještě dobře zápolit a na voze jsou Martínkovy děti.“

„Máš pravdu, Madlo!“ zaskuhral Matoušek na polo pro sebe, načež popošel k povozu, vyšinul se ku kočímu a vzal mu opratě i bič z rukou.

„Tak — s pánem bohem, Madlenko! S pánem bohem, Martínku!“ zvolal Matoušek přitlumeně.

„S pánem bohem!“ odpověděli skoro současně oba oslovení.

Matoušek mlasknuv pobídl koně a povoz se hnul.

Martínek a Madlenka dívali se chvíli za roz-

jíždějícím se povozem, až jel již skoro úprkem, načež vydali se týmže směrem na zpáteční cestu i oni.

Ještě po několik minut viděli před sebou vždy více se vzdalující povoz, postřehli také, že se Matoušek jednou, kočí pak, jenž neměl právě koně na starosti, třikrát ohlédl, načež zahnul povoz za mírný kopec a zmizel jejich zrakům.

Dlouho šli volným krokem mlčky podle sebe. Každý zabýval se vlastními myšlenkami.

Slunce lemujíc zlatem okraje bělavých obláčků nad kopci, bylo se již valně sklonilo na západ. Žloutnoucí pole i stezky jimi vedoucí byly liduprázdny; jen silnice byla oživena vracejícími se účastníky pohřbu.

Většina jich ubírala se před Martínkem a jeho švakrovou; ale i ti, kdož šli za nimi, v brzku je předhonili.

Martínek a Madlenka zůstali posledními.

Nicméně i nyní ještě šli mlčky podle sebe, až i oni zabočili za kopec, za nímž byl poslední povoz zmizel a spatřili v dáli po rovné silnici úprkem ujíždějící povoz ještě jednou.

Madlenka přirušila mlčení všední, bezvýznamnou otázkou, Martínek sice rovněž tak odpověděl; ale přece se rozhovořili — prostě, všedně, jako poloznámí dva lidé, kteří se teprve spolu seznamují.

Mluvili o nebožtíkovi obvyklým za takových okolností způsobem; dotazovali se a odpovídali si vzájemně, ubírajíce se při tom dále ještě loudavěji nežli dříve.

I z prostých a všedních dotazův a odpovědí Madlenčiných Martínek domníval se poznávati ve své švakrové ženu rovněž tak dobrého srdce jako nepředpojatého názoru na svět, s jakýmž se setká-

váme toliko u osob, kterým se dostalo vzorně pečlivého vychování.

Věděl sice o ní, že jest jedinou dcerou dosti zámožného statkáře z okolí Berouna, že byl otec její po mnoho let představeným a že kdysi kandidoval i do sněmu; věděl také, že Madlenka žila po nějaký čas v Praze; ale přece se nikdy nenadál tak příznivého dojmu, jaký naň právě učinila.

Není tudíž divu, že někdejší odměřené, ba chladné chování jeho přecházelo znenáhla v chování vždy přátelštější a důvěrnější a že konečně se i optal, pokládá-li se švakrová za šťastnou.

Odpověděla rovněž tak důvěrně jako upřímně.

„Jak vám mám odpovědít, pane švakře?“ pravila zastavivši se a upřevši naň své pomněnkové oči s výrazem zádumčivé něžnosti. „Nevěřím v štěstí lidské vůbec, leda v okamžité, pomíjející. Pocit štěstí lidského zdá se mi býti pouhým horečným záchvatem. U někoho trvá krátce, u jiného déle; ale nikdy není trvalým. Podmínky lidského štěstí každým dnem, ba každým okamžikem pro každého z nás se mění. Ovšem i my se měníme povahou, snahami i přáními, vůbec vším. Nezměníme-li se však přiměřeně změnám podmínek našeho štěstí, musíme se cítit nešťastnými i tehdá, když se celý svět domnívá, že jsme svrchovaně šťastnými.“

Odpověď ta Martínka překvapila; nenadálť se jí.

„Dle toho nejste šťastnou ani vy, paní švakrová,“ odpověděl váhavě.

„Jsem i nejsem, — jako každý jiný člověk,“ odtušila. „Jsem šťastnou, poněvadž jsem měla dosti síly vpraviti se v změněné poměry, a nejsem šťastnou, poněvadž změněné poměry neodpovídají mým pří-

ním a snahám. Vyznám se vám upřímně; vyzpovídám se vám!

Jak snad víte, byla jsem s bratrem vaším zasnoubena obvyklým způsobem — prostřednictvím dohazovače. Provdala jsem se za muže, jehož jsem neznala. Vy jej znáte a kdybyste znal podobně i mne, mohl byste si sám ostatek zodpověděti.

Provdavši se poznala jsem v manželu svém muže neúhonné povahy a dobrého, předobrého srdce. Pokládala jsem za svou povinnost oddati se v nezbytný osud.

Snášela jsem se a snáším se s manželem svým — bez chlouby tak mohu říci — přímo vzorně. Neublížila jsem mu doposud ani slovem.

Nikdy a v ničem jsem se nevzpírala jeho vůli a přání; nikdy jsem mu v ničem nepřekážela. Trpěla jsem, trpím a budu i na dále trpěti."

Upřímnost Madlenčina překvapila Martínka ještě více nežli případná její charakteristika lidského štěstí.

Znaje obmezený bratrův názor na svět a vůbec povahu i zvyky a zlozvyky jeho, chápal nebo se aspoň domníval chápati pravé příčiny Madlenčina duševního stavu.

Ale pro okamžik neměl vhodných slov, aby dal myšlenkám svým v tomto smyslu průchod.

Mlčky zadíval se švakrové v krásné, tklivě zádumčivou důvěrností zářící pomněnkové oči a přes to vše, že snažil se zůstati chladným, nemohl se ubrániti divuplnému jejich kouzlu.

Zdálo se mu, že čte v nich více, nežli se v nich v pravdě zračilo; ba byl přesvědčen, že jeví se v nich, k čemu se v okamžiku tom sám ani nemohl přiznati: vřelá sympathie švakrové k němu samému.

Bledou, až dosud skoro lhostejnou tvář jeho přelétl lehynký ruměnec; chtěl něco pronésti, ale již první slovo mu uvázlo na rtech...

Švakrové dojem ten neušel.

Pousmála se skoro bolestně a ujala se opět slova:

„Přiznám se vám, pane švakře, i k tomu, že přes všechen zdánlivý klid nadešly v životě mém v osamělých chvílích okamžiky, když se mi zdálo, že se mi srdce lítostí rozskočí, ba že musím zoufati...“

Teprve nyní uklouzlo Martínkovi takořka bezděky několik nesrozumitelných slov, z nichž postihla Madlenka pouze poslední: „ubohá, přeubohá ženo!“

Pousmála se bolestněji nežli před tím a tklivě rozechvěným tónem pokračovala:

„Vše to jsem přečkala, všemu vzdorovala; leč nyní, upřímně pověděno, bojím se, pane švakře, že neodolatelné moci okolností konečně přece podlehnu.“

„Ne, ne! To se nestane — nesmí státi!“ zvolal náhle, skoro prudce Martínek.

Ale hned po té poněkud mírněji se optal:

„Čeho se, prosím vás, bojíte?“

„Vyznala-li jsem se vám, pane švakře, upřímně aspoň několika slovy ze všeho, co jsem přetrpěla, mohu se vám tím spíše přiznati i k tomu, čeho se bojím pro nejbližší budoucnost. Znáte bratra svého příliš dobře, abych musila šířiti slova. Víte, jak žije; víte, čím mu byl otec, víte také, jak otce miloval...

Netřeba mi proto připomínati, že bratr váš vedl až dosud — promiňte, prosím, příkré slovo

— život pravého peciválka, že vkrádala se do duše jeho zádumčivost, hořkost a trpkost a že v poslední době jevil tak nápadnou nechuť k životu, že možno se právem obávati o jeho duševní zdraví. Dost často postřehla jsem již u něho neklamné záchvaty mírného pomatení smyslův a bojím se, že truchlivý jeho duševní stav zhorší se smrtí otcovou v nepředvídané míře."

Martínek poslouchal skoro se zatajeným dechem. Každé z posledních slov působilo naň přímo příšerně.

On sám nebyl u bratra nápadné změny pozoroval; ale dle toho, k čemu se mu byla právě švakrová přiznala, neměl nejmenší příčiny, nevěřiti jí.

„Věřím vám, paní švakrová," ozval se po chvíli rozechvěným hlasem. „Ale pro bůh! rcete, jak tomu zabrániti? Mohu-li v tomto vzhledě něčím a nějak přispěti, jsem ochoten tak učiniti. Ale jak, prosím vás — jak?"

Pokrčila lehynce ramenoma upírajíc zrak svůj neodvratně a zkoumavě na Martínka, jakoby čekala, dodá-li ještě něco.

Ale když mlčel, ozvala se sama změněným tonem.

„Přemýšlela jsem o tom," pravila s ostrým chladným přízvukem, „a nevím jiné rady, nežli — změnu života. Matoušek musí začít vésti jiný život. Musí být vyrván ze skličujícího jej ovzduší, musí do společnosti mezi veselé a chcete-li bujné kumpány; slovem musí být hojen a po případě vyhojen lékem nejpřirozenějším."

Martínek nemohl jinak, nežli prostě přikývnutím hlavy přisvědčiti.

„Můžete-li a chcete-li, dobrý pane švakře," pokračovala Madlenka nezměněným tonem, „ubohému bratru svému prospěti, přičiňte se, prosím vás, aby se tak stalo! Jste jediný v širém světě, jenž se toho může odvážiti. Já jsem slabá, křehká žena; já nemohu a nesmím se o to vůbec ani pokusiti, abych nevzbudila podezření a Matouška zbytečně na hrozící nebezpečí neupozornila.

A poměry mé jako ženy a hospodyně nejsou dle toho, abych způsob života změnila a místo dozoru k hospodářství oddala se s mužem k jeho záchraně životu rozmarnějšímu, bezstarostnému.

Milujete-li svého bratra jako miluje on vás, a chcete-li a můžete-li se něčeho odvážiti k jeho zachránění, prosím vás pro vše, co vám bylo kdy milého, pokuste se o to! Ovšem opatrně, aby ubohý Matoušek ničeho nezpozoroval, ba ani netušil."

Slova ta pronesena tak chvatně, že Martínek sotva stačil sledovati je, ale zároveň také s tak přesvědčující silou, že dříve nežli švakrová domluvila, byl rozhodnut učiniti pro bratra vše možné.

Ale závadou byly jednak trudné jeho poměry hmotné, jednak pak vědecké experimenty, jež právě v poslední době nasvědčovaly kýženému zdaru a skoro ani nemohly býti přerušeny.

Byl tudíž přece ještě na vahách neb aspoň neměl vhodných slov, aby se k závadám přiznal.

Mlčel tedy. Ale Madlenka znala jeho poměry příliš dobře, aby neuhodla příčinu jeho mlčení.

„Vím neb aspoň tuším, pane švakře," ujala se slova po krátké pomlčce, „co vám může překážeti. Studia svá ovšem byste musil na čas odročiti, a zajisté tak milerád k zachránění bratra učiníte . . . A co se týče peněz, jsem ochotna poskytnouti vám vše,

čeho bude třeba. Žádejte dvě nebo tři sta zlatých měsíčně — zašlu vám je, kdykoli mě o tom jakýmkoli způsobem uvědomíte a budu vám s podporou tou k službám tak dlouho, dokud toho bude třeba, vlastně dokud toho potřebu budete uznávati sám. Chcete — můžete tedy pro bratra učiniti, čeho jest k jeho zachránění nezbytně potřebí?“

„Za takovýchto poměrův ovšem jinak nemohu, nežli vašemu přání vyhověti, paní švakrová,“ odpověděl Martínek doposud ještě váhavě.

Ale i tato odpověď Madlence stačila.

„Díky, srdečné díky, pane švakře!“ zvolala náhle s tklivou vřelostí podavši mu ruku. „Ani nevíte, jakou vděčností jsem vám zavázána! Prosím však snažně jen za jedno: vše, co bylo mezi námi ujednáno, zůstane pro každého, i pro Matouška z pochopitelných příčin tajemstvím.“

„Zaručuju se vám svou ctí,“ odpověděl Martínek a pocítil jemné stisknutí ruky.

Po té Madlenka vymknula ruku svou z jeho ruky a vykročila.

Martínek učinil po jejím příkladu.

Chvíli šli podle sebe mlčky, jako když byli opustili hřbitov, načež rozpředen zase hovor, ale prostý, všední, bezvýznamný — —

Když se blížili k osadě, slunce v krvavých červánkách právě zapadalo. Celá krajina zdála se býti stopena v růžovém světle, v němž obzvláště tvář plavovlasé Madlenky nabývala neobyčejného půvabu.

Martínek na ni kradmo několikráte pohlédl; ale Madlenka ubírala se po jeho boku se zrakem sklopeným k zemi, a jak se zdálo, ničeho nepozorovala.

Když se přiblížili k prvnímu stavení, shlédli Zárubova kočího, jenž byl s hospodářem Matouškem v posledním povoze od hřbitova odejel.

Stál u cizího plotu na vyvýšeném místě, odkud bylo viděti po silnici skoro až ke hřbitovu.

„Ajta! Náš Vašíček jako na stráži!“ připomenula Madlenka zastavivši se; leč hned na to houkla na čeledína skoro až příkře:

„Hospodář doma?“

„Doma,“ zaznělo úsečně v odpověď.

„A jinak všechno v pořádku?“ optala se Madlenka jako vzorná hospodyně.

„Všechno, pajmámo, — všechno!“ odpověděl čeledín týmž úsečně suchým tónem jako před tím.

Madlenka mu pokynula, aby se přiblížil a jako na vysvětlení obrátila se k Martínkovi a přitlumeně připomenula:

„Dobrý hoch, ale trochu připitomělý!“

„Víš-li pak, Vašíčku, kde zůstává pan švakr Martínek?“ oslovila přiblíživšího se čeledína.

„Hi, hi!“ zaznělo v odpověď. „Jakž pak bych nevěděl? Tamhlenc!“

A čeledín povyceniv své zdravé, bílé zuby mávnul nemotorně rukou kamsi na zad.

„Dobře, zítra mu tam něco doneseš — rozumíš?“

Čeledín nejapně přikývnul a ustoupil, kdežto Madlenka se švakrem dále se ubírali.

„Spolehlivý hoch,“ pravila Madlenka k švakrovi. „Znám ho už asi patnáct let, když k nám přišel jako sirotek za pasáka. Později sloužil jinde; ale nepřišel, abych tak řekla, než za humna. Když jsem se provdala, Matoušek přijal jej za kočího a nelituje toho. Hoch je poctivý, spravedlivý a spoleh-

livý. A s koňmi umí zacházet skoro jako sám Matoušek —“

Martínek naslouchal všednímu výkladu tomu jen na půl ucha; nezajímalť ho.

V několika vteřinách octli se oba u vrat Zárubova statku, podali si mlčky ruce a rozloučili se.

Madlenka vklouzla pružným krokem do statku, Martínek ubíral se loudavě a se svěšenou hlavou k brlohovitému svému obydlí — — —

Krátce po té odehrál se na statku Zárubově charakteristický výjev.

Madlenka, odloživši ve své komoře svrchní šat, vešla plíživě do jizby, v které dlel hospodář.

Zastala jej na polo svlečeného sedět za stolem a opírajícího hlavu o dlaně.

V matné již večerní záplavě měla prostá, skoro nuzná jizba bez okras a s obvyklým nejnutnějším starým nábytkem nevlídně mrazivý ráz.

Matoušek vstoupivší ženy nezpozoroval až po chvíli. Nadzvedl však pouze hlavu a úsečně se optal:

„Už doma?“

„Doma,“ odpověděla Madlenka šukajíc po jizbě.

Hlava Matouškova sklesla zase do dlaní a on i Madlenka setrvali v mlčení.

Po chvíli žena rozžehla oharek lojové svíčky v krátkém, měděném svícnu a postavivši jej na stůl usedla přímo proti muži.

V blikavém osvětlení rozhořívající se svíčky a zápolícím s ním zarudlým zářením, oknem vnikajícím, měla tvář její výraz drsně urputný; když se svíčka rozhořela, jevila skoro až mrazivý klid.

Chvíli Madlenka seděla mlčky a bez hnutí čekajíc patrně, až ji Matoušek osloví.

Konečně muž nadzvedl hlavu a upřel zvlhlé oči na ženu.

Zraky jejich se setkaly; leč ani on, ani ona nepronesli slova.

Teprve po dlouhé chvíli ozval se Matoušek.

„Poslouchej, milá Madlenko!“ začal drsným svým hlasem co možná měkce. „Přemýšlím právě o něčem a rád bych věděl, co ty tomu řekneš.“

„Nu?“ uklouzlo ledabylo zašpouleným, kyprým rtům Madlenčiným.

„Co soudíš o Martínkovi?“ optal se Matoušek.

„Co bych soudila? Nic zvláštního — —“

„Mluvilas s ním dnes poprvé déle a můžeš tedy — —“

„Ovšem že mohu... Ale co? Leda bych dotvrdila, co jiní povídají; že je nenapravitelný umíněnec — podivín...“

„Ale dobrého srdce — viď?“ vpadl Matoušek.

„Nu — snad... Co tím chceš?“

„I nic, pranic!“ odpověděl Matoušek odmítavě. Leč po chvíli váhavě opět počal:

„A není ti, milá Madlenko, přece jen líto —“

„Čeho, prosím tě?“ vpadla žena.

„Nu — Martínkových dětí — ubožátek — —“

„Hm!“ bylo vše, čím Madlenka odpověděla.

A opět se oba odmlčeli.

Matoušek sklonil zase hlavu do obou dlaní a žena upírajíc zrak svůj na muže zůstala bez hnutí.

Náhle Matoušek zvedl prudce hlavu a pravil živě, ba skoro vášnivě:

„Ne, ne, milá Madlenko! Tak to být nemůže a nesmí! Víš přece, že bratr můj Martínek nemá žádného práva na statek, aniž na nějaký podíl. Avšak ty víš také, že je teď v stísněných poměrech a že

by mu byl každý krejcar dobrý. Nemyslíš, že by bylo záhodno, abych se s ním — třeba jen lidským řečem k vůli — nějak po dobrém a po bratrsku vyrovnal, aneb aspoň abychom mu občas něčím přispěli?“

Madlenka sice nápadně pozorně naslouchala; nicméně v tváři její ani sval se nezachvěl.

Matoušek aspoň nemohl z výrazu tváře její vyčísti ani souhlasu, aniž odporu.

„Nemyslíš, milá Madlenko,“ počal tudíž po chvíli, „že bychom snad měli — —“

„Nikdy!“ vykřikla Madlenka drsně velitelsky.

Současně se prudce, ba divoce vztýčila.

Chmura hněvu nebo nevole přelétla její tvář a z očí šlehl podivný, pološkodolibý, polovítězný blesk.

Matoušek, jenž byl přesvědčen, že jest žena jeho Martínkovi přátelsky nakloněna, byl rozhodným tímto odporem v nejvyšší míře překvapen.

„Nikdy?!“ opáčil váhavě.

„Nikdy!“ opakovala žena s neobvyklým u ní drsným důrazem.

Matoušek však se nedal másti.

„A proč, prosím tě, milá duše?“ optal se po chvíli důvěrně.

„Prostě proto, poněvadž toho Martínek nepotřebuje!“

„Martínek — můj bratr Martínek, že toho nepotřebuje?!“ zadivil se muž.

„Nepotřebuje!“ ujišťovala Madlenka s rozhodností nepřipouštějící žádné pochybnosti.

Matoušek však přece ještě nebyl přesvědčen.

„O pravdě tvých slov, milá Madlenko, nepochy-

buju," pravil mírně a důvěrně. „Ale nechápu, jak to možné, aby bratr, ubohý můj bratr nepotřeboval."

„Zcela jednoduše: bratr tvůj má, čeho potřebuje," odtušila žena.

„Není možná!" odpíral muž.

„Nebožtík otec naň nezapomněl," vysvětlila Madlenka.

„Jak to víš?"

„Zaručíš-li se mlčenlivostí — —"

„Budiž! Zaručuju se!"

„Martínek se mi k tomu dnes přiznal sám."

„A já bych o tom nevěděl?! Mně by se nebyl ani otec, ani bratr o tom zmínil?!"

„Vidíš!" dotvrzovala žena. „Ostatně myslím, že se o tom v brzku přesvědčíš, aniž bys se koho vyptával. Pamatoval-li nebožtík otec na Martínka pod rukou a bez tvého vědomí skutečně a štědře, můžeš býti jist, že Martínek dříve nebo později změní způsob svého života — —"

„Pravda," přisvědčil Matoušek.

„A stane-li se tak, může ti to býti neklamným důkazem, že bratr tvůj tvé a vůbec naší pomoci — aspoň zatím — nepotřebuje. A to ti snad dostačí — ne?"

„Pravda, pravda," přisvědčil opět muž, jenž byl slovy ženinými konečně úplně přesvědčen — — —

— — — — —

Zatím byl Martínek v nejpodivnějším rozpoložení mysli došel domů.

Dojmy posledních tří dnův, obzvláště právě minulého odpůldne a večera, vířily jeho duší.

Chvílemi se mu zdálo, že vše, čeho byl očitým svědkem, není ani možným.

Nejtruchlivější, nejbolestnější dojem, jaký byla v duši jeho zůstavila otcova smrt, byl daleko do pozadí posunut živým a neočekávaně příznivým dojmem, jaký naň byla učinila zdravím kypící a nejen dobré srdce, nýbrž i vzácnou soudnost osvědčivší bratrova žena.

Bytost, kterou byl až dosud pokládal za zcela všední a obyčejnou, že jí neuznal ani za hodnu díků za dobrodiní, jež mu prokazovala, objevila se mu neočekávaně ve světle tak příznivém, že otcův hrob a mrtvá otcova tvář, jak ji byl před několika hodinami naposled viděl v rakvi, vznášely se před duševním jeho zrakem jako v husté mlze, kdežto obraz plavovlasé bratrovy ženy s pomněnkovýma očima tanul mu tak živě na mysli, jakoby před ním stál.

Snad stačí, dodáme-li, že „podivín" Martínek po celou noc ani oka nezamhouřil...

* * *

Minul měsíc, aniž se bylo v poměrech osob, o nichž jsme byli vypravovali, v podstatě něco změnilo.

Žily jako doposud, toliko s tím rozdílem, že Martínek navštívil několikrát bratra Matouška, by se pokusil vyhověti přání Matouškovy starostlivé žínky.

Matoušek však byl povaha nad míru houževnatá. Vzpíral se veškerému lákání, seč vůbec byl.

„Ach, nech mě, milý Martínku!" pravil kdysi, když naň bratr obzvláště starostlivě naléhal, aby si zašel mezi lidi, do společnosti a aspoň občas se pobavil. „Nemám toho potřebí. Nejsem světák, bra-

tře, jako snad jsi někdy býval ty, než jsi se toho nabažil. Chceš-li se povyrazit sám, — jdi a vesel se! Člověk je beztoho jen jednou na světě a nemá si odpírati, co ho těší... Ale já — já už ten svůj nudný a chceš-li třeba bídný život nějak dotluku..."

A v drsném hlase jeho zachvívalo se skutečně cosi tak zádumčivě bolestného, že nebylo to možno pokládati nežli za neklamné známky povážlivého vzrušení soustavy činní.

Martínkovi nezbylo, nežli voliti jinou cestu.

A tak se stalo, že objevil se kdysi k večeru v témže hostinci, v němž byl — právě když otci jeho umíráčkem vyzváněli — hostinským tak křivě a nespravedlivě posuzován.

Udivený hostinský vynasnažil se ze všech sil, aby vzácného hostě vzorně obsloužil a možno-li, k častější návštěvě přilákal, což se mu zdánlivě také podařilo.

Martínek začal se dostavovati den co den.

Zpráva o tom rozlétla se v brzku po celé osadě.

Udivení bylo všeobecné; ale když uvážena pověst, jak veselým kumpánem Martínek býval, shledáno to po smrti starého Záruby, o němž se domnívalo, že Martínkovi aspoň něco na hotových penězích odkázal, vlastně prostě na ruku vyplatil, zcela přirozeným.

V několika málo dnech hostinec změnil dosavadní svou tvářnost.

Někteří sousedé přišli ze zvědavosti, jiní z jiných příčin — neboť Martínek byl i nyní, několika slovy označeno, výtečný společník, který uměl pobaviti, ba rozveseliti — slovem v několika dnech utvořil se kolem Martínka malý, ale zajímavý kroužek po zábavě prahnoucích mladých i starších ho-

stů, kteří ve všední dny vždy skoro liduprázdný hostinec nyní den co den oživovali.

Zábava kroužku toho nevymykala se sice obvyklosti; ale byla nenucená, bodrá a někdy i bujná, slovem pro mnohé lákavá.

Matoušek zvěděv o tom byl tím utvrzen v domněnce, kterouž byla žínka jeho po pohřbu starého Záruby pronesla, že totiž otec na Martínka pamatoval — a přál toho bratrovi ze srdce.

„Ať se pobaví a rozveselí!“ říkal sám k sobě. „Beztoho má nač zapomínat. A na trudy a svízele, jakýmiž byl osudem obmyšlen, zapomíná se nejsnáze v hluku a vřavě bujné společnosti... Já ovšem toho nepotřebuju. Mně jsou veselící se lidi nepříjemní, protivni — mne do společnosti té nikdo nedostane.“

Ale dostal přece...

Kdysi k večeru po západu slunce, právě když byl kroužek kolem Martínka shromážděných v nejrozmarnější náladě, Matoušek ubíral se odkudsi podle hostince.

Již z daleka slyšel veselý zpěv a když se přiblížil, zaslechl i některé vtipečky.

Však ani to, ani ono ho nevábilo — šel klidně podle zahrady dále...

Náhodou — a v tomto případu možno říci osudnou náhodou zahlédl jej kdosi ze společnosti.

Jako na povel vyhrnulo se několik rozjařených hostů před hostinec, obklopilo Matouška a vábilo „na doušek“.

Vzpíral se. Ale nic na plat — hosté jej vtáhli násilně do zahrady a posadili za stůl přímo proti Martínkovi.

Matouškovi nezbylo, nežli se tvářiti k nemilé příhodě aspoň lhostejně, ale zároveň byl rozhodnut,

že použije nejbližší vhodné příležitosti — nepozorovaně se vytratiti...

S počátku bylo mu v kruhu neobvyklé společnosti nevolno.

Veselé a rozjařené tváře a u mnohého i rozjiskřené oči byly mu odporny. Naslouchal jen na půl ucha; i nejpodařenější vtip mihnul podle ucha jako nejvšednější fráse.

Znenáhla však zvláštnímu ovzduší přece uvykal.

S počátku chladnou lhostejnost jevící tvář přelétl chvílemi zásvit úsměvu, a když pak asi po půl hodině za všeobecného bujného veselí Martínek nadzvedl sklenici a povzbuzujícím hlasem pronesl slova: „Připij si, bratříčku!“ — Matoušek chopil se skoro chutě své sklenky, přiťukl si s bratrem a dopil až na dno...

Přítomní provázeli všední jinak výjev ten hlučnou pochvalou.

Každý se chopil své sklenky a vzájemné připíjení za všeobecné vřavy nebralo konce.

A od toho okamžiku nebylo více třeba Matouška stříci, od toho okamžiku ho více nenapadlo nepozorovaně se vytratiti.

Zůstal dobrovolně a — nelitoval toho... Skoro všickni a zvláště Martínek vynasnažil se ze všech sil, aby mu pobyt ve svém středu zpříjemnili.

Zábava byla v pravdě nenucená a Martínek osvědčil se pravým mistrem v rozdmychování vážnoucí veselé nálady.

V necelých dvou hodinách byl Matoušek k nepoznání vyměněn.

Začal se účastniti hovoru, ba chvílemi i vtip, ovšem tradicionelní a mnohdy nemotorný, uklouznul jeho rtům.

A kdykoli bratr nadzvedl sklenku se stereotypním vyzváním „Připij si, bratříčku!“, Matoušek přitukával a připíjel si vždy ochotněji, až pak posléze sám také bratra podobně vyzval.

A když pak před půlnocí rozveselená společnost se rozcházela a Matoušek ruku v ruce s bratrem ubíral se — poněkud nejistým krokem — k domovu, bylo mu neobyčejně svěže a jaře, jakoby byl na prosto bezstarosten — — — —

— — — — —

Co následovalo, možno sice líčiti podrobně, abychom tak řekli ode dne ke dni; ale možno se také spokojiti s některými význačnějšími momenty a s konečným výsledkem. Neboť co následovalo, byl tajemný proces přírody, v němž organismus lidský — jednou v jistém směru vedený — pod vlivem nesčetných všedních, i nejvšednějších okolností znenáhla a nepozorovaně se mění, až není skoro ani k poznání.

Bezprostředně následujícího dne Matouška ovšem již nenapadlo zajíti si do hospody. Zůstal jako jindy doma a neodvážil se na blízko hospody po celých čtrnáct dnův.

Avšak po té, kdysi podvečer, po nevlídném deštivém dnu, když se byl od rána až do večera obvyklým způsobem doma nudil, pozastesklo se mu přece.

„I jdi jen, jdi!“ pobízela žínka, když se jí byl svěřil. „Co bys tu pozivoval?! Možná, že bude v hospůdce bratr Martínek, veselá kopa — a ten tě jistě rozveselí!...“

A Matoušek šel...

A zase toho nelitoval.

Tenkráte nebyla sice zábava tak bujná jako poprvé; ale přece nenucená, živá, slovem uspokojující.

Nuda Matouškova v brzku minula, rozveselil se, ba rozjařil a po půlnoci vracel se domů v růžovější náladě nežli poprvé...

Od té doby Matoušek brával útočiště k hospodské zábavě vždy, kdykoli se dostavila protivná dlouhá chvíle. S počátku ovšem dosti zřídka; ale později vždy častěji, až pak asi po čtvrt létě dostavovala se osudná dlouhá chvíle z pravidla pod večer každodenně a Matoušek zavítával do hospody den co den...

A vždycky setkal se tam s bratrem Martínkem a jinými hostmi, vždycky se více méně pobavil a vždycky jej bratr slovy „Připij si, bratříčku!“ vyzýval, aby si přiťukl a připil.

Matoušek vyzvání toho nikdy neodmítl. Neměl příčiny.

Cítil se vždycky jaksi osvěženým, ba více — neušlo mu, že začíná se znenáhla vpravovati v nové, svěží neb osvěžující ovzduší, slovem, že jej život nepoměrně více těší, nežli jej těšíval jindy, poněvadž není tak jednotvárným, — jakým býval...

Prodlením doby té Matoušek v hospodě již také zdomácněl.

Počínal si směleji nežli s počátku a mnohdy, když byl v obzvláště dobré míře, dovolil si i bujnější, někdy ovšem i příkrý žert nebo drsný, neohrabaný vtip na účet některého kumpána.

Promíjeno mu to s počátku jako věc přirozená, až posléze kdysi kdosi se tomu přece jen rozhodně opřel.

„I láry fáry!“ zvolal rozjařený Matoušek. „To by tak, abychom se dali pro lecjakés hloupé slovo do křížku! Já tím nic nemyslil — nekažme si legraci — a proto: konev piva sem — na můj účet!“

Konev přinesena a vypita.

A po první konvi následovala druhá a po třetí čtvrtá — — slovem když nadešla půlnoc, byla celá společnost, vyjímaje toliko bratra Martínka, na účet Matouškův tak zpita, že druh druha skoro ani neznal.

Sám Matoušek nebyl smyslů svých mocen. Výskal a zpíval a řval chvílemi jako zběsilý.

Marně jej bratr napomínal k mírnosti, marně konejšil. Matoušek byl úplně v moci démona nepříčetnosti. I když se vracel domů, hulákal po vsi, až osadníci ze spaní vyburcováni vykukovali z oken a napomínali k tichu.

Druhého dne, když si aspoň část svých hříchů za nepříčetnosti připomněl, pocítil cosi jako lítost a zahanbení. Napadlo ho také, že mu bude žena čísti zasloužené levity, a zařekl se, že nikdy více do hospody nezabloudí...

Ale když žena ani nehlesla a jiní se toho také neodvážili, a když konečně k večeru po celý den trvající žízeň dosáhla vrchole, zvedl se a poprvé zašel loudavým krokem do hospody, by — žízeň uhasil...

A zase se zpil — méně sice než den před tím, ale přece tak, že zase nebyl smyslů svých skoro ani mocen...

A od té doby byl v tenatech démona, z nichž se nikdy více nevymanil...

Hospoda a společnost, veselá, bujná, ba divoká

společnost staly se mu potřebou a nutností, bez které nemohl býti...

Klesal vždy hlouběji...

Píval nyní s bezpříkladnou úsporou času den co den — mnohdy i po celý den, jakoby si chtěl nahraditi, co byl po dlouhá léta zanedbal...

Po pivě došlo z pravidla na víno, po víně na lihoviny; slovem Matoušek byl ztracen...

Za nedlouho dostavily se i návaly zuřivosti. Hulákávalť a spílal i doma. Vyhledával sváry i v hospodě i se ženou, ba začasté by ji byl surově ztýral, kdyby nebyla hledala spásu v útěku.

Však ani tato okolnost nevyloudila na Madlence slůvka stesku.

Snášela vše s trpělivostí bezpříkladně vzornou a oddaností ve svůj osud.

Bratr Martínek postřehl s hrůzou ovšem hned první známky hrozné změny, která se s Matouškem děla, a obrátil se o radu k Madlence.

„Ah, nechte ho, ať se vybouří — to nic nevadí!“ říkávala konejšivě. „Znám jej příliš dobře, abych nevěděla, že mu to jde k duhu. Jaktěživ nebyl doma tak dobrý, povolný a vůbec vzorný jako právě teď...“

Jak se vlastně v pravdě doma choval, ovšem buď ze studu nebo jiné příčiny zamlčela.

Když však známky nenáhlého klesání a zároveň i nezhojitelné vášně Matouškovy se množily, bratr Martínek radíval se s Madlenkou Zárubovou častěji a důvěrněji.

Nyní ovšem i ona nemohla více zapříti pravého stavu věcí a přirozeného, ale přímo děsného jeho následku...

„Ó, já to tušila, že jest Matoušek tak jako tak ztracen," pravila kdysi podvečer, když byla s Martínkem již asi hodinu o samotě, a pokračovala pak tklivě bolestným, chvílemi i zoufalým tónem:

„Jsem a zůstanu, milý pane švakře, nešťastnou. Jak víte, provdala jsem se proti své vůli — vlastně byla jsem obětována. Myslila jsem, že se v stav věcí přece vpravím. Chtěla jsem trpěti a trpěla jsem... Ale co vše to platno!... Přiznám se vám v osudné této chvíli, kdy jest bratr váš na dobro ztracen a nemůže mu z toho pojíti žádné škody, — já bratra vašeho přece jen nikdy nemilovala."

Slova ta pronesla stojíc těsně vedle švakra a když pronášela závěrek, tu jako v záchvatu bezměrné bolesti sklesla na švakrová prsa...

Co dělo se v tu chvíli v duši Martínkově, nelze vypsati.

Teprve v tomto okamžiku domníval se poznávati, co měl již dávno poznati, poněvadž mu to bylo často na jevo dáváno: že totiž Madlenka miluje vlastně — jej...

Ale dříve, nežli se z překvapení svého vzpamatoval, vábná žínka bratrova jako studem hnána odkvapila...

* *
*

Líčiti podrobně další momenty ze zmařeného života Matouškova, zdá se nám býti rovněž tak zbytečno, jako se nám zdá býti naprosto nemožno sledovati týmž způsobem krutý duševní boj Martínkův, když domníval se býti milován bratrovou ženou...

Někdy v osamělých chvílích Martínka ovšem také napadlo, že snad Madlenka zúmyslně a zlomyslně usilovala o zkázu Matouškovu; ale vždy zase děsnou myšlenku tu odkázal v říši přeludův a naprostých nemožností.

Jindy zmocnila se ho bezpříkladná lítost nad osudem bratrovým.

Mnohdy se rozplakal jako dítě; jindy chtěl napjati všechny síly, aby, možno-li vůbec ještě, bratra zachránil. Ale když duševní rozechvění minulo, zvítězila přece jen sobeckost...

Jen smrtí bratrovou mohlo býti vyplněno Madlenčino i Martínkovo nejvroucnější přání — a Martínek skoro s resignací očekával katastrofu, která se konečně dostavila.

Po necelém roce divokého, mnohdy skoro šíleného hýření Matoušek ochuravěl. Přivolaný lékař konstatoval akutní případ Brigthické nemoci a zároveň případ naprosto beznadějný...

Několik dní po té Matoušek byl mrtev. Ale nezemřel jako otec bez závěti, nýbrž ustanovil v právoplatném posledním pořízení universální dědičkou svou ženu...

* *
*

Zúmyslně nešíříme slov o duševním stavu Madlenčině a Martínkově. Domnívámeť se, že vzhledem k tomu, co jsme již byli naznačili a co musíme po pravdě v stručnosti ještě dodati, nemáme k tomu snad ani práva...

Matoušek pohřben a život v osadě v podstatě se nezměnil.

Vdova Matouškova ujala se sama řízení svého hospodářství, jež byla vlastně už dávno skoro sama řídila, a Martínek vyžádav si od Madlenky jen ještě na nějaký krátký čas tutéž podporu, jako mu poskytovala až do smrti otcovy, vrátil se zase ku svému samotářskému životu, věnovanému vědeckým a praktickým experimentům.

Den míjel po dni, týden po týdnu, až uplynul od smrti Matouškovy rok.

Po celou tu dobu Martínek a Madlenka jen zřídka kdy se vídali a ještě řídčeji spolu mluvívali.

Avšak símě, jež vzniklo v srdci Martínkově v osudném okamžiku, když bratrova žena v bolestném záchvatu spočinula na jeho prsou, klíčilo dále, až vyklíčilo v pevné rozhodnutí.

Kdysi k večeru Martínek odebral se ku své švakrové, aby ji přímo a bez obalu požádal za její ruku.

Byl přijat poněkud chladně, ale přece přátelsky, a když konečně s klidem muže svých citů jistého žádost svou prostě a přece vřele přednesl, nebyl — odmítnut.

„Budiž!“ bylo však vše, čím plavovlasá, kyprá vdova s pomněnkovýma očima odpověděla.

A teprve, když začali projednávati podrobnosti, den sňatku atd., pronesla své mínění určitěji.

„Myslím, pane švakře,“ pravila s ledovým klidem, „že bude nejlíp, zůstane-li vše tajemstvím až do rozhodného okamžiku — do ohlášek. Náhodou chce se také ženit náš čeledín Vašíček, ale nevím, kdy a nerada bych, aby sňatek náš připadl na stejný den se sňatkem čeledínovým. Opatřte si tedy potřebné listiny, pošlete mi je a já sama vše ostatní spořádám a dám vám také věděti, kdy se máte do-

stavit do kostela, abyste vyslechl ohlášky, a oznámím vám také, na který den bude sňatek ustanoven.“

Martínek byl spokojen a učinil vše po přání Madlenčině.

Nikdo neměl nejmenší potuchy o tom, co připravováno, a po několika dnech sám mladý čeledín Vašíček přinesl Martínkovi zprávu, by se příští neděli dostavil na kázání do kostelíčka nejbližší osady.

S jakými city se tam Martínek vypravil, lze se snadno domysliti. Vešed do kostelíka zůstal u dveří státi, kdežto Madlenka Zárubová, která byla již dříve vozmo přijela, klečela v první lavici pod kazatelnou.

Kázání zahájeno i dokončeno, aniž byl Martínek smyslu jeho postihl. Stáltě jako socha bez hnutí upíraje neodvratně zrak svůj na stařičkého faráře na kazatelně.

Teprve po kázání, když duchovní pastýř sáhl po kousku bílého papíru, Martínek sklopil zrak a po chvíli zaslechl s kazatelny po obvyklém úvodu slova:

„Do stavu manželského míní vstoupiti — ctný a počestný mládenec Václav Kučera, čeledín na statku Zárubových, a bude si bráti ctnou a počestnou paní Magdalenu Zárubovou, vdovu po zemřelém Matoušovi Zárubovi — což ohlašuje se dnes po prvé, po druhé a po třetí.“

Teprve nyní Martínek pochopil vše.

Intrika ženy, kterouž byl přelstěn, byla tak všední a přece tak brutální, že zůstal v prvém okamžiku zdrcen.

Tvář jeho zrudla a z očí šlehl divoký, příšerný blesk. Zdálo se mu, že jest jen jediná odpověď možná: vrhnouti se na tygřici...

Ale po chvíli vzpamatoval se přece aspoň tak dalece, že mohl potácivým krokem opustiti kostelík...

Zaměřil v opačnou stranu, než kde byla rodná jeho víska, a od té chvíle ho nikdo známý více nespatřil.

A po několika dnech — časně z rána po dni, kdy Madlenka Zárubová slavila sňatek svůj se svým čeledínem — Martínek nalezen na hrobě Matouškově s prostřeleným srdcem.

Skoro ani nevíme, co bychom ještě dodali.

Péči o osiřilé dítky převzala obec a Madlenka — žije — — — a těší se úctě a vážnosti ženy přímo vzorné. Neboť kromě ní nemá nikdo ani zdání, z jakých pohnutek vznikly a jak podivně a přece přirozeně spřádaly se v poslední době tajemné nitky osudův obou Zárubových synův.

A kdo by se také po tom pídil?

Podobné všední tragedie života odehrávají se v společenských poměrech našich tak často, že zřídka koho napadne ptáti se jen po příčinách — —

Život bouří kolem nás a my jej z pravidla pozorujeme na nejvýš — s přimhouřenýma očima. Co neuchvátí, nenadchne, nestrhne k podivu nebo nezdrtí, jakoby pro nás ani nebylo.

A takovým asi jest obrázek, jejž jsme byli právě v nejhrubších rysech nastínili...

PŘED DOMEM SMUTKU.

Genrové episody.

(Psáno 1882—1883. Poprvé tištěno 1883, po druhé 1886.)

Dlouhá, široká, po celý den skoro pustá ulice.

Dvě řady vysokých, tří- a čtyřpatrových činžovních domů s fádními façadami, různými, ale monotonními vraty a takovými též okny.

Nechť rozhledneš se v ulici odkudkoli, zevšad zívá na tebe nudná, unavující jednotvárnost.

Oko nespočine na ničem déle pouhého okamžiku; vždy přelétne celek chvatně, plaše, skoro úzkostlivě, jako by se bálo na něčem spočinouti.

Jsme v pražském ústraní — v jedné z oněch nových ulic, které vzniknuvše teprve před nedávnem v úžasně rychlé době v místech druhdy odlehlých, mají s hlavními kommunikačními proudy posud jen nepatrného spojení.

Před třiceti, ba ještě před dvaceti lety rozkládalo se tu několik, z větší části spustlých zahrad, ploty nebo chatrnými zídkami ohraničených, s bídnými, barákovitými domy a domky, obývanými skoro výhradně chudinou.

Tu a tam bylo i pusté, nedlážděné prostranství, onde vršek, deštěm vymletá prohlubeň nebo křivo-

laké strouhy, místy hromady rumu, kamení, hlíny a písku nebo kopky smetí.

Vše bez ladu a skladu, nikde ani stopy po nivelisující, po velkoměstsku upravující ruce lidské.

Za dne nebývalo tehdá v Praze místa smutnějšího.

Jarní a letní slunce neusmívalo se nikde tak truchlivě, rozhřívající dech jeho nebudil nikde tak skličující, úzkostlivou zádumčivost jako právě zde. V době noční pak dodávalo několik slabě kmitajících olejových, později petrolejových svítilen pustému, ba rozkřičenému zákoutí rázu tak nevlídného, pošmourného, skoro příšerného, že okolo půlnoci neodvážili se tudy nežli muži nejsrdnatější.

Asi před dvaceti lety rozpomenula se na zákoutí spekulativní hlava.

Vystavěvši na vhodném, k oživenější ulici sousední těsně přiléhajícím místě první nový dům, zahájila reformu. Dům vznikal za domem a v úžasně krátké době proměnilo se pusté zákoutí v novou část města.

Nyní neliší se ulice ta od nejpohodlnějších ulic pražských; ale nalézajíc se posud ještě v ústraní, bývá — vyjímaje dobu polední a krátce před večerem — po celý den více méně pusta.

Z původního obyvatelstva sotva tu více někdo bydlí; přestěhovaloť se sem zámožnější obyvatelstvo ze všech končin Prahy.

Kočár nebo jiný povoz však zřídka kdy tudy projede.

Povšechný ráz ulice jest osamělost, ticho a klid; hluku, šumu a ruchu velkoměstského zde posud nepoznali.

Povahy snivé a dumavé, hluku a vřavy se štítící sotva naleznou v Praze vhodnějšího velkoměstského zátiší...

A právě teď, za tichého, jasného odpůldne je zde pustěji nežli kdy jindy.

Byloť právě odbilo půl druhé — ulice jest po několik vteřin prázdna.

Slunce, sklánějíc se za jednu řadu domů vrhá stín skoro až na chodník podél řady druhé; ulice je tudíž již z větší části ve stínu a nabývá rázu vždy zádumčivějšího.

V tom zahnula kolem rohu sousední ulice štíhlá postava mužská.

Je to mladík asi dvacetiletý v elegantním, šviháckém obleku nejmodernějšího střihu.

V bezvousé, bledé, intelligentní tváři jeho zračí se mužná opravdovost.

Vysoké čelo, poněkud zapadlé líce, řecký nos, zašpičatělá brada, úzké, pevně sevřené rty, klidné, plné, černé oko, kaštanový vlas, vůbec každý rys tváře je souměrný a přece jeví tvář v celku oduševnělou jakousi příkrost, ba skoro drsnost.

Zdá se to býti povaha na své stáří zmužnělá, jedna z oněch mnohých, jichž se byla drsná ruka osudu již často dotknula nehrubě laskavě a vtiskla i jejich tváři pečeť své neúprosnosti.

Mladík jde ulicí po chodníku ve stínu krokem elastickým, ale loudavě jako člověk, ubírající se kamsi za vážnou, důležitou záležitostí.

Není pochybnosti, že jde známou cestou; ale přece zvedne občas k prsoum poněkud nakloněnou hlavu a dívá se ku protější řadě domů, jakoby pátral, brzo-li se octne naproti domu určitému.

Skoro uprostřed ulice náhle se zastavil.

Zrak jeho utkvěl na chvíli nad průjezdem žlutě obíleného třípatrového domu s fádní façadou; ale hned po té přelétl celý dům a neshlédnuv v žádném z četných oken nic nápadného, utkvěl zase nad průjezdem, kde jest umístěno číslo domu.

Kývna několikráte lehce hlavou, jakoby si v duchu něco dosvědčoval, přešel na příč přes ulici a vešel širokými vraty, jichž jest toliko jedna polovina otevřena, do položeného průjezdu.

Po chvíli zase vyšel, pak popošel do prostřed ulice a přelétnuv ještě jednou plachým, zvědavým okem celý dům, vrátil se na protější chodník a počal zde podle domů malým krokem přecházeti.

Přechází s vzornou trpělivostí.

Několik kroků v před, pak zase asi tolikéž kroků nazpět.

Občas se zastaví, pohlédne na dům, v jehož průjezdě byl před chvílí několik vteřin meškal, pak vytáhne hodinky, podívá se na ně, zavrtí hlavou, zastrčí je a pokračuje ve své promenádě.

Po několik minut v ulici pranic se nemění; jeť pustá a nevylíčitelně smutná.

Náhle vyskočil z protějšího domu jednoho asi třináctiletý klouček v hrubých gatích a modré zástěře, patrně nějaký učenník.

Ničím nepokrytá šišatá hlava s šafránovitými štětinatými vlasy leskne se v slunci jako pozlacený ježek — jasné modré oko, odulé líce, jemná zarůžovělá pihovatá pleť a čtverácky zlomyslný nebo vyzývavě zarputilý tah kolem kyprých, skoro žhavých rtů dodává tváři nápadné rázovitosti.

Vyskočiv z domu zalusknul prsty a rozhlédnuv se vyjeveně kolem, dal se do útěku směrem, kterýmž

byl před chvílí do ulice zabočivší bledý mladík přišel.

Mladík zastaviv se dívá se bezmyšlenkovitě za hochem úprkem uhánějícím.

V tom pozoruje, že zabočil jakýsi muž kolem rohu ze sousední ulice a zahlédna hocha, mávnul rukou, jakoby mu kázal, zastaviti se.

Hoch se zastavil.

Muž přiblíživ se k němu patrně se ho něco ptá; neboť hoch obrátiv se ukazuje rukou do ulice zpět.

Hned na to dává se hoch zase do útěku a muž ubírá se ulicí dále.

Současně objevily se na druhém konci ulice dvě osoby: pán a paní, pod páží se vedoucí.

Jdou pomalu co noha nohu mine, mlčky. On, muž již asi sedmdesátiletý s vysedlými zády, má posud ještě dosti statný krok, ona, asi o deset roků mladší, jde krokem kolíbavým.

Na první pohled lze poznati, že to muž a žena, lidé dosti zámožní, spokojení.

Jeho tvář aspoň svědčí o poměrném zdraví. Po vráskách není posud ani stopy, temně karmínové líce, sněhobílý vlas a takovýtéž plnovous, nevysoké čelo, masitý nos, vše nasvědčuje dobromyslnosti a oné duševní rovnováze, jakou se liší bonvivanti bez náruživostí a vášní od lidí v užívání nemírných.

Zdá se to býti usedlý, dobře, ba snad výborně situovaný měšťan, nemající o útrapách života hrubě ani ponětí; muž, kterýž byl život svůj strávil v bezstarostném farniente, a maje i na sklonku života poměry úplně urovnané, těší se ze zbytku svých dnů, jak vůbec ještě možno.

Její tvář naproti tomu jeví jakousi omrzelost.

Posud jeví se v ní sice stopy sličnosti; ale odulost a chorobná pleť působí nesympaticky.

Toliko černé oko hraje v důlkách živě — zdá se, že kam zapadne, všady vidí více nežli jiní a dovede pouhým mrknutím, pouhým stažením prošedivělých brv — poroučeti.

Není nižádné pochybnosti, že by se i ona mohla těšiti řídké rovnováze duševní; ale pevně sevřené uvadlé rty, přísný, skoro urputný tah kolem retních koutků a přede vším těkavý, bodavý, skoro jizlivý pohled — vše nasvědčuje povaze nesnášelivé.

Oblek obou není ničím nápadný.

Oba jsou oblečeni černě, smutečně; střih šatů však jest poněkud staromodní, zdá se, že v šatech těch byli se už mnohokráte k různým smutečním obřadům dostavili.

Jdou, jak už připomenuto, pomalu, loudavě; a nežli učiní krok jediný, udělá jiný člověk dva, tři.

Není tudíž divu, že rychleji jdoucí muž, jenž byl na druhém konci ulice zrzavého hocha zastavil, dospěl do prostřed ulice nepoměrně dříve.

Je to boubelatý, asi čtyřicetiletý mužík zavalité, malé postavy se slušným bříškem.

Tvář jeho jest obraz nezkalené dobroty: zdravá, kyprá, hladká.

Růžové líce a višňové rty, veselá, modrá očka a onen nevylíčitelný úsměv, který i ve snu nebo v nejprudčím, nejnepříjemnějším hnutí mysli pohrává kolem rtů, slovem každý rys nasvědčuje, že není pod sluncem šťastnějšího člověka.

Oblečen jest slušně, nenápadně a přece moderně v hnědé spodky a dlouhý černý kabát; na hlavě má skoro koketně k jedné straně posunutý černý klobouk s širokým okrajem.

Krok jeho jest pružný, lehký, skoro tančivý, jako na drátkách. Podle těla visící ruce poněkud šermujou, jakoby v chůzi pomáhaly.

I on dívá se po domech protějších jako před chvílí bledý mladík; ale v pohledu jeho zračí se jistota jako v pohledu člověka hledajícího neklamně označené místo.

V několika minutách došel bledého mladíka, jenž byl zatím ve své promenádě pokračoval, a přišel mu zdánlivě několik kroků v ústrety.

Upřel naň veselá svá očka, usmál se jako žertumilovný člověk, na jehož rtech chvěje se neodolatelný nějaký vtip, ale kterýž se přece ostýchá žert svůj pronésti — a přešel jej patrně v domnění, že to mladík meškající zde za zcela jinou příčinou nežli za jakou přichází on.

Dospěv přímo před dům, v jehož průjezdě byl bledý mladík před chvílí meškal, zastavil se a kývna několikráte hlavou přelétl celou frontu domu jediným, plným, poněkud opravdovým pohledem. Po té se obrátil za mladíkem a vida jej dále jíti, ruče se otočil a upřel veselá svá očka na blížící se starý párek.

V tom zpozoroval, že v témže směru jako párek ubírá se ulicí poněkud rychleji muž nápadně vysoké postavy.

Zdá se, že jej poznal ze vzdálenosti asi čtyřiceti kroků na první pohled; neboť ihned šel mu v ústrety, minul staré manžele, aniž by jim byl věnoval nějaké pozornosti, a zrychlil potom krok.

Zatím byli staří manželé dospěli před dům, jemuž byl bledý mladík i boubelatý muž věnoval na okamžik pozornost.

I oni zvedli hlavy a přelétli polo zvědavě, polo uspokojeně fádní façadu domu. Na to přešli na příč přes ulici a bez okolků vešli do průjezda.

Bledý mladík právě se obrátil, když vcházeli, a ubíraje se nazpět věnoval chvíli pozornost nápadně vysokému muži, kterému šel boubelatý mužík chvatným krokem v ústrety.

Je to vychrtlý, skoro třicetiletý čahoun, kterého lze zcela případně porovnati s telegrafní tyčí. Nápadně dlouhé, řekli bychom čapí nohy, přiměřeně dlouhé ruce a takový též krk, úzký trup, malá, hlavě střízličí podobná hlava s tváří markatních mužných rysů, s širokým, mocně vyklenutým čelem, velkým, polo orlím, polo řeckým nosem, vypoulenýma sivýma očima, kaštanovým, nad skráněmi koketně zakudrnatělým vlasem, odulými rty, malými knírky a ráznou vysedlou bradou — vše to a zejména kejklavá, chůzi žirafy ne nepodobná chůze tvoří neharmonický, ale rázovitý celek, který při prvním pohledu navždy vtiská se v paměť i člověka, nehonosícího se právě pamětí výbornou.

Je to jedna z oněch řídkých postav, které mezi tisíci lidmi vynikají jako vysoko nad hlavy vztyčená korouhev, postava, která — abychom tak řekli — „mlčky křičí“ poutajíc k sobě beze slova a jakéhosi posuňku pozornost daleko více nežli tisíce jiných lidí, kteří dryáčnicky všemi možnými kozelci na sebe upozorňujou.

Jest oblečen prostě, ale elegantně v šedý jarní oblek z vlněné látky.

Krátký kabát je rozepnut, vesta nápadně vystřižena, košile „jak padlý sníh“; toliko ošumělý klobouk s proraženým dýnkem není s ostatním oblekem v náležité harmonii.

Setkav se s boubelatým mužíkem, který jej již z daleka vítal přímo falstafovským úsměvem, zastavil se, podal mu ruku a potřásaje podanou pravicí upřel zrak svůj na dům, v jehož průjezdě byl před chvílí starý párek zmizel.

„Ah, jak mne těší, pane Boučku, že vás zase jednou vidím!“ ujal se slova boubeláček a zrak jeho utkvěv na okamžik na tváři čahounově zaletěl směrem, kterým se byl čahoun právě zadíval.

„Toho jsme se věru nenadáli, aspoň ne tak brzo, tak náhle — není-liž pravda?... Nu — což obchod? Pořád spokojen? — pořád?... Musím se přece jen zase jednou k vám podívat — už jsem tam nebyl, žel patronu Bacchovi! — několik měsíců.

A propos! Zřídíte prý novou elegantní místnost. Toť dobrý, výborný nápad... V těch malých, starých doupatech bývá někdy jako v pekle — div se člověk kouřem a čoudem nezalkne. Jen tedy neleňte — vyhovte oprávněnému přání svých četných hostí a buďte ubezpečen, že tak solidní a výborný obchodník jako vy — Eh! Založím se, oč chcete, že koupíte v roce dům, v němž jste až dosud v nájmu, a že vám za několik roků budeme moci gratulovat.“

„Gratulovat? K čemu, pane Roubálku — k čemu?“ ozval se čahoun, jenž byl blabolivé oslovení se vzornou trpělivostí vyslechl a teprve při posledních slovech s úsměvem uspokojenosti zrak svůj na boubelatého mluvku upřel.

„K čemu! K čemu! To je řeč!“ opáčil Roubálek, rozšklebiv boubelatou tvář k potencovanému úsměvu připitomělé naivní závisti. „K čemu jinému, nežli k millionu!... V několika letech bude z vás pravý Krésus, Rothschild nebo...“

„Nadějný kandidát svatého Bartoloměje," dodal se sarkastickým úsměvem čahoun, poklepav boubelatému s čtveračivou důvěrností na levé rameno. „To je totiž tak, milý pane Roubálku... Obchod je obchod — člověk se přičiní ze všech sil, pracuje do úpadu, namáhá se do vysílení; ale což vše platno, když obchod vázne, když ze všeho nekouká nežli žebrácká mošna."

„Ale tisícovkami našpikovaná," vpadl s přízvukem závisti Roubálek. „To je arci žebrácká mošna, jakou ani Rothschild nezahodí... Nu — uvidíme, uvidíme! Za dvě, za tři leta přijdeme gratulovat a pak snad..."

„Ale jdětež, jdětež, vy čtveráku!" připomenul s odmítavým posuňkem a přízvukem sladké naděje čahoun.

„A nevěstinka také nějaký groš přinese," pokračoval boubelatý. „Tak švarný a tak dobře situovaný mladý muž jako vy, může si už vybírat. Právě na cestě jsem se dověděl, že prý máte zálusk na nejmladší dcerušku Rupertovic. Nu, pěkná, kyprá blondýnka — jako vzorně pěstovaná lilie... Takovou bych, věřte, i já — jak jsem starý plešatý morous... Ale prosím vás, na mnoho-li pak se starý smlouvá? Čtyřicet — padesát? Dejte si na starého pozor! Je to prohnaný chlap. Slibuje, slibuje — hladí jako kočka a zatím... Ale vás nepřelstí — přisám bůh, vy se přelstit nedáte — toť jisto."

V tom přešel podle hovořících bledý mladík, jenž byl promenádu svou o několik kroků prodloužil.

Oba se na okamžik odmlčeli; současně pohledli na mladíka, pak vyměnili významný pohled, jakoby chtěli říci: „Toť nejspíše také jeden z těch, kteří

nerozumí životu“ — načež boubelatý mluvka pokračoval:

„Kdybych měl dceru a asi dvakrát nebo třikrát sto tisíc, věřte, nerozpakoval bych se ani okamžik, hodit vám ji, milý pane Boučku i s polovicí wertheimovského balastu na krk. Vy byste s penězi i s dcerou zacházel jako... eh! Což naplat!

Člověk je přece jen nemoudré, bláhové stvoření. Dokud jest mlád, myslí, že má všeho dost a teprve když sestárne, pozná, že měl z mládí přece jen pamatovat na stará kolena.

A tak i já — jak mne vidíte! Mohl jsem se stokrát oženit, mohl jsem mít také slušné jměníčko a žíti teď bez starosti. Ale mně bylo z mládí bezúčelné hýření milejší a teď za to pykám — žiju, s odpuštěním, jako zbankrotělý vetešník.

Prosím vás! Co pak je pensička osm set zlatých pro starého mládence mých přání a snah. Aby byl člověk neustále u některého vydřiducha.“

„Pravda, pravda,“ přikývnul čahoun s úsměvem úšklebně útrpným.

„Apropos — abych nezapomněl,“ připomenul mluvka beze vší souvislosti s tím, co předcházelo; „dovolte! — s čím pak vám uvíznul?“

„Kdo? Koho míníte?“ optal se čahoun.

„Nu — nebožtíka, nebožtíka!“ pokračoval boubelatý. „Slyšel jsem, že v tom byl — takhle!“ — při tom učinil pravou rukou neklamný posuněk, jak to „takhle“ míní. — „A v poslední době prý byl ve vaší vinárničce pečený — vařený, jak se říká.“

„Ah, co vás napadá!“ namítl čahoun. „Toť pouhá pomluva. Právě v poslední době býval u mne zřídka — dvakrát, třikrát za měsíc... A že se nalézal v poměrech nepříznivých, také není pravda.

Ještě několik hodin před jeho smrtí navštívil jej jeden z důvěrných jeho přátel, aby jej požádal za giro — ale on prý už byl v posledním tažení...“

„Ah — toť jiné! Giro není ještě žádným důkazem blahobytu,“ namítnul Roubálek. „Já také podpisuju svým přátelům gira a nemám, jak víte, někdy ani zbla v kapse... Ale on žil přece jen trochu lehkomyslně... To věčné hospodování člověku také nesvědčí...“

„Ale vždyť vám pravím,“ ozval se nyní s důrazem pan Bouček, „že žil velmi solidně, spořádaně, jako málo kdo. Pravda, přál si — ale nehýřil — byl rozumný bonvivant a to přece nikomu neškodí.“

„Nu arci, arci; ale já bych se přece jen poděkoval za takové přátelé jako měl on, kteří měli ustavičně své ruce v jeho kapsách.“

„Jdětež!“ čahoun na to. „Já zase neznal opatrnějšího člověka nad něho. Založil-li některého přítele nějakým grošem, věřte, že mu byla laskavost ta několikanásobně nahražena — slovem byl to muž solidní, a kdyby se byl oddal obchodu, býval by výborným obchodníkem.“

„Já mu to také říkával, pane Boučku, — bývalo mi ho líto, když tak někdy... Ale prosím vás, člověk jako on a obchodníkem! To by se musil svět na ruby obrátit.

Takové povahy nemají pro praktický život ani smyslu. Bůh sám ví, vůbec-li o něčem vážně přemítají a s poměry počítají... Ustavičně to lítá v tak zvaných vyšších sférách a ve světě svém vlastním, o kterémž náš praktický svět nechce ani slyšet...

A za to pykají — mnohdy trpce pykají... Obětujou se — a kdo pak jim za takovou oběť co dá... Kdo? kdo? Já aspoň bych se vždycky rozpakoval

věnovati jen halíře na takové zbytečnosti... Ale dovolte — nevíte, jak umřel?... Měl-li smrt snadnou nebo těžkou, trpěl-li?“

„Snadnou, snadnou, milý pane Roubálku; umřel nejinak, nežli jakoby byl zdřimnul — usnul prý.“

„Ah — to mu přeju, to mu přeju!“ zvolal boubelatý skoro patheticky. „Takovou smrtí nechť sejde každý z nás, kdo si vzájemně neubližujeme... Já bych si také jiné smrti... Ale dovolte! Žádných, pražádných bolestí že necítil?“

„Povídají, že žádných — že prý ani nezasténal.“

„Ale při vědomí byl zajisté do posledního okamžiku — ne?“

„Ano, do posledního prý okamžiku...“

„Ah — to musilo býti těžké loučení s tak mladou, švarnou a krásnou žínkou — já bych přece jen nerad byl na jeho místě...“

„Věřím, věřím,“ usmál se potutelně čahoun.

„Ostatně já bych se s tímto slzavým údolím loučil zcela jinak — věřte, že bych ani slzičky neuronil! Na nejvýše bych vzdychl „ach“! a bylo by po všem — ležel bych natažen a kmotra smrt by mi pomalu vytahovala kloub za kloubem, abych byl asi tak o půl centimetru delší...“

Po té se přitlumeně rozesmál.

Čahoun svraštiv poněkud čelo díval se kamsi v neurčité prázdno.

Náhle se optal:

„Nepůjdete se podívat nahoru?“

„Na nebožtíka?“ ozval se boubelatý tlumě násilně smích. „I chraniž bůh! Jsem příliš měkký — nemohu, přisám bůh že nemohu... Rozplakal bych se a založím se, oč chcete, že by se mi o něm v noci zdálo...“

„Jdětež, jdětež, vy čtveráku!“ připomenul pan Bouček. „Tak by se mohl založit každý třeba o korunní klenoty české! Kdož pak může vaše sny kontrolovat? Kdo podá nezvratný důkaz, zdálo-li se vám vůbec něco čili nic?...“

„Ale vždyť snad budu ze spaní křičet — volat o pomoc,“ vpadl Roubálek tónem poloopravdovým.

„Snad — snad,“ posmíval se Bouček; „snad také jen zachroptíte, jakoby vás někdo rdousil a škrtil.“

„Ah prosím, prosím — já ve spaní nikdy nechrápu... Dýchací ústrojí mé jest ve vzorném pořádku. Dal jsem se ondy dr. Vozabalem skrz na skrz a křížem krážem proklepat — a víte, co mi řekl? Hádejte!“

Tázaný pokrčil ramenoma.

„Takové plíce, takový hrudník bych si přál sám,“ pravil s povzdechem ukazuje na svá zapadlá souchotinářská prsa.

„Nabídněte mu tedy výměnu,“ podotknul úšklebně čahoun.

„To bych tak, to bych tak! Snad za jeho věhlas? Za jeho rozsáhlou, záviděnou praxi? Ať si nechá svou slávu a své peníze, já si nechám své zdravé plíčky...“

V tom se rozkašlal.

„Aj — toť přímo vzorné dýchací ústrojí,“ usmál se Bouček.

„Ah, to nic nevadí — já se jen pozakuckal — toť vše... Plíce jsou zdravé — pro pouhé zakuckání nemusí člověk hned běžet k doktorovi, jako běhal nebožtík... Byl to člověk nad pomyšlení schoulostivělý — nervosní, dráždivý, zádumčivý — plnokrevný hypochondr...

Pravý div, že takový neduživec miloval společnost a zábavy, že nezanevřel na celý svět a nezavíral se doma na sedm nebo sedmkrát sedm zámků.

Já na jeho místě — já bych se byl, věřte mi, pane Boučku, tak dlouho netrápil. Byl bych udělal trudnému životu svému rázem konec — jediná rána z revolvéru do srdce a je po všem trápení."

„Ale vždyť pak se nebožtík nikterak netrápil," namítnul Bouček, „a život jeho také nebyl tak trudný, aby byl musil bráti útočiště k revolvéru..."

„Nu — na růžích ustláno neměl, milý pane Boučku... Já to vím — známť jej už přes dvacet roků... Tehdá ještě studoval práva. Byl to výtečný student — vysvědčení vždy samá eminenc — ale poněkud výstřední, exaltovaný — a to škodí i talentu rozhodnému...

Měl prostě dostudovat a stát se řádným a užitečným členem společnosti lidské — v každé kanceláři býval by hledanou silou a byl by udělal slušnou karriéru...

Ale ne! Z čista jasna a beze vší příčiny si vzpomene, žeť další studium proň zbytečné a ryc! — už byl s životní loďkou svou na rozbouřených vlnách — bez vesla...

Starý tatík, vzorný to muž a dosti bohatý statkář, div prý se tenkráte nezbláznil. Není také divu! Jediný syn, jediná naděje a k tomu naděje tak mnohoslibná, skvělá...

Otec ze všech sil se namáhal, aby zbloudilému hochu hlavu napravil; ale nic naplat — tvrdohlavé klouče postavilo si hlavu — a v několika letech po otcově smrti bylo i slušné, po otci zděděné jměníčko to tam... A od té doby nastaly nesnáze..."

„Nebožtík si však nikdy nestýskal," namítl opět čahoun, „já aspoň byl pevně přesvědčen, že žil v poměrech slušných, obstojných..."

„Naopak, naopak, milý pane Boučku... Já to vím nejlíp. Potřeboval jsem před nedávnem několik set zlatých na kvapa a tu jsem se uchýlil k nebožtíkovi, by mi na několik dní vypomohl...

A víte, co mi řekl? Pokrčiv prostě rameny pravil: „Nemám." A na důkaz, že nemá, zotvíral mi všechna šuplata svého psacího stolku...

A mně by byl půjčil; tím jsem tak jist, jako vím, že bych nebyl oslyšán u vás, vážený pane Boučku, kdybych vás někdy požádal zdvořile za nějakou malou půjčku..."

„Prosím, prosím," zahuhňal pan Bouček nevrle a rozpačitě; ale v mžiknutí oka se vzpamatoval. „To je totiž tak, milý, dobrý pane Roubálku," pravil na to se zajikavým a dosti nemotorným chvatem. „Já bych dnes nebo zítra rád do Tyrol, — víte, každý dobrý obchodník musí přede vším dbát o to, by... Ale, odpusťte, právě mi napadlo... Nebyl jste včera v divadle? Hráli novou operettu — roztomilou, charmantní — ještě se mi srdce v těle směje, když si připomenu zakončení druhého aktu."

Boubelatý Roubálek nemotornému zamlouvání hned porozuměl.

Až dosud usměvavá, spokojeností a blahem zářící tvář jeho vzala na sebe výraz zklamání.

Avšak i on v brzku se vzpamatoval. Mávna pravou rukou, jakoby dotěrnou mouchu odháněl, zamručel:

„Eh! co pak nevíte, že jsem úhlavním a zapřisáhnutým odpůrcem všech podobných kratochvílí! To by tak ještě — divadlo! Usedlý člověk, vedoucí tak jednotvárný život jako já — mně je ve-

selá nenucená společnost dobrých, upřímných přátel stokrát milejší nežli všechny nucené harlekynády, které na divadlech . . .“

„Aj! podívejte se, prosím!“ vyrušil Bouček mluvku. „Nejde to tamhle mladý Tisálek s Voborníkem?“

Při tom ukázal rukou přes hlavu Roubálkovu.

Roubálek byl nucen ohlédnouti se a dáti Boučkovi za pravdu.

Po témže chodníku, po němž byl přišel on, ubíralo se dvé elegantních paňátek. —

Za řečí boubelatého mluvky a čahouna byla ulice fysiognomii svou poněkud změnila.

Před domem, k němuž byla již několikráte pozornost obrácena, stálo tré skupení lidí: dva mladíci, čtyři obstarožní páni a chudobná žena s děvčátkem asi sedmiletým.

Není pochybnosti, že to „dům smutku“.

Elegantní paňátka ubírají se krokem lehkým a pružným, jakoby se procházela před koketními dámičkami. Oba se právě smějou, tváře jejich mají výraz drzé zpanštilosti.

Bouček i Roubalík jdou jim v ústrety; onen již z daleka pozdravuje.

V několika vteřinách sešli se právě naproti domu smutku.

„Má úcta, pánové!“ zdraví jedno z paňátek, asi osmnáctiletý plavovlasý mladík s nápadně odpornou fysiognomií.

Nízké čelo, tupý nosík, rozšklebená široká ústa, matné, hluboko v důlkách zapadlé oko, špinavě žlutavá pleť — vše, zvláště připitoměle vyzývavý úsměch působí nesympaticky.

„Má úcta!“ opětujou Bouček i Roubálek pozdrav podávajíce současně paňátkům ruce.

„To jsme se nasmáli, to jsme se nasmáli!“ připomíná druhé paňátko, mladík asi pětmecitmaletý, drobné postavy, mohutných plecí a nápadně vysedlých, skoro přihrblých zad.

Tvář jeho není nesličná; tahy však jsou ostré, vše zdá se býti zašpičatělé: nos, brada, lícní kosti, ba i čelo, mající skoro podobu ptačího hrudníku.

„To jsme se nasmáli — to jsme se nasmáli!“ opakuje samolibě paňátko nutíc se do opětného smíchu. „Já mám posud plné oči slzí.“

„A čemu, prosím — čemu? Smím-li se ptát!“ ozval se boubelatý mluvka Roubálek.

„Všemu možnému, všemu možnému,“ vykládá zašpičatělé paňátko. „Tady pan Tisálek vypravoval — — Prosím vás, kdo pak by se nesmál!?“

„Ale čemu prosím — čemu?“ vyzvídá Roubálek.

V tom bylo slyšeti rachot kočáru.

Všickni se ohlédli.

Do ulice zabočil právě fiakr tažený dvěma běloušiy.

„Ajta! totě jako na svatbu!“ připomenul čahoun.

„Snad na pohřeb vůbec ani nejede,“ ozval se Roubálek.

„A kamž by, prosím, vás tudy jel?“ čahoun na to.

Několik okamžiků všickni čtyři mlčeli, sledujíce zraky svými tryskem přijíždějící povoz.

„Co jsem řek'? Co jsem řek'?!“ připomenul s přízvukem uspokojení čahoun, když kmitnul povoz podle něho. „Viděli jste ji? Jako na svatbu.“

Povoz skutečně zastavil před domem smutku.

Dvířka kvapně vyražena; z vozu vyskočil mladistvý, sotva dvacetiletý elegan a podav komusi v kočáře ruku, pomáhal mu vystoupiti.

Vystoupila mladá, taktéž sotva dvacetiletá dáma v těžkých hedvábných šatech nejmodernějšího střihu, s nápadnou koketní frisurou pod malým, sotva pozorovatelným černým kloboučkem, mající přes sebe přehozenou sněhobílou mantylu, čímž měla ve voze skutečně vzezření, jakoby jela na ples nebo na svatbu.

Vyskočivši z kočáru strhla křiklavou mantylu s purpurovou podšívkou se sebe a hodila ji zase zpět do vozu.

Objevila se ztepilá postava dívčí v bezvadném smutečním šatě — zjev přímo oslňující krásy.

Svěží, miloučká tvář nevylíčitelné lahody a bezvadných rysů vroubena jest bohatým, koketně upraveným plavým vlasem — modré hluboké oko, kypré rtíky, lehynký ruměnec na líčkách a sladký, nevýslovně vábný úsměv — slovem madonna v moderním rouše s mravy a zvyky světskými.

„Ajta, Sidonie!“ připomenul tlumeným tónem čahoun ku svým soudruhům v okamžiku, když dívka z povozu vyskočila.

„Moje sestřenka,“ dodalo paňátko se zašpičatělou fysiognomií.

„Slavná pianistka!“ uklouzlo boubelatému mluvkovi.

Toliko čtvrtý upíral beze slova zrak svůj na dívku, která stojíc několik okamžiků před kočárem upravovala si cosi na své toilettě.

Dříve však nežli zase některý z pozorujících ji čtyř mužů promluvil, vklouzla do průjezdu a provázející ji mladík za ní.

Kočár hned na to se hnul, aby dále popojel.

„Roztomilé, andělské stvoření!“ ozval se čahoun.

„A přece nevyrovnatelně naivní,“ dodal úšklebně spanilomyslný bratránek.

„Nu, tak zlé to není, pane Voborníku,“ odvážil se s důrazem opraviti Roubálek. „Já ji znám od dětinství — není sice žádnou studnou moudrosti, ale hloupou právě také není...“

„A byť i byla, co na tom?“ připomenul čahoun. „Dvě stě tisíc věna, které jí papínek připravuje, vyváží mudrctví všech věků...“

„A na slávě umělecké jí tím také neubylo,“ vpadl živě boubelatý. „Ku hře na pianě moudrost nestačí — k tomu je třeba ohebných, přímo zázračně elastických prstíčků a — talentu...“

„Ano, ano, talentu,“ posmíval se dobrodušný bratránek, „talentu, jakého jest mé naivní sestřence právě tak potřebí jako — nechci právě...“

„Ale vždyť pak je na slovo vzatou umělkyní!“ podotknul Roubálek tónem poněkud drsným.

„Pravda, pravda,“ vykládal bratránek proslavené umělkyně; „ale nesmíme zapomenout, jak se jí stala... Štědrý papínek — nu, však to známe, co a jak je možno, jsme-li špendábl.“

„Přízeň obecenstva však se přece nedá podplatit a zakoupit,“ ozval se s mírným důrazem Roubálek.

„Ale oklamat! Velké obecenstvo je jako dítě. Vychvaluj mu jed a ono po něm sáhne jako po nejsladší cukrovince. A Sidonie přece byla vždy jen chválena lidmi, kteří — —“

Nedomluvil; druhé paňátko, které bylo až dosud matný svůj zrak upíralo na průjezd, v němž byla

kritisovaná umělkyně zmizela, dalo rozmluvě jiný směr.

„To jsem si myslil, že přijede Sidonie Hořanských první," pravil sešklebiv ohyzdnou tvář k sardonickému úsměvu.

„Proč to?" optal se čahoun.

„Což pak nevíte," počalo paňátko zašpoulivši významně odulé rty a zamžouravši tajemně matnýma očima, „což pak skutečně nevíte, že Sidonie — nebožtíka..."

Ale hned na to dodalo s přitlumeným smíchem:

„Ah, totě charmantní! Vy, kteří znáte celou pražskou chronique scandaleuse — vy že byste — vy že byste — nevěděli?!"

„Opravdu — skutečně nevíme," zaříkal se čahoun, v jehož tváři zračila se nápadná zvědavost.

„Ah, toť přes příliš!" ujalo se slova paňátko. „Já měl za to, že o tom zpívají vrabci na střeše a zatím..."

„Ale co se sběhlo, co se stalo?" naléhal čahoun, kdežto druzí dva setrvavše v mlčení upírali zvědavě zraků svých na přechovávače delikátního tajemství.

„Nu, věc se má prostě takto," počalo paňátko. „Nebožtík zajel si v loni na podzim do Marianských lázní za slečnou Sidonií — a tam..."

Opět vypuklo paňátko v sardonický smích.

„A tam? Co tam? co?" optal se chvatně čahoun.

„Nu — tam se milovali," doložilo paňátko s úšklebným pathosem, „až se andělíčkové v nebíčku zardívali."

„Ale, dovolte, pane Tisálku," osmělil se podotknouti boubelatý Roubálek, kterýž byl před oběma paňátky jaksi ostýchavý. „To přece nemůže býti;

vždyť pak slečna Sidonie v Marianských lázních vůbec nikdy nebyla.“

„Tedy to bylo v lázních Františkových nebo v Teplicích,“ opravil se Tisálek vypna sebevědomě prsa. „Na místě nezáleží; ale je to faktum — mám to z pramene hodnověrného.“

Po těchto slovech pohledna do ulice na pravo dodal:

„Ostatně — tamo přichází náhodou pramen sám! Můžete se přesvědčiti.“

Všichni ohlédli se směrem, kterým se paňátko dívalo.

Spatřili drobnou postavičku s velkou, poněkud ku pravé straně nakloněnou hlavou a slušnými hrbečky v předu i v zadu.

Výrazná, mužně krásná, obrejlená tvář s mocnými kníry má onen nevylíčitelný, trpce bolestný výraz, jaký jevívají z pravidla tváře tohoto druhu lidí i tenkráte, když neštěstí své s resignací snášejí, nebo mají k disposici tak ostrý sarkasmus, že dovedou každou narážku na nezaviněný svůj tělesný přebytek okamžitě s mravními úroky, mnohdy lichvářskými, ba vydřidušskými splatiti.

Je to muž asi pětačtyřicetiletý, na pohled vážný, opravdový.

Jest oblečen slušně, ba skoro elegantně; má hnědé spodky, temně modrý, dlouhý, rozepnutý kabát a černou, hluboce vystřiženou vestu, na které se mu houpá těžký zlatý řetěz od hodinek; na hlavě má černý plstěný, kalabréskému podobný klobouk se širokou střechou.

Jde krokem drobným dosti rychle a šermuje občma rukama ve vzduchu, jakoby tím dodával zkřivenému tílku rovnováhy a tak si chůzi usnadňoval.

Společnost čtyř mužů, kteréž jsme byli po delší chvíli pozornost věnovali, zočivši hrbáčka ze vzdálenosti asi třiceti kroků, setrvala v mlčení, až došel.

Všickni pozdravili s onou důvěrně úslužnou zdvořilostí, s jakou pozdravujou dobří přátelé přítele, vynikajícího duševní převahou bez marnivosti.

Hrbáček opětoval srdečně pozdrav, tiskna jednomu po druhém ruku, při čemž zádumčivou, ba přísnou jeho tvář oživil oduševnělý úsměv nelíčeného potěšení.

„Právě se k vám odvolávám, pane Mydlářiku," oslovil Tisálek nově příchozího. „Vypravoval jsem, co jste mi byl ondy sám napověděl... A nechtějí mi uvěřit. Dosvědčte mi prosím!"

„Ale co? O čem je řeč?" optal se s ostrým, nepříjemně sípavým přízvukem oslovený.

„O milostných pletkách nebožtíkových s pianistkou Sidonií v lázních," vyložilo paňátko, kdežto ostatní mlčky upírali zvědavé zraky na hrbáčka.

Tvář tohoto přelétl mráček nevole.

„Hm — hm," počal, jakoby mluvil sám k sobě. Při tom podepřev si pravý bok rukou, počal s jedné nohy na druhou přešlapovati. „Hm, hm — pravda! pouhý žert..."

„Jakže, žert?" připomenul Roubálek.

„Ano, pouhý žert," prohodil hrbáček. „Meškaje jako každoročně v Karlových Varech, setkal jsem se tam s nebožtíkem, jenž jel právě kamsi do Saska a v lázních těch na jediný den se zastavil. Náhodou přijela téhož dne Sidonie Hořanská a setkavši se s námi, bavila se s námi až do odjezdu nebožtíkova. V průběhu zábavy prohodil nebožtík nevčasný vtipeček o mé spořitelničce, kterou mne byla matka příroda oblažila, já odtrumfnul, on trumf můj pře-

bil... Sidonie srdečně, ba rozpustile se rozesmála. Byl jsem pokořen — —“

„Toť vskutku k víře nepodobno,“ vpadnul čahoun. „Nejsarkastičtější debattér a dáte se ve společnosti dámy pouhým vtipem přetrumfovat.“

„Jaká pomoc!“ hrbáček na to. „Člověk není vždy disponován. Byl jsem tehdáž nevrlý; maní uklouzla mi slova: „Však já se vám oběma pomstím!“

„Dovedete-li, dovedete-li!“ smála se Sidonie dráždivě. — „Nic snažšího,“ já na to; „stačí přece komukoli v Praze napovědíti, že jste sem přijeli, abyste se pomilovali, a nejsladší pomsta je vykonána.“ Sidonie ještě více se rozesmála. „Ah, toť rozkošné, toť povedený žert!... Prosím, prosím, — pomstěte se tak!... Ale jinak ne! Za to vás snažně prosím...“

„A vy jste se pomstil?“ uklouzlo čahounovi.

„Ani mi nenapadlo,“ hrbáček na to.

„Jak se k vám mohl tedy pan Tisálek odvolávat?!“ zadivil se Roubálek.

„Vypravoval jsem mu, co vypravuju teď vám všem... Bůh ví, co a od koho byl slyšel, nebo jak si to popletl,“ vyložil Mydlářík opravdově.

Tisálek se zapýřil.

Odporná tvář jeho zahořela hněvem.

„Vy jste mi pěkný ptáček, pane Mydlářík!“ počal vyčítavě. „Toho jsem se do vás nenadál! Jak jen můžete zapírat?!“

„Vždyť já nezapírám,“ usmál se hrbáček.

„A já snad lhu? — já?“

„Kdo pak tvrdí, že lžete —“

„Ale, vy přece popíráte, rozhodně popíráte —“

„Proč bych nepopřel, co nezakládá se na pravdě?“ —

Neočekávaná opravdovost osvědčeného posměváčka rovněž tak překvapila jeho houževnaté naléhání na dotvrzení se strany paňátka, kterémuž na takových maličkostech obyčejně nikdy nezáleželo.

Přiostřující se dialog však náhodou přerušen, tak že sporná záležitost zůstala nerozřešenou.

Po posledních slovech hrbáčkových otevřeno v prvním patře domu, před kterýmž hovořící stáli, tak prudce okno, že zařinčelo a upoutalo pozornost všech.

V okně objevila se neučesaná hlava obstarožné dámy v sněhobílém negligé; hned na to zazněl nesympatický hašteřivě štěkavý hlásek:

„Paní Lotti! paní Lotti!... Už se scházejí!“

V bezprostředně sousedícím otevřeném okně vyložená tučná dáma v pestrém županu otočila líně velkou, nevkusným bledě modrým čepečkem s červenými mašlemi ozdobenou, vlastně zhyzděnou hlavu k oknu, z kteréhož bylo zaznělo volání a sádelným hlasem trhaně odvětila:

„Vždyť — vidím — paní Betti! — Vidím!“

„Ah, to bude asi smutný pohřeb!“ podotkla s povzdechem paní Lotti.

„To věřím — to věřím!“ ozvala se líně paní Betti, „je tu teprve jeden kočár — a hrstka lidí.“

„Už jsou tři čtvrtě — —“

„Ještě ne — ještě ne — paní Betti!“

„A vy také půjdete, paní Lotti?“

„Jakž bych nešla! Nebožtík byl tak dobrý kamarád mého nebožtíka — musím... Byli výborní přátelé — praví bratří — nerozluční... Kde byl můj, tam byl nebožtík — kde nebožtík, tam můj.“

Po těchto slovech, jež byla tučná paní Lotti s nemalým namáháním ze sebe vypravila, následoval zajíkavý vzdech, pak lapání po vzduchu, načež se ubohá křečovitě rozkašlala.

„Ten kašel — ten ošklivý kašel!“ litovala paní Betti svou sousedku.

Sousedka neslyšela.

Vtáhla vrchní polovici svého tučného těla do pokoje a produkovala se v obvyklých kuckavých a dusivých extemporech beze svědků.

Také paní Betti zmizela od okna. —

Zatím byla se fysiognomie ulice opět poněkud změnila.

Před dům smutku přibylo zase několik lidí. Kromě skupení, jichž jsme si byli již všimli, utvořila se nová.

Přímo proti oknům, v kterýchž vedena byla právě registrovaná planá rozprávka, stojí pět mladých lidí, na pohled studující.

Opodál, nedaleko kočáru s bělouši přešlapuje netrpělivě jakýsi výrostek v proprané, druhdy nejspíše modré kazajce, žmoulaje zbytek nezapáleného viržinka v odulých ústech.

Nedaleko něho pozivuje obstarožný mužík v umolousaném kabátě s dlouhými šosy. Těsně vedle něho krčí se ke zdi domu dvě sotva pětiletá děvčátka, patrně jeho dítky.

Skoro všechna skupení jeví zamlklost a jakousi nehybnost, ba skoro ztrnulost.

Tváře čekajících mají skoro vesměs výraz více méně strojené slavnostní truchlivosti. Jen zřídka kdy kmitne po některé, k veselosti náchylnější tváři lehnký úsměv; ještě řídčeji zasměje se někdo hlasitěji, vždy však přitlumeně.

Nejživěji jest ve skupení, jež tvoří studující. Mladistvé, aspoň poměrně bezstarostné tváře s oním nevylíčitelně nadějným pohledem, kterému se brána života teprv otvírá, — vše působí nepoměrně příjemněji, nežli ve skupeních jiných.

Pružnost těl, živá gestikulace, takořka hravě plynoucí bezprostřední, s předmětu na předmět přeskakující hovor upoutaly by i pozornost člověka apathického.

Mluví se o všem možném. Ten pronese tradicionální vtip, onen kritickou poznámku — ten vykládá chvíli cosi o determinantech, onen žertem se posmívá komusi, jenž právě jde kolem, kdežto třetí pitvoří se po blábolivě a koktavě přednášejícím profesoru, o jehož paruce a manýrách při šňupání rozpředen pak krátký, ale vtipný spor.

Náhle všickni umlkli, jakoby jim byla došla látka hovoru.

Umlkli však jen na několik okamžiků; živý hovor rozpředen poznovu.

„Právě takovou rozmarnou scénu školní s huhňavým pedantem vylíčil nebožtík v jednom z prvních svých románů — četli jste ji?“ ozval se plavovlasý, modrooký studentík s hladkým, zarůžovělým líčkem a bodrým výrazem v tváři. „Když jsem ji četl, mohl jsem se popukat smíchy... Tak živě, tak věrně — veritabl náš doktor Fidipus...“

„Víš ty, že býval náš doktor Fidipus také profesorem nebožtíkovým?“ připomenul suchoučký mladíček s výrazem mírné zádumčivosti v bledé tváři a černým, skoro zimničně se lesknoucím okem. „Strýc, který s nebožtíkem studoval, vypravoval mi včera o něm celé kroniky. Nebylo prý veselejšího, švarnějšího, ale zároveň také bujnějšího studenta nad

nebožtíka. A proto prý jej věčně mrzutý Fidipus nenáviděl, kde a jak jen mohl chikanoval, ba týral."

„To věřím," připomenul černovlasý kudrnáč s výrazem odhodlanosti v sivé tváři a se zlatými brejlemi na tučném nosíku. „Fidipus je pravé monstrum. Přízně jeho získá si jen pedantický nemotora a mrzout, dívající se na svět s výrazem, jakoby měl chronické kručení břicha."

Všickni se přitlumeně rozesmáli.

„Není tudíž divu," pokračoval po chvíli bledý studentík ve svém raportu ze studijních dob nebožtíkových, „že si nebožtík studia znechutil a hledal útočiště jinde. Nebylo prý, jak mne strýc ujišťoval, pilnějšího čtenáře nad něho. Vrhl prý se na čtení jako zběsilý. V každé kapse prý míval nějakou knihu: romány, básně, pojednání, pamflety, slovem vše, čeho se mohl dopíditi. Četl prý před školou, o přednáškách, na procházce, v hospodě a doma — ve dne v noci, nejinak nežli jako pravý knihomol..."

„Nemilost a týrání Fidipusovo mu patrně prospělo," ozval se kudrnáček. „Jsemť přesvědčen, že by byl jinak někde v kancelářském prachu znenáhla ztrouchnivěl. Tak aspoň žil — a stal se všeobecnosti nepoměrně užitečnějším, nežli kdyby byl — —"

„O tom nemůže býti řeči," ujal se slova raporter nebožtíkova spolužáka. „Ale po jakých bojích a za jakou cenu! Útrapy nebožtíkovy na počátku literární dráhy jeho byly prý pravou martyrologií.

Teprve po desítiletém strádání prý prorazil — nápodobením jakési povídky z kraje. Socialistický jeho názor v svět prý druhdy urážel a směr jeho vůbec byl tehdejšímu areopagu kritikův příliš revoluční, přímo nihilistický.

Nic prý mu nebylo svato, co neobstálo ve výhni nepředpojatého rozumu — proti všemu vystupoval s bezohledností skálopevného přesvědčení...

Později se valně umírnil a psal střízlivěji, chladněji, objektivněji, slovem vpravil se v panující vkus a byl aspoň relativně uznáván, kdežto jindy mu vytýkáno nohsledství Byrona, Máchy, Leopardiho a jiných rozervanců, slovem jeho názor v svět byl pry z počátku příliš pochmurný, tudíž esthetický neoprávněný. Tak aspoň jej charakterisoval strýc, taktéž literát a kritik na slovo vzatý."

„Vždyť pak dobrá třetina spisů nebožtíkových je rázu satirického!" namítnul hranatý studentík s tváří zdravím kypící. „Náhodou četl jsem skoro vše, co napsal. Jeden z mých starších kollegů — však znáte dobré verše, tištěné pod pseudonymem Prokopa Sezimy, — byl vřelým stoupencem směru nebožtíkova a sledoval literární činnost jeho tak bedlivě, že mu takořka řádky z péra nebožtíkova neušlo.

Sezima měl všechny jeho spisy a tak četl jsem je i já. Ale tolik musím vyznati, že na mne učinily rízné, bezohledné, satirické práce nebožtíkovy hlubší dojem, nežli práce, ve kterých se zračí tendence revoluční. Tyto zdají se mi býti příliš střízlivy; názvu revolučních aspoň po mém náhledu nezasluhujou, neboť zásady v nich hlásané může přece každý soudný člověk akceptovati. Já tedy dávám přednost pracím jeho satirickým."

„Já zase pracím rázu idyllického," ozval se student, jenž byl před chvílí recitoval strýcovu charakteristiku. „Nebožtík jich sice napsal jen několik; ale kdo četl ostatní jeho práce, v idyllách ho nepozná; jsou to vesměs pračičky — —"

„Ostatně," vpadl černovlasý kudrnáček, „jeho tragedie „Kolda ze Žampachu", která nebyla ani provozována, je také práce velmi originalní. Charakteristika je přesná, děj bohatý, rozvoj přirozený a některé scény úchvatné, jiné přímo zdrcující... Na prknech — rozumí se, kdyby bylo provedeno v intencích básníkových — zajisté by drama to učinilo hluboký dojem. Škoda, že v oboru dramatickém nepracoval pilněji!"

„Já zase lituju, že psal veršem tak málo," ujal se slova přítel idyllických prací nebožtíkových. „Některé jeho lyrické pokusy jsou pravé perličky; — zdá se, že by byl i v balladě nebo ještě spíše v romanci vyniknul nad — —"

„Já zase lituju," vpadl opět černovlasý kudrnáček, „že nenapsal žádného objemného románu socialního z přítomnosti. Učinil pouze rozhodně dobrý náběh, ale nic více nežli pouhý náběh, načež pracoval skoro výhradně o románech historických. Před nedávnem četl jsem jakýsi fragment povídky jeho z přítomnosti a přiznám se, že jsem zřídka kdy v některé povídce četl tak věrné vylíčení poměrů maloměstských. Povahy arci nejsou idealní; ale jsou to skuteční lidé naší doby se všemi možnými přednostmi, předsudky a necnostmi. Zakončení je tragické..."

„Však za to také dostal!" ujal se slova bledý student. „Kritik „Povltavské Nivy" jej hrozně pocuchal. Vytýkal mu vše, co se vůbec jen vytknouti může: Sujet prý jest nepřirozené, charaktery skresleny, katastrofa neodůvodněná.

„Die Kunst ist heiter", opakuje recensent několikráte. A proto prý jest svatou povinností každého vlasteneckého spisovatele vystříhati se všeho, co by

činilo na čtenáře dojem trudný, bolestný nebo docela nepříjemný.

Učel umění prý jest ušlechťovati a povznášeti; ale nikoli prý smutným, truchlivým nebo docela odporným a hnusným líčením holé pravdy strhovati čtenáře s idealní výše v bláto a kal skutečnosti, která prý poetickou není a nikdy býti nemůže.

Spisovatel má prý se vždycky přičiniti k tomu, by dílo jeho, když už vůbec jinak není možno, aspoň zakončením uspokojilo. Umělecké dílo nemá prý zůstaviti dojmu nepříjemného, trudného, tím méně zdrcujícího — zakončení všeobecně uspokojivé je prý jedině estheticky oprávněno.

Kdo končí jinak, páše prý nepomíjitelný hřích na posvátných tradicích krásovědy a zasluhuje, by byl přísně pokárán. Kdo prý sám není na takovém stupni dokonalosti, by se dovedl ovládati, by dovedl plod ducha svého harmonicky zakončiti, není prý oprávněn vtírati se lidu za učitele — a učitelem lidu prý jest každý spisovatel vůbec...“

„Dovol,“ vpadl živě černovlasý kudrnáček; „koho pak vlastně poučuje, koho a jak zušlechťuje a povznáší Medicejská Venuše, Mozartovo rekviem nebo malby nizozemských realistů? Postav poctivého muže z lidu před Medicejskou Venuši a optej se ho na dojem! Zavleč surového nevzdělance do chrámu a optej se ho po vyslechnutí Mozartova rekviem, líbí-li se mu více zádumčivá skladba ta nebo kterákoli zamilovaná jeho píseň pijácká —“

„Ale vždyť já zásad kritikových nehájím,“ odpíral bledý student. „Recituju pouze, v jakém smyslu kritik nebožtíka pocuchal. Vímť, že to nebyla nežli zcela obyčejná literární pomsta za to, že byl kritik časem svým nebožtíkem na pranýř postaven.

Byla to pomsta za zužitkování vděčné komické figury doktora Fidipusa k jedné z nejrozmarnějších scen, které nebožtík vůbec napsal; neboť kritikem v „Povltavské Nivě“ není nikdo jiný nežli pověstný, vrtohlavý náš profesor Fidipus...“

„Aj!“ uklouzlo mimoděk kudrnáčovi.

Však dříve, nežli někdo něco podotknul, zvolal kudrnáček, upíraje zrak svůj na konec ulice přitlumeným hlasem:

„Ajta, podívejte se! Lupus in fabula!“

Zraky všech studujících obrátily se směrem, kterým se díval kudrnáček.

„Pojďme raději s cesty!“ vyzýval bledý student. „Při pohledu na to monstrum je člověku vždycky, jakoby se díval — —“

Nedořekl...

Jako na komando přešli všichni na příč přes ulici na druhý chodník a popošli ještě asi patnáct kroků níže k druhému konci ulice.

K chodníku, na němž byli před tím stáli, valí se zatím capavě vrávoravým krokem nestvůrná postava hranatého, krátkonohého břicháče vždy blíže.

Je to muž více nežli šedesátiletý pavianovité, ošklivost budící fysiognomie.

Nízké, na příč vráskami rozorané čelo, vysedlé lícní kosti, zarputile sevřené bezbarvé rty, štětinatý, prošedivělý vlas a takový též rozcuchaný plnovous, cadrnaté obočí, pod ním čihavě vypoulené obrejlené oči a mezi nimi přímo beztvárný nos — všechny rysy a podrobnosti, zvláště zvířecí výraz celku jsou přímo v nejvzornější disharmonii, jakoby matka příroda zvláště byla si dala záležeti, by vytvořila jednou odstrašující vzor nesouladu a ohyzdnosti.

Tělo mělo ráz slonovitý; jeť velké a hranaté s vysedlými přihrbatělými širokými zády; nohy jsou krátké, do X prohnuté, ruce nápadně dlouhé.

Monstrum to vězí v pytlovitém, až ku krku zapjatém a přes kolena dosahujícím staromodním kabátě neurčité, temné barvy; pod kabátem vykukujou nohy v světlých, kostkovaných kalhotách a botách s podpatky do vnitř sešmaťhanými.

Na hlavě má černý, nevkusný širák, jakýmž za našich dnů již jen někteří řeholníci strašívají, a kolem krku vlněný, zpředu na velký uzel zavázaný šál kávové barvy.

Krok jeho jest, jak už připomenuto, capavě vrávoravý.

Neforemné tělo klátí se neohrabaně v pravo, v levo; zároveň posunuje se dosti rychle ku předu, jakoby je někdo v krátkých intervalech postrkoval, čímž působí chůze nad míru komicky.

Každých deset, patnáct kroků monstrum to se staví, by si šňuplo. Každý tento ušlechtilý výkon provádí sice se zvláštní, nevylíčitelnou rázovitostí, ale všem zákonům slušnosti ostentativně se vzpírající.

Za monstrem cape drobným krůčkem asi dvanáctiletý hošík s usměvavou, zdravou tváří ušlechtilých rysů. Je oblečen chudobně a vleče obrovský, laciný věnec se slovanskou trikolorou, jejž má na těle přes jedno rameno navlečený.

Kdykoli se monstrum zastaví, vždy se poohlédne; současně zastaví se i hošík — neklamný to důkaz, že vleče věnec, jejž chce monstrum položiti na rakev nebožtíkovu.

Před domem smutku, před kterým se byla zatím utvořila nová skupení nově přibylých, nastal, když se monstrum přiblížilo, zvláštní ruch.

Skoro ve všech skupeních strkají hlavy dohromady, vyměňujíce různé poznámky.

„Toť přece jen drzost přímo bezpříkladná," ozval se rozhorleně zavalitý muž ve skupení osmi nebo devíti intelligentních mužů, kteří se byli před chvílí postavili v prostřed ulici. „Nenávidět a pronásledovat někoho bez příčiny po celou řadu let s houževnatostí takořka bestialní, není sice nic divného a opakuje se dosti často; ale opovážiti se po jeho smrti přijít i na pohřeb a tvářiti se snad i soucitným, jest přece jenom drzost přesahující všecky meze lidské domýšlivosti..."

„Jdižiž, bláhovče! Proč bych se tak rozhorloval?" připomenul asi třicetiletý štíhlý muž s krásným plavým plnovousem. „Podobných jako doktor Fidipus bývá na každém pohřbu vynikajících mužů našich hojnost. Za živa tě kopají, po smrti přinesou věnec a uroní krokodylskou slzičku. Nedoufej, že tomu osudu ujdeš!

I tebe už doktor Fidipus dosti často estheticky pročesal. Umři dnes — a pozejtří ti dá přinésti také takový věnec jako nebožtíkovi a nádavkem napíše nekrolog, v kterém zcela nestoudně vyloží, že's byl přece jen vzácný talent, umělecká individualita, které — dokud působila — neuznával, ba které v přirozeném rozvoji kde a jak jen mohl překážel, ale která — —"

„K čemu tolik slov!?" vpadl přizrzlý, pihovitý elegantně oblečený čtyřicátník, o němž právem bylo možno říci, žeť, jak běžná fráse dí, pouhá kost a kůže... „Však mu to nebožtík nedaroval! Bránil

se, seč byl — právě tak, jakoby se bránil každý z nás, kdyby byl v právu jako nebožtík. Přiznám se, že mne polemiky nebožtíkovy vždycky pobavily.

Pohrávalť si se svým odpůrcem jako kočka s malomocnou myškou. Nikdy nepohlížel na věc, o kterou šlo, se stanoviska vážného; nikdy ničeho nevykládal, nikdy se nepouštěl do učeného nebo poloučeného rozboru; vždycky odbyl vše lehkým, hravým tónem, jakoby psal rozmarný feuilleton o osobě zcela cizí a o věci, po které mu ničeho není. V duplice nemohl mu odpůrce nikdy na kůži."

„Mne zase zajímaly nade vše nebožtíkovy pseudopolemiky," ozval se zavalitý muž, jenž byl ve skupení tom hovor zahájil, „literární skizzy, v kterýchž nebožtík odpůrce své nepřímo kritisoval, snaže se vždy provésti přesně logický důkaz, že jsou na sceстí oni a nikoli on. V tomto genru byl u nás nepřekonatelným."

„Za to se mu naprosto nedařily práce," podotknul asi třicetiletý muž s nápadně sivou, skoro popelavou pletí, „ve kterých musí převládati lehký, hravý vtip. V těch byl pravý nemotora, a já mu často radil, aby se do takových prací vůbec ani nepouštěl a ponechal je silám povolaným. Ale on si zrovna na těchto nepodařených dítkách ducha svého nejvíce zakládal; pěstovalť genre to v poslední době skoro vášnivě..."

„Není divu," vpadl obrejlený elegán s nejvšednější, vlastně nejfádnější fysiognomií. „Každý vzorný otec miluje nade vše své děti — mrzáky... Čím zmrzačenější dítě, tím vřelejší, ba vášnivější lásce otcově se těší. Zdá se mi, žeť v tom instinktivní zákon přírody. Dítky zdravé a silné nepotřebujou ni-

kdy takové péče a ochrany jako dítky slaboučké, ubohá nedochůdčata, nuzní ti mrzáčkové, o které se každý otírá, kterým se každý posmívá, kterým každý ubližuje. ..“

„Ale dovol, Kadeřávku,“ vpadl přizrzlý, „tvť zase jednou mluvíš jako vtělená kniha moudrosti...“

„A proč by nemluvil, když má ústa k mluvení,“ připomenul jaksi na výklad plavý plnovous sešklebiv svěží rty k sardonickému úsměvu. „Kdyby jej byla matka příroda obdařila zobákem — —“

„Není pochyby, že bych zpíval, neníliž pravda,“ dodal napadený Kadeřávek vážně, čímž komičnost slov zvýšena.

Všickni ve skupení tom dali se do přitlumeného smíchu.

„Pst, pst!“ napomínal opravdově Kadeřávek, jenž byl smíchu toho původcem. „Což pak zapomínáte, že jsme vlastně na pohřbu...“

„Ah — tak!“ odvětil taktéž opravdově přizrzlý. „Pravda — na to zapomínáme; ale zároveň nezapomínáme, že byl nebožtík také přítelem žertu, že se rád zasmál, a trvám, že by dnes, kdyby byl živ a stál před domem smutku kohokoli z nás, pružným svým svalům lícním také nečinil žádného násilí.“

„Ostatně, milý Kadeřávku, tebe to také nemine,“ vpadl plavý plnovous s úsměvem, „i ty budeš jednou ležet v nevlídné rakvi v bílém nebo fialovém rubáši — i tebe pokropí páter svěcenou vodou a před domem, ve kterém budeš naposledy ležet, sejdou se přátelé a známí, by ti prokázali „poslední úctu“ tímže nebo podobným způsobem, jako ji prokazujeme my nebožtíkovi: kritisováním, pomlouváním, smíchem atd.“

„Nu — u mne nebude tak zle!“ odpověděl Kadeřávek. „Pro mne nebude nikdo plakat, pro mne si nebude nikdo rváti vlasy nebo docela zoufat... Já musím býti pochován s muzikou — po mém pohřbu musí býti tančeno a výskáno, jako v poslední dny masopustní...“

„Bude-li totiž vůbec někdo na tvém pohřbu,“ připomenul zavalitý mužík s flegmatickým výrazem ve zdravé tváři, jenž byl až dosud hovoru zcela lhostejně naslouchal.

„Nu — o to se už snad někdo postará,“ replikuje Kadeřávek. „Kdo jako já posud ještě žádného pohřbu vynikajících mužů našich nevynechal, nemůže přece býti pochován tak zcela — —“

„Ovšem, ovšem,“ vpadl plavý plnovous, „muž tak vynikající jako ty, o kterém posud snad ještě nikdo nic neví, nežli že chodí na pohřby — —“

„A pomlouvá nebožtíky,“ dodal flegmatik s nejnevinnějším výrazem ve tváři.

Takto napadený Kadeřávek byl by bezpochyby odpověděl ostře; ale pozornost celého skupení upoutána náhle vzniknuvší přitlumenou hádkou dvou obstarožných žen, které byly až do nedávna živě, ale tiše opodál rozmlouvaly.

„A jak povídám, paní Máry — lež je to, lež — a pomluva,“ vykládala černovlasá brunetka s jedovatýma očima, které jí v důlkách svítily jako oči koček v březnu.

„Bůh můj svědek,“ dušovala se paní Máry, plavovlasá, šedooká to žena, jejíž bezvýznamná fysiognomie ničím nepoutala pozornost; „vždyť jsem to slyšela na vlastní uši a viděla na vlastní oči...“

„A přece to není nežli pomluva —“

„Žádná pomluva — svatosvatá pravda... Zůstávaly jsme na jedné chodbě asi dvě léta... On ji týral..."

„Ne, ne — paní Máry — on ji netýral. — — Byl to tichý, hodný pán — vždyť jsem mu, dokud byl ještě svoboden, po tři roky posluhovala... A to přece ho znám — ne!?"

„Že byl tichý a že snad někdy, před lety býval hodný, nepopírám," vykládala paní Máry. „Ale člověk se mění... Já taky nebývala vždycky tak tichá, skromná a dobrá, jako jsem už asi po pět roků, co je můj nebožtík v zemi... Ale on byl přece jen člověk nevrlý, prudký, horce nakvašený, ukrutný..."

„A já zas povídám," vpadla černooká, „že nebylo mírnějšího, hodnějšího, trpělivějšího pána nad něho..."

„A já zas bych mohla přísahat, že" — spustila plavovlasá, ale pozorovavši, že obrací k sobě hlasitým hovorem pozornost, přitlumila hlas a dodala:

„Ostatně — ať je tak nebo tak — co jsem viděla a slyšela, nikdo mi nevymluví..."

„A co jste tedy viděla? Co jste tedy slyšela?" ozvala se nyní černooká s ostrým přízvukem.

„Co jsem viděla? Co jsem slyšela?" opáčila tázaná, načež dodala přitlumeným a tajemně významným hlasem: „Všechno — —"

„A co je to všechno — co?" vyzvídá černovlasá.

„Nu — tedy to povím všechno... Jednou v noci — bylo to v zimě — právě o svatou Lucii — ležím na posteli... Probudila jsem se, ani nevím proč — myslím, že jsem měla strašný sen — —

A jak tak ležím, slyším zčista jasna na chodbě prudké kroky, hned na to bouchání na dvéře a mužský hlas...

Vyskočím z postele a naslouchám... Bouchání umlklo, ale mužský hlas něco mručí... Ve spodničce, jak jsem byla, vklouzla jsem do kuchyňky k oknu a tu vidím na pavlači pana souseda s rozžatým sloupečkem v ruce, kterak stojí opřen o dvéře svého bytu — a slyším, jak mručí do vousů: „Proklatá vánice — proklatá vánice!...“

A po chvíli zas na dvéře: buch, buch, buch! Ale nikdo nepřichází, nikdo neotvírá, nikdo se za dveřmi neozývá... Chtěla jsem sama vyjít na pavlač; ale prosím vás! — ve spodničce — to přece nejde — a tak jsem stála u okna a poslouchala.“

„A co jste slyšela?“ optala se netrpělivě černooká.

„Nu — co jsem slyšela!“ opáčila tázaná. „Vždyť jsem přece už pověděla: „Proklatá vánice!“ — nic více nežli „Proklatá vánice!“ a bouchání na dvéře.

„A co víc? — Co jste viděla?“

„Nu — co jsem viděla! Stál tam u dveří asi čtvrt hodiny a když se nemoh' dotlouci, obrátil se a sešel zase dolů do dvora; ale po chvíli se zas vrátil a začal zase bouchat na dvéře... V tom vrznul ve dveřích klíč a dvéře se otevřely... Viděla jsem zcela dobře, že otevřela paní — a on vrazil do dveří jako — nu, zrovna jako rozlícený medvěd a mručel potom skoro čtvrt hodiny...“

„A to je všechno, paní Máry?“ ozvala se nyní černovlasá sešpoulivši uvadlé rty k úsměšně vítězoslavnému úsměvu.

„Všechno!“ odpověděla plavovlasá s důrazem, jakoby byla bůh ví jak důležitou zvěst dokončila.

Ve skupení intelligentních mužů, kteří byli plaménu hovoru tomu naslouchali, kdosi tak nápadně odplivnul, že obě ženy ustrašeně o několik kroků couvly a pokukujíce zamračeně po skupení, teprve po chvíli přitlumeným hlasem ve svém hovoru pokračovaly.

Ve skupení mužů ještě po několik okamžiků nikdo ani nehlesnul. V tvářích všech jevil se nevylíčitelný výraz rozmrzelosti a ošklivosti.

Rozmlouvavší ženy nebyly sice nikoho jmenovaly; ale kdo zaslechl jen několik slov, nemohl nevěděti, že to rozprava o nebožtíkovi.

V témž okamžiku, kdy dalo skupení intelligentních mužů svou nelibost na jevo, upoutána pozornost všech posud rozptýlených skupení ku předmětu jedinému.

„Ah — už jedou!“ ozvalo se z několika úst současně s různými přízvuky — od prostého přízvuku nelíčeného překvapení až po přízvuk takořka radostný, jakým pronáší všední frási člověk, kterýž byl již déle něco netrpělivě očekával.

Na konci ulice, odkud se byla většina účastníků pohřbu dostavila, objevil se totiž pohřební povoz jednospřežní.

Zraky skoro všech upnuly se na chvíli k povozu.

Někteří pohlédli tam jen letmo, jiní dívali se déle a ještě jiní sledovali pomalu se blížící vůz s nápadnou dychtivostí.

„Aj — jen jednospřežní!“ ozvala se těsně u vchodu domu stojící vysoká žena ku svým sousedkám vystupujíc na špičky, by přes hlavy nejbližších lépe viděla.

„Já myslila, že bude mít aspoň dvojspřežní," dodala jiná.

„Nu — toho si ubožák od své paní nezasloužil!" vzdychla třetí.

„Já bych svému muži, kdyby umřel, objednala trojspřežní vůz andělový," zaskuhrala scvrklá babice v ošumělých, druhdy dosti elegantních šatech.

„Nu — jsou přece jen skrblíci — ti páni!" zasípala žena, která se byla poprvé ozvala, ušklíbnuvši se, jakoby byla kousla do kyselého jablka. „Kdybych si mohla vydržovati tři pokoje, nikdy bych svého muže nepochovala jenom tak... Já bych —"

„A věřila byste, paní Fany," vpadla zavalitá matrona, „že ti lidé — kde a za co mohli dlužni zůstali? Ona prý držela každý groš zuby nehty — a on, milostpán, prý byl učiněný marnotratník."

„To bych neřekla," oponovala scvrklá babice. „Já ji znám už několik let — on, on byl držgrešle a ona je tak trochu marnotratnice... Prosím vás! Ondy — myslím že před rokem — ano, ano, před rokem — sezvala si ona všechny své známé a celé své přátelstvo k hostině... A tu prý hodováno, až se hory doly — — A v divadle, myslím, že taky zrovna každý den být nemusila... Mohla si vzít příklad ze své domácí paní. Ani ta nemá na takovou kratochvíli peněz..."

„Nu — divadlo," vpadla paní Fany, „divadlo bych jí právě nevyčítala... Já si také občas zajdu v neděli odpoledne na komedii; a co se tam člověk nasměje, to za ten groš stojí... Ale — ta paráda, ta paráda!... Člověk to jinak neviděl, nežli v samém hedvábí! A všechno — všecilinko, jak se říká ‚na puf'..."

„Jen když ‚na puf' dají, milá paní Fany," vzdychla babice. „Mnohý člověk má z pekla štěstí — ať je takový nebo makový, každý mu věří, každý mu dá na dluh, kdežto poctivá žena jako oni nebo já — eh! poctivý člověk je ve světě vždycky opuštěn — — —"

Zatím byl pohřební povoz dojel až k domu a zastavil několik kroků před vjezdem.

Nejblíže stojící bavili se chvíli kritisováním pohřebního povozu, jiní pouhým lelkováním.

Černé, ošumělé čabraky černých, vlastně jen černavých, nehrubě vypasených rumařských koní, kterými se z rána a dopoledne svážívají po městě smeti, popel a odpadky všeho druhu — černě natřený, veškerému vkusu zpupně vzdorující, tu a tam, obzvláště uvnitř hnusně odřený povoz — zřízenci v strašidelně banditských, černých soukených pláštích a s komickými černými „šverýny" na hlavách — slovem veškeré to copařství komediantství, kterým byly dávné i nedávné doby smutný obřad pohřbívání obklopily a na němž po dnešní den lpí se s houževnatostí přímo obdivuhodnou, budí i v duších jinak dosti otužilých zvláštní pocit více méně uvědomělé neb i neuvědomělé odpornosti.

Kočí a zřízenec, který byl s tímto na kozlíku přijel, seskočili.

Zřízenec vešel do vrat, kočí zůstal u koní urovnávaje na nich čabraky nebo je poklepávaje.

Jiný zřízenec přiloudal se po chvíli pěšky. I on nikoho si nevšímaje zmizel ve vratech...

Zatím byla se před domem některá skupení rozstoupila, jiná někým rozmnožila a tu a tam nová utvořila.

Účastníků pohřbu přibývá z té i oné strany ulice v takové míře, že nelze již věnovati pozornost všem — tu hrne se jich pět, šest jako v chumlu, tu dva, tři těsně vedle sebe nebo za sebou, tu tři, čtyři porůznu.

Fysiognomie před domem každou chvíli se mění.

Ruch a šum se množí; přes to má celek přece cosi ztrnulého, skoro bychom řekli škrobeného do sebe.

Nové skupení asi desíti mužů bylo se utvořilo těsně za pohřebním vozem.

Na pohled zdají se to býti lidé polo intelligentní, polo šosáčtí.

Tváře skoro všech jeví usedlost, opravdovost, ba skoro drsnost. Nejmladší jest asi třicet, nejstarší asi padesát roků stár.

Všickni mluví přitlumeně, mnohdy skoro šeptmo — zpočátku o věcech všedních, nahodilých.

Náhle připomenul kdosi cosi o nebožtíkovi, načež se rozpředl tento nehrubě zajímavý, ale charakteristický, sentenčně frásovitý dialog:

„Mně byl nebožtík vždycky sympatický —“

„Mne zase přes všechnu svou zdánlivou umírněnost výstředními názory svými přímo odpuzoval —“

„Já mu byl od prvního seznámení se s ním přátelsky nakloněn. Byl to dobrý, upřímný, poctivý hoch. Stýkával jsem se s ním mnohdy den co den a nikdy jsem s ním neměl žádného sporu, neřku-li nějaké hádky — —“

„Já zase byl s nebožtíkem ustavičně na štíru. Byl to člověk přece jen umíněný, svéhlavý. Nechť mu člověk radil tak neb onak, nikdy nedal za pravdu — vždy jednal, jakoby nebyl jednal žádný z nás.“

„Nu — to bych právě nemyslil. Pokud já jej znal, musím dáti pravdě průchod, že neznám povolnějšího a každé dobré, upřímné radě přístupnějšího člověka, nežli jakým byl nebožtík. I já mu častěji radil; ale nepamatuju se, že by byl rady mé nevyslechl, že by o ní nebyl přemítal a uznav ji za vhodnou, nebyl se jí řídil. Zdá se mi, že byl spíše člověk přes příliš povolný, tudíž i poněkud nesamostatný — —“

„A právě to, o čem mluvíte, bylo mu nemálo na škodu. Jedněm byl příliš umíněný a tvrdohlavý, jiným zase přes příliš povolný. — Ký div, že ti, kdož byli jednou svědky jeho povolnosti, po druhé zase jeho neústupnosti, pokládali jej právem za jakýsi mírný druh chameleona. Po mém náhledu má býti každý muž svůj — skálopevný...“

„Inu, ovšem — ale jen potud, pokud jde o věci závažné, důležité. Nebožtík však, jak se zdá, činil vždy náležitého rozdílu mezi malichernostmi a zásadami. Ve věcech zásadních byl pevný, neústupný; v malichernostech pak činíval ústupky vždy a komukoliv, což mu logicky myslící člověk nikdy nemůže ve zlé vykládati...“

„Po mém náhledu byl by se zajisté domohl ve své veřejné činnosti neporměrně větších úspěchů, kdyby byl i zásadně činil ústupky tam, kde toho poměry vyžadovaly. Proraziti hlavou zeď jest nemožné a nebožtík, jak se zdá, byl jedním z těch, kteří pokládají mnohdy i očividné nemožnosti za možné. Já na jeho místě byl bych se v mnohém aspoň přikrčil; ale on — ne a ne!“

„To tak! Přikrčit! K čemu — proč? Jsi-li o něčem přesvědčen, pokládáš-li něco za pravé, nutno státi na svém — nepovoliti, nekrčiti se... Přímá cesta

jest přece jen nejlepší a ne-li nejlepší, tedy aspoň nejpoctivější — —“

„Ale muž jeho nadání a pilnosti, muž tak mnohostranně, ba všestranně vzdělaný mohl při poměrné opatrnosti daleko více dokázati. Nebožtík však vždy skoro s jakousi okázalostí chtěl plovati proti proudu. Názory jiných nepokládal nežli za pouhé bubliny; cizí přesvědčení, nechť sebe poctivější, bylo mu vždy jen jaksi záminkou k odporu; slovem byl to umíněný oponent...“

„A právě tím vynikal nad všední dav kývalů a přitakovačů. O něm nedá se říci, že by byl komukoli bezmyšlenkovitě přisvědčoval, — — on všechno zkoumal, o všem přemítal sám a teprve po zralém uvážení...“

„Leč právě tím, že všechno podroboval dříve vlastnímu úsudku, že snažil se nepodnikati ničeho podle cizích, byť osvědčených vzorů, že vždy a ve všem jednal výhradně dle vlastního uznání, byl sice v mnohém člověk originelní, ale zároveň také tak trochu podivín. Náhledy a názory jeho lišily se mnohdy tak nápadně od náhledů a názorů všeobecně ustálených, že začasté budil nejen podivení a odpor, nýbrž zavdával i příčinu k nemilým, houževnatým sporům. Já aspoň vždy uznával za dobré nerozpřádati s ním žádné debaty — neboť přesvědčiti jej, že soudí nebo jedná nesprávně, bylo naprosto nemožno...“

„Však právě proto byl člověk nad míru zábavný...“

„A zajímavý — pravý žonglér v ohledu duševním...“

„Při tom vzácné, zlaté srdce...“

„Slovem člověk, jakých jest málo...“

„Duchem obr, srdcem pravý skvost....“

Po těchto slovech se hovořící odmlčeli.

Frásovitě sentenční, zdánlivě bezvýznamný, v pravdě však nebožtíka i kritiky jeho charakterisující dialog odumřel vnitřní slabostí.

Po chvíli kdosi jen tak ledabylo připomenul:

„Nu, za takových okolností není divu, že zažil nebožtík častěji, nežli kdo jiný, různá dobrodružství — —“

„Inu ovšem,“ podotknul jiný.

„Nejzajímavější jest, jak se oženil,“ dodal třetí.

„Pravda, pravda,“ dotvrdil čtvrtý, „já o tom také slyšel. A nemýlím-li se, byl přítomný zde pan Konvalinka očitým svědkem.“

Zraky celého skupení upřely se nyní na malé vyhublé mužisko s výraznou, poněkud opuchlou tváří, které bylo až dosud hovoru mlčky naslouchalo.

„Pravda?“ optal se Konvalinky nejbližší.

„Pravda!“ zahučel z temna tázaný, a v tváři jeho kmitlo cosi jako odlesk příjemné vzpomínky.

„A jak se to stalo — jak, pane Konvalinko?“ optal se týž, jenž byl položil první otázku.

„Zcela prostě — náhodou,“ odpověděl Konvalinka suše.

„A můžete nám o tom vypravovati?“

Konvalinka rozhlédna se kolem učinil pravou rukou posuněk, jakoby chtěl říci, že nenalézají se právě na místě nejvhodnějším; přes to počal po krátké pomlčce přitlumeným hlasem vypravovati:

„Bylo to asi před desíti nebo dvanácti lety... já byl tehdá nebožtíkův nejdůvěrnější přítel. Scházívali jsme se den co den buď u něho neb u mně nebo pod večer v hospůdce. On nalézal se tehdá v poměrech nad míru stísněných. Pracoval seč byl,

ale což naplat!... Žil se svou matkou. Obývali malou komůrku na Františku — a vím na jisto, že mívali začasté hlad...“

„A za takových poměrů se oženil?“ vpadl kdosi.

„Nikoli — neoženil se v pravdě,“ pokračoval Konvalinka; „ale učinil, co bylo skoro totéž nebo cosi podobného — ujal se sirotka...“

„Není možná!“ vpadl zase jiný.

„A přece zcela přirozeno,“ pokračoval Konvalinka, „nemohl jinak — nebo správněji řečeno, nechtěl jinak, ačkoli jsem jej z toho zrazoval; neboť chce-li chuďas, jakým byl tehdá on, prokazovati někomu dobrodiní — —“

Po těchto slovech vypravující náhle se odmlčel, jakoby jej byla vlastní slova zarazila, ale po chvíli pokračoval:

„Věc má se prostě takto: Kdysi za bouřlivého zimního odpůldne přišel nebožtík ke mně.

„Víš, co nového?“ prál.

Zavrtěl jsem hlavou.

„Předevčírem zemřel nahoře ve všeobecné nemocnici starý náš kamarád Vilibald Němeček — snad se naň ještě pamatuješ — a dnes jej vyvezou.“

„Nu, což?“‘ odvětil jsem.

„Musíme na pohřeb,“odpověděl kategoricky.

„V této plískanici?“ namítl jsem.

Usmál se trpce, skoro bolestně, což mne pohnulo, že jsem přání jeho vyhověl a šel...

Byla, jak už připomenuto, přímo strašná vánice. Z oblak sypal se hustý sníh, vítr byl mrazivý a šlehal nám sněhové vločky každou chvíli přímo do očí.

Před pathologickým ústavem nebylo živé duše. Pohřební vůz s rakví stál již před vraty a za ně-

kolik minut se hnul. Kromě nás dvou nešel za vozem nikdo...“

„Ale dovolte, pane Konvalinko, vy vypravujete jako rozvláčný románopisec,“ připomenul kdosi.

Vyrušený se ušklíbl a byl by zajisté vypravování nedokončil, kdyby nebyli jiní naléhali, by domluvil.

„Budiž,“ pravil po krátkém zdráhání se, „skončím několika slovy. Za strašné vánice došli jsme až na Volšanský hřbitov a byli svědky, jak starého kamaráda uložili k věčnému odpočinku.

Vyčkali jsme, až byl hrob zasypán, na to chtěli jsme se vrátiti domů.

Sotva však jsme učinili několik kroků, spatřili jsme asi čtrnáctileté, chudobně, ba nuzně oděné děvče chvátající od vchodu ku hřbitovu přímo ku hrobu, u něhož hrobník ještě stál.

Zastavivše se dívali jsme se za ním. Doběhlo ku hrobu, optalo se cosi hrobníka a — strašný, srdceryvný výkřik vydral se mu z prsou.

Vrhlo se na hrob, plakalo a vzlykalo, slovem počínalo si jako šílené.

Chvíli jsme postáli, nevědouce si počínání dívčino vysvětliti.

„Vraťme se!“ prál soudruh.

Vrátili jsme se a teprv u hrobu jsme mezi vzlykotem a pláčem dívčiným zaslechli slova: „Ach, drahý, zlatý, jediný tatíčku!...“

Pochopili jsme, oč tu asi jde. Patrně byla dívka přišla pozdě na pohřeb svého otce a pospíšila pak na hřbitov...

Přítel stál chvíli beze slova, načež dívku oslovil. Zvedla hlavu a upřela naň zaslzené oči s vý-

razem nevýslovně bolestným. Nemohla odpovědít; štkala a vzlykala usedavě.

Posléze se přece poněkud umírnila a vzlykajíc stvrdila, co jsme byli tušili.

„A teď jste osiřelá," připomenul přítel; „ale máte snad ještě matinku nebo nějaké příbuzné?!"

„Ach, nikoli — nemám nikoho — jsem samotinká na světě," odvětila zajikavě dívka a vypravovala pak stísněným hlasem, že žila s otcem v poslední době v největší chudobě a nyní že — —

Však k čemu dál vypravovati! Přítel optav se kde bydlí, zůstavil ji takořka zoufalému hoři jejímu."

„Aj, toť skoro nelidskost," připomenul kdosi.

„A to že je dobrodružná historka o tom, jak se nebožtík oženil?" optal se jiný.

„K neuvěření!" posteskl si třetí.

„A dále již pranic více se nesběhlo?"

„A z dobrodince stal se za nedlouho milenec," podotknul kdosi.

„A z milence manžel," dodal vypravující; „neboť za nedlouho — —"

Nedokončil.

S různých stran zaznělo více méně přitlumené, odkudsi také zcela hlasité připomenutí:

„Pan páter — pan páter jde!"

Většina hlav ve skupení, jemuž jsme byli právě pozornost věnovali, obrátila se instinktivně směrem, odkud byl před nedávnem pohřební povoz přijel.

Podobně učinila valná většina před domem shromážděných, jichž bylo v právě minulých několika minutách značné množství přibylo, tak že k nemalému podivení mnohých, kteří se nadáli účastenství jen nepatrného, počet všech přítomných směle mohl býti páčen na dva tisíce hlav.

A stále ještě lidí takořka houfně s obou stran přibývalo.

Ulice před domem smutku a dvěma, ba skoro třemi domy na pravo i na levo jest už takořka přeplněna.

Fysiognomie její mění se nyní každým okamžikem, tak že jest již naprosto nemožno přehlédnouti skupení všechna, neřku-li, aby bylo lze postihnouti jednotlivosti. Sotva's upřel zrak na jedno místo, již vábí pozornost předmět jiný — celek podobá se kaleidoskopickému obrazu, z něhož každou chvíli vyhupují se nové figury, by hned v následujícím okamžiku buď zmizely nebo postoupily místo figurám jiným.

Také povozů bylo zatím v značném množství přibylo.

Jsou to z větší části soukromé ekypáže, v nichž byli přijeli někteří účastníci pohřbu, a jenom asi osm nebo devět fiakrů, patrně rodinou zesnulého najatých.

Povozy stojí v jedné řadě za sebou a dosahují od domu smutku k sousední křižovatce.

Také ministranti s křížkem a lucernami, černými flory ověšenými, byli se již dostavili; ale nebyli pozorováni, až když lucerny a křížek, jež byli přinesli na ramenou, těsně u domovních vrat vztyčili a o zeď opřeli.

Páter, kterýž byl před několika okamžiky pozornost k sobě upoutal, byl zatím došel skoro až k domu smutku, kde musí se davem lidu přímo prodírati.

Někteří arci ustupují dobrovolně, jiní jsouce k duchovnímu zády obráceni, nehýbají se s místa; někteří však skoro zúmyslně staví se v cestu.

Duchovní je muž prostředního věku, statné přímé postavy a přívětivého vzezření.

Před ním prodírá se lidmi malý zavalitý mužík s nápadně vypoulenýma očima, čímž nabývá široká apoplektická tvář jeho výrazu přiblblého — kostelník.

Za duchovním prodírá se několik intelligentních mužů, starších i mladších. Některým čouhají z kapes svitky papíru, jiní drží stočený notový papír v rukou...

V několika vteřinách prodral se duchovní, i kostelník a všickni, kteří je následovali, až ku vchodu a jeden po druhém vklouzl do vnitř...

Co dále se dělo, nelišilo se v podstatě od všedních výjevů před domy smutku, jichž možno býti svědkem den co den.

A podivno — od okamžiku toho mluví se ve všech skupeních všedně, bezvýznamně.

Ti zde baví se nejvšednější rozmluvou o věcech nejotřepanějších, onde sice mluví o nebožtíkovi, ale nejinak, nežli jako o čemsi, co nezasluhuje hrubě ani zmínky — tu a tam jeví se mírná unavenost, mnohý již pozivuje — jinde lze pozorovati nedočkavost, jevící se přešlapováním s nohy na nohu, mnutím rukou, vymykáním prstů z kloubů a bezmyšlenkovým zevlováním.

Valná většina účastníků zdá se býti přítomna jaksi z donucení — mravní nátlak aspoň zeje se všech stran, z větší části fysiognomií.

Většina nepřeje si již nic, než aby byl — konec.

Po několika minutách zazněl z prvního patra domu smutku truchlozpěv.

Ruch a šum před domem náhle ustoupil tichu skoro hrobovému — většina obrátila se nebo zvedla

hlavy směrem, odkud zpěv zaznával a zdánlivě napjatě naslouchala.

Mnohými již nesčíslněkráte vyslechnuté „Animas fidelium“ upoutalo však pozornost jen svými úvodními zvuky.

Za nedlouho nikdo více neposlouchal, pozornost většiny upoutána jinam: z domu smutku počali vynášeti věnce a zavěšovati je na pohřební vůz.

Byl jich značný počet.

Někteří jali se počítati, ale nedopočetli — dva, tři věnce současně zavěšené zmátly jim počet...

Náhle zaznělo z průjezdu domu smutku přitlumené štkání a těsně před vjezdem a v průjezdě, pokud lze z průjezdu viděti, nastal zvláštní ruch.

Zpěv v prvním patře umlknul, ruch v průjezdě mění se v tlačenici — dav v průjezdě shromážděných hrne se před dům...

Těsně před vjezdem stojící jsou nuceni ustupovati a vějířovitě vlnivý pohyb ten sděluje se na vše strany.

„Už ho nesou!“ splynulo přitlumeným tónem s několikero rtů.

A skutečně — v průjezdě objevily se nad tlačícím se množstvím nevkusné černé šverýny pohřebních zřízenců.

Jiného vzdálenější účastníci pohřbu neviděli.

Šverýny tlačí se davem k pohřebnímu vozu.

Za nedlouho zaznělo bzučivým šumem zvláštní, drsně drkotavé zahrčení — rakev všoupnuta do vozu.

Skoro příšerným zvukem tím mění se na chvíli větší část fysiognomií.

Obyčejně smavé neb aspoň usmívavé tváře snaží se udržeti retní svaly v přiměřeně uctivé disciplině,

tváře vážné a opravdové sešklebují se ve výraz zasmušilý; tváře obyčejně zachmuřené jeví zarputilou mračnost...

Po několika vteřinách však jeví tváře zase dřívější výraz, neboť hned po zahrčení objevily se v zadu u vozu nad hlavami shromážděných dvě do výše vztyčené ruce, zavěšující epitaf, — ministranti chopili se křížku a luceren a prodrali se před vůz — za nimi prodral se duchovní, provázený kostelníkem — vše, jako se bylo již a bude se ještě nesčetněkrát opakovati...

Po několik vteřin panuje v průjezdě a přede vraty tlačenice; průjezd však se již znenáhla prázdní.

V tom kdosi přede vraty přitlumeným hlasem připomenul:

„Toť ona — jeho paní!“

„Kde — která?“ ozvalo se několik hlasů taktéž přitlumeně.

„Ta na levo!“ zní odpověď.

Z průjezda byly vystoupily dvě dámy ve smutečním oděvu, vedouce se pod pážím.

Dáma na pravo sklánějíc se starostlivě ku své družce, jde krokem dosti pevným — družka opírajíc se o její rámě, jde krokem vrávoravým, div že neklesá...

Hlava k prsoum hluboko skloněná, tvář jednou rukou zakrytá — usedavé, ale násilně tlumené štkání jest skoro vše, čím liší se od své družky...

Vše tak prosté, všední...

A přece jest srdce její zdrceno.

Nejblíže se nalézající lidé úslužně ustupují, činíce oběma dámám místa, by mohly k pohřebnímu vozu — většina dívá se na ně s nelíčeným účastenstvím, ba soucitně...

V tom zvedla štkající dáma poněkud hlavu a spustila ruku, kterou si byla tvář zakrývala.

Jediný pohled dostačí poznati, že to jedna z nejspanilejších a zároveň nejoduševnělejších tváří...

Jemná pleť jest sice nápadně zarudlá, víčka očí zanícená, zaslzené oči zakaleny a rty křečovitou bolestí sevřeny; ale celkovitý výraz tváře prozrazuje i nyní bezměrnou laskavost a oddanost... Je to tvář ženy v nejkrasším toho slova smyslu.

V následujícím okamžiku však hlava její opět klesá k prsoum a ruka se zvedá, by zakryla tvář.

Pomalu, co noha nohu mine postoupily obě blíže k pohřebnímu vozu...

V tom zvedla štkající dáma hlavu poznovu a zaslzený zrak její utkvěl na epitafu...

Z rozvlněných prsou vydral se jí hluboký vzdech.

Zavrávorala — a nemohouc bezměrnou bolest svou více potlačiti takořka zoufalým hlasem zavzlykala:

„Ach bože, bože — můj muž!“

A nevědouc patrně v hoři svém, co počíná, vytrhla se své družce, zalomila rukama, chopila se za hlavu a zavrávorala...

Byla by klesla, kdyby ji nebyla věrná družka zachytila...

„Probůh — milá duše, utiš se — utiš!“ konejší zoufalou přitlumeným hlasem. „Tím jej nevzbudíš — buď moudrá!...“

A ubohá, přeubohá žena opřevši se znovu o rámě své družky postoupila těsně za pohřební vůz.

V tom se průvod hnul...

Kočí pobídl koně, kola zarachotila po dláždění — rakev ve voze naklonila se mírně na pravo, pak na levo a zase naopak...

Jeden z velkých vavřínových věnců, jež byli zavěsili přímo nad epitaf, sešoupnul se poněkud níže a zastřel z části nápis epitafu, tak že nebylo lze čísti nežli úryvky:

Ka... Vel... B....ský,
spisovatel český.
Zemřel dne 7. ... v stáří 44 roků.
Pokoj popeli jeho!

Pohřební průvod obvyklým způsobem se seřadil.

Převalná část osob, kterýmž jsme byli větší nebo menší pozornost věnovali, ubírala se co možná těsně za pohřebním vozem — ostatní šly v davu rozptýleně...

Po několik vteřin panovala v celém průvodu trapná nucenost.

Byloť zřejmo, že skoro všickni snaží se dáti tvářím svým výraz vážný a truchlivý.

Ale sotva povoz ujel několik kroků, začal tu a tam šepot — zpočátku jaksi nesmělý, nápadně přitlumený, později však vždy živější, slovem opakovalo se, co děje se skoro o každém pohřbu vůbec...

Jen dva momenty dlužno ještě zaznamenati:

Když popojel pohřební vůz asi dvacet kroků, objevila se před domem smutku chudobně oblečená stařena. Bylať potácivým krokem vyšla z průjezda a zůstala před vraty státi.

Vráskovitá tvář její jevila hluboký, ale tichý zármutek — víčka nápadně přimhouřených očí byla takořka krvavá...

Nikdo si jí hrubě ani nevšimnul.

Chvíli dívala se přímo před sebe jako člověk, vystoupivší z čiré tmy v oslňující světlo, na to sna-

žila se zanícená víčka očí s napjetím veškerých sil pootevříti.

Ale nebylo možno — víčka zůstala přimhouřena...

Bez pláče a beze štkání obrátila se stařenka ku zdi a vyhublá vráskovitá ruka makala po stěně —

V téže době, když se stařenka ku zdi obrátila, prodral se bledý intelligentní mladík, jenž se byl před domem smutku první objevil, až k pohřebnímu vozu a v témž okamžiku, kdy vetchá, třesoucí se ruka takořka úplně osleplé a nikým nepovšimnuté matky nebožtíkovy dotknula se studené stěny, vztáhl mladík ruku k vavřínovému věnci a nepozorovaně utrhl několik lístků...

Muž, jehož tělo právě odváželi k věčnému odpočinku, zůstaví po sobě patrně stopu nehynoucí; ale pohřeb jeho neliší se v podstatě od pohřbu tisíců jiných...

Stařičké matky ujala se po chvíli sousedka, taktéž stařičká a chudičká; dovedlať ji k nejbližšímu prázdnému povozu — — —

Za několik minut zahnul průvod do sousední ulice a za dalších několik minut jest před domem smutku rovněž tak pusto jako před více nežli půl hodinou, nežli se v ní byl objevil mladík, který si byl utrhl několik vavřínových lístků na památku...

SVATÝ VÁCLAV.

Povídka meditační.

(Psáno 1898. Poprvé tištěno 1898 — 1899.)

Už tomu tak asi třicet nebo více let, co jsem četl první povídku o umělci, který po bezměrném zápase s nepříznivými poměry vytvořil konečně dílo prvního řádu, dílo epochální.

Přirozenoť, že děj i mnohé podrobnosti povídky míhají se v paměti mé již jen jako v mlze. Přes to pamatuji se zcela dobře aspoň na některé význačné momenty.

V povídce vypravováno totiž o chudém malíři, který se byl s veškerou svou vroucností zamiloval do čarokrásné šlechtičny a zvoliv si tvář její za model k obrazu Mater Dolorosy, po léta marně se snažil vdechnouti v okouzlující tahy obrazu zbožňovaného idolu výraz oduševnělé vroucnosti, idealní lásky a bezměrné bolesti.

Duševní zápas umělcův líčen byl podrobně, a právě tato partie povídky, skytajíc přibližnou možnost ponahlédnouti do tajův uměleckého tvoření, nezůstala na mne bez hlubokého dojmu.

Dle všeho líčil vypravující dosti dovedně a přirozeně neb aspoň v jisté míře přesvědčivě.

Pamatuji se, že při čtení přál jsem duševně trýzněnému umělci z celé duše, aby byl krutý jeho zápas korunován úspěchem — a když se konečně tak stalo, že pocítil jsem zvláštní druh uspokojení přes to vše, že umělec docílil úspěchu toho — na útraty vlastního svého štěstí jako člověk.

Co vše a jakým asi způsobem bylo o osudech okouzlujícího modelu vypravováno, nevím; pamatuji se jen, že umělec vystihnul oduševnělý ideální výraz v tváři své milenky teprve v okamžicích, když umírala, — a když pak výraz ten šťastně vkouzlil na svůj obraz — v zoufalém hoři nad úmrtím zbožňované milenky vlastní rukou obraz svůj — zničil.

Dle všeho byla to jedna z oněch romanticko-erotických povídek, jakýmiž před půl stoletím a dříve mnozí cizozemští novellisté dobývali sympathie svých — čtenářek.

Pravím — čtenářek! neboť — čtenářův povídek, novel a románů bylo i tehdá právě tak málo jako za našich dnů.

Moderní i pseudomoderní autoři snaží se ovšem již dosti dlouho získati pro své plody také větší počet čtenářů dospělých; ale — marně...

Čtenář, obzvláště u nás v Čechách, má — jak tisíceré doklady dosvědčují — zcela jiné starosti, než aby mařil čas čtením povídek vůbec.

Na nejvýše sáhne po románu sensačním nebo po povídce, kterou mu reklama do rukou zaeskamotuje, nebo si konečně i koupí za několik feniků — německý překlad — nebo si vydluží český — některého, buď již dávno proslaveného nebo nejrafinovanější reklamou teprve se „proslavujícího“ díla cizozemského...

My čeští povídkáři jsme tudíž doposud odkázáni hlavně na — čtenářky a na dospělou nebo dospívající mládež, kterýmž jest, jak přirozeno, erotika tak skoro jako alfou a omegou všech snů a přání — pro něž vypravování neerotické nemůže míti valné zajímavosti.

Přes to vypravuji neerotický případ se vzdorovitou zpupností člověka, kterémuž na tom pranic nezáleží, bude-li někdo naslouchati čili nic.

A začínám právě tak — jak asi skončím: bez jakýchkoli ohledů na vkus, zálibu a módu kohokoliv — prostě a střízlivě jako pedantický umíněnec.

* *
*

Před několika lety byl jistou korporací vypsán konkurs na monumentální jízdeckou sochu svatého Václava, na jejíž provedení určen také náklad díla takového důstojný.

V konkursu uvedeny byly také v ohledu „řemeslném" obvyklé podmínky: v jakých rozměrech mají býti model i socha provedeny, kde má býti socha postavena atd.

Nebylo sice poprvé, co jsem si takového konkursu povšimnul. Ale tentokráte — zajisté jen náhodou — zavířily hlavou mojí všelijaké myšlenky.

Napadloť mi, kolik set konkursů podobného druhu bylo pouze u nás v Čechách již vypsáno; kolik tisíc výtvarných umělců se jich súčastnilo, aniž by se jim bylo podařilo získati kterékoliv z vypsaných cen, neboli jinými slovy: kolik let života lidského bylo tímto spůsobem pouze jen u nás v Čechách — proexperimentováno.

A věru, přímo s úžasem připomenul jsem si neobyčejnou trpělivost a sebedůvěru, s jakou celá armáda výtvarných i jiných umělců takovýchto konkursů se súčastnila a doposud účastní.

Soudím-li dle výsledkův, nemohu jinak, než-li srovnati takovéto konkurování v jisté míře — s loterií. Vsaď! Možná, že vyhraješ. Pokus se — možná, že se talent tvůj osvědčí, nebo že se na tebe štěstí usměje!...

A podaří-li se ti pokus jen jednou, můžeš zajásat.

Oči „celého českého světa" neb aspoň interessentův budou na tebe obráceny. Jméno tvoje zavíří veřejností a uznání a snad i mimořádné odměnění talentu tvého nemůže zůstati bez prospěšných pro tebe následkův...

Než vším tím na podstatě věci pranic se nemění.

Z desíti, po případě dvaceti a více konkurentů zvítězí zpravidla jeden nebo dva, nebo tři... Ostatní pracovali na zdař bůh — a mohou se utěšiti nadějí, že podaří se jim snad po druhé, vůbec někdy jindy...

Obyčejně, byť i ne vždy — zvítězí talent nejvýznačnější a práce relativně neb absolutně nejdokonalejší.

Umění milovné obecenstvo — u nás ovšem jen pouhá hrstička — zajásá, vítěz si zamne spokojeně ruce, a — ti ostatní mohou závistí, lítostí a vůbec s jakýmikoliv jinými příjemnými pocity hrýzti své nehty...

Co je umění milovnému světu, ba i samému umění po nich?

Nikdo jich přece nenutil, aby konkurovali! Konkurs byl úplně dobrovolný. Konkurovali z vlastní vůle.

Nechť tedy snášejí i nemilé a trpké toho následky...

A v umění rozhoduje konečně vždy jen talent...

Může-liž někdo býti činěn odpovědným za něčí netalentovanost?...

Ne, ne! Konkursy umělecké „osvědčily se" jinde a „osvědčují se" i u nás. Umění děkuje jim nekonečnou řadu pravých skvostů...

Mají své příznivce v umění milovném i k umění zcela lhostejném obecenstvu právě tak jako své přívržence mezi umělci...

A proto jen dále, genie umění, se zrakem upřeným k slunci dokonalosti — přes mrtvoly méně talentovaných a netalentovaných — vždy výš a výše až k nedohledným a skoro nedostupným metám umění nejdokonalejšího — — —

— — — —

A jak jsem tak v duchu, zcela proti duchu umění resonoval, napadla mi povídka, o níž jsem se byl již zmínil, a vzpomínka ta rozvířila v duši mé pravý chaos vzpomínek obdobných.

Od té doby totiž, co jsem byl onu povídku četl, proputovalo mýma rukama na tisíce knih a časopisů nejrůznějšího obsahu.

A mezi nimi také mnohá povídka nebo báseň nebo pouhá črta podobného obsahu: kdy totiž umělec — ať malíř, sochař, hudební skladatel nebo básník — pokoušel se o geniální dílo prvního řádu a po úmorně svízelném, někdy i duchaplně vylíčeném procesu duševním konečně zajásal nad dílem budícím všeobecný obdiv.

Ano, připomenul jsem si mnohé pomůcky, jichž byl dle vypravovatelů povídek a skladatelů básní — ten onen jejich rek-umělec použil, aby dospěl k cíli, a nemohl jsem jinak, než-li vyznati, že i v tomto výkladě fantasie vypravovatelů a básníků dosáhla snad již dávno kulminačního bodu.

Někteří z umělců-reků těch použili, jak známo, na příklad jako modelu k Pietě — skutečné mrtvoly, již položili ve klín vážné matroně s výrazem bolesti v tváři...

Jiní chtějíce znázorniti bitevní vřavu, vrhli se s chladnokrevností gladiatorů v nejkrutší seč... Mnozí studovali odstíny bolesti zračící se v lidské tváři u lože v krutých mukách se svíjejících nemocných v nemocnicích... Jiní pak — — —

Než dosti!

Vše to a podobné, jak se mi zdálo, nevyrovnalo se však příšernosti, jaká spočívala v jednom vypravování, kdy umělec, chtěje co možná nejreelněji znázorniti umírajícího Krista na kříži, přibil si na kříž za model člověka živého...

Avšak zároveň s touto meditací přihlásila se moderní skepse ku svému právu.

„K čemu vše to a podobné?“ napadlo mi.

Najisto jen k docílení přirozenosti a tudíž pouze ku zdokonalení formálnímu. Neboť — základní myšlenka umírajícího Krista na kříži jest nenovou a strnulou již od okamžiku, kdy byla poprvé umělecky znázorněna.

Každý další pokus základní tuto myšlenku znovu umělecky znázorniti, nemohl směřovati nežli nanejvýš k jistému prohloubení myšlenky a k formálnímu zdokonalení díla.

A kdyby bylo soudnému umělci možno přehlédnouti všecky umělecké výtvory tohoto druhu, jež byly již prodlením několika věků na zeměkouli vznikly, jest možno, aby se, byť i byl sebe geniálnějším, domníval, že může nejdokonalejší z uměleckých těchto výtvorů v celku nebo jen v hlavních rysech novým dílem překonati?

Jedna a táž základní myšlenka, jedna a táž látka, která byla v nesčetných variacích umělecky znázorněna, nemůže ani nejpružnější tvořivé obraznosti poskytnouti více nežli pouhého pozměnění některého, a to hlavně formálního odstínu...

„Ne, ne!“ napadlo mi — a sice zase jen zcela proti osvědčeným uměleckým tradicím. „Na tomto a podobném poli nelze již dávno získati oněch vavřínů, po jakých by mohl prahnouti umělec, zakládající si především na původnosti absolutní.

Zde točí se umění pouze kolem ústředního bodu, v němž stojí dílo snad již ve všem všudy nejdokonalejší, tudíž nepřekonatelné — — —

— — — —

A jak už za takových neplodných a více méně bezúčelných meditací často se stává — myšlenky mé zdánlivě beze všeho impulsu vrátily se k předmětu, od něhož byly původně vyšly — k povídkám, básním a črtám o umělcích, kteří po nadlidském začasté namáhání konečně vytvořili dílo budící všeobecné nadšení a takový též obdiv.

A teprve nyní — přiznám se upřímně a ku svému zahanbení — šlehla mozkem mým vzpomínková myšlenka zvláštního druhu.

Napadlať mi přímo virtuosní finessa, s jakou byly všechny ty literární plody, jež jsem si mohl

ještě připomenouti, v nejzávažnějším momentu zpracovány.

Ve všech bylo vznikající a konečně i dokonané umělecké dílo podrobně a s použitím všech stylistických pomůcek popsáno a vylíčeno mnohdy s miniaturní bravurou, jako dílo svrchované dokonalosti, ale ve všech bylo posléze také, ať již způsobem jakýmkoli — zničeno.

„Proč to?“ ozvala se neúprosná skepse — a hned si také otázku sama zodpověděla:

Najisto jen proto, aby čtenář nemohl vypravujícího kontrolovati. Aby mu vůbec ani nenapadlo, chtít se snad přesvědčiti, je-li popis uměleckého díla v povídce nebo básni případný nebo-li jinými slovy: šlo-li tu skutečně o umělecké dílo prvního řádu čili nic.

Krátce, virtuosní tato finessa neměla, jak mi odporný démon skepse houževnatě našeptával, žadného jiného účelu, nežli aby byl čtenář — oklamán, poněvadž takové umělecké dílo, jak bylo líčeno a popisováno, ve skutečnosti vůbec — neexistovalo.

Závěrečnou touto myšlenkou, nebo chceme-li, pouhým a snad nepřípadným nápadem proud mých meditací zaražen.

A já, když jsem byl takovýmto neplodným a dlouhochvilným myšlenkám popustil uzdu leže natažen na svém starém divanu ve své pracovně, prudce jsem se vztyčil, abych kdesi mimo dům cosi zcela všedního vyřídil a uspořádal...

Nyní se upřímně přiznám, že mi v týž den, ba ani v bezprostředně následujícím týdnu nenapadlo, že i já budu chtít někdy napsati kratinkou, ovšem bizarní povídkovou skizzu, jejímž předmětem bude

taktéž umělecké dílo, jež byl původce po jeho dokončení — zničil.

Po tom, co jsem byl předeslal, byť to snad mnohého nezajímalo, jakoby jej byla zajímala nějaká historie lásky, možno se domysliti, v jak choulostivé situaci se nalézám...

* *
*

Bylo v září a právě jeden z oněch podivně náladových dnů, kdy člověk o samotě tak rád se hrouží v zpomínky, jež se zase proti vůli člověka rovněž tak rády zvrhávají v bezúčelné dumavé reflexe.

Než jakmile jsem překročil domovní práh a zrak můj zakroužil po všední fysiognomii ulice, bylo mi, jakoby mne byl ovanul dech nejvšednější střízlivosti.

Ničeho si nevšímaje loudal jsem se bezmyšlenkovitě z ulice do ulice.

Bylo mi, jako všem těm střízlivým duším, jež právě pranic neláká, netěší a nebaví, ale zároveň také nehněte, nermoutí a nebolí — a bezpochyby bych byl prošel ještě několik ulic, aniž bych si byl vědom, proč a kam se ubírám.

Z nenadání jsem byl zastaven.

Kdosi pronesl přímo proti mně řinčivě bodrým tónem sokolský pozdrav, a já poznal jednoho ze svých mladších přátel — sochaře vzácného nadání, který byl již několika pracemi upoutal k sobě všeobecnou pozornost.

Bezděky šlehla duší mojí vzpomínka na konkurs.

„Konkuruješ?“ optal jsem se lakonicky a přece s důrazem, když mne přítel došel a s výrazem bezstarostnosti v mužné, ušlechtilé tváři pravici mi podával.

„Já?“ zasmál se tónem skoro cynickým. „Co ti napadá?!“ a tvář jeho přelétla lehýnká chmura rozmrzelosti nebo náhlého sklamání.

„Vždyť pak ani nevíš, který konkurs míním,“ připomenul jsem vyčítavě.

„Jakž pak bych nevěděl?!“ vyhrkl prudce tónem uraženého, kterému však na urážce pranic nezáleží. „Nemůžeš přec mínit, nežli sochu svatého Václava!“

Z pouhého rozmaru chtěl jsem odpovědít záporně, bych přítele poškádlil; ale přítel mne nepřipustil k slovu.

„Tentokrát jest konkurování úplně bezúčelné, tentokráte jsme všickni před vlastní bitvou na hlavu poraženi,“ spustil s hravou lehkostí člověka, který byl záležitost, o kterou šlo, už dávno zrale promyslil a pojednával o ní nyní s bagatelisující nonchalancí neinteressovaného.

„Což pak nevíš, že jest umělecký problém ten již definitivně rozřešen, tak že každému, kdo by se o něj chtěl nyní ještě pokusiti, nezbývá, nežli snad některá podrobnost a to nikoli ve věci hlavní, nýbrž jen v odstínech?!

Což pak nevíš, nebo nechceš okamžitě vědět, že byl model takovéto práce již před několika lety veřejně vystaven a vzbudil jako pravé mistrovské dílo českého umění zasloužený obdiv znalců i laiků?!

Ostatně — konkurs byl vypsán jen pro forma; aby se neřeklo, že se někomu, ať již komukoli — nadržuje?! Neboť tolik je jisto: bude-li konkurovat původce nejzdařilejšího až dosud modelu — a že se

tak stane, není žádné pochybnosti — budou všichni ostatní konkurenti překonáni.

Překonati mistra, který byl právě v této své práci přivedl velký svůj talent k úplné platnosti, který byl k práci té konal nejsvědomitější, nejvšestrannější a nejhlubší studia, který byl dílu svému vdechl v celku i v podrobnostech překvapující, ba chceš-li, oslňující životnost, slovem překonati mistrovské dílo prvního řádu — jest po mém i jiných náhledu naprosto nemožno.

Pokusu překonati je, to jest překonati sama sebe mohl by se odvážiti jen mistr sám. A ten se toho bezpochyby neodváží prostě z té příčiny, ponévadž jest vůči dokonalosti, po případě nepřekonatelnosti jeho díla každý podobný pokus naprosto zbytečný.“

Nevím, tvářil-li jsem se při tomto panegyrickém výkladu poněkud nedůvěřivě nebo z nějaké jiné příčiny — přítel náhle v proudu řeči ustal a zadíval se mi zpytavě do očí.

„Nevěříš?“ optal se po chvíli, jako by byl v očích mých vyčetl nedůvěřivost.

Chtěl jsem odpovědít: „Proč bych nevěřil? Vždyť jsem se časem svým na vlastní oči přesvědčil...“

Ale přítel mně předešel.

„Skoro se mi zdá, jako bys slova má pokládal za ironii umělecké řevnivosti nebo závisti,“ pravil s horlivostí enthusiasty. „Nikoli, kamaráde! Nezávidím mistrovi, věř mi na slovo! Jsou díla, ovšem nemnohá, před kterýmiž musí i nejzavilejší závistník kapitulovat. A takovým dílem jest právě mistrův svatý Václav... Jako umělci, který se obírá podobnými sujety, není mi tajno, jak nesnadný problém bylo mistrovi rozřešiti.

Chtít slovy vylíčiti nebo jen naznačiti po pravdě ráz epochálního díla, pokládám za bláhovost. Slovo lidské jest naprosto málomocno. My výtvarní umělci nemáme je arci tak v moci jako odborní znalci, kritikové. A ti všichni doznali, že to jeden z nejskvělejších triumfů českého umění.

Nehledě ani k tomu, že jest jezdecká socha již sama o sobě v komposičním i technickém ohledu jedním z nejobtížnějších námětů umění sochařského, poněvadž předpokládá netoliko naprosto dokonalou znalost anatomie koně i člověka vůbec a jezdce zvlášť, mistrovi zde bylo rozřešiti také ještě jiné závažné problémy.

Především musilo mu jíti o vytvoření typu světce na základě divergentních legend.

A v tomto vzhledě věru nevím, co bych mohl vytknouti. Mistr pojal světce v prvním rozkvětu mužnosti — jako mladistvého knížete štíhlé postavy. Tvář ryze slovanského typu má výraz spíše laskavé dobroty nežli ráznosti a přece jeví neohroženost junáka, nevyhybajícího se boji za právo a spravedlnost.

Mladistvý světec, drže v levici uzdu, v pravici pak prapor, sedí na komoni ušlechtilé krásy pevně a přece lehce. Štíhlá, poněkud ku předu nachýlená postava tvoří s pohybem koně výtečně využitkovaný kontrast naprosté životní pravdy.

Zřídka kdy vystihl jsem v některém uměleckém díle tohoto druhu tento moment tak šťastně rozřešený jako zde.

Mistrovská dokonalost komposice i provedení působí i na nejskropulosnější znalce svrchovaně harmonicky.

Majestátní, v pravdě monumentální klid celku, do nejsubtilnějších podrobností propracovaná real-

nost, vzorná ekonomie v použití věcí vedlejších, méně důležitějších a především životní pravda, slovem vše jest, abych tak řekl a jak se o tom kritikové vyslovili, věrný a přece ideální odlesk přírody.

A v tom spočívá po mém náhledu vlastní triumf mistrův, kterýž tímto dílem sama sebe překonal.

Vším tím ovšem jsem neřekl vlastně pranic, z čeho by si mohl učiniti člověk, který díla toho neviděl, třeba jen přibližně správný pojem o díle samém.

Opakuji, že jest slovo lidské nebo správněji řečeno, moje vlastní slovo úplně málomocno.

Přiznám se ti upřímně.

Stanul jsem před dílem tím poprvé v němém úžasu a trvalo dosti dlouho, nežli jsem byl schopen podrobiti je, abych tak řekl, s chladnější a střízlivější rozvahou kritickému rozboru. Brillantní technika mistrova obstála však i zkoušku nejpřísnější nejen u mne, nýbrž u každého, kdožkoli se tomu podvolil.

Než dosti!

Z toho, co jsem napověděl, vysvítá nad jiné jasně a přesvědčivě, proč nekonkuruji a proč asi nebude konkurovati celá řada jiných, kteří by v jiném případu na jisto konkurovali. Mistrovo vítězství jest již napřed úplně zajištěno . . .“

„Ale což kdyby mistr nekonkuroval?“ namítnul jsem prostě z té příčiny, abych dal theoretickému výkladu přítelovu, ačkoliv jsem byl v záležitosti té skoro téhož ne-li příznivějšího náhledu — směr všedně praktický.

Přítel se na chvíli zamyslil, načež odmítavě vyhrkl:

„Ah — tak i onak jest bitva pro nás všechny prohrána. V nejpříznivějším případu připadla by ně-

kterému z nás první nebo druhá, po případě snad i třetí cena. Ale co tím bude docíleno? Mistrův výtvor je zde, i když mistr nebude konkurovat.

A překonati tento výtvor jest po mém náhledu naprosto nemožno. Na nejvýše v některé podrobnosti, nějakou emblémovou pikanterií, allegorickým doplňkem na podstavci nebo jiným způsobem; ale překonati celek v základní myšlence, komposici a a provedení jest a zůstane snad na vždy pouhým přáním.

Problém: znázorniti plasticky jezdeckou sochu svatého Václava jako světce a patrona českého jest modelem mistrovým ve všech možných směrech rozluštěn tak dokonale, že jiného rozluštění nelze si vubec ani přáti. Mistrův výtvor jest a zůstane typickým."

„Myslíš tedy, že nebude nebo že nemůže nikdo konkurovati?" připomenul jsem, když se byl přítel odmlčel.

Pokrčil ramenoma.

„S kýmkoli jsem o tom mluvil," pravil pak po chvíli, „každý je téhož náhledu. Přes to soudím, že se někdo přece jen pokusí. Jak víš, máme v našem středu několik skutečně vzácných talentů, kteří právě v tomto genru mohou postaviti svého muže, ale kterým nebyla až dosud poskytnuta buď žádná nebo jen pokusovitá příležitost.

A z těch snad se někteří přece pokusí. Dle všeho bude to však krutý a zároveň zajímavý zápas. Půjde o palmu umění výtvarného.

A v takovém případu zvrhává se zápas začasté i v boj na nůž. Konkurujícímu vítězi připadá úkol vyrvati palmu z rukou proslaveného mistra...

Ale takovým a nejiným jest boj nejen o život, ale i o umění. Překonáváme se vzájemně. Na poklesnutí nebo na úpadku bratrského umělce budujeme vlastní štěstí a zakládáme vlastní slávu. Není-li v tom táž nebo podobná brutálnost jako v nejvšednějším boji o pouhou existenci, potom věru nevím, co slovo to znamená...“

„Sentimentálnost!“ uklouzlo mi bezděky.

„Možná, kamaráde,“ odtušil přítel trpce; „ale možná také, že pravé označení vlastního stavu věcí. Než — proto o podobné nebudeme se přece příti — není-liž pravda?“

My svět nepředěláme a umělec závisící v první řadě na přízni velkého davu, na přízni mocných kritických nebo ještě mocnějších reklamních hlasů, nebo na přízni těch dvou tří mecenášků, jimiž nás české umělce otčímský osud ráčil obmysliti — takový umělec nemůže přece jinak, nežli jak činí umělci v celém ostatním vzdělaném světě.

Pracovati bez přízně rozhodujících faktorů, bez konkurence bratřím a přátelům v umění, tedy bez úspěchu a tím bez přiměřené odměny nebo-li jinými slovy věnovati se umění pro umění a nikoli pro slávu, zisk a hodnosti, jest věcí duševních obrů, jakých jest, bylo a bude ve světě velice po skrovnu.

A proto: Sláva konkurenci! A konkursy všech odrůd ať setrvají v celé své osvědčené nepraktické nádheře až do skonání světa!“

Po tomto zřejmém sarkasmu přítel na okamžik se odmlčel, načež s důrazem dodal:

„Přes to nekonkuruji! Nikoli však proto, že bych se ostýchal z pouhé lidskosti vejíti v zápas o palmu vítězství v našem umění, nýbrž prostě z té příčiny, že jsem přesvědčen, že vyrvati palmu tu z rukou

mistrovského tvůrce svatého Václava jest naprostá nemožnost.

Pokládám se prostě za příliš malomocného. Ku své útěše mám jen tolik, že nejsem sám a že ti, kdož se přes to vše odváží aspoň pokusu a budou konkurovati, bezpochyby do jednoho složí zbraň, vlastně budou překonáni...

Než dosti! Nám výtvarným umělcům skoro ani nesluší vykládati o vlastním umění slovy. A proto — s bohem, kamaráde!“

Podali jsme si ruce a rozloučili se...

* *
*

Přítelovým výkladem poněkud duševně vzrušen zrychlil jsem krok; ale svět kolem mne skoro pro mne neexistoval.

Z počátku zabýval jsem se v duchu rozpřádáním některých myšlenek, po případě pouhých nápadů, jež byl přítel pronesl; ale v brzku rozvířil se v duši mé myšlenkový proud zcela jiný.

Napadlo mi, jaká spousta různých a na mnoze vzájemně si odporujících názorů, zásad, myšlenek a poučných i varovných rad vzhledem k umění vůbec prošla prodlením více nežli čtvrt století mým mozkem, aniž by bylo v paměti mé zbylo stopy po nich.

Napadlo mi, že veškeré theorisování nemá v praxi pro umění buď žádné nebo pranepatrné ceny, poněvadž každý pravý umělec, byť i snad měl průpravu sebe vyumělkovanější, po případě sebe učenější — aspoň od okamžiku, kdy začne tvořit v pravém toho slova smyslu, musí začít z praembrya, poněvadž každé pravé tvoření jest zcela individuelní,

a každý jednotlivý umělec musí si – ať již instinktivně nebo s použitím cizích vymožeností – vytvořiti kanon svých uměleckých zásad sám. —

Napadlo mi ovšem také, jak zřídka se tak děje, jak často změňuje se patvoření, ba i pouhé napodobení nebo pouhá formální zručnost s pravým tvořením — jak často přimykají se umělci k názorům cizím, osvojují si cizí myšlenky i komposice a toliko transfigurací a pozměněnou, po případě zdokonalenou formou dosahují účinku, slovem jak málo pravých umělců zabývá se uměním...

Napadla mi také nejvlastnější podstata ryze uměleckého díla, které vzniká právě jen proto a právě jen v té formě, v jaké v duši pravého umělce vzniknouti musí — že původce svého neproslavuje a neobohacuje — že zůstává začasté po celá století bez povšimnutí — slovem, že proslavení a zbohatlí umělci děkují proslavení i zbohatnutí své zcela nahodilým okolnostem, které s uměleckým tvořením a s uměleckou hodnotou jejich děl nejsou začasté v nižádné nebo taktéž jen nahodilé souvislosti.

Krátce mozkem mým rozvířilo se myšlenkové chaos, z něhož každým okamžikem vyšlehla myšlenková jiskerka, která se mi zdála býti protismyslem neb aspoň myšlenkovou kuriositou, proti které by se dalo s různých stanovisek také mnohé a to právem namítati...

A jako z pravidla za takových poměrů — myšlenkový proud začal se znenáhla kaliti, až upoutaly pozornost moji zase předměty kolem mne.

Všednost a obyčejnost jejich byla mi vítána.

Po několika minutách zapomněl jsem na umění i na konkurs a vůbec na vše, čím jsem se byl až dosud skoro již do únavy v duchu zabýval.

Než sotva jsem popošel loudavě asi dvě stě kroků, byl jsem pouhou náhodou z všedně střízlivé nálady poznovu vyrušen.

Ubíraje se právě po Františkově nábřeží zahlédl a poznal jsem zdáli asi padesáti kroků charakteristickou postavu mistra, o jehož znamenitém výtvoru uměleckém byl jsem před chvílí vyslechl tak abnormální pochvalu.

Bezděky zrychlil jsem krok, abych jej dohonil a v několika těch minutách připomenul jsem si mnohý význačný moment z jeho života.

Znám mistra skoro již třicet roků.

Pamatuji se zcela živě na první, v celku dosti šťastný, vlastně pouze nadějný jeho debut na dráze umělecké jako snad nikdo jiný.

První pokus jeho vystavený v uměleckém saloně Lehmannově byl mi tak sympatickým, že — a to snad stačí ku charakteristice dojmu, jaký byl na mne učinil, — tane mi i nyní, po tolika letech tak živě na mysli, jako bych před ním stál.

Byla to kyprá postava ženy dýšící bachantickou smyslností — formálně sice pouhý pokus, ale v celku i podrobnostech přece již dílo prozrazující nejjemnější smysl pro plastiku lidského těla a tváře.

Co leží vše mezi tímto prvním pokusem a velkolepým dílem, o němž jsem byl před chvílí vyslechl tak abnormální panegyrikon?

Všady jinde byl by měl tak eminentní talent, jaký se jevil již v prvním pokusu, další dráhu aspoň tak dalece urovnanou, aby se mohl rozvíjeti bez útrap a bez krutého boje a pouhou existenci...

Ale u nás — jakoby byl skoro každý talent stihán kletbou...

Pamatuji se na celou řadu let kruté, ba nejkrutější martyrologie, jakou byl i tento přímo fenomenální talent obmyšlen i později, když vycházela z dílny jeho díla eminentní ceny umělecké.

Zápas jeho o skývu nejnutnějšího chleba byl tak bezpříkladný, že hrozil začasté záhubou i samému talentu.

Bezděky mi při této vzpomínce napadlo: Kde byli tehdá ti duchaplní umělečtí kritikové, ti velkodušní mecenáši a celý ten dav všech těch podivných kreatur, které u nás v Čechách rozhodují o osudu umělců?

U nás po dlouhou řadu let jen jednotlivé hlasy a to zpravidla skoro jen jaksi nesměle a ostýchavě upozorňovaly na velký talent nadějného umělce.

Teprve když ozvěna uznání v cizině zapadla nazpět do vlasti, stal se v osudu umělcově obrat příznivější. Aspoň v té míře, že mohl se oddati umění svému s veškerou vroucností, svědomitostí a pilností uměleckého svého talentu a temperamentu.

Takto vzpomínaje, dohonil jsem mistra přítele několik kroků před známým pomníkem císaře Františka I. právě v okamžiku, když nadzvedl poněkud hlavu, by letmo podíval se na pomník.

Oslovil jsem jej tímže pozdravem, jakým jsem byl před chvílí osloven jeho kolegou.

Obrátil se ke mně váhavě a poznav mne podával mi mlčky ruku.

„Proč se tak mračíš?“ připomenul jsem spíše sarkasticky než opravdově, když jsem postřehl, že je tvář jeho zachmuřenější než obyčejně.

Změřil mne pohledem spíše útrpně pohrdlivým nežli káravým.

„Nu, víš“ — pravil po chvíli dutě, jakoby temný svůj hlas ladil do tónu hlubokého basu. „Někdo se mračí a jiný se směje. Všichni se smát nemůžeme.“

„A proč bys se musil mračit právě ty?“ zasmál jsem se.

Mrzutě a jaksi nuceně mávl rukou k pomníku.

„Nu, což?“ optal jsem se skoro drsně.

„Nezdá se ti, že jest kůň na podstavci v nebezpečí, že při prvním pohnutí, při prvním kroku, k němuž je připraven, — sřítí se i s jezdcem s výše několika metrů?“

„Ovšem,“ přisvědčil jsem. „Ale já už tomu dávno uvyknul.“

„Já však po dnes neuvykl,“ odtušil přítel s nervosním pouškíbnutím. „A kdykoli jdu kolem, kdykoli si pomník ten připomenu, kdykoli se někdo o něm zmíní, vždy se mi zdá, že vidím sochu koně i s jezdcem letět dolů...“

„Ostatně,“ pokračoval po kratinké pomlčce skoro až horlivě, „i základní myšlenka celku zdá se mi býti zamžena, nebo je celý pomník vůbec bez základní myšlenky, pouze sochařská garnitura k soše panovníkově, která by zde mohla státi také bez veškeré skulpturní ornamentiky, aniž by na svém významu čeho pozbyla.

Neboť rci: v jaké myšlenkové a vůbec umělecky ideové souvislosti je jízdecká socha panovníkova s celým okolím, kterýmž ji byl umělec obklopil? Jakou myšlenku znázorňuje celek nebo jakou asi myšlenku budí nebo může vzbuditi v duši myslícího pozorovatele?“

Pokrčil jsem ramenoma.

„A to přec není ještě pomník nejhorší," pokračoval přítel vždy živěji. „Mnohé partie skutečně svědčí o skrupulosní píli umělcově; ale celek zůstaví člověka chladným, lhostejným.

A podobně je skoro všady, kdekoli oko zavadí o nějaký starší pomník. Skoro všady buď tradicionelní ztrnulost nebo naprostá bezmyšlenkovitost. Nic než holá řemeslnost, na nejvýše pseudoumělecká virtuosnost.

Jan z Nepomuku na příklad nesmí přec býti vůbec ani jinak pojat, neřku-li jinak znázorněn, nežli jak jej pojal a provedl původce sochy na Karlově mostě.

Na známém pomníku Jungmannově stačí přec případně změniti portrétně toliko tvář a z pomníku Jungmannova můžeš míti právě tak pomník Dobrovského a Palackého nebo kteréhokoli českého učence z první poloviny našeho století.

Podobně stačí změniti fysiognomii maršála Radeckého na pomníku na Malostranském náměstí na příklad ve fysiognomii arcivévody Albrechta, který jak známo, súčastnil se taktéž polního tažení v Italii, a pomník arcivévodův jest hotov...

Krátce na většině pomníků stačí více méně nepatrná nebo, chceš-li, třeba podstatná transfigurace některých částí a ze starého pomníku je pomník z brusu nový, vlastně pomník, jejž můžeš s obvyklými obřadnostmi odhaliti osobnosti zcela jiné, než jaké byl věnován pomník původní. A vidí-li, hochu, člověk, takové věci neustále, věř, že mu není někdy do smíchu..."

„A kdo tím vinen?" ozval jsem se, abych vůbec něco připomenul a přiměl tak přítele k dalšímu projevu v záležitosti tak delikátní.

„To sám bůh ví!“ odtušil bagatelně a vykročil.

Následoval jsem jeho příkladu a tak přešli jsme v hovoru několikrát přes nábřeží.

Reprodukuji z hovoru toho hlavně mudrování přítelovo.

„Myslím,“ ujal se po chvíli slova, „že vlastní příčina leží mimo nás umělce — v tak zvaných poměrech a všech těch nesčetných okolnostech, v kterýchž právě žijeme.

Prvním, z pravidla nejneúprosnějším diktatem je diktat objednavatelův.

Co kdo a jak objedná, musí býti právě tak, jak zní objednání, také provedeno. Remonstruj, jak ti libo — namítej, odpírej, raď, vykládej, pros — nic naplat!

V něčem snad ti povolí, v podstatě však tě přece jen přišpendlí mnohdy k dílu v jádru svém nejtradicionelnějšímu...

Potom přijdou, jak víš, z pravidla ty naše počestné umělecké komise s obvyklými volenými komisaři, kteří byli na mnoze právě jen vykonanou volbou nabyli zároveň náležité kvalifikace k úřadu soudcovskému — krátce celá ta známá procedura kritisování a poručníkování, o které se člověku zdá, jakoby se procházel v peci ohnivé...

Slovem my hlínaři jsme u porovnání s vámi perojezdci a jinými umělci bez odporu nejubožejšími právě jen proto, že dílo naše nelze srealisovati tak lacino, jako díla jiných odrůd uměleckých. Jsmeť otroky nejrůznějších elementů, jimž nelze se ubrániti, ano proti kterýmž není snad možný ani pouhý pokus odboje.

A přece jest už svrchovaný čas, aby se něco stalo. Mladá a nejmladší generace naše musí se

emancipovati z okovů vyrudlé tradice. Netajím si, že to nebude snadné, ano jsem přesvědčen, že mnohý v boji tom podlehne. Ale boj ten jest nevyhnutelný a proto — —“

„Než dovol,“ přerušil jsem přítele. „Ty's přec časem svým sám tento boj inauguroval...“

„Pravda, pokusil jsem se o to,“ odtušil přítel, „a na mnoze i s jistým zdarem. Ale což vše na plat, když jsou okolnosti a tak zvané poměry neúprosny, když právě u nás není pro reformy v jakémkoli smyslu skoro žádné vnímavosti.

Pamatuješ-li se ještě na první leta činnosti mé, dojista mi přiznáš, že byl úmysl můj nejlepší, že jsem se pokoušel o díla myšlenkově obsažná a že jsem aspoň někdy přede vším přihlížel k myšlenkám naprosto novým, jaké nebyly přede mnou ještě nikdy skulpturně znázorněny.

Než právě sám na sobě mohu demonstrovati, jak krutý, přímo nadlidský to boj, snažiti se získati uznání a přízeň třeba jen elity intelligence, neřku-li nejširších kruhů pro díla netradicionelní.

Nechť jsem napínal síly své sebe více, ze všech stran čišel proti mně odporný chlad, ba začasté i jizlivá ledovost. Teprve když vrátil jsem se k tradici — k staré allegorii, usmálo se na mne — uznání.

Ovšem nejdříve v cizině a teprve po té rozehřívala se znenáhla i srdce vlastních rodáků, kteří byli druhdy tak upjati, tak chladní a ledoví...

Než před patnácti a dvaceti lety byly pokusy o vymknutí se z vyrudlé tradice nepoměrně snažší, nežli za našich dob. Nejmladší naše generace umě-

lecké nezdají se míti ani potuchy o svízelích, jež jim upravují tak zvané kulturní vymoženosti.

Rafinovanost moderního obchodu vyrábí talenty dle své potřeby; reklama tvoří módy a poněvadž existují na reklamu již takořka celé továrny, není nižádné pochybnosti, že každý, kdožkoli se dostane do spáru reklamy — — vždyť mi rozumíš, není-liž pravda? — kdežto každý, kdož by se odvážil vzdorovati reklamě a vzpírati se módě, může dát nad sebou zazpívat zcela nemoderní requiescat in pace!“

„A jsi snad také jako mnozí z tvých kolegů proti obvyklému vypisování konkursů ve svém oboru?“ optal jsem se.

„Já?“ ozval se přítel s důrazným udivením. „Proč bych já měl býti proti soutěži? Ke mně byli soudcové, ať znalci nebo laikové, vždycky aspoň milosrdni.“

„Dle toho tedy budeš konkurovat i o cenu na jízdeckou sochu sv. Václava?“

„Nebudu!“ zněla rozhodná odpověď.

„Starší tvůj model sv. Václava však jest dílo takového druhu, že tě první cena bezpochyby nemine...“

Po těchto slovech přítel se zastavil a zadíval se mi upřímně do očí.

„Poslouchej, hochu!“ pravil po chvíli. „Napsals ty někdy takové dílo, jež bys sám před vlastním svým svědomím pokládal za nepřekonatelné a ve všem všudy za nezdokonalitelné?“

„Nenapsal...“

„A tak jsem také ani já nevytvořil doposud žádného díla, jež by mne v plné míře uspokojilo,

což zdá se mi býti zárukou, že jsem doposud ještě schopen dalšího rozvoje.“

„Chceš tedy svůj model sv. Václava ještě propracovat, zdokonalit?“ vpadl jsem.

„Naprosto ne!“ odpověděl rozhodně. „Přiznám se, že učinil jsem v ohledu tom už vše, co po mém náhledu vůbec bylo možno. Prostudoval jsem všechny přístupné historické a legendární prameny a po nejdůkladnější předběžné přípravě provedl jsem jízdeckou sochu s nejsvědomitější akuratessou.

Práce má došla, jak víš, všeobecného uznání, a já sám jsem přesvědčen, že nelze na ni provésti nežli na nejvýš drobné opravy technické.

Veškerá chvála, které se práci mé dostalo, však mne ani dost málo nezmátla. Vímť lépe než kdo jiný, co mé práci chybí, ale co nelze změniti...“

„A mohl bych to zvědět i já?“

„Proč ne? Mezi námi přec není, a byť i bylo, nemusí býti žádného tajemství toho druhu. Propracoval jsem celek i podrobnosti s vzornou pietou. Model můj však v podstatě přece není nic jiného nežli prostý rejthar...“

„Jak to?“ uklouzlo mi v překvapení.

„Zcela jednoduše. Sfoukneš-li, milý hochu, všechny historické a legendární emblémy, jimiž jsem po nejbedlivějším studiu a s rozmyslem model svůj obmyslil, nemáš před sebou nic jiného nežli jezdce na koni. Obmyslíš-li ho jiným krojem, jinou zbrojí, jinými emblemy, vyloupne se ti ze sv. Václava jakýkoli jiný rejthar. A v tom právě jest pro mne závada hlavní, přímo nepřekonatelná.“

Přítel umlkl a zadíval se mi opět zpytavě do očí.

Přiznám se, že jsem byl slovy jeho skoro zaražen.

Prostý a přece tak přesvědčivý a zároveň podstatu věci pronikavě prohlubující výklad mne pro okamžik odzbrojil.

„Ale tutéž vadu nebo jak sám pravíš, závadu, možno přec vytknouti každé jízdecké soše vůbec," namítnul jsem po krátké pomlčce.

„Ovšem," odtušil přítel resignovaně. „Ale vším tím na závadě samé ničeho se nemění — závada zůstává závadou.

Ideu nebo chceš-li legendu svatováclavskou možno ostatně i jinak ještě doplnit, po případě i jaksi prohloubit allegorickými a emblémovými přídavky na podstavci atd.

Vše to však základní myšlenku v podstatě nemění, nýbrž ji na nejvýše jen objasňuje nebo prohlubuje. Rejthar zůstává rejtharem a nejsnazší technickou eskamotáží může býti sv. Václav přeměněn na př. v sv. Jiří a vůbec v jakoukoli jinou sochu jízdeckou."

„V tom případu tedy jest nezbytí," ujal jsem se slova. „Nemůže-li býti jízdecká socha sv. Václava v podstatě jinou, než jak ty's ji pojal a provedl, nechápu, proč by's nemohl konkurovati?"

„Ah, dej mi pokoj se všemi konkursy!" odpověděl nevrle mávna odmítavě pravicí do vzduchu.

Po té vykročil a pokračovali jsme volným krokem v promenádě.

„Což pak se nepamatuješ, jaké osudy již můj model měl?" ujal se přítel po chvíli slova sdílným tónem. „Jsem unaven i rozmrzen. Víš přec, že bylo se mnou původně vyjednáváno, bych model svůj

přepustil k provedení, a když pak vyjednávání skoro již ukončeno, napadlo rozhodujícím kruhům vypsati konkurs přece. Za takových okolností, jak sám uznáš —“

Nemohl jsem jinak než přisvědčiti.

„Skýtají-li konkursy vám výtvarníkům, vlastně výtvarnému umění u nás nějakých výhod,“ připomenul jsem jen ještě, „nechci rozhodovati. Ale nám literátům, vlastně literatuře byly, jsou a bezpochyby i na dále budou — jak literární historie dokazuje — spíše na škodu nežli ku prospěchu. Není to přec nežli bezduchý starý cop z naivních dob, kdy se domníváno, že je možno vydupat umělecká díla i z ouhoru — —“

„Nu, tak!“ vpadl přítel lakonicky.

„Přes to, myslím, můžeš i tentokráte konkurovat jako kterýkoli jiný kolega,“ dodal jsem jaksi zdráhavě „a nemusíš spustit s mysli, o čem jsi se byl právě sám zmínil...“

Usmál se trpce a skoro bolestně; po té pokročiv ramenoma podal mi mlčky ruku.

Rozloučili jsme se.

Přítel zabočil do nejbližší poboční ulice a já šel dále svou cestou — — —

— — — —

Vše, co jsem byl právě aspoň v hlavních rysech naznačil, nebyla nežli nahodilá výměna myšlenek, vlastně pouhých nápadů, na jakou se z pravidla skoro již v nejbližším okamžiku zapomíná.

Tentokráte zavířilo však mozkem mým přece ještě několik myšlenkových jiskérek.

Napadloť mi: Čím jsou v umění všechny ty výklady a rozklady, všechny ty dobrodušně poučné

nebo zlomyslně úšklebné kritiky a vůbec celý ten nevyvážitelný arsenál estheticko-theoretických pravidel a pravidlíček abstrahovaných z uměleckých děl již existujících oprotiv jedinému šťastnému myšlenkovému zásvitu, z něhož dříve nebo později vyklíčí dílo, které nemá s existujícími již uměleckými výtvory buď pranic nebo skoro nic společného?

„Chaos — nic nežli chaos!“ hučelo mi duší temně jako doznívající hukot vzdáleného vodopádu.

S planoucí pochodní nebo kmitavou svíčičkou tradicionelních estetických i pseudoestetických dogmat potácíme se matohlavě ve fantasmagorickém labyrintu uměleckých problémů — — —

A přec jest vlastní tajemství tvoření tak prosté a přímo na výsluní! — — —

Začasté z čiré tmy šlehne náhle duší někoho z nás nevysvětlitelně a nepochopitelně intesivně myšlenkový záblesk a před duševním zrakem naším stojí zcela jasně a plasticky nový útvar umělecký, před kterýmž, podaří-li se nám případně jej znázorniti, i nejzavilejší kritika nucena jest složiti dříve nebo později zastaralou svou zbraň a zařaditi jej mezi díla směrodatná, z kterýchž zase ona sama abstrahuje nové zákony pro umění...

Ale právě proto, že skoro každý umělec závisí více méně na velkém davu, po případě na elitě tak zvaných znalců lpících na tradici — nezbývá nežli se přikrčiti a plouti s proudem začasté i proti vlastní přirozenosti.

A výsledek?

Triumf vyrudlých tradic na útraty přirozené tvořivosti — pokoření, zdeptání, zmrhání svěžích a nadějných talentů — — —

Na komando tak zvaných znalců uklání se velký dav ve zbožné úctě jako obrovská armáda pagod před patvořeným omšeným výtvorem s falešnou signaturou pravého tvoření.

Co nezmůže autorita tak zvaných znalců a kritiků, dorazí z pravidla pustá, dryáčnická reklama... A jméno šťastného oslavence jde od úst k ústům, ba rozletí se užším neb i širším světem.

Tak točíme se šťastně a blaženě do kolečka skoro bez naděje vyváznutí...

Koho neuznali tak zvaní znalci — koho zběsilá výdělkářská Frýna-reklama nevmrskala žhavými důtkami svých rafinovaných dythiramb do paměti velkého davu — krčí se v koutku zapomenutí a může si v dumné zoufalosti do únavy, ba do vysílení hrýzti své umělecké drápky — — —

Avšak — tak bylo, jest a bude snad i na dále.

A proto dosti unavujících a bezúčelných reflexí, jež bývají našim čtenářům tak protivny!

Umění prý jest volné, vznešené a bůh ví, jaké ještě... V pravdě však je přece jen čímsi, co není vzdáleno nejhnusnějšího otroctví — — —

A jako vždy, kdykoli jsem ve svých meditacích dospěl k osudnému tomuto závěrku, proud myšlenek mých náhle se zarazil — a rozladěn, rozmrzen věnoval jsem pozornost všednímu okolí.

Prodlením několika jen minut zapomněl jsem na vše, co předcházelo.

Umění, jeho účel, zápasy, zákony i osudy, vůbec vše, co je s ním ve spojení, bylo mi právě tak lhostejno, jako kterémukoli z bodrých a šťastných našich šosáků...

* *
*

Ode dne, kdy se sběhlo, co jsem byl právě vypravoval, minulo několik měsíců.

Nadešla zima...

Konkurs na sochu sv. Václava zůstal v permanenci.

Nepochybuji ani dost málo, že bylo o něm v kruzích uměleckých, obzvláště pak v kruzích amatérů, (kteří mají u nás jako jinde na takových sportech z pravidla větší zájem nežli na vlastních dílech uměleckých), horlivě a snad i vášnivě diskutováno.

Rovněž nepochybuji, že byly i tentokráte z různých ateliérů konkurujících umělců vynášeny na veřejnost různé podrobnosti, jež měly zůstati v tajnosti, a že na jich základě pronášena a nejen hájena, nýbrž i potírána všeliká pragnostika; krátce — že dělo se, co děje se z pravidla o každém podobném konkursu,

Náhodou a bezpochyby jen zvláštním sběhem okolností nedozvěděl jsem se však o tom všem praničeho.

Teprve, když jsem se v novinách dočetl, že budou do poroty povoláni také nějací vynikající znalci z ciziny, — rozezvučela se v duši mé opět struna odporného rabulisty.

„K čemu to?“ napadlo mi. „Či snad proto, že v zemích koruny české není ani tří nebo pěti dostatečně vzdělaných a zároveň poctivých mužů, kteří by dovedli správně a nestranně posouditi umělecká díla českých umělců z dějin českých? Neb aby bylo vyvarováno veškeré kamaraderii a jedině proto, aby v porotě zasedli soudcové naprosto nepředpojatí, nestranní a ve všem všady nepodplatní?

A o čem vlastně měli tito cizozemští znalci rozhodnouti?

O základní myšlence, tedy o nejvlastnější podstatě umělecké díla? O historických a legendárních důležitostech nebo podrobnostech?

Sotva!...

Znalci, kteří znají dějiny české snad jen z konversačních lexikonů nebo z pochybných dějepisných spisů cizozemských; znalci, kteří se bezpochyby nikdy specielně nezabývali ani českou historií, aniž legendami svatováclavskými, nemohou přec o základní myšlence uměleckého díla z dějin českých a vůbec o všem, cožkoli jest v díle tom v souvislosti s dějinami, pronášeti soud kompetentní.

O čem tedy mají rozhodnouti?

Dojista jen o umělecké formě: je-li jezdec představující sv. Václava skutečně rejtharem plasticky správně znázorněným — — — a na nejvýše snad jen ještě o nějakých podrobnostech.

O nejvlastnější podstatě díla, o základní myšlence, nemůže tudíž úsudek cizozemských znalců vyzníti nežli na hlucho — tradicionelně frásovitě...

Povoláním cizozemských znalců do poroty nejde tedy rozhodujícím kruhům v první řadě o základní myšlenku, nýbrž přede vším o formu — — —

Vše to byly ovšem jen pouhé subjektivní domněnky, jež mohly býti do jedné výsledkem konkursu jako naprosto bezpodstatné vyvráceny.

Z té příčiny stihl je také zasloužený osud.

Vypustil jsem je z mysli a nemaje na věci žádného zájmu, zapomněl jsem za nedlouho i na sám konkurs.

Po nějakém čase došel mne však poštou nepodepsaný korespondenční lístek, na němž bylo tužkou lakonicky napsáno:

„Můžeš-li, navštiv mne dnes v mém ateliéru; rád bych se s Tebou o něčem dohodnul. Čekám!"

Dle známého těžkopádného rukopisu poznal jsem na první pohled, kdo mi píše; ale snad ještě nikdy nepřišlo mi nějaké pozvání tak v nevhod jako tentokráte.

Odhodil jsem lístek skoro mrzutě.

Když však jsem si připomenul, že snad jde o záležitost naléhavou nebo důležitou, vydal jsem se na cestu přece.

Bylo odporně škaradé zimní odpůldne.

Z jednotvárně olovněné oblohy sypal se sypký sníh, jejž mi vířivý ledový vítr mrskal do tváře. Současně však tálo, tak že jsem se někdy v pravém slova smyslu brouzdal čvachavým blátem.

Není tudíž divu, že jsem cestou myslil na vše jiné, jenom ne na přítelův ateliér.

Přes to přece kmitla mozkem mým aspoň dávná vzpomínka, kdy mne byl přítel poprvé vlákal do své první dílny, kterou si byl upravil z někdejší prosté konírny.

Od té doby prodlením více nežli čtvrt století ovšem se mi naskytla často příležitost obeznámiti se s různými ateliéry skoro do omrzení.

Nečekal jsem tudíž ani tentokráte, kdy jsem se ubíral do ateliéru moderně upraveného, ale známého, žádného překvapení.

A skutečně, když jsem konečně překročil práh přítelovy dílny, kde mne ovanulo příjemné teplo, a rozhlédnul se ledabylo kolem, shledal jsem skoro vše právě tak jako o poslední své návštěvě, asi před rokem.

Prostorná místnost, do které vniká od severu světlo několika velkými okny, jeví obvyklou pitoreskní fysiognomii dílny výborně situovaných sochařů, kterýmž záleží nepoměrně více na práci nežli na theatralně titěrné úpravě okolí.

Následkem pošmurného dne, vlastně již předvečera panuje v ateliéru skoro až přítmí, tak že se zdá, jakoby bylo vše zahaleno lehkou mlhou.

Osvětlení není však konstantní.

Následkem nepohody, hlavně z té příčiny, že severní vítr vmetá chvílemi přehoušle sněhu přímo do oken nebo je před okny vírně prohání, zdá se, jakoby po předmětech v dílně přelétaly matné, sotva pozorovatelné chvějivé stíny.

Vše to postřehl jsem po prvním rozhlédnutí se a dříve, nežli mne přítel přivítal.

A když se tak stalo, když jsme si podali ruce a po výměně obvyklých konvenienčních frází usedli podle sebe na pohodlný divan poblíž prostředního okna, přehlédl jsem celé ateliér a přesvědčil se poznovu, že v něm není pranic, co bych nebyl již viděl.

I pozadí dílny zahaleno bylo napříč zavěšeným plátnem, za kterýmž přítel ukrýval různé sochařské haraburdí, jako stojany, lešení, káděhlíny a podobné.

„Nu, což?“ optal jsem se po chvíli ledabylo. „Nic nového?“

„Jak vidíš!“ odtušil přítel tímže ledabylým tónem, jakým byl osloven.

V tom jsem si připamatoval konkurs na jízdeckou sochu sv. Václava.

„A nekonkuruješ?“ otázal jsem se s nepoměrně větším interessem. —

„Konkuruju!“ odpověděl přítel rozhodně. „Byl jsem k tomu takořka donucen.“

„Skutečně?“ připomenul jsem s mírným podivením připamatovav si přítelovo starší rozhodnutí.

Přítel klidně přisvědčil.

„A kde máš model?“ optal jsem se živě.

„Lhůta konkursu vypršela včera v poledne. Model je již na místě.“

„A proč jsi mne sem tedy citoval —v takové nepohodě?“‘ ozval jsem se tónem mírné výčitky.

„Rád bych se s tebou o něčem dohodnul,“ odpověděl přítel s klidem, ba lhostejností člověka, kterémuž na nějakém, ať již jakémkoli dohodnutí pranic nezáleží.

„Nu, budiž! Ale já bych byl přece jen rád tvůj pozměněný model viděl dříve, nežli jej uvidí jiní.“

„Už se stalo,“ míní přítel dobrodušně. „Ostatně nebyl bys na něm shledal pranic zvláštního. Je to starý a tobě i jiným známý můj model, na němž jsem pozměnil, vlastně korigoval pouze některé podrobnosti.“

„A co tě přimělo konkurovati, když jsi měl původně v úmyslu konkursu se nesúčastniti?“ optal jsem se.

„Jak jsem pravil, byl jsem k tomu takořka donucen,“ odtušil přítel a vypravoval mi pak, co se bylo vše stalo.

Vyslechl jsem jej s přátelskou trpělivostí.

„A víš ty, jak mi právě připadáš?“ připomenul jsem sarkasticky, když dokončil.

„Nu, jak? Mluv!“

„Nejinak, nežli jako Josef Jiří Kolar nebo jako přítel Aleš.“

Zavrtěl nedůvěřivě hlavou.

„I jdižiž! V jaké pak logické souvislosti mohu býti já sochař s hercem nebo spisovatelem?“ ozval se monotonně, jakoby se v mysli snažil napověděné doplniti. „S Alešem ovšem jest porovnání aspoň možné. Přes to přece nechápu...“

„A přece jest věc tak jednoduchá!“ odpověděl jsem chladně. „Mluvme jednou zase zcela upřímně — bez jakýchkoli konvenienčních nebo přátelských ohledů!

Pravda-li, co o tobě umělecká i kritická fáma hlásá: že se ti podařilo vyšinouti se v kruhu souvěkých sochařů našich nejvýše, není nižádné pochybnosti, že vyšlo z tvého ateliéru dílo, jež pokládá se za nejzdařilejší všech, jež byla prodlením asi čtvrt století v Čechách vytvořena.

Pravda-li pak dále, co táž fáma hlásá o tvém modelu sv. Václava, pak konkuruješ vlastně sám s sebou. právě tak jako konkuroval Josef Jiří Kolar jako dramatický spisovatel po více nežli čtyřicet roků až do své smrti a jako konkuruje přítel Aleš již přes dvacet roků vždy jen sám s sebou...“

„Doposud nechápu!“ vpadl mi přítel skoro nevrle do řeči.

„Jak víš,“ pokračoval jsem s nezměněným klidem, „napsal Kolar svou „Magelonu“ před rokem 1852. Pravda-li, že jest „Magelona“ nejen nejlepší dramatickou prací Kolárovou, nýbrž až dosud nejvzornější a do dnes nepřekonanou tragedií českou vůbec, konkuroval Kolar, jak už bylo před lety konstatováno, každým pozdějším dramatem svým vždy

sám s sebou. Vždy šlo jen o to, zůstane-li nejvzornější tragedie česká „Magelona“ nejvýše nebo bude-li pozatlačena novým dramatickým plodem — Kolarovým.

Rovněž takový osud připravil si přítel Aleš svou nepřekonatelnou „Vlastí“. Pravda-li, že je to až dosud myšlenkově i formálně dílo, jakým se nemůže pochlubiti žádný jiný z českých malířů, konkuruje i Aleš od vzniku „Vlasti“ každým dalším svým výtvorem jedině sám s sebou. I zde jde vždy jen o to, má-li či může-li býti ve svém způsobu nepřekonatelná Alešova „Vlast“ překonána samým Alešem.

A tak také nebo chceš-li, třeba jen podobně jest s tebou. Pravda-li co kritická i umělecká fáma hlásá o tvém modelu sv. Václava, konkuruješ i ty sám sebou. — —

„Ah, ne, ne!“ zvolal přítel skoro až zpurně. „Nynější konkurs o model sochy sv. Václava jest přece něco zcela jiného, nežli připomenuté tebou případy: Kolarův a Alešův,“ pokračoval po chvíli. „Chceme-li mluvit upřímně, musíme vzít v úvahu každou eventualitu. Nynější konkurs znamená pro mne něco zcela jiného, a chceš-li, i nebezpečného. Neboť — dejme tomu, že jury přiřkne tentokráte, ať již právem nebo bezprávně, první cenu jinému konkurentu! Co bude toho přirozený následek? Uměleckou i kritickou famou až dosud za nejlepší prohlašovaný můj model slítne zcela jednoduše s piedestalu domnělé nepřekonatelnosti a já, vlastně tak skoro veškerá moje sláva slítne s ním... Nynější konkurs tedy má pro mne zcela jiný význam.“

Z části musil jsem dát příteli za pravdu přes to vše, že i Kolarovu „Magelonu“ i Alešovu „Vlast“

mohl by stihnouti týž osud, že by totiž mohly býti konečně přece někým překonány.

Než dokud se tak nestane skutečně — — —

Z té příčiny jsem chlácholivě připomenul:

„Přes to zůstaneš přece jen tím, čím v pravdě jsi.“

„Ale diadém priority bude mi stržen beze všeho milosrdenství,“ zvolal přítel sarkasticky a — zasmál se.

Přítelovo zasmání mne pozarazilo.

Připadlo mi jako bezděčný sympton neochvějného přesvědčení, že jest vítězstvím svým i tentokráte zase zcela jist.

„Tvůj smích mne skoro pomátl,“ ujal jsem se slova po krátké pomlčce. „Či zdokonalil jsi svůj model tou měrou, že jest hors concours? Zbavil's jej snad všech závad, jež jsi byl na něm sám shledal? Či přetvořil jsi světce na koni, že po přiměřené výměně emblémů, zbroje atd. nemůže býti více zaměněn za jakéhokoli rejthara?“

„Ani to, ani ono,“ odtušil přítel. „Konkuruju tímže starým svým modelem, na němž jsem byl jen tu a tam cosi poopravil...“

„A domníváš se, nebo správněji řečeno, jsi přesvědčen, že's proti každé konkurenci obrněn?“

„Nikoli!“ pravil s důrazem sebevědomí. „Konkuruju dle předpisu tradicionelní jízdeckou sochou. Před veřejností, před světem mohu tedy padnout jako kterýkoli jiný gladiator umění; ale dle všeho nepadnu sám před sebou.“

„Co tím míníš?“ optal jsem se skoro až zvědavě.

„Okamžitě se dozvíš, aniž bych ti jen slovem přispěl ku pomoci,“ odpověděl přítel sebevědomě.

„Opravdu?“ usmál jsem se sarkasticky.

Přítel více neodpověděl, nýbrž vstal a pomalu přešel přes celé ateliér až k plátnu, za kterýmž měl uloženo své hrubé sochařské haraburdí.

Zde se obrátil ke mně, jakoby se chtěl přesvědčiti, sleduju-li jej zrakem, načež jediným mávnutím ruky plátno rozhrnul.

„Co to?“ uklouzlo mi v náhlém udivení nad tím, co jsem spatřil a čím mne přítel v svrchované míře překvapil.

Asi patnáct kroků přede mnou stála na nízkém, sotva metr vysokém dřevěném podstavci skizza sousoší, v jehož středu rozeznal jsem na první pohled sv. Václava na koni jako hlavní figuru skoro v doživotní velikosti.

Překvapení mé bylo tak velké, že po přonesení citovaných dvou slov, jež mi byla bezděky uklouzla, zůstal jsem po několik minut v němém udivení seděti, aniž bych si byl jiného vědom, nežli že dívám se na sousoší, jež mne bylo překvapilo netoliko náhlým a nepředvídaným svým objevením, nýbrž i plastickou svou výrazností. Neboť skoro v nerozdílném okamžiku, kdy rozeznal jsem sv. Václava jako figuru hlavní, poznal jsem také ostatní tři figury vedlejší a zároveň postřehl nejen vzájemný jich styk nebo abych tak řekl, příčinné seskupení, nýbrž i myšlenkový a dějinný jeho význam.

„Co to?“ zamumlal jsem po chvíli vstávaje, abych si sousoší prohlédl z blízka.

„Ne, ne! Jen zůstaň na místě, kde právě stojíš!“ zvolal přítel kategoricky. „Vždyť přec pozoruješ, že to pouhá a k tomu jen z hruba navržená skizza, která nesnese zkoumání z blízka.“

Ze vzdálenosti, z které jsem se díval, obzvláště pak za matného, podvečerního přítmí ovšem se mi zdálo, že jest skizza nepoměrně propracovanější; ale po přání přítelově zůstal jsem státi těsně před divanem, s něhož jsem byl vstal a věnoval sousoší zbystřenou pozornost.

Čím déle, čím bystřeji a zkoumavěji jsem se díval, tím více jsem nabýval přesvědčení, že stojím před zárodkem uměleckého díla významu skoro snad epochálního.

Po těch několik minut, co jsem přítelově práci věnoval nejnapjatější zkoumavou pozornost, marně jsem se namáhal připomenouti si nějaké jiné dílo plastické, jež by mělo s přítelovou skizzou jen vzdálenou podobnost.

Bezděky popošel jsem několik kroků na pravo a po chvíli zase asi dvakrát tolik kroků na levo, abych mohl sousoší věnovati pozornost s obou boků; ale každá další podrobnost, již jsem při zbystřeném zkoumání postřehl, dotvrzovala jen náhled, jenž byl mozkem mým šlehl hned o prvním pohledu na překvapující skizzu.

Když pak jsem se posléze opět vrátil na původní své stanovisko před divan, nemohl jsem jinak nežli dáti výraz svrchovanému svému uspokojení přitlumeným výkřikem:

„Viktoria, kamaráde! Problém je šťastně a nepřekonatelně rozřešen. Konkurs nemůže skončiti nežli v tvůj prospěch!“

„Myslíš?“ zasmál se přítel, jenž byl zatím popošel k místu, kde jsem stál já, a zadíval se mi upřeně a zároveň skoro až vyzývavě do očí.

„Není žádné pochybnosti," odtušil jsem v naprostém přesvědčení, že jinak býti nemůže.

„Leda bys byl v porotě ty sám jediný a rozhodl z pouhé kamaraderie," zasmál se přítel sarkasticky. „Neboť vším tím, co's byl pronesl nebo dal vůbec na jevo, není přec pranic přesvědčivě dokázáno..."

„Ovšem, ovšem," přisvědčil jsem.

„Především jde o to," pokračoval přítel s nezměněným klidem, „mluví-li k tobě skizza mého sousoší dosti zřetelně a jaké myšlenky nebo city v tobě probouzí..."

„Ne, ne, kamaráde!" vpadl jsem odpíravě. „Že jde především o to, mluví-li tvá skizza ke mně dosti zřetelně, sice připouštím; ale závěrek tvých slov zdá se mi býti nesprávný z té příčiny, poněvadž každé v pravdě umělecké dílo právě tak jako každá jiná věc budí v každém z nás dle naší individuality, nálady atd. myšlenky a city jiné.

Na člověka v náboženství křesťanském vychovaného a v pravdě zbožného na příklad musí přece sousoší tvé působiti zcela jinak nežli na člověka nábožensky indiferentního. Z té příčiny jde tedy především o to, mluví-li skizza tvá dosti zřetelně; ale hned po té — co a jak vlastně znázorňuje..."

„Ano, ano, tak a nejinak!" vpadl mi přítel do řeči. „A proto rci, co a jak skizza znázorňuje, abych se přesvědčil, znázorňuje-li aspoň přibližně správně, co mi tanulo na mysli."

Vykládati mistru plastiky slovy, co tají vlastní jeho výtvor v ohledu myšlenkovém, jest rovněž tak nesnadné, jako zbytečné.

Z té příčiny nereprodukuji slov, jimiž jsem se snažil učiniti se příteli přesvědčivě srozumitelným.

V náhradu za to snažím se zde, pokud to slovy vůbec možno, učiniti čtenáři aspoň přibližně pojem o skizze, jak mi nyní ještě tane v paměti.

Přítel použil sice k hlavní figuře svého sousoší starší své práce, sv. Václava na koni; ale místo majestátního klidu, jaký jeví starší model, znázorňuje sousoší ztrnulý moment svrchovaně dramatického ruchu.

Před sv. Václavem — na polo k němu obrácena — klečí totiž na jednom koleně, jakoby byla jen na mžik poklekla, stařena v polořeholním šatě z dob uvedení křesťanství do Čech — sv. Ludmila.

Vráskovitá tvář rysů poněkud tvrdých, ale ušlechtilých, jeví zbožné zanícení ženy důvěřující ve své poslání. Pravou ruku, v níž pevně drží prostý staroslovanský kříž, má sv. Ludmila sebevědomě vztyčenu do výše, jakoby naznačovala cestu, kterou má sv. Václav jako kníže i člověk nastoupiti, kdežto levou ruku křečovitě tiskne k srdci — k vlastnímu zdroji svých citů, názorů i rozhodnutí.

Sv. Václav, k němuž sv. Ludmila důvěrně obrací svou tvář, jeví skutečně snahu vyhověti némému vyzvání. Zrak jeho obrácen je směrem, kterýmž svatá Ludmila ukazuje křížem a držení těla jeho nasvědčuje, že k cíli tomu nabádá i svého komoně.

Ale komoň se poněkud vzpírá...

Po pravé jeho straně v popředí stojí totiž pevně rozkročen svalovitý mladý muž v knížecím kroji staropohanském — Boleslav.

Mužná jeho tvář jeví energii k nadlidskému odporu podrážděnou. Prudkým vzmachem levé ruky byl uchopil komoně za uzdu a trhnuv jim obrátil komoňovu hlavu z pola k sobě na zad, kdežto pravá

ruka křečovitě tiskne jilec z pochvy povytaženého meče, jakoby již již chtěla vzíti útočiště k násilí nejkrajnějšímu a zameziti bratrův úmysl — bratrovraždou...

Po levé straně komoně v pozadí stojí pak žena v plné ještě síle v knížecím kroji staropohanském — Drahomíra.

Opírajíc jednu nohu o větev lípy jeví v tváři tklivý žal a bolestné zdrcení. Dívajíc se přes komoně k oběma svým synům, zdá se s úzkostlivým napjetím čekati výsledek zoufalého zápasu; ale sama stojí již bez rady a nečinně, jakoby byla v nejrozhodnějším okamžiku zalomila rukama a zůstala v ztrnutí.

Na širokém podstavci pod komoněm válejí se kopyty jeho rozdrcené zbytky pohanských bůžků. — —

Možno-li si z několika těchto slov učiniti aspoň přibližně správný pojem o přítelově zárodkovém díle, nechci rozhodovati.

Z povrchní charakteristiky však je zřejmo, že nebylo již možno jako v původním jeho modelu přiměřenou technickou eskamotáží ve fysiognomii, kroji atd. dáti celku ráz libovolný.

Zde byl momentní dramatický výjev zcela přesně a určitě vystižen, tak že komposice ta i po úplném vysvléknutí z hávu historického, po případě legendárního a z části i symbolického byla by vždy ještě měla aspoň podobný význam jako původně a v ohledu všelidskému nemohla pozbýti na své působivosti.

Mimo to neznázorňovala tradicionelní moment nehistorický: dokonané již vítězství křesťanství nad pohanstvím, nýbrž moment v pravdě historický: tuhý, ba zoufalý zápas nejčelnějších zástupců silné, zdra-

vím kypící samostatné kultury staročeské se zástupci kultury cizorodé, spíše citové než rozumové — a naznačovala již také jaksi i pozdější výsledek boje.

A vše to komposicí tak prostou, plasticky názornou, všeobecně pochopitelnou, tudíž populární, že nemohl jsem jinak, nežli upřímně vyznati, že přítelova skizza působí na mne elementární silou definitivně rozřešeného uměleckého problému sochy sv. Václava.

Přítel vyslechl výklad můj, z něhož jsem zde naznačil pouze několik závěrečných point, se sebevědomým klidem umělce vyspělého, v uměleckých trudech, svízelích a bojích zoceleného.

„A pokládáš mne za schopna provésti skizzu tu i v ohledu formálním?“ optal se s nenadálým nervosním affektem, jakoby byla duší jeho bezděky šlehla myšlenka zvracející všechny původní názory v pravý opak. „Pokládáš mne za schopna, že bych dovedl nejen celek, ale i všechny podrobnosti přivésti v ryze umělecký soulad, že bych dovedl všem figurám sousoší dáti přirozené posice, že bych dovedl všem fysiognomiím vdechnouti celku příslušnou výraznou oduševnělost, že bych dovedl provésti všechny kroje a všechny podrobnosti přesně historicky, že bych dovedl nejen ve vlastním skupení, nýbrž i na podstavci různými výjevy a emblémy z doby pohanství a první doby křesťanství v Čechách myšlenkový význam celku doplniti a prohloubiti, slovem že bych dovedl skutečně provésti dílo v pravdě již skoro nepřekonatelné?“

Vyslechl jsem přítelovu dychavičnou periodu s tímže klidem, s jakým byl on před tím vyslechl rovněž tak zbytečný výklad o svém díle.

Bylo mi však přece nápadno, že umělec, který měl techniku svého umění úplně v moci a nemusil v tomto vzhledě plýtvati bezúčelně slovy, pociťuje, jak se mi zdálo, náhle nedůvěru ve svůj talent k provedení díla tak šťastně založeného.

Z té příčiny jsem konejšivě odtušil:

„Ale co ti, starý hochu, napadá? Což pak jsi neprožil a neprocítil nesčetněkrát martyrologii momentanní nedůvěry v sama sebe, když tě opanovala malomoc dočasného umdlení a rozmrzelosti? Provedení technické je přec věcí pouhé píle a svědomitosti, pouhé řemeslné zručnosti, kterou jsi sobě již dávno osvojil v míře tak znamenité.“ — —

„Ty tedy jsi přesvědčen,“ přerušil mne přítel, „že bych mohl a měl dílo to provésti. — —“

„Ovšem že, a to bez rozpaků,“ vpadl jsem s důrazem nepřipouštějícím žádné odmluvy a námitky. „Neboť — prokomponuješ-li jen ještě pouhou skizzu, jsem jist, že tě o konkursu první cena nemine.“

„V tom případu učiníme ihned příslušné první kroky ku prokomponování, po případě k nejradikálnější korektuře!“ zvolal náhle přítel tónem sarkastickým, načež skříživ obě ruce na zádech začal volným krokem přecházeti po dílně.

Předpokládaje, že přemítá o nějaké důležité opravě, usedl jsem klidně na divan a zůstaviv přítele jeho myšlenkám, zadíval jsem se opět zkoumavě na zajímavou jeho skizzu.

Venku hučel teskně a kvílivě severní vítr, jenž vířivě mrskal vždy hustěji padající sníh do oken, tak že matné, sotva pozorovatelné stíny kmitající chvějivě po ateliéru dodávaly i figurám přítelovy skizzy jisté mrazivé životnosti.

Nahodilá tato přízraková hříčka zaujala pozornost moji v té míře, že jsem chvíli skoro ničeho jiného nepostřehl, až když přítel po dílně promenující přiblížil se ku svému dílu a nápadně prudce se shýbl k zemi.

Nežli však jsem si uvědomil, co zamýšlí, vztyčil se přítel ještě prudčeji od země a ateliérem zaduněla temná rána kladivem do provlhlé hlíny, načež následoval dunivý rachot s lešení se kácejících kusů rozbité skizzy.

„Proboůh, co počínáš?“ vzkřikl jsem a vyskočiv pospíšil jsem k příteli, bych dalšímu vandalismu zabránil.

Nežli však jsem doběhl, udeřil přítel ještě několikrát kladivem do svého díla a rozdrtil je skoro úplně.

„Šílíš?“ zvolal jsem v nejprudším rozčilení.

Přítel spustiv těžké kladivo k zemi s trpkým úsměvem zavrtěl hlavou.

Klid jeho mne zarazil.

„A čím chceš konkurovat?“ ozval jsem se mírněji.

„Konkurovat?“ opáčil. „Což pak jsi zapomněl, že lhůta konkursu vypršela již včera v poledne a že konkuruju sochou jízdeckou?“

„Ale proč jsi v návalu nevysvětlitelné nepříčetnosti zničil zárodek díla tak šťastně založeného?“

„Podivno, že znaje poměry přece nechápeš!“ odtušil přítel s mírným udivením. „Naši tak zvaní mecenáši a vůbec všickni, kdož u nás osobují si právo a mají moc rozhodovati o výtvarném umění, holdují zcela jiným zásadám, nežli jakým se řídí pravé umění.

Nová myšlenka, kterou v pravdě tvořivý talent vdechává svému výtvoru, bývá jim zpravidla skoro tak čímsi jako ničím...

Objednávají umělecká díla, vypisujou konkursy atd., abych tak řekl, podle osvědčeného lineálu, šablony a tradice. I nejhlubší, nejvlastnější podstatu uměleckého díla: myšlenku základní — předpisujou s úctyhodnou bezmyšlenkovitostí, jako by umělecké myšlenky byly všeobecným duševním majetkem tak skoro každého...

Co tedy se skizzou, která vznikla z vlastního popudu bez obvyklých u nás předpisů?

Konkurs byl přec vypsán na sochu jízdeckou a nikoli na sousoší — rozumíš? Kdybych byl ke konkursu zaslal sousoší místo jízdecké sochy, byli by je prostě — odmítli...

Či doufáš, že po vyřízení konkursu právě vypsaného vůbec ještě někdy někomu napadne vypsati konkurs na úplně volné rozřešení problému svatováclavského?

Co tedy se skizzou úplně bezúčelnou?... Lépe ji zničit, nežli se na ni po léta a snad do smrti dívat, jak v ateliéru překáží a připomíná jen abnormální poměry českého umění..."

Přiznám se, že jsem s mnohým, co byl přítel právě pronesl, souhlasil, ale jinému odpíral.

Přirozeno tudíž, že následovala ještě dosti prudká kontroversa, kterou však pomíjím úplně mlčením a — končím — — —

— — — —

A konkurs?...
Vyzněl jako obyčejně.

Cizozemští znalci se dostavili, pronesli svá odůvodněná dobrozdání — ovšem jen o skizzách sochy jízdecké — a na základě tom rozhodnuto také o cenách.

A závěrečný výsledek všeho byl jako o všech konkursech: všeobecná rozhořčenost a roztrpčenost všech, kdož se byli konkursu súčastnili...

Než — tak bylo, jest a bude bohdá! i na dále.

OBSAH.

Strana

Moderní Magdaléna 5
Trilobit 79
Zbožňovatel kněžny Eszterházy 101
Připij si, bratříčku! 159
Před domem smutku 217
Svatý Václav 275

SEBRANÉ SPISY
KAROLINY SVĚTLÉ

Ve svazcích dosud vyšlo:

Díl I. ***KŘÍŽ U POTOKA.***
Román. S titulní illustr. A. Brázdy. Brožovaný 3 K, skv. váz. K 4·80.

Díl II. ***ZVONEČKOVÁ KRÁLOVNA.***
Zapomenutý pražský příběh. S tit. illustr. V. Olivy. Brožovaný K 2·40, skv. váz. K 4·20.

Díl III. ***VESNICKÝ ROMÁN.***
S tit. illustr. A. Brázdy. Brož. K 2·40, skvostně váz. K 4·20.

Díl IV. ***ČERNÝ PETŘÍČEK.***
Pražský obrázek. S tit. illustr. V. Olivy. Za K 1·20, skvostně vázaný 3 K.

Díl V. ***KANTŮRČICE.***
Z podhorského zákoutí. S tit. illustrací V. Olivy. Za 2 K, skvostně vázaný K 3·80.

Díl VI. ***POD STARÝMI KROVY.***
Črty z pražského života. S tit illustrací A. Brázdy. Za 3 K, skvostně vázaný K 4·80.

Díl VII. ***NEMODLENEC.***
Povídka. S titulní illustrací A. Brázdy. Za 3 K, skvostně vázané K 4·80.

Díl VIII. ***KRESBY Z JEŠTĚDÍ.***
Povídky. S titulní illustrací A. Brázdy. Za K 2·40, skvostně vázaný K 4·20.

Díl IX. ***PRVNÍ ČEŠKA.***
Povídka. S titulní illustrací A. Brázdy. K 3·60, skvostně vázaný K 5·40.

Díl X. ***ZE STARÉ PRAHY.***
Povídky. S titulní illustrací A. Brázdy. Za 2 K, skvostně vázaný K 3·80.

Díl XI. ***PROSTA MYSL.***
Povídky. Díl I. S titulní illustr. A. Brázdy. K 3·20, skvostně vázaný K 5·—.

Díl XII. ***OHLASY Z R. 1848.***
Povídky. S titulní illustrací A. Brázdy. K 2·60, skvostně vázaný K 4·40.

Díl XIII. ***FRANTINA.***
Povídka. S titulní illustrací A. Brázdy. K 2·20 skvostně vázaný K 4·—

Díl XIV. ***UPOMÍNKY.***
S titulní illustrací A. Brázdy. K 3·30, skvostně vázaný K 5·10.

Díl XV. ***PROSTÁ MYSL.***
Povídky. Díl II. S titulní illustrací A. Brázdy. K 2·40, skv. vázaný K 4·20.

Díl XVI. ***NA ÚSVITĚ.***
Povídky. S titulní illustrací A. Brázdy. Za K 3·60, skvostně vázaný K 5·40.

Díl XVII. ***ROMANETTA Z JEŠTĚDA.***
Díl I. S titul illustr. A. Brázdy. Za K 2·40, skv. váz. K 4·20.

Díl XVIII. ***POSLEDNÍ PANI HLOHOVSKÁ.***
Román. S titulní kresbou A. Brázdy. K 1·80, skv. váz. K 4·20.

Díl XIX. ***TENDENČNÍ POVÍDKY PRO NÁŠ LID.***
S titulní kresbou A. Brázdy. Za 3 K, skv. váz. K 4·80.

— Pokračování dále vychází. —

Sebrané spisy Karoliny Světlé vycházejí také v sešitech po 30 hal. (15 kr.) — Předplatné na 10 sešitů s poštovní zásilkou K 3·20 Na požádání zašle se 1. sešit ochotně na ukázku. — Na skladě v každém knihkupectví zvláště v

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE,
Karlovo náměstí č. 34. - Filialka ve Vídni VII., Burggasse 79.

J. ARBESA

SEBRANÉ SPISY

vycházejí v úhledných sešitech o 32 str. vel. 8° s titulní kresbou **V. Olívy.**

Sešit za 30 haléřů.

Předplatiti lze: na 10 seš. **3 K.**, s pošt. zás. **K 3·20**
na 20 seš. **6 K**, s pošt. zás. **K 6·40**

Při odebírání nejméně 10 výt. se zásylky frankují.

Naší české veřejnosti doporučujeme SEBRANÉ SPISY J. ARBESA co nejvřeleji a zveme k hojnému odbírání.

Dosud vyšlé 3 díly obsahují:

I. ***ROMANETTA.*** Díl I. (Sivooký démon. — První noc u mrtvoly. — Aspoň se pousměj.) Za *3 K*, skv. váz. *K 4·80.*
II. ***MODERNÍ UPÍŘI.*** Román. Z pražského obchodního života. Za *K 3·20*, skvostně váz. *K 5·—.*
III. ***ROMANETTA.*** Sv. II. (Zázračná Madonna. — Il Divino Boemo. — Vymírající hřbitov.) Za *3 K*, skv. váz. *K 4·80.*
IV. ***MRAVOKÁRNÉ ROMÁNKY.*** Za *3 K*, skv. váz. *K 4·80.*

Pokračování dále vychází.

Sebrané spisy J. Arbesa odebírati lze také v každém knihkupectví.

Nakladatelství J. Otty v Praze,
Karlovo náměstí č. 34 n.
Filialka ve Vídni VII., Burggasse 79.

TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI »UNIE« V PRAZE.